

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA

J/12279. számú

jelentés

az agrárgazdaság 2003. évi helyzetéről

I-II. kötet

I. kötet

**Előadó: Dr. Németh Imre
földművelésügyi és vidékfejlesztési
miniszter**

Budapest, 2004. október

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	5
1. Az agrárgazdaság helyzete, szerkezete	9
1.1. A mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli helye	9
1.2. Földtulajdon és földhasználat	10
1.3. A mezőgazdasági vállalatok szerkezete	10
1.4. Az FVM tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó társaságok	10
1.5. TÉSZ-ek, BÉSZ-ek, egyéb szövetkezetek, termelői csoportok	10
2. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás	10
2.1. Szántóföldi növénytermesztés	10
2.2. Kertészet	10
2.3. Állattenyésztés	10
2.4. A mezőgazdasági termékek felvásárlása	10
3. Az agrárkereskedelem alakulása	10
3.1. A hazai élelmiszerfogyasztás és kereskedelem	10
3.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete	10
3.2.1. A kivitel szerkezete	10
3.2.2. A behozatal szerkezete	10
4. Termőföld	10
4.1. A termőföld hasznosítása	10
4.2. A Nemzeti Földalap (NFA) tevékenysége	10
4.3. Ingatlan-nyilvántartás	10
4.4. Kárpótlás	10
4.5. Részarány-tulajdonú földek kiadása	10
4.6. Szövetkezeti üzletrészek	10
5. Agrárfoglalkoztatás, kereseti viszonyok	10
5.1. Foglalkoztatás, munkaerő-felhasználás	10
5.2. A keresetek alakulása	10
6. Áralakulás, pénzügyi szabályozás, hitelpolitika	10
6.1. Áralakulás	10
6.2. Adózás	10
6.3. Termelői regisztráció	10
6.4. A 2003. évi agrárgazdasági támogatások és felhasználásuk	10
6.4.1. A mezőgazdasági beruházások támogatása	10
6.4.2. A mezőgazdasági termelők kibontakozási hitelkonstrukciója és gazdahitel-programja	10
6.4.3. Piacra jutási támogatás	10
6.4.4. Az agrártermelés költségeit csökkentő támogatás	10
6.4.5. Az elemi kárt szenvedett termelők támogatása	10
6.4.6. A mezőgazdasági vállalatok hiteligazdálkodása	10
7. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mezőgazdasági vállalkozásokban	10
7.1. Az APEH gyorsjelentés elemzése	10
7.2. A mezőgazdaság 2003. évi teljesítménye	10

7.3. A tesztüzemi rendszer eredményei	10
7.3.1. Az egyéni gazdaságok jövedelmezősége.....	10
7.3.2. A társas vállalkozások jövedelmezősége.....	10
7.3.3. Az egyéni és a társas vállalkozások jövedelmezőségének összehasonlítása.....	10
7.3.4. Az egyéni és a társas vállalkozások összesített adatai.....	10
8. Felkészülés az EU-csatlakozásra.....	10
8.1. Jogharmonizáció	10
8.2. Intézményfejlesztés.....	10
8.3. Agrárinformatika.....	10
8.3.1. Agrárstatisztika.....	10
8.3.2. Tesztüzemi Rendszer.....	10
8.3.3. Piaci Információs Rendszer.....	10
8.3.4. Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer.....	10
9. Vidékfejlesztés	10
9.1. A tagországként alkalmazható vidékfejlesztési intézkedések tervezése.....	10
9.2. Alkalmazott vidékfejlesztési intézkedések	10
9.2.1. A Vidékfejlesztési Célelőirányzat és felhasználása	10
9.2.2. A SAPARD Program.....	10
9.3. A vidékfejlesztési feladatokhoz igazodó intézménystruktúra	10
10. Az Európai Unió mezőgazdasága.....	10
10.1. Termelés.....	10
10.2. Árak.....	10
10.3. Ráfordítások.....	10
10.4. Jövedelmek.....	10
10.5. A magyar agrárgazdaság néhány mutatója az EU-éhoz viszonyítva.....	10
MELLÉKLETEK	10
1. melléklet: Az agrárgazdaság közgazdasági környezete	10
2. melléklet: Termelőeszköz-felhasználás.....	10
3. melléklet: Növényvédőszer-felhasználás, növényvédelem, állategészségügy és állatvédelem	10
4. melléklet: Élelmiszerbiztonság, minőségügy.....	10
5. melléklet: Mezőgazdasági vízgazdálkodás	10
6. melléklet: Talajvédelem, környezetvédelem, alternatív biológiai gazdálkodás...	10
7. melléklet: Erdő- és vadgazdálkodás, halászat	10
8. melléklet: Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete.....	10
9. melléklet: Agrárdiplomácia, az agrárgazdaság EU-harmonizációja, csatlakozási tárgyalások, várható versenyelőnyek.....	10
10. melléklet: Oktatás, kutatás, szaktanácsadás	10
11. melléklet: Az 2003. évi agrárjogalkotás.....	10
12. melléklet: Agrárgazdasági Phare-programok.....	10

Bevezetés

A magyar agrárgazdaság multifunkcionális szerepéből következően a nemzetgazdasági GDP-hez való hozzájárulásánál sokkal jelentősebb gazdasági szektora a nemzetgazdaságnak. Az ágazat a kedvező ökológiai adottságok kihasználásában, a vidék fejlesztésében és a vidéki lakosság foglalkoztatásában, életminőségének befolyásolásában ma is alapvető szerepet játszik. A külkereskedelemben tartósan pozitív egyenlegével stabilizáló szerepe nagy jelentőségű. Az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló 1997. évi CXIV. törvény előírja, hogy a Kormány kialakítja, és a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter útján az Országgyűlés elé terjeszti jelentését az agrárgazdaság helyzetéről, a mezőgazdasági termelők jövedelemviszonyairól, a főbb agrárpolitikai célok megvalósulásáról, a megtett intézkedésekről, valamint a költségvetési támogatások felhasználásáról.

A Kormány 2166/1998. (VI. 16.) határozata (az Országgyűlés döntéseiből adódó egyes feladatokról) 3. bekezdésében meghatározza, hogy a jelentés elkészítésének felelőse a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter, valamint a KSH elnöke. Az Országgyűlésnek történő benyújtás határideje a következő évi költségvetésről szóló törvényjavaslat benyújtását megelőző időszak.

Az európai gyakorlatban a jelentések mindig az előző naptári vagy gazdasági év agrárgazdasági és agrártársadalmi folyamataival foglalkoznak, s ezeket vetik össze az azt megelőző év fő irányzataival. Így a most összeállított jelentés célja a 2003. év bemutatása, összevetve a 2002. év jellemzőivel.

Az elmúlt évben az agrárgazdaság 2002. évi helyzetéről készített jelentést az országgyűlés plenáris ülése megtárgyalta. Az Agrárgazdasági Tanács a vonatkozó törvények alapján elkészítette állásfoglalásait. A bevezetés keretei közt – azzal a céllal, hogy a főbb meghatározottságok ismertek legyenek – ebből a tanácsi véleményből célszerű kiemelni azokat a megállapításokat, amelyek alapján a tárgyévet megelőző évben az agrárgazdaság jellemezhető*:

- 2002. évben a mezőgazdaságnak (erdő- és vadgazdálkodással, valamint halászzattal együtt) a megtermelt bruttó hazai termékből való részesedése 4% alatt maradt. Az ország teljes GDP-előállításához a mezőgazdaság 2002-ben 3,3%-kal járult hozzá, ami 0,5 százalékpontos csökkenést jelent.
- A mezőgazdaság összes kibocsátása a Mezőgazdasági Számlarendszer szerint 6,4%-kal csökkent az előző évhez képest. A növénytermesztés és a kertészet kibocsátása 10,6%-kal mérséklődött, míg az állattenyésztésé a rendkívül alacsony bázishoz viszonyítva stagnált. E folyamatok háttérében a kedvezőtlen időjárás mellett fontos szerepet játszott a termelők tőkehiánya, az utóbbi évtizedben kialakult alacsony műszaki technológiai színvonal.

* A Tanács állásfoglalásában szereplő előzetes adatok helyére a véglegeseket írtuk, de a kisebb módosítások nem változtatnak a fő tendenciákon.

- A termelői árszínvonal összességében nem érte el a 2001. évit, 1,7%-kal csökkent. A mezőgazdasági folyó termelő-felhasználás árindexe 101,0%, a teljes ráfordítási árindex pedig 101,8% volt. Nem sikerült tehát az agráröllő javulását elérni, az elmúlt évtizedre jellemző árdiszparitás nem csökkent.
- A mezőgazdaságban, az erdőgazdaságban és a halászatban foglalkoztatottak száma tovább csökkent. A lakossági munkaerő-felmérés összesített adatai szerint 2002-ben a mezőgazdaságban éves átlagban 241 ezer fő foglalkoztatottat tartottak nyilván, 2 ezer fővel kevesebbet, mint 2001-ben. A munkaerő létszámának csökkenési üteme azonban jelentősen mérséklődött a korábbi évekhez képest. Az ágazat munkaerő-felhasználásában a fentiekén kívül jelentős szerepet játszik a rész- és idénymunka. Az ebbe a kategóriába tartozók mintegy három-négyszer annyi munkaórát fordítanak mezőgazdasági termelésre, mint a foglalkoztatottak. Ennek tükrében kell megítélni az ágazat összetársadalmi súlyát.
- 2002-ben a mezőgazdaság és élelmiszeripari kivitel értéke 2668 millió USD, a behozatalé 1306 millió USD volt. Az agrár-külkereskedelem tehát 1362 millió USD aktívummal járult hozzá a nemzetgazdasági külkereskedelmi egyenleg javításához. Továbbra is az agrárgazdaság az egyedüli, amely a termelő ágazatok közül pozitív külkereskedelmi szaldót képes felmutatni (Ez a többlet nagyságrendileg fedezi Magyarország energia importját).
- A 2002-es esztendőben az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló törvény azon előírását, amely a mezőgazdaságban tevékenykedők jövedelmének a nemzetgazdasági átlaghoz történő felzárkóztatását írja elő, nem sikerült elérni. A mezőgazdasági termelők továbbra is a nemzetgazdaság átlagához viszonyítottan 30%-kal kevesebb jövedelemmel rendelkeztek. Kedvező jelenség ugyanakkor, hogy a vállalkozói jövedelmek – a 60 milliárd forintos adósság konszolidációnak köszönhetően – emelkedtek. Az élelmiszerfeldolgozás jövedelmezősége 2002-ben mintegy 50%-kal növekedett.
- Az EU-hoz való csatlakozás komplex intézményi feltételrendszerében az elmúlt években jelentős elmaradás halmozódott fel. Ennek csökkentésére komoly erőfeszítések történtek különösen 2002 második félévében. A Tanács jelentős előrelépést tapasztalt az EU-s jogharmonizáció terén.
- Az Agrárgazdasági Tanács megállapította, hogy a támogatások növelésének és a felismert gazdasági kényszereknek hatására nőtt a beruházási színvonal, ennek következtében a termelők gépellátottsága. Nőtt a szerződéses termelők száma is. Sajnálatos ugyanakkor, hogy nem sikerült kellő mértékben előrelépni a logisztikai központok fejlesztése, létesítése terén.
- Az Agrárgazdasági Tanács álláspontja szerint a magyar agrárgazdaság versenyképessége 2002-ben sem javult, nem mérséklődtek az EU-csatlakozással összefüggő versenyképességi kockázatok.

A most hatodik alkalommal elkészült jelentés szerkezete az elmúlt évben jelentősen módosult, figyelembe véve az Agrárgazdasági Tanács, illetve a

parlamentari vita javaslatait. Az új felépítésű 2002. évről szóló jelentés a bizottsági ülések és plenáris vita során elismerést kapott, ezért alapvetően megtartottuk a tavaly kialakított szerkezetet.

A jelentés elkészítésekor az eddigi gyakorlatnak megfelelően törekedtünk a tényszerű adatközlésre és folyamatleírásra, kerültünk mindenfajta minősítést.

Mint minden évben, az idén is nehéz feladatot jelentett a naprakész adatok és információk biztosítása. A vizsgált évet jellemző végleges statisztikai adatok legnagyobb része csak a követő év júniusától áll a felhasználók rendelkezésére, de egyes adatok, például az APEH végleges adatbázisa, egyes ökonómiai statisztikai információk és mérlegek csak az őszi folyamán elérhetők. A felhasznált statisztikai adatok alapvetően a KSH 2004. július végéig publikált adatbázisára épültek, a később megjelenteket, illetve a pontosításokat már nem tudtuk figyelembe venni. Ezen túlmenően a jelentéshez több előzetes adatot, egyes esetekben szakértői számításokon alapuló értékeket is fel kellett használnunk. Vélhetően azonban ezek valós irányzatokat mutatnak.

1. Az agrárgazdaság helyzete, szerkezete

1.1. A mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli helye

Hazánkban a mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli aránya a fejlett országokban tapasztalható irányzathoz hasonlóan fokozatosan csökkent az elmúlt időszakban.

A mezőgazdaságnak (erdő- és vadgazdálkodással, valamint halászattal együtt) a megtermelt bruttó hazai termékből (GDP) való részesedése 2000 óta folyamatosan 4% alatti értéket tesz ki. A KSH előzetes számításai szerint a mezőgazdaság az ország teljesítményéhez 2003-ban folyó áron 2,9%-kal járult hozzá. Ez az arány az Európai Unió tagországainak többségét jellemző 2-5%-os sáv középső részén helyezkedik el.

A 3%-os mérték azonban csak a mezőgazdasági alapanyag-termelés részesedését tükrözi. Ez közel 4 százalékponttal növekszik, ha az élelmiszeripar teljesítményét is figyelembe vesszük. Az ún. agrobizniszt (műtrágya- és növényvédőszer-gyártás, mezőgazdasági gép- és alkatrész-előállítás, -forgalmazás, valamint agrár-kereskedelem, szállítás, oktatás, kutatás, stb.) alapul véve további 3-5 százalékpontos részarány-növekedést kapunk.

1. táblázat

A mezőgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság részaránya					A külkereskedelmi forgalom egyenlege ^{a)} , Mrd Ft ^{d)}
	A GDP-termelésben	A fogyasztásban ^{a)}	Az exportban ^{a)}	A beruházásban ^{b)}	A foglalkoztatottságban ^{c)}	
	folyó áron,%					
2002	3,3	27,5	6,8	6,3	6,2	308,9
2003	2,9 ⁺⁾	27,0 ⁺⁾	6,5	6,2	5,5	303,1

a) Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek.

b) A mezőgazdasági számlarendszer alapján számítva.

c) A munkaerő-felmérés adatai (erdőgazdálkodással együtt).

d) Folyó áron.

⁺⁾ Előzetes adat

Forrás: KSH

A fejlett ipari országokban a fogyasztásban egyre kisebb hányadot képviselnek az élelmiszerek. Ez az irányzat Magyarországon is megfigyelhető: 1995-ben még 32,4%-ot képviselt az élelmiszerek aránya a fogyasztói kosárban, 2000 óta azonban már egyik évben sem érte el ez az arány a 30%-ot.

A nemzetgazdaság más ágazataihoz viszonyított alacsony jövedelmezőség miatt a befektetők számára továbbra sem vonzó az agrárágazat. A mezőgazdaságnak a nemzetgazdasági beruházásokból való részesedése 2003-ban 6,2% volt. Ugyanakkor a mezőgazdaságban elsősorban a gépbeszerzés területén jelentős előrelépés történt, amely már a bővítést és a technikai színvonal javítását is biztosítja.

A nemzetközi irányzathoz hasonlóan az elmúlt évtizedben Magyarországon is folyamatosan csökkent a mezőgazdaságnak (erdőgazdálkodással és halászattal együtt) az összes foglalkoztatottakon belüli aránya. A munkaerő-felmérés adatai szerint a 2002. évi stagnálás után 2003-ban tovább csökkent a foglalkoztatottak száma, s a nemzetgazdaságon belüli részesedése már csak 5,5%-ot tett ki.

Az élelmiszergazdasági export több mint egy évtizede tartó aránycsökkenése 2003-ban is folytatódott: a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek a nemzetgazdaság összes exportjából az előző évi 6,8%-kal szemben már csupán 6,5%-kal részesedtek.

Magyarország nyitott gazdaságú ország, ezért a pénzügyi helyzet alakulásában igen nagy szerepe van a nemzetgazdasági ágak export-import egyenlegének. Az élelmiszergazdaság külkereskedelmi egyenlege az elmúlt években mindig pozitív volt. Ez a folyamat 2003-ban annak ellenére sem szakadt meg, hogy az előző évhez viszonyítva 5,8 Mrd Ft-os romlás következett be (a kivitel és a behozatal egyenlege 303 Mrd Ft volt). Dollárban számolva az élelmiszerek külkereskedelmi forgalmának kiviteli többlete némileg nőtt, de ez a dollár árfolyamának gyengülésével magyarázható.

A hagyományos mezőgazdaság szerepére vonatkozó számszerű adatokon túlmenően meg kell említeni, hogy a 2002-ben elindult és 2003-ban folytatódott új típusú tevékenység, az Európai Unió által preferált ökoszociális piacgazdaság kialakításában kiemelt szerepet játszó vidékfejlesztés részét képező agrár-környezetgazdálkodás a termelés támogatása mellett a vidéki népesség helyben tartásában, munka és megélhetési lehetőségek megteremtésében is kiemelt szerepet játszik.

1.2. Földtulajdon és földhasználat

A kedvező földrajzi és éghajlati adottságok következtében Magyarországon jelentős a mezőgazdasági hasznosításra alkalmas földterület.

A KSH adatai szerint az ország mezőgazdasági területe 2003. május 31-én 5 millió 865 ezer hektár volt, 2,5 ezer hektárral kisebb, mint egy évvel korábban. A termőterület nagysága – amely a mezőgazdasági területből, továbbá az erdők, a nádasok és halastavak területéből áll – 7 millió 734 ezer hektár. A termőterület meghatározó része a 4 millió 516 ezer hektár szántóföld (a termőterület 58,4%-a, a mezőgazdasági terület 76%-a). Számottevő még az erdők (1 millió 775 ezer hektár, 23%) és a gyepek (1 millió 62 ezer hektár, 14%) aránya, míg az ültetvények és a kertek összesen 3,7%-kal részesednek a termőterületből.

A földterület művelési ágak szerinti összetételében csak kisebb változások történtek 2003-ban. A termőterület 1,2 ezer hektárral nőtt 2002-hez képest. Ezen belül a mezőgazdasági terület a kertterület és a gyepterület csökkenése következtében közel 3 ezer hektárral lett kisebb az előző évinél. Az új telepítéseknek köszönhetően a gyümölcssterület és a szőlőterület növekedett. Az erdőterület 3,4 ezer hektárral nőtt, a művelés alól kivett terület azonban 1,2 ezer hektárral mérséklődött.

2. táblázat

**A földterület művelési ágak szerinti nagysága
(május 31-én)**

(ezer ha)

Művelési ág	2002	2003
Szántó	4 515,5	4 515,5
Konyhakert	98,5	96,0
Gyümölcsös	97,3	98,3
Szőlő	92,8	93,3
Gyep	1 063,1	1 061,6
Mezőgazdasági terület	5 867,3	5 864,7
Erdő	1 771,7	1 775,1
Nádas, halastó	93,5	93,8
Termőterület	7 732,4	7 733,6
Művelés alól kivett terület	1 571,0	1 569,8
Összes terület	9 303,4	9 303,4

Forrás: KSH

A rendszerváltást követő tulajdoni átalakulás megteremtette a földmagántulajdon döntő súlyát Magyarországon. Ennek keretei már 1998-1999-re

kialakultak, ekkorra ugyanis a termőföldeknek már mintegy 88%-a magántulajdonba került. Érdemi változás e vonatkozásban nem történt az utóbbi években, mindössze kisebb mozgások következtek be. Az elmúlt időszakban a tulajdoni kérdéssel szemben a földhasználat, a tartós bérleti rendszer kialakítása került előtérbe.

A KSH adatai szerint a mezőgazdasági földhasználatban 2003-ban a gazdasági szervezetek javára következett be változás, földterületük 104 ezer hektárral (3%-kal) nőtt az előző évhez képest. Az egyéni gazdálkodók által használt földterület viszont 163 ezer hektárral (4%-kal) csökkent. Az ország földterületének 45%-át az egyéni gazdálkodók, 41%-át pedig a gazdasági szervezetek használták 2003-ban. A fennmaradó (14%-nyi) nem mezőgazdasági hasznosítású terület 59 ezer hektárral (5%-kal) növekedett 2002-höz viszonyítva.

3. táblázat

**Az ország földterületének gazdálkodási formák szerinti használata
(május 31.)**

(ezer ha)

Sor-szám	Gazdálkodási forma	2002	2003	2003/2002, %
1.	Gazdasági szervezetek	3 677,1	3 781,4	102,8
2.	Egyéni gazdálkodók	4 339,1	4 175,6	96,2
3.	Egyéb	1 287,2	1 346,4	104,6
4.	Összesen	9 303,4	9 303,4	100,0

Forrás: KSH

A földterület, illetve a termőterület gazdálkodási formák szerinti használatának vizsgálata szerint 1999-ben az egyéni gazdaságok használták a termőföld 54%-át, a gazdasági szervezetek pedig 46%-kal részesedtek a termőterületből. Az egyéni gazdaságok által használt termőterület 1999-ről 2003-ra 351 ezer hektárral (8%-kal) csökkent ugyan, e gazdaságok azonban a termőterületnek még mindig több mint a felét (51%-át) művelték.

Az előzőekhez részben hasonló mozgások jellemzik a mezőgazdasági terület használati formáinak változásait. A gazdasági szervezetek aránya 0,6%-kal nőtt 2002 és 2003 között. Ez 34,5 ezer hektáros bővülés. Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági területe 53,6 ezer hektárral csökkent 2002-höz képest, földterületi részaránya pedig 58,5%-ot tett ki.

4. táblázat

A mezőgazdasági terület használati formáinak változása

Megnevezés	2002	2003
Gazdasági szervezetek összesen		
– földterület, 1000 ha	2 111,2	2 145,7
– részarány,%	36,0	36,6
Egyéni gazdálkodók		
– földterület, 1000 ha	3 484,3	3 430,7
– részarány,%	59,4	58,5
Egyéb		
– földterület, 1000 ha	271,7	288,2
– részarány,%	4,6	4,9
Összesen		
– földterület, 1000 ha	5 867,3	5 864,7
– részarány,%	100,0	100,0

Forrás: KSH

1.3. A mezőgazdasági vállalatok szerkezete

A társadalmi-gazdasági rendszerváltás a mezőgazdasági üzemstruktúrát is gyökeresen megváltoztatta. A szerkezetátalakulás döntő része ugyan már 1998-1999-re lezajlott, a versenyképes birtokszerkezet kialakításához azonban mérsékeltebb mozgásokkal továbbra is számolni kell.

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban 2003 végén 56994 gazdasági szervezetet tartottak nyilván, 1813-al többet, mint egy évvel korábban.

A nyilvántartott szervezetek 73%-a működött az év folyamán. Számuk 2003 végén 40487 volt, 2375-el (6%-kal) több, mint 2002-ben.

A működő vállalkozások száma a mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban

Gazdálkodási forma	2002	2003
Vállalkozás összesen	38 112	40 487
Ebből:		
Egyéni vállalkozás	25 167	27 592
Társas vállalkozás	12 945	12 895
Társas vállalkozásból:		
Kft.	5 689	5 799
Rt.	312	318
Szövetkezet	1 654	1 556
Betéti társaság	3 987	3 934

Forrás: KSH

A vállalkozások valamivel kevesebb mint egyharmada társas vállalkozásként, 68%-a pedig egyéni vállalkozásként működött. A KSH adatai szerint a működő társas vállalkozások 68%-a jogi személyiségű szervezet, amelyek száma 8786 volt (mindössze 4-gyel több, mint a 2002. év végén).

A társas vállalkozások között továbbra is a korlátolt felelősségű társaság a legelterjedtebb forma, ezek teszik ki az összes társas vállalkozás 45%-át, a jogi személyiségű gazdasági társaságoknak pedig a 95%-át. A Kft.-k száma 5799 volt 2003. december végén (110-el több, mint egy évvel korábban).

A részvénytársaság formájában működő szervezetek száma 6-tal nőtt 2003-ban. A működő szövetkezetek száma ezzel szemben 98-cal csökkent, számuk év végén 1556 volt.

A jogi személyiségű vállalkozásokon kívül a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban és halászatban 2003-ban 4109 jogi személyiség nélküli társas vállalkozás működött, amelyek 96%-át a betéti társaságok tették ki. Számuk 3934 volt az év végén, s az összes társas vállalkozásokon belüli arányuk meghaladta a 30%-ot.

Az egyéni vállalkozások száma 2003-ban tovább nőtt: számuk az év végén 27592 volt, 2425-el (közel 10%-kal) több, mint az előző évben.

A jogi személyiségű társas vállalkozásokat a mezőgazdaságban a kis létszámú vállalkozások túlsúlya jellemzi, arányuk a nagyobb létszámú szervezetek megszűnése miatt évről évre nő. A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban működő jogi személyiségű társas vállalkozások száma 4-gyel nőtt 2003-ban az előző évhez viszonyítva. Az első két létszám-kategóriát kivéve minden csoportban csökkent a szervezetek száma.

6. táblázat

**A működő jogi személyiségű társas vállalkozások
létszám-kategóriák szerinti száma
(év végén)**

Létszám-kategória	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat		Élelmiszeripar és dohányipar	
	2002	2003	2002	2003
0-9 fő	6 695	6 769	1 876	1 976
10-19 fő	646	692	466	464
20-49 fő	820	766	437	445
50-249 fő	565	513	305	325
250-499 fő	35	27	55	47
500 fő és felette	21	19	46	48
Összesen	8 782	8 786	3 185	3 305

Forrás: KSH

A működő jogi személyiségű élelmiszeripari társas vállalkozások száma 2003. december végén 3305 volt, 120-szal (4%-kal) több, mint egy évvel korábban. A két legnagyobb létszám-kategóriában ellentétes irányú mozgás következett be 2003-ban: a 250-499 főt foglalkoztató vállalkozások száma tovább csökkent, a legnagyobb kategóriába tartozóké viszont nőtt. A többi csoportban is növekedés következett be, a 10-19 fős létszám-kategória kivételével (ahol 2002-höz képest csökkent a gazdálkodó szervezetek száma).

1.4. Az FVM tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó társaságok

A tárca tulajdonosi felügyelete alá 2003-ban 20 100%-ban állami tulajdonú és 4 résztulajdonú társaság tartozott. A társaságokban való részesedés értéke 2003. december 31-én 34355,6 millió Ft-ot tett ki. A 100%-ban állami tulajdonú

társaságok alaptőkéje 2003-ban 94 millió Ft-tal nőtt. A 2002. évi XI. tv., valamint az FVM és a MEH között 2003. március 12-én létrejött megállapodás alapján a Záhony és Térsége Kft., a MOL-GÁZ Kft. és a TABAX Holding Rt. FVM-tulajdonú üzletrészei a MEH részére átadásra kerültek. Az FVM mint tulajdonos sem a részvénytársaságoktól, sem a Kft.-éktől – azok alacsony színvonalú tőkeellátottsága miatt – a 2002. évben realizált eredmény után 2003-ban nem vont el osztalékot.

1.5. TÉSZ-ek, BÉSZ-ek, egyéb szövetkezetek, termelői csoportok

Termelő és értékesítő szervezetek

Az EU-ban a zöldség-gyümölcs ágazatot alapvetően termelő- és értékesítő szervezeteken (a TЭСZ-eken) keresztül támogatják, amelyek a termelők összefogásával, regionális szintű önszerveződésével jönnek létre. A TЭСZ-ek létrejötte tehát elsősorban gazdasági érdek – az ágazat versenyképességének növelése, a termelők helyzetének javítása érdekében. Az EU-15 országának szintjén nyilvántartott mintegy 1400 TЭСZ – amelyek döntő hányada még nincs elismerve – 40%-kal részesedik a zöldség- és gyümölcsértékesítésből. Az uniós tagságunkkal a magyar termelők is döntően e szervezeteken keresztül juthatnak támogatásokhoz.

Magyarországon a TЭСZ-ek szerveződése igen lassan indult meg. Ennek egyik oka a termelői együttműködéstől való idegenkedés, a döntő ok azonban a szerveződést ösztönző támogatások hiánya volt. A TЭСZ-ek szerepének miniszteri szintű hangsúlyozásával (2002. vége), illetve a 3/2003. FVM-rendelettel vált lendületesebbé a TЭСZ-megalakulási folyamat. Jelenleg 86 előzetesen és 8 véglegesen elismert TЭСZ működik Magyarországon, amelyek a hazai zöldség- és gyümölcsstermesztés több mint 10%-át fedik le. A TЭСZ-ek 2003-ban 21 Mrd Ft értékű tagi árut forgalmaztak.

A TЭСZ-ek gazdálkodásukhoz és beruházásaikhoz támogatást vehetnek igénybe. A támogatás legalább 60%-át a rendeletben meghatározott beruházásokra kell fordítani. A pályázó TЭСZ-ek részére 2003-ban 1,6 Mrd Ft támogatási előleget, a 2003-ról áthúzódó jogosultságra pedig 2004-ben további 1,2 Mrd Ft-ot fizettek ki. Az EU-hoz való csatlakozás napjától a Bizottság rendeletei a hazai TЭСZ-ekre is vonatkoznak, az 1433/2003. EK-rendelet azonban megadja a lehetőséget a tagállamoknak, hogy kiegészítő szabályokat alkalmazzanak és nemzeti keretből további TЭСZ-támogatást nyújtsanak. A 2004. évi nemzeti támogatási szerződéseket megkötötték, 960 millió Ft támogatást kiutaltak.

A zöldség-gyümölcs termelői-értékesítő szervezeteket érintő – a nemzeti szabályozásról szóló – 120/2003. (XII. 2.) FVM-rendelet folyamatban lévő módosítása (az elismerési feltételek szigorítása: előzetes elismeréshez 125 millió, végleges elismeréshez 250 millió Ft értékesített termék) az ágazatban megtermelt árualap fokozottabb koncentrációjához fog vezetni. Az is a koncentrációt segíti elő,

hogyan a rendeletmódosítás részletesen szabályozza a TЭСZ-ek egyesülését és társulását.

A rendelet megteremti az EU-rendeletek alapján adható nemzeti támogatások nyújtásának jogszabályi feltételeit. A következő három területen adható nemzeti támogatás (ha a nemzeti költségvetésből ez megoldható):

- A véglegesen elismert TЭСZ-ek esetében a működési alap támogatható, az értékesített termék értékének 2,05%-áig, a Bizottság engedélyével (ha a termelők szervezettsége különösen alacsony);
- az előzetesen elismert TЭСZ-ek működési költségeinek fedezésére az értékesített termék értékének maximum 5%-a adható, a mérték azonban az elismerési terv megvalósításának előrehaladtával csökken (a támogatás 25 %-a nemzeti, 75%-a uniós forrásból);
- az előzetesen elismert TЭСZ-ek beruházásaira az uniós támogatás kiegészítésére minimum 5, maximum 25% támogatás nyújtható.

Célul tűzhetjük ki, hogy a Magyarországon megtermelt zöldség- és gyümölcsstermékek 30-40%-át az elismert TЭСZ-ek forgalmazzák. A 200 Mrd Ft-ra becsült összes zöldség- és gyümölcsbevétel alapján tehát 60-80 Mrd Ft-tal számolhatunk, amely a piac szempontjából már meghatározóan nagy összeg. (Jelenleg két szervezet bevétele meghaladja az 1 Mrd, s ugyancsak kettő a 2 Mrd Ft-ot).

Az elaprózódás elkerülésére ösztönözni kívánatos a kisebb szervezetek ésszerű összeolvadását. A TЭСZ-ek területi alapon már szövetséget is létrehoztak, illetve annak létrehozása több helyütt folyamatban van. A szakmai szövetségek létrehozásának főbb indokai: a feladatok megosztásából, a piaci egyeztetésből, a közös beszerzésből, az információcseréből, hosszabb távon pedig a közös beruházások megvalósításából származó kölcsönös előnyök. Egyes régiókban, megyékben (pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg, Csongrád) a TЭСZ-ek számának további gyarapítása helyett ma már a meglévők megerősítését, az árualapok értékesítéséből származó bevétel további növelését kell előtérbe helyezni.

A folyamatban lévő rendeletmódosításban szereplő szigorítások következtében várható, hogy a TЭСZ-ek alakulásának üteme mérséklődik, s ezzel párhuzamosan felgyorsul a már megindult koncentráció. A forgalom (bevétel) alapján adható uniós és nemzeti támogatások szerepét egyre inkább átveszik a pályázat útján elnyerhető beruházási támogatások.

Beszerző és értékesítő szervezetek

Az agrárgazdasági célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM-rendelet az egyes termékek beszerzésére, értékesítésére létrejött, szolgáltatást nyújtó szövetkezesek (BЭСZ-ek) és egyéb gazdálkodói szervezetek (tejszövetkezetek, gépkörök), valamint az előzetesen elismert termelői csoportok támogatására is lehetőséget ad. Szövetkezeseken a támogatás szempontjából az

általánosnál szűkebb kör értendő: azok a BÉSZ-ek tartoznak ide, amelyek a rendeletben felsorolt tevékenységet non-profit jelleggel, a nyitott tagság elvének megfelelően végzik, s alapvetően a tagok által megtermelt termékek értékesítését segítik elő.

A 2003. december 31-i állapot szerint 662 BÉSZ, 8 tejszövetkezet, valamint 37 gépkör működött az országban.

A BÉSZ-ek támogatási igénye meghaladta a 2 Mrd Ft-ot, a rendelkezésre álló keretösszeg azonban csak 792 millió Ft volt, ezért az igényeket csupán 35%-os mértékben lehetett kielégíteni. A 105 támogatásra javasolt gazdálkodói szervezet részére összesen 765 millió Ft támogatást utaltak ki.

A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény alapján és az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény előírásainak megfelelően létrejött, vagy átalakult BÉSZ-ek és egyéb gazdálkodó szervezetek nemzeti támogatását az FVM a továbbiakban is fenn kívánja tartani.

Termelői csoportok

A 85/2002 (IX. 18.) FVM-rendelet tette lehetővé a termelői csoportok megalakulását. Az első – állami elismerést kérő – pályázatok 2003. januárjában érkeztek. A pályázatok elbírálására bizottság jött létre a szakfőosztályok és civil szervezetek részvételével. A bírálatok kezdeti szakaszában a rendelet által nem szabályozott kérdések tisztázása is szükségessé vált (pl. a termékcsoportok összetétele).

A 3/2003. (I. 24.) FVM-rendeletben előírt 2003. szeptember 30-i határidőig összesen 264 elismerési pályázat érkezett. A 2003. szeptember 30-ig elismert 108 termelői csoport bevételekhez kapcsolódó támogatási kérelme meghaladta az 1,8 Mrd Ft-ot. Az állami támogatási jogcímre 1 Mrd Ft-os keretösszeg lett előirányozva, így a kért támogatások összegét egyes esetekben csökkenteni kellett.

A támogatások felhasználásának ellenőrzése 2004-ben kezdődik meg. Szintén 2004-ben indul meg az elismerési tervek végrehajtásának ellenőrzése (amely adott esetben az elismerési határozat visszavonásával járhat).

2. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás

A Mezőgazdasági Számlarendszer szerinti 2003. évi bruttó kibocsátás a KSH előzetes adatai szerint folyó áron 0,8%-kal maradt el az előző évitől. A két főágazat közül az állattenyésztés bruttó kibocsátása 4,3%-kal csökkent, a növénytermesztésé viszont nőtt (2,2%-kal). A mezőgazdasági kibocsátás színvonalának csökkenése változatlan áron erőteljesebb (-4,6%). A teljesítmények és az árak ellentétesen alakultak a két főágazatban. Az állattenyésztési főágazatban a teljesítmény 3,2%-os emelkedése az előző évhez képest alacsonyabb kibocsátási árakkal párosult. A növénytermesztés és kertészet főágazatban számottevően (12,5%-kal) csökkent a teljesítmény, az árak viszont mintegy 17%-kal nőttek. A mezőgazdasági szolgáltatások volumene 4%-kal mérséklődött 2002-höz képest.

7. táblázat

A mezőgazdasági termékek bruttó kibocsátása

Megnevezés	2002	2003*	2003/2002,%		2002	2003*
	milliárd Ft, folyó áron		folyó	válto- zatlan	A bruttó termelés megoszlása,%	
			áron			
Növénytermesztés és kertészet	695,3	710,6	102,2	87,5	47,1	48,5
Állattenyésztés	653,0	624,9	95,7	103,2	44,2	42,7
Nem mezőgazdasági másodlagos tevékenység	45,3	45,1	99,7	102,7	3,1	3,1
Mezőgazdasági szolgáltatás	82,8	84,2	101,8	96,0	5,6	5,7
Mezőgazdasági kibocsátás összesen	1 476,4	1 464,8	99,2	95,4	100,0	100,0

*Előzetes adatok

Forrás: KSH

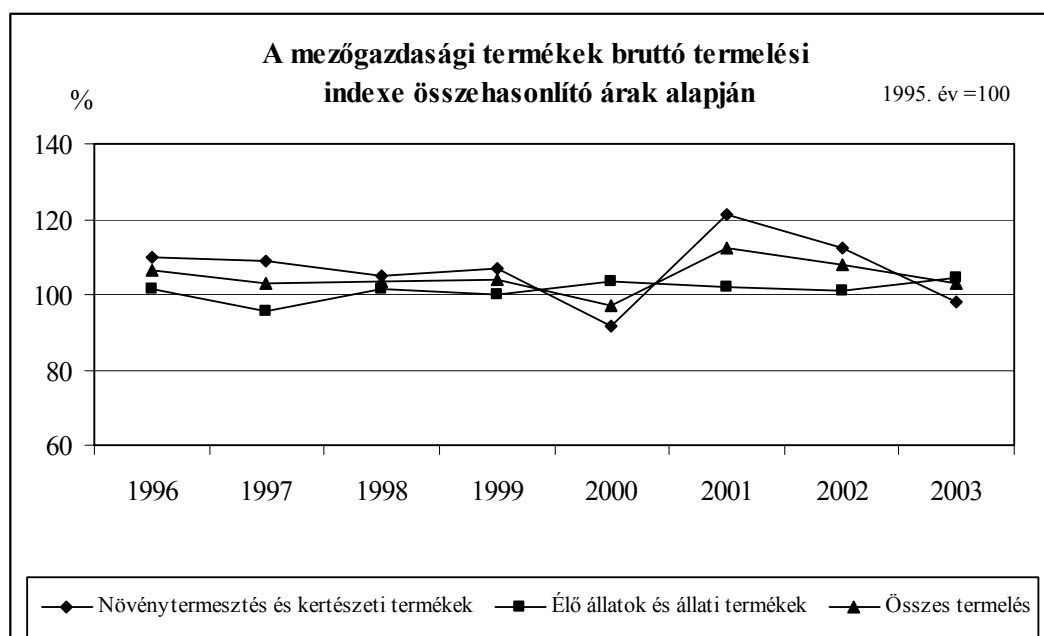
A növénytermesztési és kertészeti teljesítmény számottevő csökkenésének meghatározó tényezője a gabonafélék gyenge terméseredménye volt: a növénytermesztés folyó áron számított kibocsátásának közel 40%-át kitevő gabonafélék volumene 25%-kal esett vissza. A növénytermesztésben nemcsak a gabonafélék, de a többi ágazat volumene is csökkent. Az elmúlt két évben igen szerény mértékű kedvező változás következett be a szántó- és kertterület

vetésszerkezetében, a gabonafélék túlsúlya azonban megmaradt (a gabonaféléknek a szántóterületen belüli aránya az előző évhez képest 2 százalékponttal csökkent ugyan, de még mindig 69%-os). A gabonafélék termésének jelentős csökkenése ellenére az ágazat kibocsátása a termelői árak növekedése miatt alig változott. A rendszerváltozás óta eltelt időszakban csak 2000-ben volt az elmúlt évihez hasonló erős keresleti jelleg a gabonapiacon.

Az állattenyésztési ágazatok közül a sertés- és a marhaállomány tovább csökkent, a juh- és a baromfiállomány viszont számottevően nőtt.

A növénytermesztésnek és kertészetnek a mezőgazdasági kibocsátáson belüli aránya a teljesítményromlás ellenére 1,4 százalékponttal növekedett, az állattenyésztés pedig 1,5 százalékponttal csökkent (folyó áron). Tovább nőtt a növénytermesztés és az állattenyésztés arányának különbsége, amely 2003-ban már meghaladta az 5 százalékpontot.

1. ábra

2.1. Szántóföldi növénytermesztés

A 2003. május 31-i állapot szerint a 4 millió 419 ezer hektár hasznosított szántóterület közel 96%-át (4 millió 228 ezer hektár) vetették be. Az összes szántóterületből a vetetlen, valamilyen okból nem művelt terület 191 ezer hektár (4,3%) volt (2002-ben: 195 ezer hektár).

A vetésszerkezet az ipari növények javára változott. A szántóföldi növénytermesztést csökkenő arányban ugyan, de továbbra is a gabonafélék túlsúlya jellemzi. A kenyérgabonák területi aránya nem változott, a takarmánygabonák közül az árpával bevetett terület aránya csökkent, a triticáléé és a zabé viszont nőtt.

Folytatódott a kukorica részarányának mérséklődése, bár ez az arány még így is közel 2 százalékponttal nagyobb, mint az 1996-2000. évek átlagos (26%-os) értéke.

Az ipari növények aránya a repceterület arányának csökkenése ellenére a napraforgó-terület kiugró (22%-os) növekedése következtében a 2002. évit 1, az 1996-2000. évek átlagos (13%-os) részesedését pedig 2 százalékponttal haladta meg. A napraforgómag iránti kereslet növekedése ösztönzőleg hatott a termelésre, s így a napraforgó területi aránya 2003-ban elérte a 12%-ot (ez mind az előző évinél, mind az 1996-2000. évek átlagánál 2 százalékponttal nagyobb). A cukorrépa és a burgonya területi aránya a vetésterület kis mértékű csökkenése ellenére nem változott.

A hüvelyesek területi aránya sem módosult, a borsóterület visszaesését ugyanis részben ellensúlyozta a lóbab-terület valamelyes növekedése.

A szálas- és lédús takarmányok termelésének aránya annak ellenére sem változott, hogy mérséklődött a szarvasmarha-tartás. Némileg csökkent a lucerna aránya, a silókukoricáé viszont nőtt. A zöldségfélék vetésterületi aránya sem változott összességében (a legnagyobb területnövekedés a csemegekukorica, a legnagyobb csökkenés pedig az uborka esetében volt).

A mezőgazdaság teljesítményét nagymértékben befolyásolták a kedvezőtlen időjárási körülmények. Az őszi vetést a vastag hótakaró miatt nem érintette ugyan a rendkívül hideg tél, a tavaszi jelentős csapadékhiány (a sokévi átlagnál 27-30 milliméterrel kevesebb csapadék), valamint a májusban beköszönő kánikula (a sokévi átlagnál 3,5 C⁰-kal magasabb átlaghőmérséklet) azonban jelentősen akadályozta a növények megerősödését. A tavaszi vetésű termények számára nem volt elegendő víz a talajban, később pedig nem érkezett utánpótlás, így az őszihez hasonlóan rossz volt a termés. A nagy meleg és a csapadékhiány az összes terménynél kényszerérést idézett elő, az aratás a megszokotthoz képest 2-3 héttel korábban kezdődött. A csapadékhiány és a kánikula a napraforgó kivételével az összes szántóföldi növény termését számottevően csökkentette, még a nem túl jónak mondható 2002-es évhez képest is.

Kalászos gabonából a 2002. évinél 1%-kal kisebb területről 4,2 millió tonna termést, az előző évinél 1,4 millió tonnával (25%-kal) kevesebbet takarítottak be. Búzából 2,9 millió tonna termést, az előző évinél 1 millió tonnával (25%-kal), az 1996-2000. évek átlagos termésmennyiségénél pedig 1,2 millió tonnával (29%-kal) kevesebb. Árpából (-22%), rozsból (-29%), zabból (-25%) és triticáléből (-23%) is kevesebb termést. A kalászosgabona-termelés visszaesése a kisebb termésátlagok következménye. Különösen az átlagosnál lényegesen rosszabb termést elérő régiókban (Alföld) sújtotta a kalászosok termelését számottevő veszteség.

Az aszályos időjárás a kukorica esetében is a kalászosokhoz hasonló mértékű hozamcsökkenést okozott. A 2002. évinél 5%-kal kisebb területről 4,5 millió tonna termést takarítottak be. Ez a termésmennyiség az előző évinél 1,6 millió tonnával (26%-kal), s az 1996-2000. évek átlagánál is lényegében ugyanennyivel (27%-kal)

kevesebb. A kukorica jövedelmezősége viszonylag elfogadható volt az átlagos termőhelyeken, a nagy termés kiesést nagyjából pótolta a megugró ár (+38%).

A termelők 514 ezer hektárt, az előző évinél 22%-kal nagyobb területet vetettek be napraforgóval. A szántóföldi növények közül a napraforgó sínylette meg legkevésbé az aszályt: a 2002. évinél közel 3%-kal nagyobb termésátlaggal 992 ezer tonna napraforgót takarítottak be, amely 28%-kal haladta meg az előző év termését, s 46%-kal az 1996-2000. évek átlagát. Az elmúlt 5-8 évben jelentősen emelkedett a termésátlag, ennél szerényebb mértékben a vetésterület, amelynek további növekedését azonban a vetésforgó követelményeinek betartása nem teszi lehetővé. A napraforgó-termelés szolid nyereséget nyújtott a termelőknek.

A cukorrépa termőterülete tovább csökkent (5%-kal, 53 ezer hektárra) a felhalmozódott készletek miatt. A hónapokig tartó aszály a cukorrépa-termelést súlyosan érintette (a cukorrépa az egyik legvízigényesebb szántóföldi növény): a kisebb termőterület és az előző évinél 15%-kal alacsonyabb termésátlag következtében csupán 1,8 millió tonna cukorrépát takarítottak be. Ez a termésmennyiség a 2002. évinél 20%-kal kisebb, az 1996-2000. évek átlagának pedig alig több, mint a fele (54%-a). A 2003. évinél kisebb termést (1,6 millió tonnát) utoljára 1950-ben regisztráltak. A készleteknek köszönhetően azonban a termés import nélkül is elegendő volt a szükségletek fedezéséhez. A cukorrépa-termelés továbbra is megtartotta figyelemre méltó jövedelmezőségét.

A burgonyatermés 582 ezer tonna volt, 23%-kal kisebb, mint 2002-ben, az 1996-2000. évek átlagának pedig csupán az 51%-a. A belföldi keresletet csak jelentős importtal lehetett kielégíteni. Azok, akik kitartottak a burgonyatermesztés mellett, komoly nyereséget realizáltak, az 54%-kal emelkedő termelői ár ugyanis bőven ellensúlyozta a termés kiesésből származó veszteségeket.

A szántóföldi növénytermesztésben az egyes években jelentősen ingadoztak – az elmúlt évtizedben többnyire csökkentek, a napraforgót kivéve – a termésátlagok. Ennek legfőbb oka a struktúra átalakulása (a nagy termelési egységek szétesése) és a termelői ráfordítások csökkenése volt. A művelhető területek jelentős részén folyik elmaradott, csak a költségminimalizálásra ügyelő, nem versenyképes gazdálkodás. A szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozóknak mintegy harmada azonban már pótlólagos befektetésekre is képes, s állja a versenyt az uniós piacon.

2.2. Kertészet

A kertészeti ágazat stratégiai jelentőségű az agrárgazdaságban: több ezer család megélhetését, vagy jövedelem-kiegészítését teszi lehetővé. Nagy szerepet játszik az ökológiai adottságok és a tájtermelés kihasználásában, valamint a vidéki munkahely-teremtésben egyaránt.

A zöldségtermesztésben meghatározó 11 zöldségfélének az összes termelésből való részesedése az előző évvel megegyező (88%-os) volt. Ezen belüli

részarányok: csemegekukorica: 29%, paradicsom: 14%, görögdinnye: 12%, fejes káposzta: 8%, vöröshagyma és uborka: 5%, sárgarépa, zöldborsó és zöldpaprika: 4%, petrezselyem: 2%, zöldbab 1%. A szántóföldi művelési ágban betakarított terület 117 ezer hektár volt (1,7%-kal nagyobb, mint 2002-ben, az 1996-2000. évek átlagát pedig 11%-kal haladta meg). Az összes termésmennyiség 5%-kal nőtt, az 1996-2000. évek átlagának pedig a 115,5%-át tette ki. Az egyéni gazdálkodók az összes termés 73%-át takarították be.

A meghatározó zöldségfélék közül a görögdinnye termésmennyisége 38, a csemegekukoricáé 21, a paradicsomé 14, a zöldbabé pedig 2%-kal nőtt. A zöldbab kivételével a 2003. évi termések jelentősen meghaladták az 1996-2000. évek átlagát is. A többi meghatározó zöldségfaj termésmennyisége visszaesett. A legnagyobb mértékű mennyiségi csökkenések: petrezselyemgyökér (-41%), szemes zöldborsó (-32,4%), vöröshagyma (-23,4%), sárgarépa (-22,5%). Ezeknél a termőterület és a termésátlag is csökkent, s többnyire a termésátlag-csökkenés volt a nagyobb mértékű (a szemes zöldborsó szántóföldi termőterülete 18%-kal csökkent, termésátlaga 23%-kal; petrezselyemgyökér: 2%, illetve 55%; vöröshagyma: 8% és 22%). A gyengébb terméseredmények a szárazságra vezethetők vissza (a petrezselyemgyökér és a vöröshagyma jelentős termés-csökkenését jól jelezték az emelkedő termelői árak). Kisebb mértékben mérséklődött az uborka (-2%), a fejes káposzta (-2,6%), és a zöldpaprika (-1,6%) termelt mennyisége. A zöldségfélék termelésének csökkenése az import-termékek mennyiségének növekedésével járt, amely az esetek többségében felfelé húzta a belföldi hiánytermékek árait.

Az ország 98 ezer hektáros gyümölcsös-területén 2003-ban 724 ezer tonna gyümölcs termett, az 1996-2000. évek átlagtermésénél 21%-kal kevesebb, az előző évi alacsony termésnél viszont 4%-kal több. A hideg tél után áprilisban több hullámban fagy pusztított a gyümölcsösökben. A nyár sem volt kedvezőbb, hiszen a szárazság csökkentette a termést, s a minőséget is rontotta (az alma és a kajszli sok helyen próbált lett).

Hét gyümölcsfaj terméseredménye adta a teljes mennyiség 95%-át (alma, körte, cseresznye, meggy, szilva, kajszibarack, őszibarack). Ez a részarány a 2002. évi 1, az 1996-2000. évek átlagát pedig 2 százalékponttal meghaladja. A gyümölcstermés 70%-át kitevő almából (az előző évi részarány: 75%) 508 ezer tonna termett, a 2002. évinél 4%-kal kevesebb. A meggy, a körte és a csonthéjasok termésmennyisége nőtt, a cseresznyéé stagnált, a szilváé pedig csökkent. A meggytermés a 29%-os növekedés ellenére sem érte el az 1996-2000 évek átlagát. A körtetermés 44%-kal nőtt ugyan (a 2002. évi termésmennyiség az utóbbi évek legkisebbje volt), azonban az 1996-2000. évek átlagának így is csak a fele lett (a német, skandináv és angol piacok kereslete alapján a termelés növekedhetne). A kajszibarack-termés több mint a négyszeresére, az őszibaracké csaknem a másfélszeresére nőtt. Ezzel a növekedéssel a kajszibarack-termés meghaladta az 1996-2000. évek átlagát, az őszibaracké azonban az említett évek átlagának csak mintegy a fele volt. Szilvából az előző évhez képest 8%-kal, az 1996-2000. évek átlagához viszonyítva pedig majdnem 57%-kal kevesebb termett. A kínálat csökkenése mégsem eredményezett említésre méltó áremelkedést.

Az összes szőlőterület megegyezett a korábbival (93 ezer hektár), az 1996-2000. évek átlagának azonban csak a 74,4%-át tette ki. A termés 16%-kal nőtt ugyan, de az 1996-2000. évek átlagának csupán a 87%-át érte el. A szőlőültetvényeket elsősorban a téli fagy károsította, főképp a dél-alföldi területeken. A nagy meleg miatt a szőlők korábban értek, a szüret két-három héttel korábban kezdődött. A bor minősége eltérő: a vörös boroké kiváló, a fehér borok esetében azonban technológiai hiányosságok miatt alacsony lett a savtartalom.

2.3. Állattenyésztés

2003-ban folytatódott, sőt felgyorsult a szarvasmarha-állomány csökkenése, s a sertésállomány is tovább mérséklődött. A baromfi- és a juhállomány viszont nőtt.

2003. december elsején 4%-kal kevesebb szarvasmarhát tartottak az országban, mint egy évvel korábban. Az ország tehénállománya is hasonló arányban csökkent. A gazdasági szervezetek szarvasmarha-állománya kevésbé mérséklődött, mint az egyéni gazdálkodóké. A tehénállomány 12 ezerrel lett kisebb. A tehenek száma mindkét kategóriában csökkent (a szarvasmarha-állomány csökkenésével megegyező módon). Az egyéni gazdálkodók tejhasznú tehén-létszámának csökkenését a szigorodó minőségi követelmények okozták. Sok 1-5 tehenet tartó kistermelő szüntette be tevékenységét, vagy tért át a jövedelmezőségi szempontból kedvezőbb, az EU-ban is támogatott húshasznú tartásra.

A szarvasmarha-tartás feltételei romlottak: a vágómarha és a tej felvásárlási ára csökkent 2003-ban (4, illetve 1%-kal), az aszály miatt pedig számottevően emelkedtek a takarmányköltségek (a szalastakarmány-széna ára 42%-kal, a takarmánykukoricáé 41%-kal nőtt).

A sertésállomány 2003. december elsején 169 ezerrel (3,4%-kal) volt kisebb, mint 2002. hasonló időpontjában. Az állomány több mint felét (54%-át) a gazdasági szervezetek tartották. Az anyakocák száma egy év alatt 54 ezerrel (14,2%-kal) csökkent.

A sertésállomány alakulására kedvezőtlen hatást gyakorolt az ágazat romló jövedelmezősége, a vágósertés és a takarmány árárányának alakulása (a vágósertés felvásárlási ára 2003-ban 17%-kal volt alacsonyabb, mint 2002-ben, a gabonafélék ára pedig több, mint 30%-kal nőtt). A sertésárakat 2003 májusától az 51/2003. (V.15.) FVM-rendelet által létrehozott árbizottság öt vezető EU-tagállam árai alapján határozza meg. A bizottság által megállapított ár megfizetése egyes támogatások igénybevételének (a feldolgozott sertéstermékek minőség-megőrzésére és a minőségi termék-előállítás javítására, valamint a vágósertés piacról történő kivonásának elősegítésére igényelhető támogatások) a feltétele.

Az ágazat 2003-ban jelentős támogatásban részesült ugyan a piaci egyensúly megteremtése érdekében, a kifizetések azonban a termékpálya alapvető gondjait nem oldották meg. Az összes termelésben a kistermelők által tartott állomány nagy

arányt képvisel, amely a jelenlegi színvonalán minőséget és a hústermelés fajlagos költségeit negatívan befolyásolja.

8. táblázat

Az állatállomány alakulása

Megnevezés	2002	2003	2003/2002 (%)
	december 1-jén, 1000 db		
Szarvasmarha	770	739	96,0
Ebből: tehén	362	350	96,7
Sertés	5 082	4 913	96,7
Ebből: anyakoca	381	327	85,8
Juh	1 103	1 296	117,5
Ebből: anyajuh	854	956	111,9
Tyúkfélék	32 206	37 502	116,4
Liba	2 009	2 801	139,4
Kacsa	3 443	2 709	78,7
Pulyka	3 251	4 256	130,9

Forrás: KSH

A 2003. december elsejei juhállomány 17,5%-kal volt nagyobb az egy évvel korábbinál. Az anyajuhok száma 12%-kal nőtt. A juhágazat jelenleg szerény jövedelem elérését teszi lehetővé, az EU-csatlakozás azonban előnyöket kínál a juhtartóknak.

A baromfiágazatban a tyúkfélék állománya 2003. december 1-i 16%-kal volt nagyobb, mint egy évvel korábban, a tojóállomány azonban 563 ezerrel csökkent. A pulykaállomány 31, a libaállomány 39%-kal nőtt, a kacsaállomány viszont 21%-kal csökkent az előző év decemberéhez viszonyítva.

A vágóállatok termelése 2003-ban 4%-kal haladta meg az előző évit. A vágóállat-termelésben kisebb súlyt képviselő vágómarha-termelés 19%-kal, a vágósertés-termelés 14,6%-kal, a vágójuh-termelés pedig 10%-kal bővült. A vágómarha- és vágósertés-termelés növekedése az állomány csökkentésére irányuló állatkivágásoknak tulajdonítható. A vágóállat-termelés 37%-át kitevő vágóbaromfi-termelés a baromfi-állomány jelentős emelkedése ellenére 9%-kal csökkent. Az állati termékek termelése nőtt a tehéntej kivételével. A tehéntej-termelés a tehénállomány csökkenése következtében 5%-kal maradt el a 2002. évitől. Ezt a hatást az egy tehenre jutó tejtermelés növekedése csak enyhíteni tudta. A kedvező exportlehetőségek, továbbá az egy juhra jutó gyapjútermelés emelkedése miatt a gyapjútermelés csaknem 2%-kal nőtt. A tyúktojás-termelés 1%-kal volt nagyobb, mint az előző évben.

2.4. A mezőgazdasági termékek felvásárlása

A 2003. évi felvásárlás 2002-höz viszonyítva 5,2%-kal nőtt.

A növénytermesztési és kertészeti termékek értékesítése 1%-kal nőtt, az állattenyésztésé azonban 7,9%-kal nőtt. Erőteljesen bővült a gyümölcsök (+17,6%) és az élő állatok (+13%) felvásárlása. A zöldségfélék értékesítése is emelkedett (+4,7%), elsősorban a kedvezőbb termelői árak révén.

2003-ban a gabonafélék kisebb terméséből (-26%) 30%-nál is jobban emelkedő árakon 8,4%-kal kevesebbet vásároltak fel az előző évhez képest. A kalászos gabonák közül a búza-felvásárlás a mintegy 25%-kal kisebb termés ellenére csak 4%-kal csökkent. Ez az előző évi termés felvásárlásának 2003-ra való áthúzódásával magyarázható (2002-ben a gyenge termés ellenére a termelői árak csak lassan kúsztak felfelé. A termelők a búza közraktárakban történő elhelyezésével próbálták a nyomott árak emelkedését elérni. A termelői árak azonban csak 2003. május-júniusban – még az előző évinél is rosszabb terméskilátások hatására – ugrottak meg). Az erős kereslet következtében a búza termelői ára a szokásostól eltérően a betakarítás időszakában kezdett emelkedni, év végére az ár a 40 ezer Ft-ot is meghaladta. Az európai áraknál azonban még így is 2-3 ezer Ft-tal alacsonyabb volt a hazai ár (átlagosan az eltérés 5-8 ezer Ft körüli). A kedvező világpiaci árak miatt a 2003. évi gyenge terméseredmények ellenére több búzát exportáltunk, mint az előző évben (exportár: 133 USD).

A kukorica esetében a termés kiesés (-26%) és a termelői értékesítés csökkenésének (-17%) mértéke viszonylag jól közelített egymáshoz. A vonzó exportárak miatt – amelyek átlagosan 61%-kal nőttek – a kukorica belföldi ára jobban (40%-kal) nőtt, mint a többi gabonaféléké. Rozsból 40, árpából 24, triticáléból pedig 22%-kal csökkent az értékesítés volumene, zabból viszont 7%-kal nőtt. A legnagyobb mértékben a napraforgómag-felvásárlás nőtt (az egynegyedével nagyobb termés következtében 39%-kal), csökkenő termelői árakkal. Az export is bővült. A burgonyafelvásárlás a 2002. évinél kisebb termelés ellenére 8%-kal emelkedett, a termelői árak jelentős mértékű növekedésével.

9. táblázat

A mezőgazdasági termékek 2003. évi értékesítése

Megnevezés	Felvásárlási volumenindex	Termelői árindex
	előző év=100	
Növénytermesztési és kertészeti termékek	101,0	120,6
Ebből: gabonafélék	91,4	133,3
Zöldségfélék*	104,7	107,6
Gyümölcsök	117,6	116,8
Élő állatok és állati termékek	107,9	93,7
Élő állatok	113,0	89,8
Állati termékek	97,2	100,1
Mezőgazdasági termékek összesen	105,2	106,1

*Fűszerpaprika nélkül

Forrás: KSH

A termelés növekedési szintjét meghaladóan bővült a zöldség-gyümölcs termékek felvásárlása, nemcsak az előző évhez, de 1995-höz képest is. 2003-ban a többségében vonzó zöldség-gyümölcs árak is növelték az értékesített termékeknek a termelésen belüli arányát. Keresleti piac alakult ki, amely az átlagosan 8%-kal emelkedő árakban is kifejezésre jutott. Az értékesítés volumene kiugróan nőtt a paradicsom (+27,7%), a zöldborsó (+28%), a csemegekukorica (+22%) és a fejes káposzta (+16%), csökkent a zöldborsó (-38%) és az uborka (-33,0%) esetében. Egyes termékek termelői ára is kisebb-nagyobb mértékben emelkedett (zöldborsó: +20,2%, paradicsom: +12,3%, uborka: +9%). A jelentős dinnyekínálat levezetése viszont gondot okozott (elsősorban a néhány héttel korábbi érés miatt). Az exportpiacok a termék megjelenése után csak néhány héttel később fogadták be a magyar görögdinnyét. A hazai piacra zúduló kínálat a szokásosnak a felére nyomta le a piaci árakat. Kiemelkedően nőtt viszont a termelésükben jelentősen visszaeső zöldségfélék ára (petrezselyemgyökér: +42%, zellergyökér: +25%, vöröshagyma és sárgarépa: +17%).

A gyümölcsfélék értékesítése is jobban nőtt, mint kibocsátása (ez 2002-re is igaz). Almából 4%-kal kevesebb termelt 2003-ban, a felvásárlás azonban 14%-kal, a felvásárlási ár pedig átlagosan több mint 60%-kal emelkedett. A kínálatot

meghaladó kereslet hatására az I. osztályú „Jonathan” nagybani piaci termelői ára 10-20%-kal, a „Golden” almáé pedig 10-15%-kal nőtt. A többi gyümölcsféle esetében is nőtt az értékesítés és az ár, amely a piac keresleti jellegére utal (meggy: 7%-kal nagyobb értékesítés, kétszeres ár; szilva: 6%-kal nagyobb értékesítés, másfélszeres ár; cseresznye: két és félszeres értékesítés, 17%-kal csökkenő ár). A meggy valamivel korábban jelent meg a piacon, a meggyeszezon viszont két-három héttel rövidebb lett. Ennek következtében a fajták érési ideje egybeesett, s ez rövid ideig kínálati jellegűvé tette a piacot. Bogyósokból a kisebb termés miatt csökkent az értékesítés és nőtt az ár, a kajszi esetében pedig a négyszeres kínálat okozott áresést (a kajszi barack termelői ára 15-50%-kal, az őszibaracké pedig 5-20%-kal volt alacsonyabb, mint az előző évben). A keresleti piac következtében a szőlőértékesítés 17%-kal haladta meg az előző évit, amelyen belül a borszőlő-felvásárlás nőtt.

Az élő állatok és állati termékek felvásárlásán belül az élő állatok értékesítése számottevően (13%-kal) meghaladta az előző évit, az állati termékeké viszont 2,8%-kal csökkent.

Az élőállat-értékesítésben 58%-ot kitevő vágósertésből 20%-kal többet vásároltak fel, csökkenő állománnyal, a vágások növekedésével. Hasonló irányzat érvényesül a vágómarha-értékesítésben is: csökkenő állomány, romló hús-takarmány arány, növekvő vágóállat-értékesítés (+21%). A vágójuh-értékesítés a juhállomány jelentős növekedése mellett több mint 32%-kal nőtt. A csatlakozás után várható kedvezőbb jövedelmi helyzetnek és exportlehetőségnek élénkítő hatása van a juhhús-keresletre. Ez a 2003. évi emelkedő termelői árakban is kifejeződik. (A termelői árakon belül a felnőtt juh ára 32%-kal emelkedett). A vágóbaromfi piacát az elmúlt években a kínálat levezetésének gondjai határozták meg. 2003-ban a termelői árak minden baromfi-fajnál tovább estek, az állomány jelentős növekedésével. A baromfi-felvásárlás is csökkent. A számottevően növekvő élőállat-termelés gondjainak enyhítéséhez az élőállat-export sem járult hozzá (mintegy a felére esett vissza az előző évhez képest).

Az állati termékek értékesítésében legnagyobb súllyal szereplő tehéntej felvásárlása nagyobb mértékben esett vissza, mint a termelésé. Az EU-követelményeknek nem megfelelő tisztaságú tej az elmúlt évben fokozatosan szorult ki a piacról. Jelenleg a forgalomba kerülő tej szinte 100%-ban megfelel az EU előírásainak. A tyúktojás értékesítési volumene elsősorban a kedvező exportlehetőségek következtében erőteljesen (12%-kal) nőtt (a tojásexport több, mint a kétszeresére emelkedett, elsősorban a tojáscsomagolást végző termelőkön keresztül). A gyapjú- és mézfelvásárlás szintén fellendült 2003-ban.

3. Az agrárkereskedelem alakulása

3.1. A hazai élelmiszerfogyasztás- és kereskedelem

Az élelmiszer-fogyasztás alakulásában a reáljövedelem mellett az élelmiszer-árak is nagy szerepet játszanak. 1996-tól kezdve – 2001-et kivéve – az élelmiszer-árindex a fogyasztói ár általános indexe alatti, vagy azzal megegyező mértékű volt. E két tényező együttes hatására az élelmiszer-fogyasztás 1998-tól némi hullámmal ugyan, de növekedésnek indult.

2003-ban az élelmiszer-fogyasztásban a vásárolt fogyasztás csak némileg (2%-kal), a házon kívüli étkezés volumenindexe azonban 13%-kal nőtt (a 2002. évi értékek: 5, illetve 1%). Az összes élelmiszer-fogyasztásból a házon kívüli étkezések 11%-ot tesznek ki (aktív háztartások: 13%, inaktívak: 6%).

Radikálisan csökkent a saját termelésű fogyasztás. A csökkenési folyamat már évek óta tart, a volumenindex 2003. évi 78%-os értéke azonban kiugróan alacsony. Az időjárás alakulása (tavaszi fagyok, aszályos nyár) is kedvezőtlenül befolyásolta a saját termelés és fogyasztás volumenét.

Mérséklődött a tej-, és a tojásfogyasztás. E két termék fogyasztásának visszaesése is a saját termelésű fogyasztás csökkenéséhez kapcsolható, a saját termelésű fogyasztás ugyanis bizonyos mértékben kényszerfogyasztás. A csökkenéshez az is hozzájárult, hogy a reklámok a tejjel szemben a különféle üdítőitalok fogyasztására buzdítanak. A friss és tartósított gyümölcsöknek és a tejtermékeknek 1 főre jutó háztartásokban fogyasztott mennyisége meghaladta a 2002. évi szintet.

A legalsó és legfelső jövedelmi decilisbe tartozó háztartások fogyasztásának vizsgálata alapján a legalsó jövedelmi tizedbe tartozóknál majdnem minden tétel esetében kisebb a fogyasztás, mint a legfelső jövedelmi tizedbe tartozóknál. Ez az elmaradás különösen kirívó a gyümölcs, a sajt és az egyéb tejtermékek (több mint kétszeres különbség), a zöldség és a tej (másfélszeres különbség) esetében. A cereáliák fogyasztása azonban magasabb a legalsó jövedelmi tizedbe tartozó háztartásokban. Ennek oka: a cereáliák közé tartozik a rizs, a tésztafélék, valamint a kenyér, amelyek az alacsonyabb jövedelműek tápanyagszükségletének kielégítését viszonylag olcsón teszik lehetővé, ezért fogyasztásukban jelentős részt képviselnek. A magasabb jövedelmi decilisbe tartozók az étlettanilag fontosabb, de drágább termékekből vásárolnak többet.

A kiskereskedelmi eladások a reálkeresetek jelentős emelkedéséből adódóan 2003-ban is gyors ütemben nőttek, a forgalom volumene az előző évhez hasonlóan 8,9%-kal bővült. A forgalmi érték (folyó áron 4847 Mrd Ft) 47-53%-os arányban oszlott meg az élelmiszer- és élelmiszer-jellegű vegyes, valamint a nem élelmiszertermékek kiskereskedelme között.

Az élelmiszer- és élelmiszer-jellegű vegyes kiskereskedelem forgalma az előző évinél és az átlagos kereskedelmi forgalomnál ugyan kevésbé, de még mindig jelentős ütemben bővült, volumene 8,1%-kal haladta meg a 2002. évit. A forgalom túlnyomó részét adó élelmiszer-jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletek (hipermarketek, szupermarketek) 9,5%-kal növelték eladásait, az élelmiszer-, ital-, dohányáru- szakboltokban viszont az év utolsó hónapjaiban mutatkozó élénkülés ellenére éves szinten folytatódott a visszaesés.

3.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete

2003-ban a mezőgazdasági és élelmiszeripari kivitel értéke 3224 millió USD, a behozatalé 1684 USD volt. 2002-höz képest az export 556 millió USD-vel (21%-kal), az import 378 millió USD-vel (29%-kal) bővült. A külkereskedelmi egyenleg (aktívum) 1539 millió USD-t tett ki, 177 millió USD-vel (13%-kal) többet, mint az előző évben.

Az Európai Unióval folytatott árucseréből 772 millió dollár aktívum származott, amely 11%-kal (78 millió USD-vel) haladta meg a 2002. évit. A CEFTA-országokkal szembeni aktívum az előző évi 257 millió USD-ről 337 millió USD-re (31%-kal) nőtt.

E relációban az előző évhez képest a kivitel volumene nem változott lényegesen, az egységérték-index alapján a dollárban elszámolt exportárak átlagosan 19%-kal nőttek. A behozatal volumene 12%-kal nőtt, amelyhez az árak 15%-os emelkedése társult.

A dollár és a forint alapon számított értékindex, illetve egységérték-index között jelentős eltérés mutatkozott a forint árfolyamának ingadozása miatt. Az agrárkereskedelmi kivitel forintértéke 5,7%-kal, a behozatalé 11,9%-kal nőtt, a forintban számított egyenleg pedig a 2002 évinél 3,1%-kal kisebb volt.

A mezőgazdaság és az élelmiszeripar a nemzetgazdaság teljes kiviteléből az FVM adatai szerint 7,5%-kal, a behozatalból 3,5%-kal részesedett.

3.2.1. A kivitel szerkezete

2003-ban az európai országokba irányuló agrárkivitelünk értéke 3 Mrd 14 millió USD volt, 574 millió USD-vel (23,5%-kal) nagyobb, mint 2002-ben. Európának a teljes agrárexportból való részesedése az előző évi 91%-ról 94%-ra nőtt, Ázsia részesedése viszont 1,8 százalékponttal (4,9%-ra) csökkent. Az előző évi 179 millió USD-vel szemben 157 millió USD értékű agrárterméket szállítottunk az ázsiai országokba. Az amerikai agrárexport részaránya 1,3%-ot, az afrikaié pedig csupán 0,3%-ot tett ki (bár Afrikába közel 3 millió USD-vel többet exportáltunk, mint 2002-ben). Ausztrália és Óceánia mindössze 2 millió USD értékben vásárolt magyar agrárterméket.

Az Európai Unió tagállamaiba irányuló kivitelünk értéke 1 Mrd 648 millió USD-t tett ki, 315 millió USD-vel (24%-kal) többet, mint egy évvel korábban. Az EU a teljes magyar agrárexportból 51%-kal részesedett (ez az arány 1 százalékponttal nagyobb az előző évinél).

Továbbra is Németország a legnagyobb exportpiacunk, ahová 2003-ban 572 millió USD értékben szállítottunk agrártermékeket. Ez az érték a teljes magyar agrárexport 17,7%-a. A forgalom a 2002. évihez viszonyítva 44,4 millió USD-vel (8%-kal) bővült. Legfontosabb exportcikkeink: baromfihús, húskészítmények, napraforgómag és zöldségfélék, de lényegében a magyar agrártermékek teljes skálája jelen van a német piacon.

80,5 millió USD-vel (41,3%-kal) nőtt az Ausztriába szállított áruk értéke, s így Ausztria a második legfontosabb exportpiacunkká lépett elő (275,5 millió USD bevétellel). Jelentős volt a baromfihús-, a gyümölcsle-, a napraforgómag-, valamint az ásványvíz-kivitelünk.

Olaszország volt a harmadik legfontosabb közösségi piacunk, 2002-höz képest a kivitelünk 37 millió USD-vel (22%-kal) nőtt. A 202 millió USD-s exportérték főbb tételei: élő állatok (juh, kecske), húsfélék (baromfi-, sertéshús), állati eledel, kukorica, méz.

Hollandia 44%-kal (50 millió USD-vel) növelte vásárlásait, az oda irányuló export értéke 162 millió USD-t tett ki. Kiugróan nagy volt a napraforgó-export (73 millió USD), de a kukorica-, a baromfihús- és az állatieledelek-kivitel is számottevően bővült.

Franciaország esetében igen sokrétű a termékskála. Az export 28, illetve 27%-át kitevő baromfihús és állati eledel mellett sok egyéb agrárterméket is szállítottunk (méz, kukorica, marhahús, sertéshús, stb.).

Spanyolország volt az egyetlen olyan EU-tagállam, amely esetében csökkent exportbevételünk. A 72 millió USD-s agrárexport csaknem kétharmada (62%-a) a sertéshús-, 17%-a pedig a kukorica-szállításokból származott. A sertéshús exportja közel 4 millió USD-vel bővült, a kukoricáé azonban 20 millió USD-vel visszaesett.

A CEFTA-országokba szállított agrártermékek értéke 628 millió USD-t tett ki. Ez az előző évhez képest 146 millió USD-s (30%-os) növekedés. Az országcsoport a kivitelből 19,5%-kal részesedett (a 2002. évi 18,1%-kal szemben). A legnagyobb mértékben (105 millió USD-vel) a Romániába irányuló agrárexportunk nőtt, amelynek 236 millió USD-s értéke a 2002. évinek csaknem a kétszerese.

Lengyelország 2003-ban 6,6%-kal (7 millió USD-vel) növelte vásárlásait, exportbevételünk 116 millió USD-t ért el. Számottevően bővült az állatieledelek- és a zöldségexport, de jelentős volt a kávé-, a teakivonat-, a paradicsom-, valamint a dinnyekivitel is.

Cseh exportunk értéke 110 millió USD volt, 22 millió USD-vel (25%-kal) nagyobb, mint 2002-ben. Elsősorban az állatieledelel-, a sertés- és baromfihús-, a kávé-, a teakivonat-, továbbá a csokoládé-kivitel bővült.

A FÁK-országokba 278 millió USD értékben szállítottunk agrártermékeket. Kivitelünk 24,4%-kal (55 millió USD-vel) nőtt. Az országcsoport a teljes agrárexportból 8,6%-kal részesedett. Az Oroszországba irányuló kivitelünk 203 millió USD-t tett ki, 36 millió USD-vel (21,6%-kal) többet, mint 2002-ben. Az exportérték csaknem felét a zöldség-gyümölcs készítmények adták, de számottevő volt az állatieledelel- és a napraforgómagolaj-export is. Az Ukrajnába szállított agrártermékek értéke (48 millió USD) 13 millió USD-vel (38,6%-kal) haladta meg az előző évi értéket.

Az egyéb európai országok közül fontos partnerünk Bosznia-Hercegovina, Horvátország, valamint Svájc. A Bosznia-Hercegovinába irányuló exportunk 25,5 millió USD-vel (25%-kal) nőtt, s 127 millió USD-t tett ki. A legnagyobb kiszállított tételek: búza, kukorica, napraforgómag-olaj. Horvát exportunk 3 millió USD-vel bővülve meghaladta a 103 millió USD-t. 20 millió USD értékben szállítottunk élő marhát, de jelentős volt a cukor-, a kukorica- és az ásványvíz-export is. A Svájcba szállított agrártermékek értéke 95,6 millió USD-re nőtt. Ez 31 millió USD-s (47%-os) növekedés. A legnagyobb bevétel a baromfihús-kivitelből származott, de a kukorica-export értéke is megközelítette a 17 millió USD-t.

Ázsiai exportunk felének Japán volt a felvevő piaca. A 71 millió USD-s exportérték azonban 9 millió USD-vel kisebb volt a 2002. évinél. Az export értékének 58%-a a sertéshús-szállításokból származott, de madártoll, baromfihús, és tejtermékek is nagyobb mennyiségben kerültek japán piacokra. További fontos partnereink a kontinensen: Dél-Korea és Libanon. A Dél-Koreába irányuló exportunk az előző évi érték harmadára esett vissza. Az ország 20 millió USD-vel (közel 65%-kal) kisebb értékben vásárolt sertéshúst, amely a teljes dél-koreai exportunk 92%-át adta 2003-ban. Libanonba 10,5 millió USD értékben exportáltunk agrártermékeket. Az exportban a sajt 82%-os súllyal szerepelt.

Az amerikai földrészre irányuló agrárexportunk értéke 41 millió USD volt. Ez az érték megközelítőleg azonos a 2002. évivel. Az USA-ba összesen 34 millió USD értékben szállítottunk, elsősorban kukoricát, élelmiszer-készítményeket, gyümölcsöt és tejsavót.

Az Afrikába szállított agrártermékeink értéke mindössze 9,3 millió USD-t tett ki. Ez az érték azonban csaknem 3 millió USD-vel (45%-kal) nagyobb volt a 2002. évinél. A 2003. évi export főként búzából, tojásból és baromfiból állt.

Mezőgazdasági és élelmiszeripari exportunk áruszerkezetében 2003-ban a húsfélék, vágási melléktermékek exportja eredményezte a legnagyobb bevételt: 610 millió USD-t (65 millió USD-s, 12%-os növekedés). Az árucsoport a kivitel értékéből 19%-os arányban részesedett (a 2002. évi érték: 20,4%). A baromfihús és belsőség értékesített mennyisége alig változott (117 ezer tonnáról 121 ezer tonnára nőtt), a 342 millió USD-s bevétel azonban 17%-kal volt nagyobb, mint az előző

évben. A kivitel háromnegyede az EU-ba irányult. Mind mennyiségben, mind dollárértékben némileg csökkent a sertéshús-export. 2003-ban 83 ezer tonnát értékesítettünk, az exportérték 196 millió USD-re (2%-kal) mérséklődött. Japánba és Koreába kevesebbet, az EU-ba több sertéshúst szállítottunk.

A gabonafélék értékesítéséből 398 millió USD bevétel származott, 44,6 millió USD-vel (13%-kal) nagyobb, mint az előző évben. Az árucsoport az exportban 12,4%-ot képviselt (2002-ben 13,3%-ot).

A búzakivitel mennyisége 70 ezer tonnával (1,16 milliőről 1,23 millió tonnára), bevétele pedig 50 millió USD-vel (119 milliőről 169 millióra) nőtt. Az exportmennyiség közel 50%-a – az előző évinek a tizenkétszerese – Romániába került. Az EU-ba irányuló értékesítés a 2002. évinek a harmadára esett vissza. A német export kevesebb, mint a felére (82 ezer tonnára) csökkent, Olaszországba pedig az előző évi 133 ezer tonna után csupán 16 ezer tonnát exportáltunk. Az elmúlt négy évben a magyar búza egyik legjelentősebb vevőjének Bosznia-Hercegovina számított, amely 2003-ban is 298 ezer tonna búzát vásárolt.

2002-ben rekordmennyiségű kukoricát exportáltunk. 2003-ban 1,3 millió tonnát értékesítettünk külföldön, az előző évinél csaknem 40%-kal kevesebbet. A bevétel (207 millió USD) azonban csupán 1,5%-kal csökkent, az exportban ugyanis megnőtt a vetőmag részaránya. Kukorica-vetőmagból közel 35%-kal többet (40,6 ezer tonnát) adtunk el, az exportérték pedig 86%-kal (49,7 millió USD-re) emelkedett. A kukorica legfőbb felvevő piacai: Románia (168,5 ezer tonna), Szlovénia (145 ezer tonna) Bosznia-Hercegovina (131 ezer tonna) és Spanyolország (105 ezer tonna).

A zöldségfélékből, gyümölcsökből előállított készítmények exportértéke 63 millió USD-vel (21%-kal) nőtt, s 364 millió USD-t tett ki (11,3%-os részarány). Az árucsoport legnagyobb bevételét adó zöldségkonzervek exportált mennyisége 19%-kal növekedett, bevétele pedig 38 millió USD-vel (25%-kal) volt nagyobb az előző évinél. E termékek 64%-a a szovjet utódállamok piacaira került.

Az élelmiszeripari melléktermékek és elkészített állati takarmányok exportbevétele nőtt a legjobban (98 millió USD-vel). A kivitel 264 millió USD-s értéke (8,2%-os részarány) a 2002. évinek több mint a másfélszerese volt.

Az olajos magvak, ipari és gyógynövények exportja 41 millió USD-vel (24%-kal) bővült. A bevétel (211 millió USD) 70%-a a napraforgómag-kivitelből származott (a 2002. évi mennyiség több, mint másfélszeresét értékesítettük).

Az élő állatok kivitelének bevétele mérséklődött a legnagyobb mértékben (8,5 millió USD-vel, 127 millió USD-re). A vágómarha értékesített mennyisége több mint 40%-kal csökkent, s a vágósertés-export is erőteljesen visszaesett (a kivitt mennyiség 23 ezer tonnáról 15,6 ezer tonnára, a bevétel pedig 25,5 millió USD-ről 14,5 millió USD-re zuhant). Élősúlyban 16 ezer tonna vágójuhott vittünk ki, 2 ezer tonnával kevesebbet, mint 2002-ben, az export értéke azonban ugyanannyi maradt (44,4 millió USD).

3.2.2. A behozatal szerkezete

2003-ban 1 Mrd 235 millió USD, az előző évinél 313 millió USD-vel nagyobb értékű agrárterméket hoztunk be az európai országokból (34%-os növekedés). A földrész 73%-os arányban részesedett a teljes agrárimportból. A 2002. évi érték 71% volt, Európa súlya tehát tovább nőtt. Az Ázsiából származó behozatalunk értéke 88 millió USD-t tett ki, ez az előző évhez képest 16,7 millió USD-s (23%-os) bővülés. Az ázsiai országoknak a teljes agrárimportból való részesedése az egy évvel korábbi szinten alakult. Amerika részaránya annak ellenére csökkent (2,5 százalékponttal), hogy az onnan érkező agrártermékek értéke 13,6%-kal (37,6 millió USD-vel, 313,5 millió USD-re) nőtt.

Agrárimportunk 52%-a származott az EU-ból. A behozatal értéke az előző évihez képest 37%-kal (236 millió USD-vel, 876 millió USD-re) nőtt. A legnagyobb közösségi szállítónk továbbra is Németország, ahonnan 2003-ban 229 millió USD-ért vásároltunk agrártermékeket. 2002-höz képest importunk értéke 75 millió USD-vel (48%-kal) nőtt. Csaknem mindegyik árucsoport behozatala bővült, csupán a sertéshús forgalmában volt jelentősebb visszaesés. Hollandia a második legfontosabb szállítónk, az onnan származó termékek értéke 155 millió USD-t tett ki (34%-os emelkedés). Az előző évhez képest sokkal nagyobb volt a vágott virág, a dísznövény, valamint a burgonya, a hagyma és a zöldségfélék behozatala. Az olasz import 35%-kal (29,5 millió USD-vel, 114 millió USD-re) nőtt. Ez az eddigi legmagasabb érték. A forgalom növekedése mindegyik árucsoportot érintette. Az átlagnál lényegesen nagyobb értékben nőtt az ásványvíz, az üdítőitalok, a napraforgómag és a gyümölcsfélék behozatala. 76 millió USD volt az osztrák, 74 millió USD pedig a francia import értéke.

A CEFTA-országokból származó behozatal 30%-kal nőtt, s 291 millió USD-t tett ki. Az országcsoport 17%-os arányban részesedett a teljes agrárimportból. Románia kivételével valamennyi CEFTA-ország számottevően növelte szállításait. A legnagyobb mértékben (38%-kal, 32 millió USD-vel) a lengyel import nőtt, amelynek értéke megközelítette a 116 millió USD-t. Ezzel Lengyelország a negyedik legjelentősebb importpartnerünké vált 2003-ban. A lengyel importban nagy súllyal szerepeltek a csokoládé- és kakaóalapú készítmények, valamint a cukrászsütemények. Románia esetében visszaesett az állati takarmány- és az élőjuh-import, nőtt viszont a gyümölcsfélék-behozatal.

2003-ban 1 millió USD-vel kisebb értékű agrárterméket szállítottak a FÁK-országok. A 10 millió USD-s behozatal 93%-a Ukrajnából és Oroszországból származott. Orosz importunk 644 ezer USD-vel, ukrán importunk pedig 185 ezer USD-vel mérséklődött. Mindkét ország esetében a fő importcikk behozatala csökkent (Oroszország esetében a sajt, Ukrajna esetében az állati takarmány).

Az egyéb európai országok közül Törökország és Horvátország érdemes említésre. Törökországból 20,6 millió USD értékben importáltunk (39%-kal többet, mint 2002-ben). A Horvátországból származó importunk 2 millió USD-vel bővülve

több, mint 9 millió USD-t tett ki. Törökországból elsősorban déligyümölcs (diófélék, füge, datolya), Horvátországból pedig szójabab érkezett.

Ázsiai importunk 16,7 millió USD-vel nőtt. Legfontosabb ázsiai partnereink (Malajzia, Vietnam, Thaiföld és Kína) növelték magyarországi szállításaikat. A legnagyobb mértékben (5 millió USD) a kínai és a malajziai import emelkedett.

2003-ban megállt az afrikai importnak a 90-es évek vége óta tartó csökkenése. 2003-ban már 6,3 millió USD-vel nagyobb értékben vásároltunk agrártermékeket onnan, mint az előző évben. Ez 18,5%-os növekedés, az import értéke pedig meghaladta a 40 millió USD-t. Legfontosabb partnereink: Uganda, Elefántcsontpart, Malawi, Tanzánia, Dél-Afrikai Köztársaság. A földrész országaiból elsősorban nyers dohányt és kávé szerezünk be.

Amerikai importunk 13,6%-kal nőtt. 2003-ban legfontosabb importpartnerünk Brazília volt, amely 9%-kal (172 millió USD-re) növelte szállításait. A brazil szójadara importált mennyisége kis mértékben csökkent, a beszerzésre fordított összeg viszont 8%-kal növekedett, és megközelítette a 150 millió USD-t. Drasztikusan csökkent a szójabab-import, amely a korábbi években főként Brazíliából származott. 2003-ban az előző évi mennyiségnek alig több mint a 30%-át hoztuk be. Az USA-ból származó importunk értéke a negyedével nőtt – elsősorban a napraforgómag- és takarmány-behozatal bővült –, és 57 millió USD-t tett ki. Az argentin import értéke a 2002. évi szinten alakult (23 millió USD). További fontosabb amerikai partnereink: Ecuador, Kolumbia és Peru. Ecuador és Kolumbia esetében az import mintegy 95%-a banán, Peruból pedig szinte kizárólag hallisztet vásároltunk.

Az elmúlt évekhez hasonlóan 2003-ban is az élelmiszeripar melléktermékei, elkészített állati takarmányok alkották a behozatal legnagyobb tételét. Az árucsoportba tartozó termékek a teljes agrárimportból 18%-os arányban részesedtek (301 millió USD értékkel). A legnagyobb értékbeli emelkedés az élelmezési célra alkalmas gyümölcsök, citrusfélék behozatalában következett be. A 43 millió USD-s többlet 43%-os növekedésnek felel meg. Az importérték 142 millió USD volt (8,4%-os import-részesedés). A különböző ehető készítmények behozatali értéke szintén 142 millió USD-t tett ki, az árucsoport részaránya az importforgalomban 7,7%-ról 8,5%-ra nőtt.

A legnagyobb mértékben (12 millió USD-vel) az élelmezésre alkalmas hús, vágási melléktermék és belsőség behozatalára fordított összeg csökkent: a 2003. évi érték az előző évinek a 85%-ára (69 millió USD-re) esett vissza.

Az élelmezési célra alkalmas gyümölcsök importja 43 millió USD-vel (43%-kal) bővült. Az árucsoportba tartozó termékek vásárlására több mint 142 millió USD-t fordítottunk. A citrusfélék részesedése 37%, a banáné 26%, a csonthéjasoké 10% volt. Az előző év azonos időszakához képest jelentősen nőtt a gyümölcsfélék ára.

Zöldségféléket az előző évhez képest 70%-kal (29 millió USD-vel) nagyobb értékben hoztunk be. Jelentősen bővült a hagymafélék, a gyökérzöldségek és főleg a burgonya behozatala, amelyből csaknem 80 ezer tonnát importáltunk (2002-ben 32 ezer tonnát). A mennyiséggel arányosan az ellenérték a két és félszeresére (16 millió USD-re) nőtt.

A zöldségből, gyümölcsből előállított készítmények importja 99 millió USD-t tett ki, s mintegy a másfélszeresére emelkedett 2002-höz képest. A gyümölcsle-behozatal mennyiségben és értékben egyaránt megkétszereződött.

A harmadával bővült az állati és növényi zsírok és olajok importja, értéke meghaladta a 98 millió USD-t. Csaknem 10 millió USD-vel (a másfélszeresére) nőtt a margarin-behozatal, mennyisége pedig 33%-kal haladta meg az előző évi szintet. Az import 77%-a az EU-ból, 23%-a a CEFTA-országokból származott. A napraforgó-olaj importjának értéke 15 millió USD volt, 7 millió USD-vel több, mint 2002-ben. A pálmaolaj-behozatalra fordított összeg is növekedett (több, mint 14 millió USD-re).

A kakaó és kakaótartalmú készítmények importja 37%-kal (94 millió USD-re) nőtt. 26 és fél ezer tonnányi csokoládét és kakaótartalmú készítményt hoztunk be, 64 millió USD-ért.

A tej- és tejtermékek, tojás, természetes méz, élelmezési célra alkalmas állati eredetű termékek importja 83,6 millió USD-t tett ki. A legnagyobb tétel (csaknem 35 millió USD-vel) a sajt- és túróbehozatal. 46 millió darab tojást importáltunk, 4 millióval többet, mint az előző évben.

Az élelmezésre alkalmas hús, vágási melléktermék és belsőség behozatala 15%-kal visszaesett, értéke 69 millió USD volt. Ebből 39,4 millió USD-t fordítottunk sertéshús, 11,4 millió USD-t pedig baromfihús vásárlására. Az előző évhez képest a sertéshús mennyisége 12 ezer tonnával (30%-kal), értéke 11,4 millió USD-vel (22%-kal) csökkent. Baromfihús-importunk 2 ezer tonnával (15%-kal) növekedett, értéke pedig 25%-kal volt nagyobb, mint 2002-ben. A sertés- és baromfihús csaknem teljes egészében az EU-tagországokból érkezett. 2003-ban Brazíliából 450 tonna, Thaiföldről 400 tonna csirkehúst importáltunk, 850 ezer, illetve 900 ezer USD értékben.

Az olajosmag-import 66 millió USD-t tett ki, amelyből a vetési célra behozott termékek értéke meghaladta a 20 millió USD-t. A napraforgómag-behozatal mennyisége a többszörösére nőtt, és értéke is több mint a kétszeresére emelkedett az előző évhez képest. Csökkent viszont a szójamag importja (2001-2002-ben még 55 ezer tonnát hoztunk be, 2003-ban azonban már csak 17 ezer tonnát).

A kávé, tea, fűszerek csoportba tartozó termékek behozatali értéke 54 millió USD volt. Az árak számottevően nőttek. Az árucsoport egységérték-indexe: 127%. A nyers kávé ára emelkedett a legnagyobb mértékben (több mint 30%-kal), míg a tea és a bors ára mintegy 15%-kal volt magasabb mint 2002-ben.

Az italok, szesz, ecet árucsoport termékeinek importjára 30 millió USD-vel költöttünk többet, az importérték több mint a másfélszeresére emelkedett. Az ízesített ásványvíz, alkoholmentes üdítőitalok behozott mennyisége a 2002. évi szinten maradt, értéke azonban 10,9 millió USD-vel 29 millió USD-re nőtt (több mint másfélszeres növekedés). A sörimport mennyiségben és értékben egyaránt megkétszereződött.

10%-kal bővült a dohány és feldolgozott dohánypótló árucsoport forgalma. A behozatal értéke meghaladta a 40 millió USD-t. Az árucsoportban meghatározó súlyt képviselő feldolgozatlan dohány mennyisége 16%-kal, értéke 9%-kal nőtt. A nyersdohány-import döntően Afrikából (Malawi, Tanzánia, Uganda), illetve Törökországból és Görögországból származott. A cigaretta, a szivar és más feldolgozott dohány 90-95%-át az EU-ból, elsősorban Nagy-Britanniából és Németországból vásároltuk.

A gabonafélék behozatalára 40 millió USD-t fordítottunk, 40%-kal többet, mint 2002-ben. A növekedés elsősorban az árpaimportból adódott (53 ezer tonnát importáltunk, 9 millió USD-ért). 51 ezer tonna rizst vásároltuk, 3 ezer tonnával kevesebbet, mint egy évvel korábban. 2002-höz képest nem változott a kukorica-vetőmag beszerzésére fordított összeg (13 millió USD). Az 5 ezer tonnás búzaimport az előző évekhez viszonyítva kiugróan nagy (amikor is mindössze néhány száz tonnát hoztunk be).

4. Termőföld

4.1. A termőföld hasznosítása

A földhivatalok a munkatervi feladatukat képező határszempléket 2003-ban is eredményesen megtartották. E tevékenységük során 1,5 millió hektár termőföldet a helyszínen ellenőriztek (a hasznosítási kötelezettség ellenőrzése). A társhatóságokkal közösen megtartott határszemplék további céljai: az ingatlanok művelési ágának ellenőrzése, a nyilvántartott és a helyszíni állapot egyezőségének megteremtése, az időközbeni művelési ág változások, valamint a termőföld engedély nélküli, más célú hasznosításának felderítése. A földhivatalok a művelési kötelezettség teljesítése érdekében intézkedtek a mulasztókkal szemben. 2003-ban több millió Ft földvédelmi bírságot vetettek ki azon földhasználókra, akik felróható okból nem tettek eleget hasznosítási kötelezettségüknek.

A határszemplékről a földhivatalok a sajtóban közleményeket jelentettek meg, tevékenységükről tájékoztatták az érdekelteket.

Az általános ellenőrzési feladatok mellett továbbra is kiemelt cél volt a parlagfűvel erősen fertőzött területek felmérése és a gyommentesítési intézkedések megtétele.

A 2003. évi határszemplék adatai az alábbiak:

	(hektár)
Határszemplén ellenőrzött terület:	1 500 699
Ebből hasznosítatlan:	27 659
Hasznosítatlan területből szántó:	22 004
Határszemplén észlelt művelési ág eltérés:	11 550

A határszemplék alapján megállapítható, hogy a hasznosítási kötelezettséget a földhasználók a jó minőségű, gazdaságos művelésre alkalmas szántóföldek és a kiemelkedő értékű ültetvények esetében teljesítik. Kedvezőtlen viszont az elaprózódott kárpótlási és részarány-tulajdonú földek, továbbá a volt zártkertek hasznosítási állapota. Az előregeedett ültetvények hasznosítása is sok esetben elmaradt.

A földhivatalok 2003-ban 6952 hektár termőföld más célú hasznosítását engedélyezték. A számottevő mértékű emelkedést (az előző évhez képest 4631 hektár) elsősorban az út- és vasútépítésnek a 2002. évinél nagyobb területigénye okozta.

A felhasználás céljai a következők voltak:

	(hektár)
Ipar, bányászat	1 248
Belterületbe vonás	1 686
Vízügyi létesítmények	259
Út, vasút	1 797
Község-városfejlesztés	275
Egyéb	1 687

4.2. A Nemzeti Földalap (NFA) tevékenysége

A Nemzeti Földalapkezelő Szervezet 2003. évi feladatait a Nemzeti Földalapról szóló 2001. évi CXVI. törvényben, valamint a földbirtok-politikai irányelvekről szóló 48/2002. (VII. 19.) OGY-határozatban foglaltak szerint látta el.

A Szervezet vagyonnyilvántartását, vagyonkezelését és -hasznosítását a 254/2002. (XII. 13.) Korm. rendelet, míg a termőföldet életjáradékért programot a 255/2002. (XII. 13.) Korm. rendelet szabályozza.

A 2003. évi feladatok ellátására összesen 1843,6 millió Ft-ot fordított az intézmény, amelyből az éves költségvetési támogatás összege 641,9 millió Ft-ot tett ki. A jóváhagyott 94 fő létszámkeretből 2003. december 31-én 91 fő köztisztviselői álláshely volt betöltve.

Az NFA vagyoni körébe 2003 végén 1353709 hektár, döntően erdő művelési ágú állami tulajdonú termőföld tartozott. A termőföld-vagyon nyilvántartási értéke: 272958 millió Ft. E vagyonérték év közben – túlnyomórészt az életjáradéki pályázatok során megvásárolt földterületek következtében – 497,3 millió Ft-tal gyarapodott. Értékesítés és kisajátítás jogcímén a nyilvántartási érték 67,4 millió Ft-tal csökkent, egyúttal azonban 584,6 millió Ft bevétel keletkezett.

Az 1968 mezőgazdasági földhaszonbérleti szerződéssel haszonbérbe adott termőföld területe összesen 424118 hektár, amely után összesen 1477,9 millió Ft haszonbérleti díj realizálódott.

A „Termőföldért életjáradékot” program az NFA számára a szokásos munkavégzésen kívüli feladat volt. 2003-ban a program keretében két alkalommal került meghirdetésre pályázat. A 255/2002. (XII. 13.) Korm. rendelet módosítása lehetővé tette, hogy a második alkalommal meghirdetett pályázat során az NFA már olyan osztatlan közös tulajdonban lévő termőföldet is megvásárolhatott, amely esetében nem minden tulajdonos-társ ajánlotta fel tulajdoni hányadát. A jelentős érdeklődésre való tekintettel a II. pályázat benyújtási határideje meghosszabbodott, ezért e pályázatok feldolgozása áthúzódik 2004-re.

Az egységes vagyon-nyilvántartási rendszer kialakítása érdekében megtörtént a korábbi (jogelőd) vagyonkezelők és a földhivatali ingatlan-nyilvántartás adatainak összevetése, az egységes adatbázis kialakítása.

2003-ban a Szervezet közreműködésével 1508 településen alakult meg az NFA vagyonhasznosítási feladataiban közreműködő helyi birtokhasznosítási bizottság.

A pályázat keretében kiválasztott 89 vagyonértékelő vagyonértékelést végezhet az NFA részére, a kötelezően előírt egységes módszertan alapján.

Az egyes nyomvonalas létesítményekkel kapcsolatosan 113 alkalommal került sor szolgalmijog-alapításra, amellyel összefüggésben 16,4 millió Ft kártalanítási összeg realizálódott.

Az egyes földhasználók méltányolható igényeinek megfelelően a tulajdonosi jognyilatkozatok kiadása folyamatos volt.

A helyi önkormányzatok minden olyan esetben térítésmentesen jutottak a saját használatú utakhoz, amikor ezt az NFA-tv. lehetővé tette.

Jelzálogbanki hitelezés keretében 232 esetben összesen 28237 hektár termőföldre került sor feltételes vásárlási nyilatkozat kiadására 1120 millió Ft értékben.

4.3. Ingatlan-nyilvántartás

Az ingatlan-nyilvántartás hatékonyságának növelésében elsődleges cél volt a határidőn belüli ügyintézés elősegítése, ezért a 2002. év negyedik negyedévében a tárca vezetése elrendelte az országosan felgyülemlett mintegy 300 ezer hátralékos ügyirat feldolgozását. Az intézkedések eredményeképpen a 2002 december 31. és 2003 december 31. közötti időszakban a határidőn túli elintézetlen ügyiratok száma több mint 153 ezerrel csökkent. 2003 végén országosan már csak 110 ezer határidőn túli elintézetlen ügyirat maradt a földhivataloknál. 14 megyében naprakésszé vált az ügyintézés. Számottevő ügyirathátralék már csak a Fővárosi Kerületek Földhivatalát érintette.

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (Inytv.) az ingatlan-nyilvántartási eljáráshoz kapcsolódó anyagi és eljárásjogi jogviszonyokat megfelelő módon rendezi ugyan, az időközben megszerzett tapasztalatok, a jogszabályi környezet változásának nyomon követése, valamint az egyszerűsítésre és egységesítésre irányuló törekvések azonban az Inytv. felülvizsgálatát indokolják. Az Inytv. és hozzá kapcsolódóan az egyéb ingatlan-nyilvántartási jogszabályok módosítását más tárcák és szervek is szorgalmazták.

A folyamat első lépéseként a tárca 2003-ban előkészítette az egyes, számítógépes adatbázishoz való hozzáféréssel elérhető ingatlan-nyilvántartási adatok igazgatási szolgáltatási díjáról, valamint az adatátviteli vonalon történő adatszolgáltatásról szóló 41/2002. (V.14.) FVM-rendelet módosítását, amely 2004-ben hatályba lépett.

Második lépésként az FVM előkészítette az Inyvtv. módosításának a tervezetét. A módosítást tartalmazó törvényjavaslat elfogadásának függvényében lehetséges az Inyvtv. végrehajtására kiadott 109/1999. (XII. 29.) FVM-rendelet módosítását tartalmazó miniszteri rendelet kibocsátása.

2003 kiemelt feladatai közé tartozott – a támogatott kölcsönökhöz kapcsolódóan – a kereskedelmi bankok önálló zálogjogának soron kívüli ingatlan-nyilvántartási bejegyzése, amelyet a földhivatalok a jogszabályoknak megfelelően teljesítettek.

4.4. Kárpótlás

2003-ban csökkenő mértékben ugyan, de folytatódtak a kárpótlási termőföld-árverések, amelyek alapjául nagyrészt az állami tulajdonú termőföldek (az ún. II. számú földalap) szolgáltak.

A földhivatalok 2003. december 31-ig az árverésen elkelt ingatlanok – összesen 725144 – csaknem 100%-ának (724980 földrészlet) helyszíni kitűzését és birtokba adását végezték el. Az árverésen elkelt ingatlanok 99,51%-ára (721622 földrészletre) jegyezték be a vevők tulajdonjogát.

Az árverések teljes körű befejezése és a földkárpótlás lezárása még hosszabb ideig eltarthat. Ennek oka, hogy a földalap-elkülönítési tervezetekkel szemben benyújtott keresetek peres eljárásai általában elhúzódnak, jogerős földalap hiányában pedig az árverés nem hirdethető meg.

4.5. Részarány-tulajdonú földek kiadása

A részarány-földkiadás keretében közel 2 millió jogosult tulajdonát kellett rendezni. A részarány-földalap nagysága 57 millió aranykorona (az ország termőterületének összes aranykorona-értéke 124 millió AK). A hatósági földkiadás folyamatában a megyei földművelésügyi hivatalok 2003-ban mintegy 586 ezer AK-értékű termőföld kiadásáról hoztak határozatot (több, mint 34 ezer határozat).

A földhivatalok 2003-ban mintegy 445 ezer AK-értékű termőföldre jegyezték be az ingatlan-nyilvántartásba a részarány-földtulajdonosok tulajdonjogát. Az átvezetésre alkalmas földkiadási határozatok valamivel kevesebb mint 99%-át átvezették a földhivatalok az ingatlan-nyilvántartáson.

A részarány-földkiadás feladatainak elvégzésére 2003-ban nem különítettek el forrást. Ez nagymértékben hátráltatja a földkiadási eljárás mielőbbi befejezését.

A részarány-kiadás eredményeként kialakult osztatlan közös tulajdon megszüntetésére a 2003. évi költségvetés nem tartalmazott előirányzatot. A forráshiány miatt a földhivataloknak nem volt lehetősége a kérelmezők tulajdoni hányadainak önálló földrészletté való átalakítására (megosztás, kimérés).

4.6. Szövetkezeti üzletrészek

Az üzletrész-rendezéssel és a szövetkezetek életét érintő egyéb kérdésekkel összefüggésben a Kormány megalkotta a 2357/2002. (XI. 28.) Korm. határozatot, amely a mezőgazdasági szövetkezeti üzletrész-felvásárlásához kapcsolódó intézkedésekről rendelkezik. A határozat többek között az alábbiakat tartalmazza:

- A megszűnt szövetkezetekhez kapcsolódó üzletrészek után fizetendő 30%-os kárpótlás módozatának 2003. június 30-ig történő kimunkálása;
- Az állami tulajdonba került szövetkezeti üzletrészek értékesítésével kapcsolatos közlemény 2002. december 31-ig történő kiadása;
- Az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény 2003. december 31-ig történő módosításával összefüggő munka megkezdése;
- A tapasztalatok tükrében az alanyi jogú üzletrészek felvásárlásának folytatása, az erre vonatkozó javaslat 2003. december 31-ig történő kidolgozása.

A Korm. határozat néhány, az MFB Rt.-re és az ÁPV Rt.-re vonatkozó pénzügyi és technikai kérdést is rendezett, továbbá az üzletrészek értékesítésének feltételeit is megszabta. Az állami tulajdonba került üzletrészeket árveréseken vásárolhatják meg a szövetkezetek, azok tagjai, alkalmazottai, illetve az integrációban résztvevők. A határozat a kikiáltási ár megállapításának módjával, valamint a részletfizetési lehetőségekkel is foglalkozik, és úgy rendelkezik, hogy a 2003-ban megkezdődő folyamat részleteit az érintett miniszterek által kiadandó közleménynek kell tartalmaznia. A határozat Közlönyben kiadott szövegében keletkezett, az értelmezést is zavaró hibákat a tárca azonnal kijavította, s így már nincs akadálya annak, hogy a szövetkezetek is részt vegyenek a kedvezményes üzletrész-vásárlási árveréseken.

A Korm. határozat 2. pontjában megjelölt 2002. december 31-i határidőre az FVM mint közreműködő elkészítette a végrehajtás megindításához szükséges dokumentumokat, és kidolgozta, valamint egyeztetette a miniszterek által kiadásra javasolt közleményt. A Kormány 2400/2002. (XII. 30.) határozatában foglaltak alapján azonban az ÁPV Rt. a korábbi tulajdonos Magyar Fejlesztési Banktól megvásárolta a működő szövetkezetekhez kapcsolódó üzletrészek megvásárlásában érintett MFB Üzletrészhasznosító Kft.-t, valamint a CASA Kft.-t.

Az ÁPV Rt. megkezdte az Üzletrészhasznosító Kft. átvilágítását és a tulajdonába került üzletrészek értékelését. Ez a folyamat azonban még tart, ezért a módosított határidőre a közös közleményt még nem hirdethették meg. Az ÁPV Rt. azt kérte, hogy a közleményt a Kft. teljes körű átvilágítása után adják ki. A 2003. évben tehát az említettek miatt az üzletrész értékesítés folyamata nem kezdődhetett el.

Az üzletrészrendezés első köre gyakorlatilag befejeződött. Mintegy 350 ezer állampolgár részére 62 milliárd Ft-ot fizettek ki, üzletrészeik ellenértékéért.

5. Agrárfoglalkoztatás, kereseti viszonyok

5.1. Foglalkoztatás, munkaerő-felhasználás

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban foglalkoztatottak száma 2003-ban tovább csökkent. A lakossági munkaerő-felmérés összesített adatai szerint a mezőgazdaságban éves átlagban 215 ezer fő foglalkoztatottat tartottak nyilván, 26 ezer fővel (11%-kal) kevesebbet, mint az előző évben. Ez a nemzetgazdasági összes foglalkoztatottak 5,5%-a. Az intézményi munkaügyi statisztika, amely a 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások és költségvetési szervezetek megfigyelésén alapul 2003-ban 108 ezer főt regisztrált, 5 ezerrel (4%-kal) kevesebbet, mint 2002-ben.

A nemzetgazdaságon belül a mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban alkalmazásban állók aránya az intézményi munkaügyi statisztika alapján 3,9%-ot tett ki. Ez az arány az előző évinél némileg kisebb. Az alkalmazásban állók számának csökkenése 2002-höz képest a szellemi dolgozók esetében nagyobb mértékű volt, mint a fizikai foglalkozásúaknál.

A 4 főnél több főt foglalkoztató élelmiszer-ipari szervezeteknél 3 ezer fővel (2%-kal) csökkent az alkalmazásban állók száma.

10. táblázat

A mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, vadgazdálkodásban és halászatban foglalkoztatottak létszáma^{a)}

(ezer fő)

Év	Férfi	Nő	Összesen
2000	192,2	63,3	255,5
2001	181,2	62,2	243,4
2002	176,9	64,0	240,9
2003	166,6	48,6	215,2
2003. az előző év%-ában	94,2	75,9	89,3

^{a)} A munkaerő-felmérés adatai.

A KSH 2003. évi mezőgazdasági gazdaságszerkezeti összeírásának előzetes adatai szerint 2003-ban Magyarországon 7800 mezőgazdasági tevékenységet végző gazdasági szervezet és közel 766 ezer, a statisztikai gazdaságméretet elérő egyéni gazdaság működött. A 2000. évi általános mezőgazdasági összeírás óta a gazdasági szervezetek száma 7, az egyéni gazdaságoké pedig 20%-kal csökkent (ez utóbbiak egy része azonban sem 2000-ben, sem 2003-ban nem foglalkozott árutermeléssel, tehát gazdasági értelemben nem is tekinthető egyéni gazdaságnak).

A mezőgazdasági tevékenységet folytató szervezetek száma

(ezer darab)

Év	Egyéni gazdaságok	Gazdasági szervezetek	Összes gazdaság
2000	958,5	8,4	966,9
2003	765,6	7,8	773,4

Forrás: KSH

2003-ban a gazdasági szervezetekben 105 ezer állandó és 19 ezer időszakos alkalmazott végzett mezőgazdasági tevékenységet. Az egyéni gazdaságok családi munkaereje 2000-hez képest átlagosan 2,1 főről 1,8 főre csökkent. Ezt ellensúlyozza az egyéni gazdaságokban munkát végző állandó és időszakos alkalmazottak számának 24, illetve 17%-os növekedése (7 ezer, illetve 55 ezer főre).

Az egyéni gazdaságok számának csökkenésével és átlagos méretük növekedésével párhuzamosan 75-ről 82 napra nőtt az egy gazdálkodóra jutó ledolgozott munkanapok száma. A férfigazdálkodók a nőknél átlagosan 23%-kal többet (86 napot) dolgoznak.

A gazdálkodási tevékenységet irányító férfiak aránya a gazdasági szervezetekben 89, az egyéni gazdaságokban 76%-ot tett ki.

Az egyéni gazdaságokban a főfoglalkozásként mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdálkodók aránya 2000-hez képest a gazdaságok méretének növekedésével egyidejűleg nőtt, s 2003-ban 62%-ot ért el.

Az elmúlt 3 évet a 35 év alatti egyéni gazdálkodók arányának csökkenése, s az 55 év felettiek arányának növekedése jellemezte. A gazdálkodók elöregedése a férfigazdálkodóknál – akik a gazdálkodók háromnegyedét teszik ki – az erőteljesebb.

Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági végzettségében 2000 óta alig történt változás. 2003-ban a gazdálkodók csupán 2%-ának volt felsőfokú, 6%-ának pedig középfokú mezőgazdasági végzettsége. A gazdálkodók zöme tehát döntően csak többéves munkatapasztalatára támaszkodhat.

5.2. A keresetek alakulása

Kétévi csökkenés után ismét nőttek az ágazati (bruttó) bérkülönbségek a legkedvezőbb helyzetű (dohányipar, távközlés, légi szállítás, kőolajipar) és a legrosszabb helyzetű (kiskereskedelem, idegenforgalom, könnyűipar, mezőgazdaság) ágazatok között. Hasonló képzettséggel mintegy háromszor nagyobb kereset érhető el az élenjáró ágazatokban, mint a lemaradókban.

A mezőgazdaság – amely 1999-ig folyamatosan a rangsor utolsó helyét foglalta el – kissé jobb helyzetbe került ugyan, de továbbra is a lemaradók táborában található.

A mezőgazdaságban, az erdő- és vadgazdálkodásban és a halászatban a 4 főnél többet foglalkoztató szervezetekben az összes foglalkoztatott egy hónapra jutó bruttó átlagkeresete 2003-ban 89273 Ft/fő volt. Ez a nemzetgazdasági átlagkereset 65%-a. A mezőgazdasági bruttó keresetek 2002-höz viszonyítva 6%-kal (a nemzetgazdaság egészében 12%-kal) nőttek. A nettó keresetek egy főre jutó átlaga 65927 Ft-ot tett ki havonként, 12,6%-kal többet, mint az előző évben. A nettó keresetnövekedés mértéke a bruttó keresetekhez hasonlóan nem érte el a nemzetgazdaságiét, az agrárágazatban dolgozóknak a többi termelőágazathoz viszonyított lemaradása tehát megint nőtt.

Az élelmiszeriparban a 4 főnél többet foglalkoztató szervezetekben 116669 Ft/fő volt a havi bruttó átlagkereset, 7,2%-kal nagyobb, mint 2002-ben. A nettó átlagkereset havi 78985 Ft-ot tett ki (11,2%-os növekedés). Az élelmiszeriparban dolgozók keresete 2003-ban is kisebb volt, mint a nemzetgazdasági és a feldolgozóipari átlag.

12. táblázat

A mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, vadgazdálkodásban és halászatban alkalmazásban állók létszáma és átlagkeresete^{a)}

Év		Fizikai	Szellemi	Összesen
foglalkozásúak				
Létszám, 1000 fő				
2002		87,1	25,2	112,4
2003		83,9	23,6	107,6
2003 az előző év százalékában		96,3	93,7	95,7
Havi átlagkereset, Ft/fő				
Bruttó kereset	2002	72 129	125 057	84 251
	2003	75 754	135 845	89 273
2003 az előző év százalékában		105,0	108,6	106,0
Nettó kereset	2002	52 470	79 041	58 556
	2003	59 220	89 032	65 927
2003 az előző év százalékában		112,9	112,6	112,6

a) A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások és a költségvetés teljes köre.

**Az élelmiszer-ipari szervezetekben alkalmazásban állók létszáma és
átlagkeresete^{a)}**

Év		Fizikai	Szellemi	Összesen
		foglalkozásúak		
Létszám, 1000 fő				
2002		100,5	27,7	128,3
2003		98,6	27,2	125,7
2003 az előző év százalékában		98,1	97,9	98,0
Havi átlagkereset, Ft				
Bruttó kereset	2002	81 762	203 373	108 877
	2003	86 564	220 863	116 669
2003 az előző év százalékában		105,9	108,6	107,2
Nettó kereset	2002	57 265	118 904	71 008
	2003	64 540	128 976	78 985
2003 az előző év százalékában		112,7	108,5	111,2

^{a)} A 4 főnél többet foglalkoztató gazdasági szervezetek adatai.

6. Áralakulás, pénzügyi szabályozás, hitelpolitika

6.1. Áralakulás

A mezőgazdasági termékek termelői árszínvonala egyrészt a magas infláció, másrészt a nemzetközi „árfelzárkózás” miatt 1994 és 1997 között éves átlagban 22%-ot meghaladó mértékben emelkedett. Az árszínvonal-növekedésnek ez az üteme 1997-től radikálisan csökkent (1998-ban és 1999-ben már csak 2,8, illetve 2,6%-kal nőttek az árak).

Az árszínvonal-növekedés 2000-ben újra kétszámjegyre változott (22,5%). Ezen belül a növényi termékek termelői ára 30,8, az élő állatoké és állati termékeké 12,4%-kal emelkedett. 2001-ben ismét egyszámjegyűvé vált az átlagos árszint-növekedés (6%), 2002-ben pedig már az ágazat egészében csökkent az átlagos termelői árszint (a növénytermesztési termékek termelői ára összességében kis mértékben nőtt, az élő állatoké és állati termékeké 5%-kal csökkent).

2003-ban az aszály miatti gyenge növénytermesztési eredmények, illetve az így létrejött keresleti piac következményeként több, mint 20%-kal nőtt a növényi termékek termelői árszínvonala, az élő állatoké és állati termékeké azonban tovább csökkent (6,3%-kal). Összességében a növénytermesztési termékek erőteljes árnövekedése határozta meg az ágazat 2003. évi termelőiárszint-változását (6,1%-os emelkedés).

A növénytermesztésen belül kiugróan nőtt a gabonafélék ára (33,3%). A rendkívül rossz terméshozamok miatt (az előző évinél csaknem 3 millió tonnával, 26%-kal kevesebb gabonát takarítottak be) már az év közepétől erős keresleti piac alakult ki.

Folytatódott, sőt erőteljesebbé vált a gyümölcsfélék árnövekedése (16,8%).

A kedvezőtlen időjárás ellenére a zöldségfélék termelői árszintje viszonylag mérsékelten (7,6%-kal) emelkedett. A növekedés mértékét az év utolsó negyedében megélénkült import is befolyásolta.

Az élő állatok és állati termékek termelői ára már a második éve csökken. A piac tehát egyelőre nem igazolta vissza a termelők azon várakozását, miszerint a kereslet és vele párhuzamosan az ár nőni fog.

A tejágazat 2003. évi szabályozása a mintegy 400 millió liter többlet tej képződésének megelőzését, illetve felére csökkentését célozta az alábbi intézkedésekkel:

- Minőségi tehéntej-termelés támogatása;
- EU-konform kvótatámogatás;
- Állami tejkvóta-felvásárlás és a kvóta pályázatos rendszerű értékesítése;

- A kvóta-alulteljesítési korlát 70%-ra csökkentése;
- Az önkéntes termelési önkorlátozás támogatása;
- Az 5%-os értékesítési korlátozás elrendelése;
- 2 Mrd Ft ágazati támogatás megítélése.

Csak a felsorolt intézkedések hatására alakult ki időleges egyensúly a tejpiacon.

14. táblázat

**A mezőgazdasági termékek termelői árindexei
(előző év azonos időszaka = 100)**

Megnevezés	2002	2003
Mindösszesen	98,5	106,1
Növények összesen	103,7	120,6
Gabona (rizs, vetőmag nélkül)	103,1	133,3
Ipari növények	103,8	99,0
Gyümölcsök (borszőlővel együtt)	107,8	116,8
Zöldségfélék	102,8	107,6
Élőállatok és állati termékek	94,4	93,7
Vágómarha (vágóborjúval)	105,1	96,0
Vágósertés	82,7	83,0
Vágóbaromfi	97,2	96,5
Tej	105,7	99,3
Tyúktojás, étkezési	96,2	96,4

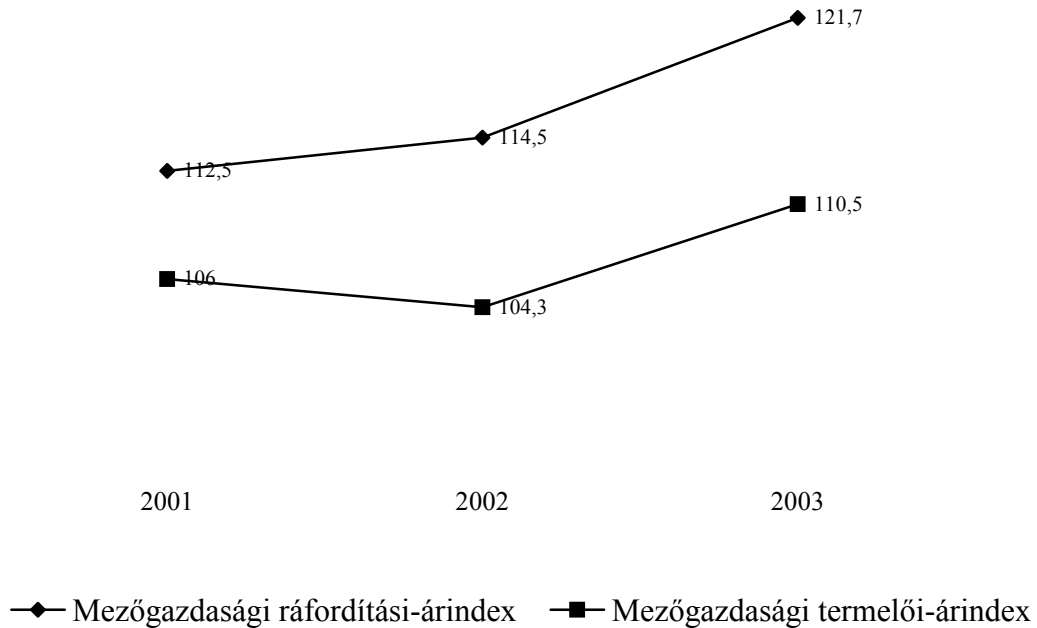
Forrás: Mezőgazdasági termelés 2003. KSH.

A mezőgazdasági ráfordítások árszínvonala az új, 2000. évi bázison számítva 2003-ban 6,3%-kal nőtt az előző évhez képest. Az index az év első hónapjában az energia-, az év utolsó hónapjaiban pedig a takarmány-, az energia- és a vetőmagárak emelkedése miatt a többi hónaphoz képest erőteljesebben növekedett. A mezőgazdasági folyó termelő-felhasználási célú termékek és szolgáltatások árai 6,3, a mezőgazdasági célú beruházási javak árai pedig 6,2%-kal haladták meg az előző évit.

A mezőgazdasági termelői-árindex¹ növekedése elmaradt a mezőgazdasági ráfordítási -árindex növekedésétől, az agrárrolló² kismértékben tovább romlott.

2. ábra

Az agrárrolló alakulása (2000=100%)

6.2. Adózás

A 2003. évi adómódosítások a gazdaság versenyképességének erősítését, az igazságos közteherviselés elvének érvényesülését, valamint a kormányprogramban meghatározott közvetlen adópolitikai célok, nem utolsósorban az uniós csatlakozásból eredő jogharmonizációs kötelezettség teljesítését szolgálták.

A módosítások összességükben pozitívan érintették az agrárgazdaságot:

- A kormányprogramnak megfelelően a mezőgazdasági őstermelők őstermelői tevékenységéből származó bevétel adómentes határa 250 ezerről 400 ezer Ft-ra emelkedett;

¹ A felvásárlási és a piaci árak együttes indexe.

² Az EUROSTAT előírásai szerint az agrárrolló számításakor az eddigi gyakorlattól eltérően a mezőgazdasági termelőiár-indexet osztjuk a mezőgazdasági ráfordítások árindexével. A ráfordítás árindexek nemcsak az ipari eredetű, hanem a mezőgazdasági eredetű felhasználást (pl. vetőmag, takarmány) is figyelembe veszik. A ráfordítások indexe mind a folyó termeléshez felhasznált termékek és szolgáltatások, mind a mezőgazdasági beruházási javak árindexeit tartalmazza.

- A kistermelők kedvezményes adózásra jogosító bevételi határa 4 milliőről 6 millió Ft-ra nőtt (azonos lett a családi gazdálkodás keretében érvényesülő összeghatárral);
- A falusi vendégfogadásból származó adómentes bevétel 400 ezerről 600 ezer Ft-ra változott;
- A mezőgazdasági termelők által felhasznált gázolaj jövedéki adója esetében a visszatérítésnél figyelembe vehető norma szerinti gázolaj mennyisége mintegy 5%-kal nőtt (s így a szántóföldi termelésben a kedvezményezett gázolaj hektáronkénti mennyisége 90 literrel 95 literre módosult);
- A tartós, 5 év vagy annál hosszabb időtartamú földbérlet kedvezményes adóztatása (adómentessége) valósult meg azzal, hogy amennyiben a bérlet előbb megszűnik, a meg nem fizetett adót késedelmi pótlékkal kell megfizetni;
- Ha az SZJA-törvényben meghatározott mezőgazdasági őstermelő őstermelői tevékenységéből származó bevétel az adóévben nem haladja meg a 400 ezer Ft-ot, az őstermelő nem tekinthető vállalkozónak, tehát az iparüzési adónak nem is alanya;
- Az ÁFA-törvény alapján az alanyi adómentesség választására jogosító összeghatár az SZJA-törvény szerinti átalányadóztatást választó egyéni vállalkozó esetén 4, a családi gazdálkodó esetén 6, egyéb esetben pedig 2 millió Ft;
- Az érintett adóalanyok a feltételek teljesítése, illetve megléte esetén az új adónemet, az egyszerűsített vállalkozói adóztatást (EVA) is választhatják, ha úgy ítélik meg, hogy számukra az kedvezőbb (a nyilvántartási kötelezettségek egyszerűsödése, több adóféle kiváltása, illetve az adóterhelés csökkenése). Az adó alapja az adóalany által az adóévben megszerzett összes bevétel, mértéke pedig egységesen 15% lett. A mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó ÁFA-kompenzációs felárrendszerben részt vevő adóalanyok nem választhatják az új adónemet, ÁFÁ-t ugyanis nem fizetnek;
- A helyi adóról szóló törvény alapján az állattartásra és a növénytermesztésre, illetve az e tevékenységekhez kapcsolódóan tárolásra használt épületeket megilleti az építményadó-mentesség;
- A kormányprogramnak megfelelően a tételes egészségügyi hozzájárulás összege a korábbi havi 4500 Ft-ról 3450 Ft-ra mérséklődött, ezáltal pedig csökken a foglalkoztatók élők munká-terhe.

6.3. Termelői regisztráció

A 290/2002. (XII. 27.) Korm. rendelet szerint 2003-ban csak azon termelőknek kellett a nyilvántartásba bejelentkezniük, akiknek a 236/1998. (XII.

30.) Korm. rendelet alapján még nem volt regisztrációs száma, és akik 2003-ban az agrártámogatások igénybevételére jogosultságot kívántak szerezni.

Az uniós csatlakozás után a mezőgazdasági termelőknek a támogatások igénybevételével összefüggő nyilvántartása új rendszerben történik, amelyet a 141/2003. (IX. 9.) Korm. rendelet szabályoz. A rendelet előírja a KAP magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekre vonatkozó ügyfélregiszter létrehozását, valamint a nyilvántartásba vétel menetét. Az új nyilvántartási rendszer, az ügyfélregiszter adatbázisának feltöltéséig, valamint a rendszer teljes beüzemeléséig is szükség volt a 2003-ban igényelhető agrártámogatási jogcímek megfigyelésére, nyomon követésére, az adminisztratív és az informatikai feladatok elvégzéséhez.

A 236/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet azokra a mezőgazdasági termelést folytató gazdálkodókra terjed ki, akik legalább egy hektár szántóterületet, gyepet, vagy ötszáz négyzetméter szőlő-, gyümölcs-ültetvényt használnak, illetve területi korlátozás nélkül kertészeti termelést végeznek, földhasználat hiányában legalább egy számosállatot tartanak, vagy erdőgazdálkodási, vadgazdálkodási, illetve leg halászati tevékenységet folytatnak.

A mezőgazdasági termelőket és a gazdálkodó szervezeteket a megyei FM-hivatalok, illetve az általuk kijelölt regionális körzetekben a falugazdászok regisztrálják.

A regisztráció tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a kezdeti nehézségek után a termelők elfogadták az agrártámogatások igénybevételéhez kapcsolódó nyilvántartásba vételt, s ennek eleget tesznek. A rendelet módosítása révén bizonyos korlátozó tényezők kiiktatásával – amelyek egyes termelői csoportok érdekeit sértették – a termelői nyilvántartás még teljesebbé vált. Ezt az is bizonyítja, hogy évről-évre nő a regisztrációba bejelentkezők száma: az induló adatbázishoz képest (1999) 2003-ban már csaknem 57%-kal több (263099) termelő került be a nyilvántartásba. Ez éves átlagban több mint 11%-os növekedés. 2003-ban 34763 újonnan regisztrált gazdálkodóval (5%-kal) bővült az adatbázis.

A termelői regisztrációba bejelentkezők aránya a KSH által publikált szántóterületre vetítve az 1999. évi 82%-kal szemben 2002-ben már közel 87%-ot ért el. A 2003. évi arány már több, mint 90%.

2000-ben a KSH által nyilvántartott gyümölcsös-terület 56%-át, a szőlő-terület 40%-át regisztrálták. A 2003. évi arányok: gyümölcsös: 79,2%, szőlő: 62,8%. Mindkét művelési ágban még mindig jelentősek a szórvány-területek, amelyek nem érik el az 500 m²-es regisztrációs küszöbértéket, ezek után pedig nem igényelhető támogatás.

A rétre és a legelőre 55%-os a nyilvántartásba vett terület aránya. Ez az érték a 2000. évi adatokhoz képest – amikor a földalapú támogatást e területekre is lehetett igényelni – nem változott. A rét- és legelőterület 45%-át állattálmány híján továbbra sem megfelelő módon hasznosítják.

2003-ban folytatódott a földhasználati viszonyok szektorális megoszlásában elindult változás. Tovább csökkent a regisztrációba bejelentkezett szövetkezetek száma és az általuk használt földterület nagysága. A 4,1 millió hektár regisztrált szántóterület 78,2%-át a jogi személyiségű gazdasági társaságok (34,2%), a nem főfoglalkozású őstermelők (24,7%), valamint a családi gazdaságok (19,3%) szántóterületei teszik ki.

Az egy gazdaság, vagy gazdálkodó által használt szántóterület átlagos nagysága a családi gazdaságokat kivéve az összes gazdaság átlagában tovább csökkent (21,3 hektár, a 2002. évi 23,2 hektárral szemben). Folytatódott viszont azon gazdaságok számának növekedése, ahol 10 hektáron, vagy annál kisebb szántóterületen gazdálkodnak (145770 termelő, a szántóterülettel bíró gazdaságok 75,8%-a). Az itt regisztrált szántóterület a regisztrált összes szántóterület 13,5%-át teszi ki.

6.4. A 2003. évi agrárgazdasági támogatások és felhasználásuk

A 2003. évi eredeti agrár- és vidékfejlesztési előirányzat 231776 millió Ft volt.

A 2003. évi előirányzatból 217020,3 millió Ft volt a teljesítés. Ezen belül az agrárberuházások támogatására 51019 millió Ft, a piacra jutást elősegítő intézkedésekre 51863 millió Ft, az agrártermelés költségeit csökkentő támogatásokra 66659 millió Ft, az elemi kárt szenvedett termelők támogatására pedig 10000 millió Ft került kifizetésre.

A belépő SAPARD program kapcsán bővültek a jövőt megalapozó beruházási-fejlesztési oldal forrás lehetőségei. Nőtt az agrártermelés költségeit csökkentő támogatások előirányzatai, az igények azonban lényegesen meghaladták a lehetőségeket. A tárca 2003-ban is kiemelt feladatként kezelte az agrárpiaci szabályozás korszerűsítését, a termelési és értékesítési biztonság megteremtését, továbbá az export növelését.

A támogatási előirányzatok 2003. évi felhasználását a költségvetési törvény fontosabb jogcímei szerinti csoportosításban az alábbi táblázat tartalmazza:

15. táblázat

A kiemelt támogatási jogcímek és teljesítések

(millió Ft, illetve%)

Jogcím	2002	2003		2003/ 2002	
	Teljesítés	Előirányzat Millió Ft	Teljesítés Millió Ft	Előirány- zat %	Teljesí- tés %
Agrárberuházások támogatása	66 109,3	54 764,6	51 018,7	82,9	77,1
Melioráció, öntözésfejlesztés	1 447,5	3 510,0	3 517,1	242,3	243,0
Erdészeti támogatások (erdőtelepítés, erdészeti közcél, erdei vasút, jóléti és parkerdő, erdőkár)	11 936,4	11 500,0	11 257,9	96,3	94,3
Piacra jutási támogatás	44 626,3	43 000,0	51 862,7	96,4	116,2
Agrártermelés költségeit csökkentő támogatás	67 645,0	72 170,0	66 658,8	106,7	98,5
Agrárinformatika, farmgyakorlat-támogatás	232,7	90,0	88,5	38,7	38,0
Vidékfejlesztési célfeladatok támogatása	6 378,0	3 433,8	4 879,2	53,8	76,5

A csatlakozási időpont miatt felgyorsult a nemzeti támogatási rendszer EU-konformmá tételének folyamata, amelynek főbb jellemzői az alábbiak voltak:

- A gazdálkodók a nemzeti támogatási rendszerben csak olyan beruházásokhoz igényelhetnek támogatást, amelyekhez a SAPARD Tervben meghatározott agrár- és vidékfejlesztési célok támogatásáról szóló 72/2002. (VIII.15.) FVM-rendelet alapján nem nyújtható támogatás (a kettős támogatás kiszűrése);
- A géptámogatási konstrukció pályázatos rendszerré alakult át;
- A beruházásokhoz 25-60%-os mértékű végleges tőkejuttatást, valamint a pénzügyi intézményektől felvett hitelek esetében a jegybanki alapkamat 40%-ának megfelelő kamattámogatást lehet igényelni;

- Kiemelt támogatást kapnak a zöldség-gyümölcs termelő és értékesítő szervezetek (TÉSZ-ek), az uniós csatlakozás után ugyanis a zöldség-gyümölcs ágazat csak rajtuk keresztül igényelhet támogatást. A TÉSZ-ek létrehozásának ösztönzéséhez a beruházási előirányzat terhére emelt (az összes beruházási költség 50%-ának megfelelő) mértékű támogatás igényelhető, amely a megalakulás elismerése után a bevételhez kapcsolódó további támogatással 75%-ra kiegészíthető;
- A kistermelői minőségi tejtermelés elősegítését szolgáló gépek és technológiai berendezések vásárlása után emelt mértékű támogatás járt;
- Az ültetvénytelepítési beruházások támogatását az FVM a dísznövény-termelési célú beruházásokra is kiterjesztette;
- Az intervenciók célú gabonátárolók felújítását is támogatta a tárca.

6.4.1. A mezőgazdasági beruházások támogatása

A 2003-ra vonatkozó költségvetési törvény 54,8 Mrd Ft-ot irányzott elő a mezőgazdasági alaptervekenységek beruházásainak támogatására. Az előirányzat év közbeni átcsoportosítások következtében 51 Mrd Ft-ra módosult. Ez számottevően kisebb összeg, mint az előző évi. Ugyanakkor a SAPARD Program keretében mintegy 14 Mrd Ft agrárberuházási támogatásra nyílt lehetőség (pályázattal), s így a két jogcím forrásainak együttes összege már összehasonlítható áron is elérte az előző évi mértéket.

A csatlakozási időpont miatt felgyorsult a nemzeti támogatási rendszer EU konformmá tételének folyamata, melynek főbb jellemzői a támogatási rendszer EU-konformmá tételével kapcsolatban leírt elvek voltak:

Néhány kiemelt támogatási cél esetében a tényleges kifizetések az alábbiak szerint alakultak:

- Új mezőgazdasági gépvásárlás és lízingelés támogatására 28,2 Mrd Ft-ot fordítottak. A termelők körében döntően információhiány miatt az indokolt mértéket meghaladó, előrehozott vásárlási szándék alakult ki. Ennek következtében a mezőgazdasági gépbeszerzések támogatására első ízben meghirdetett pályázatok befogadását a már kezelhetetlenül nagy támogatási igény keletkezésének megelőzése céljából viszonylag igen hamar (2003. április 17.) fel kellett függeszteni. A 28,2 Mrd Ft támogatási előirányzat 100 Mrd Ft-ot meghaladó beruházást tett lehetővé. A támogatással megvásárolt új mezőgazdasági gépek túlnyomó részét, mintegy 65-70%-át erőgépek és a hozzájuk tartozó munka- és növényvédelmi gépek tették ki. Ezek a beruházások azon túl, hogy növelik az ágazat versenyképességét, jelentős mértékben hozzájárulnak az európai átlaghoz történő felzárkózáshoz (erőgépkapacitások);
- Építési beruházások támogatására 10,1 Mrd Ft-ot fizettek ki. A SAPARD-támogatási lehetőségeknek is köszönhetően nem keletkeztek feloldhatatlan

feszültségek. Előtérbe kerültek a kapacitásnöveléssel nem járó állattartó-telepi rekonstrukciós beruházások. A 10,1 Mrd Ft támogatási keret révén 40 Mrd Ft-ot megközelítő építési beruházás vált lehetővé. Ez a beruházási szint azonban a mezőgazdasági épületek amortizálódottságának ismeretében továbbra sem tekinthető elegendőnek. Az ágazat épületállománya, illetve annak állaga csak az eddiginél 1,5-2-szer nagyobb beruházási összeggel lenne szinten tartható;

- Ültetvénytelepítési beruházások támogatására 9,1 Mrd Ft-ot folyósítottak. A beruházások döntő többsége szőlő-, alma- és körtetelepítésre irányult, de jelentősnek mondható a telepített meggy terület is. Elsősorban a történelmi borvidékek szőlőtelepítési, valamint a hagyományos gyümölcstermelési struktúrájú megyék támogatási igényeit elégítette ki a tárca.

A SAPARD Programhoz kapcsolódó állattartó-létesítmény-, és gépberuházást is figyelembe véve az ágazatban csaknem 200 Mrd Ft értékű fejlesztés valósult meg. Ez a teljesítmény jelentősen hozzájárult a termelők anyagi-műszaki feltételeinek javulásához, valamint a versenyképesség növeléséhez a csatlakozás előtti évben.

6.4.2. A mezőgazdasági termelők kibontakozási hitelkonstrukciója és gazdahitel-programja

A mezőgazdasági termelők kibontakozási hitelkonstrukcióját és gazdahitel-programját a 2000. évi költségvetéséről szóló 1999. évi CXXXV. törvény alapján lehetővé vált állami készfizető-kezeség felhasználásával a 30/2000. (III. 10.) Korm. rendelet szabályozza.

A kibontakozási hitelprogram keretében 2492 pályázatot fogadtak el 2000-ben. A pályázók 2001-ben, 2002-ben és 2003-ban beszámolót voltak kötelesek készíteni a program keretében vállalt célok teljesítéséről. Megfelelőnek ítélt teljesítés esetén a minisztérium a programban szereplő hitelösszeg 1/3-ára vonatkozó támogatási okiratot adott ki a pályázóknak.

A pályázók 2002. évi tevékenységéről szóló (harmadik) beszámolót 2003. május 31-ig lehetett benyújtani. Önértékelést 2339 pályázó készített, ebből 2280 darabot fogadtak el. 2003-ban a tárca összesen 12,4 Mrd Ft támogatási összegről adott ki okiratot.

Az állami kezeség beváltások száma jóval a tervezett szint alatt maradt: a finanszírozó hitelintézetek és az APEH jelentései szerint 2003. végéig 22 kezeségbeváltás indult el, 401 millió 200 ezer Ft beváltáskor fennálló hitelállománnyal, amelyhez 217 millió Ft állami készfizető-kezeség kapcsolódik. A PM adatai alapján a kibontakozási programmal kapcsolatos kezeség-érvényesítésből 2003. végéig összesen 10 kiutalás történt, 50,7 millió Ft összegben.

A gazdahitel-konstrukcióra beérkezett 898 pályázat közül 727 felelt meg a jogszabályban előírt feltételeknek. 695 pályázat beruházási jellegű volt, az

elfogadott pályázatok alapján megkötött gazdahitel-szerződések összege 11,36 Mrd Ft, az ehhez kapcsolódó állami garancia 9,06 milliárd Ft-ot tett ki.

A 11,36 Mrd Ft összegű gazdahitel 17,05 Mrd Ft összegű fejlesztés megvalósítását tette lehetővé. A fejlesztéseket a pályázóknak a támogatási okirat kiadásának időpontjától számított 24 hónapon belül kellett megvalósítani. Az állami támogatások felhasználását, a beruházásokat és az elszámolások valóságtartalmát folyamatosan ellenőrzik.

Az APEH tájékoztatása szerint 2003-ban 84 millió Ft állami kezességet váltottak be, ez a 9,06 Mrd Ft állami kezességvállalási keretet figyelembe véve jelentéktelen mértékű.

6.4.3. Piacra jutási támogatás

A 2003-ra vonatkozó költségvetési törvény 43 Mrd Ft-ot irányzott elő piacra jutási támogatások céljaira. A sertéspiaci gondok megoldásával kapcsolatos 2099/2003. (V. 29.) Korm. határozat a központi költségvetés általános tartaléka terhére 500 millió Ft-ot csoportosított át, a túlsúlyos sertések felvásárlásának támogatására. Az év utolsó negyedében végrehajtott belső átcsoportosítások, valamint a megtérülési számlán lévő 655,4 millió Ft is növelte az előirányzatot, így a teljesítés 51862,7 millió Ft volt, túllépés nem történt.

16. táblázat

A piacra jutási támogatások szerkezete

(millió Ft)

	Eredeti előirányzat	Teljesítés*
Exporttámogatás:	3 000,0	3 314,6
Agrárpiaci támogatás:	20 900,0	23 957,7
Piacra jutást elősegítő támogatás:	19 100,0	24 590,4
Összesen:	43 000,0	51 862,7

* A teljesítés összegéből mintegy 17230 millió Ft volt az előző évek determinációja.

Az eredeti előirányzat és a teljesítés közti közel 9 Mrd Ft-os eltérést az alábbiak indokolták:

- A hasított félsertés, valamint az étkezési alma orosz piaci export támogatása nem szerepelt az eredeti előirányzatban;
- A sertéságazatban a minőségi támogatást szabályozó rendelet a tervezettől eltérően 2003. szeptember végéig hatályban maradt. Az ezzel kapcsolatos kifizetések az agrárpiaci támogatások előirányzatából lettek finanszírozva;
- A tejágazatban kialakult piaci feszültségek megoldására hozott intézkedések jelentős többlet-támogatással jártak;

- A sertéságazatban is többlet-támogatási igények merültek fel (elsősorban a túlsúlyos sertések piacról történő kivonása, valamint a feldolgozott sertés- és marhahús-termékek minőségének megőrzése és javítása érdekében);
- A tejiparban a feldolgozott tejtermékek minőségének megőrzése és javítása többlet-támogatást igényelt.

Az 51,9 Mrd Ft piacra jutási támogatásból a sertéságazat közel 16,5 Mrd; a tejágazat pedig több mint 13 Mrd Ft-tal részesedett.

6.4.4. Az agrártermelés költségeit csökkentő támogatás

Az agrártermelés költségeit csökkentő támogatások költségvetési előirányzata 72170 millió Ft volt, mely előirányzathoz 1000 millió Ft-ot forráshiány miatt a „Vidéki térségek felzárkóztatása” előirányzatra csoportosították át. A fagykárt és aszálykárt szenvedett mezőgazdasági termelők kárenyhítését szolgáló 1072/2003.(VII. 18.) Korm. határozat (a 11. címen belül, 5. alcím) új előirányzatot nyitott és 4500 millió Ft-ot csoportosított át. Így alakult ki a 66670 millió Ft módosított előirányzat, 66658,8 millió Ft teljesítéssel.

Az előirányzathoz működtetett támogatási konstrukciók közül a legjelentősebbek: a területalapú, az agrárfinanszírozási, az állattenyésztési, a gazdálkodás kockázatát csökkentő, a vízgazdálkodási, az agrárfoglalkoztatási, a szaktanácsadási támogatás, valamint a kibontakozási hitelprogram.

A területalapú támogatás ötödik éve működik. Az elmúlt évhez képest a támogatandók köre bővült a 300 hektár feletti szántóterületen gazdálkodókkal, s a támogatás szerkezete is megváltozott. A támogatás mértéke differenciáltan kerül meghatározásra (átalánytámogatás: hektáronként, illetve számosállatonként 10000 Ft, családi gazdálkodók: 9000 Ft/ha, a többi termelő: 7000 Ft/ha). Összesen 126827 darab igényt nyújtottak be. A támogatással érintett terület 3536 ezer hektár, a 2002. évi 2200 ezer hektár területtel szemben (60%-os növekedés). A támogatást igénylők 79%-a östermelő, akiknek 43%-a 1-3 hektár közötti szántóterületen gazdálkodik, s átalánytámogatást igényel. A nem átalánytámogatásban részesült östermelők átlagos GOFR-területe 9,8 hektár, a családi gazdálkodóké 56,7 hektár, a gazdasági társaságoké és a szövetkezeteké pedig 414 hektár.

2003-ban 23900 millió Ft területalapú támogatásra adott ki a tárca támogatási okiratot, az előző évről pedig 1043,1 millió Ft áthúzódó kifizetési kötelezettség merült fel. E jogcímen tehát 2003-ban összesen 24943,1 millió Ft került kifizetésre.

Az agrárfinanszírozás támogatására 9648,8 millió Ft, a kibontakozási hitelprogramra pedig 12255,8 millió Ft kifizetés történt.

E támogatási formák évek óta jelentős mértékben segítik a mezőgazdasági termelők hitelhez jutását, és csökkentik a termelési költségeket.

Az agrártermelés egyéb céljaira felhasznált támogatás együttesen 19974,4 millió Ft-ot tett ki. Az állattenyésztés költségeinek mérséklésére 5080,4 millió Ft-ot, a biológiai alapok megőrzésére 1216,1 millió Ft-ot, a gazdálkodás kockázatát csökkentő támogatásokra 4665,1 millió Ft-ot, az agrárfoglalkoztatás támogatására 2086,8 millió Ft-ot, a vízgazdálkodásra pedig 1751,4 millió Ft-ot fordított a tárca. Jelentős tétel még a szaktanácsadás (1195,9 millió Ft), valamint a mezőőri őrszolgálat (439,9 millió Ft) támogatása.

A biodízel-felhasználást (28,5 millió Ft), a hátrányos közösségek termelését (56 millió Ft) és a karantén-károsítók elleni védekezést (152,1 millió Ft) is támogatta az FVM. A korábbi évekhez kapcsolódó, jelenleg már nem támogatott célok áthúzódó kötelezettségvállalásainak összege 1986,2 millió Ft volt.

6.4.5. Az elemi kárt szenvedett termelők támogatása

Az 1072/2003. (VII. 18.) Korm. határozattal az aszály- és fagykárt szenvedett mezőgazdasági termelők részére (ahol a szántóföldi növényekben, a szőlő- és gyümölcs-kultúrákban, az erdősítésekben, valamint a halastavakban átlagban 30%, vagy azt meghaladó mértékű aszály- és fagykár következett be) 10 Mrd Ft támogatási, illetve (ahol az aszály- és fagykár 20%, vagy afeletti) 50 Mrd Ft kedvezményes hitelkeret nyílt meg (60% állami kezességvállalás, 30 Mrd Ft kezességvállalási keret).

A támogatást 2003. november 30-ig lehetett igényelni, több mint 94 ezer termelő nyújtott be igényt összesen 38,8 Mrd Ft támogatásra. Az igénylők csaknem 83%-a östermelő, akik a fenti összeg 30%-ára pályáztak. A családi gazdálkodók 24,3%-kal, a gazdasági társaságok és a szövetkezetek pedig 39%-kal részesedtek a támogatási igényből.

A 38,8 Mrd Ft-ból a termelők mintegy 2500 ezer hektár szántóterületre közel 34 Mrd Ft támogatást kértek (egy hektárra vetítve: 13500 Ft). A szőlő- és gyümölcs, illetve szántóföldi zöldségterületekre 4,2 Mrd Ft, erdőtelepítésre és halastóra 658 millió Ft volt a támogatási kérelem.

A támogatási igények megyénként jelentős mértékben szóródtak az aszály mértéke, valamint a termelési szerkezet szerint. Az egy igénylőre jutó támogatás átlagos összege: 412 ezer Ft. A fajlagos támogatás Baranya (1068 ezer Ft) és Fejér (782 ezer Ft) megyében volt a legnagyobb, Hajdú-Bihar (271 ezer Ft) és Szabolcs-Szatmár-Bereg (188 ezer Ft) megyében pedig a legkisebb. Bács-Kiskun megyében igényelték a legnagyobb támogatást (5,3 Mrd Ft), amelynek egy hektár mezőgazdasági területre vetített összege meghaladja a 19000 Ft-ot. Békés (3,9 Mrd Ft), valamint Jász-Nagykun-Szolnok (3,7 Mrd Ft) megyében is számottevő mértékű támogatásra tartottak igényt. A támogatási keret azonban 10 Mrd Ft volt, ezért az 1072/2003. (VII. 18.) Korm. határozatra épülő 84/2003. (VII. 22.) FVM-rendelet alapján a támogatás fajlagos mértékét arányosan csökkentve a támogatási igény 25,4%-a lett kifizetve.

6.4.6. A mezőgazdasági vállalatok hitelgazdálkodása

Az agrártámogatási rendszer keretében a költségvetés a forgóeszköz és fejlesztési célú hitelekhez kamattámogatást nyújt, a vállalkozások hitelgazdálkodását esetenként kezességvállalással segíti. A kamattámogatásban részesülő hitelek 2003. december 31-i állománya 400,2 milliárd Ft volt, az előző évinél 8,5%-kal nagyobb. Ezen belül az éven belüli hitelek állománya 43,4%-kal (67,3 Mrd Ft-ra) csökkent, az éven túliké viszont több, mint 50%-kal (56,6%-kal, 332,9 Mrd Ft-ra) nőtt (A beruházási hitelek állománya 59,7 Mrd Ft-ot, a kibontakozásié 8 Mrd Ft-ot, a gazdahitelek, a fiatal agrárvállalkozók és az új típusú szövetkezetek hitelállománya pedig 10,1 Mrd Ft-ot tett ki).

Az állományváltozás legfőbb okai:

- Az éven belüli hitelekre az FVM 2003-ban nem hirdetett meg kamattámogatást, emiatt e hitelek forrásköltsége nagyobb lett, mint az éven túliaké. Ez az éven túli forgóeszköz- (tőkepótló) hitelek fokozottabb felvételére ösztönözte a mezőgazdasági termelőket;
- A beruházási hitelállomány az előző évi 42,5 Mrd Ft-os szintről 59,7 Mrd Ft-ra emelkedett (40,5%-os növekedés). Ezt a változást a beruházási teljesítmény kismértékű emelkedése mellett elsősorban az eredményezte, hogy a 2003. évi beruházások esetében a saját források kereskedelmi hitelekkel történő kiváltására is lehetőség nyílt;
- Az éven túli forgóeszköz-hitelállomány további (46,4 Mrd Ft-os) növekedése a 2003-ban fagykárt és aszálykárt szenvedett mezőgazdasági termelők kárenyhítő támogatásáról szóló 84/2003. (VII. 22.) FVM-rendelet meghirdetéséből adódott, amelynek keretében kedvezményes középlejáratú hitelek felvétele is lehetővé vált;
- A hitelállomány növekedésében az is szerepet játszott, hogy 2003-ban további új hitelkonstrukciókat is meghirdetett a minisztérium (pl. a mezőgazdasági termelők birtokfejlesztési hitele, a kedvezőtlen besorolású térségek 3 éves hitelrendezési programja, stb.).

A kedvezőtlen besorolású térségekben gazdálkodó mezőgazdasági termelők éven túli lejáratú hitelterheinek mérsékléséről szóló programhoz 7,5 Mrd Ft állami kezességvállalás kapcsolódik, amelynek a felhasználási lehetőségét a 2003. évi költségvetési törvény tartalmazza.

A hitelkonstrukcióba az éven túli lejáratú fejlesztési és tőkepótló-hitelek meghatározott köre vonható be oly módon, hogy e hitelállomány 50%-a új, kedvezményes 3 éves lejáratú, 60%-os állami garanciát és 40%-os kamattámogatást tartalmazó kedvezőtlen térségi hitellé alakítható át.

A kamattámogatásban részesített hitelek és kölcsönök összefoglaló adatai

Mrd Ft

Megnevezés	Fennálló hitelállomány			
	2001. december 31.	2002. december 31.	2003. december 31.	Átlag
Éven belüli forgóeszköz-hitelek összesen	143,5	155,1	67,3	121,9
Éven túli forgóeszköz-hitelek összesen	67,6	65,4	108,5	80,5
Éven túli beruházási hitelek összesen	30,4	42,5	59,7	44,2
Tagi kölcsön összesen	2,2	0,2	0,1	
Összesen	243,7	263,3	235,6	248,0
A 30/2000. (III. 10.) Korm. r. alapján felvett éven túli hitelek	A konstrukció indulásától kezdve göngyöltve			
Fiatal agrárvállalkozók támogatása	0,5	0,5	0,5	0,5
Gazdahitel-program támogatása	12,0	10,9	8,4	9,7
Új típusú szervezetek, szövetkezetek támogatása	1,6	1,4	1,2	1,3
Kibontakozási hitelkons. támogatása	29,2	18,3	5,3	17,6
Pótlólagos hitel	6,7	5,0	2,7	4,8
Összesen	50,0	36,1	18,1	33,9
7/2000.(II.29.) FVM rend. 1. §(4) b. Mizo-hitelek	*	*	0,3	0,3
14/2001. (II. 23.) FVM rendelet alapján felvett tartósítói hitelek	-	1,8	1,2	2,0
57/2001. (IX.21.) FVM rendelet alapján felvett éven túli hitelek	-	0,3	0,9	1,1
317/2001. (XII. 29) Korm. r. alapján Családi, kis- és középváll. hitelek	-	67,1	75,4	142,2
46/2003.(IV.3.) Korm. r. alapján kedvezőtlen besorolású térs. h.	-	-	6,3	6,3
3/2003. (I. 24.) FVM r. 271. § /Ft+D/ magángazdálkodók birtokfejl. h.	-	-	1,9	1,9
3/2003. (I. 24.) FVM r. 249-250. § élelmiszeripari termékek érték h.	-	-	13,7	13,7
84/2003 (VII. 22.) FVM rendelet alapján felvett hitelek			46,4	
Mindösszesen	293,7	368,6	400,2	354,1

A kedvezőtlen térségi besorolás alapja a szántóföld aranykorona-értéke (17 AK/ha alatti települési lista). További besorolási szempontok: a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális elmaradottság, valamint az országos átlagot 1,75-szörösen meghaladó munkanélküliségi mutató.

A programra 1075 pályázat érkezett, amelyből 946 felelt meg az előírásoknak. Az FVM által kiküldött igazolások alapján a programban résztvevő pályázóknak és hitelintézeteknek 2003. december 1-i hatálybalépéssel kellett megkötniük a kedvezőtlen térségi hitelszerződéseket. Ha a pályázók teljesítik vállalt kötelezettségeiket, évente összesen mintegy 3,1-3,3 Mrd Ft vissza nem térítendő támogatást kaphatnak. A kedvezőtlen térségi támogatást először 2004-ben folyósítják.

7. A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mezőgazdasági vállalkozásokban

A mezőgazdaság pénzügyi és vagyoni helyzetének elemzéséhez az APEH gyorsjelentését, valamint Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézetben működő két információs rendszert, a Mezőgazdasági Számlák Rendszerét (MSZR), illetve a Tesztüzemi Információs Rendszert használtuk fel.

7.1. Az APEH gyorsjelentés elemzése

A mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati ágazatba tartozó társas vállalkozások gazdálkodásának fontosabb adatai

Az egyszeres és kettős könyvvezetést végző vállalkozások száma 2003-ban a korábbi évek tendenciájával egyezően mintegy 2 %-kal tovább csökkent. A 2003. év folyamán így 10259 vállalkozás működött. A vállalkozási szám mérséklődése továbbra is a tevékenységüket megszüntető szövetkezetekhez kapcsolható, miközben a jogi személyiségű gazdasági társaságok közül mind a korlátolt felelősségű társaságok, mind pedig a részvénytársaságok száma kis mértékben növekedett.

Eredményalakulás

A mezőgazdasági ágazatba tartozó egyszeres és kettős könyvelést végző vállalkozások adózás előtti eredménye a 2002. évi 48,1 milliárd forintról 2003-ban –5,8 milliárd forintra csökkent. Mindezt az okozta, hogy a ráfordítások mintegy 29 milliárd forinttal (2,4 százalékkal) növekedtek, miközben a bevételek 2,0 százalékkal csökkentek. A ráfordítás-növekedésen belül legnagyobb mértékben az anyagjellegű ráfordítások emelkedtek (17 milliárd forinttal, 2 százalékkal), az egyéb ráfordítások ennél mérsékeltebben nőttek (10 milliárd forinttal, 13 százalékkal). Az értékcsökkenési leírásból származó költség-növekedés is 6 milliárd forintot (9,8 százalékot) tett ki. Ezzel szemben a személyi jellegű ráfordítások az előző évhez képest 2 milliárd forinttal (1,3 százalékkal) mérséklődtek.

A költségek növekedése miatt az ágazat által realizált összes bevétel 25,3 milliárd forinttal lett kevesebb. E bevételcsökkenés mögött egy jelentősebb, a kedvezőtlen időjárási feltételek miatt bekövetkező volumencsökkenés, és egy 6 százalékot meghaladó (termelői) árnövekedés húzódik meg.

Az 5,8 milliárd forint veszteség mögött egyrészt a nyereségesen gazdálkodók több mint 44 milliárd forintos nyeresége, a másik oldalon viszont közel 51 milliárd forintos veszteség áll. A nyereségesen gazdálkodók adózás előtti eredménye az előző évhez viszonyítva 38 százalékkal csökkent, míg a veszteséges vállalkozások több mint kétszer annyi veszteséget halmoztak fel. Mindezek hatására a 100 forint ráfordításra jutó eredmény a 2002. évi 4,0 forintról 2003-ra –0,47 forintra esett vissza.

Az élelmiszeripari ágazatba tartozó társas vállalkozások gazdálkodásának fontosabb adatai

Az APEH gyorsjelentése szerint a mezőgazdasági ágazathoz hasonlóan az élelmiszeriparban is csökkent az adóbevallást készítő társas vállalkozások száma, ami összhangban van az ágazatot jellemző, a már korábbi években elindult koncentrációs tendenciával. 2003-ban 4084 gazdálkodó szervezet tevékenykedett az ágazatban az előző évi 4189-mal szemben.

Eredményalakulás

Az élelmiszeripari ágazat adózás előtti eredménye 2003-ban 70,9 milliárd forint volt, amely közel 27 százalékkal maradt el az előző évi 96,6 milliárdtól. A mezőgazdasági ágazathoz hasonlóan az eredménycsökkenés itt is a ráfordítások bevételeket meghaladó mértékű növekedésével magyarázható. 2002-höz képest az összes ráfordítás mintegy 132 milliárd forinttal (5,6 százalékkal) emelkedett, amelynek több mint kétharmadát az anyagjellegű ráfordítások (48 milliárd forint, 2,8 százalék) és az egyéb ráfordítások (41 milliárd forint, 14,7 százalék) növekedése tette ki. Ezzel szemben az összes bevétel 2002-ről 2003-ra csak 105,6 milliárd forinttal (4,3 százalékkal) nőtt.

Az ágazat jövedelmét a mezőgazdasághoz hasonlóan az jellemzi, hogy a nyereséges vállalkozások pozitív eredménye csökkent (több mint 4 milliárd forinttal, 3,5 százalékkal), továbbá a nem nyereséges vállalkozások által kimutatott veszteség az előző évinek csaknem kétszerese lett. 2003-ban a 100 forint ráfordításra jutó eredmény az előző évi 4,2 forintról 2,95 forintra esett vissza, amely még így is meghaladja a mezőgazdaságét.

18. táblázat

A mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatok eredményét jellemző adatok

Me.: millió forint

Megnevezés	Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, halászat		Élelmiszeripar	
	2002	2003	2002	2003
Vállalkozások száma (db)	10 458	10 259	4 189	4 084
Bevételek összesen	1 251 036	1 226 746	2 450 411	2 555 998
Ebből: Nettó árbevétel	1 012 096	1 004 169	2 269 652	2 364 236
Ráfordítások összesen	1 203 277	1 231 935	2 353 546	2 485 081
Ebből: Anyagjellegű ráfordítások	854 856	871 812	1 711 876	1 760 310
Személyi jellegű ráfordítások	159 363	157 291	230 019	239 715
Egyéb ráfordítások	79 909	90 304	282 400	323 799
Értécsökkenési leírás	61 396	67 432	69 565	77 576
Adózás előtti eredmény	48 136	-5 842	96 601	70 855
Adózás előtti nyereség	72 270	44 828	125 483	121 104
Adózás előtti veszteség	-24 134	-50 670	-28 879	-50 246

Forrás: APEH gyorsjelentés

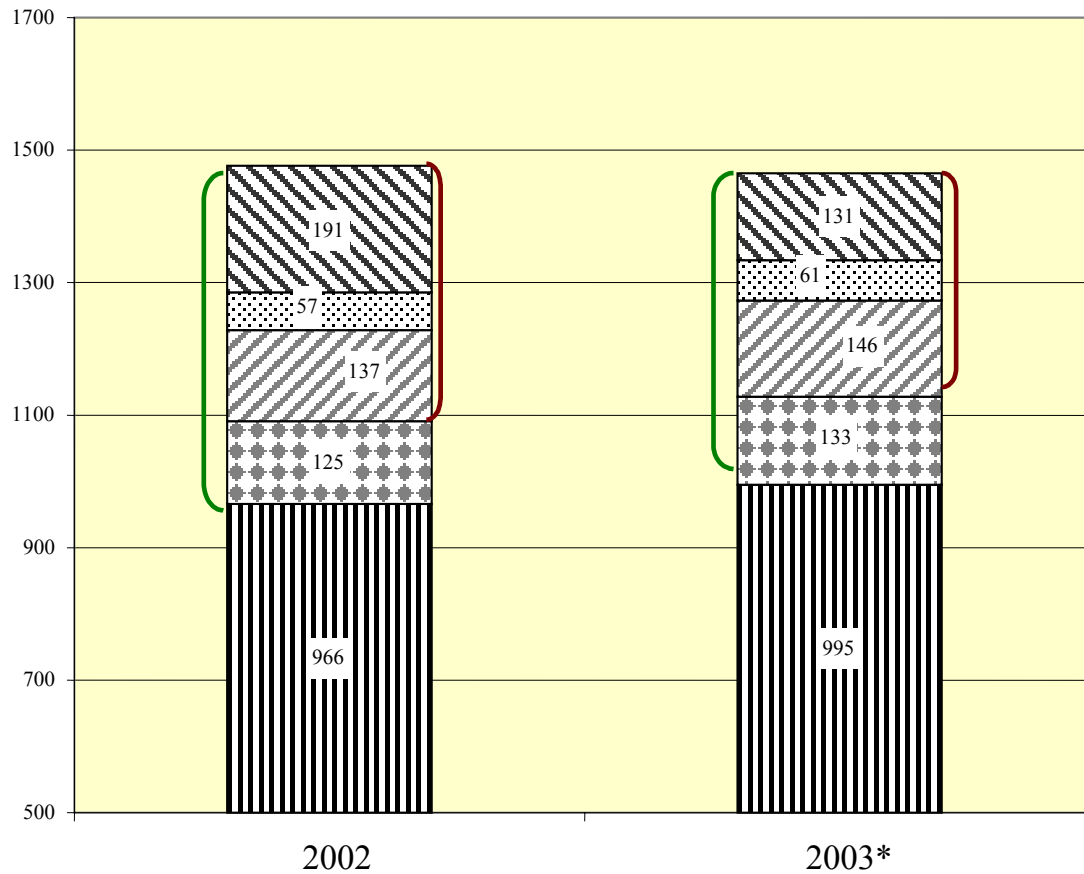
7.2. A mezőgazdaság 2003. évi teljesítménye

Előzetes adatok alapján a mezőgazdaság bruttó kibocsátása a Mezőgazdasági Számlarendszer alapján 2003-ban folyó áron 0,8%-kal csökkent az előző évhez képest. A két főágazat közül az állattenyésztés bruttó teljesítménye 4,3%-kal csökkent, a növénytermesztésé viszont nőtt (2,2%-kal). A termelő felhasználás volumene mérséklődött (3,6%-kal), értéke viszont nőtt az áremelkedés következtében. Az ágazatban megtermelt bruttó hozzáadott érték volumene a nemzetgazdasági növekedéssel (+2,9%) ellentétben 6,5%-kal mérséklődött.

Az egy munkaerőegységre jutó mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelem indexe – az MSZR alapján számítva, a mezőgazdasági munkaerő-felhasználási statisztika előzetes eredményeit figyelembe véve – 12,5%-kal csökkent (e mutató értéke 2002-ben 16,5%-kal mérséklődött).

A mezőgazdasági tevékenységből származó nettó vállalkozói jövedelem reálértéken 35%-kal visszaesett (a 2002. évi jövedelemcsökkenés mértéke: -28,5%).

A hozzáadott érték és a vállalkozói jövedelem alakulása a Mezőgazdasági Számlák Rendszere alapján (Milliárd Ft)

- [Bruttó hozzáadott érték
-] Nettó hozzáadott érték
- Nettó vállalkozói jövedelem, amely tartalmazza a nem fizetett munkaerő jövedelmét is
- Bérleti díjak, kapott és fizetett kamatok egyenlege
- Munkavállalói jövedelem, módosítva az egyéb adók és támogatások egyenlegével
- Értékcsökkenés
- Folyó termelőfelhasználás

* előzetes adatok

7.3. A tesztüzemi rendszer eredményei

Az elemzéshez a Tesztüzemi Információs Rendszer 2003. évre vonatkozó adatait használtuk fel. A tesztüzemi rendszerben az adatgyűjtés mintegy 1900 üzemet fog át. A feldolgozási eredményeket 1895 üzem alapvető termelési és jövedelmezőségi alapadatára építve számítottuk ki (néhány gazdaság adatait valamely szélsőséges jellemző miatt nem dolgoztuk fel). Az adatszolgáltatók közül 1429 egyéni gazdaság, 466 pedig társas vállalkozás volt.

A továbbiakban először elkülönítve vizsgáljuk az egyéni, illetve a társas vállalkozások gazdálkodását, majd összehasonlítjuk a két csoport eredményeit, végül pedig összesített eredményeket közlünk (amelyek összevontan tartalmazzák az egyéni és a társas gazdaságok mutatószámait). Hangsúlyozzuk, hogy a jelentésben szereplő minden adat csakis a vállalkozások tágabb értelemben vett mezőgazdasági tevékenységére vonatkozik, s figyelmen kívül hagyja az esetleges ipari, kereskedelmi és nem-mezőgazdasági szolgáltató tevékenységeket.

7.3.1. Az egyéni gazdaságok jövedelmezősége

A felmérésben 1429 egyéni gazdaság³ szerepelt. Ez a minta a 2002. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) keretében regisztrált, 2 európai méretegységénél (EUME) nagyobb egyéni gazdaságokat reprezentálja, amelyek száma közel 87 ezret tett ki. A vizsgált mintegy 87 ezer gazdaság az összes egyéni gazdaság⁴ által használt földterület 71%-át művelte, illetve az összes standard fedezeti hozzájárulás (SFH) 59%-át állította elő. A vizsgálat tehát az EU előírásainak megfelelően csak a nagyobb, kifejezetten árutermelő jellegű gazdaságokra terjedt ki. Az eredmények értékelésekor figyelembe kell venni, hogy az ilyen méretű vállalkozások általában sikeresebbek, mint a kisebbek.

A gazdaságok átlagos területe 22,2 hektár volt (ennek 32%-át bérleményként használták), egy gazdaságban 1 fő éves munkaerőegységet (ÉME) foglalkoztattak 13,4 millió Ft értékű eszközállománnyal (a saját termőföld értékét is beszámítva). A korábbi évekhez hasonlóan a felmérésből az állapítható meg, hogy az egyéni gazdálkodók tevékenységéből összességében csak igen szerény mértékű haszon származott. Ha a nem fizetett (családi) munkaerőre a minimálbért mint személyi jellegű ráfordítást elszámolnánk, a gazdálkodás eredménye a nullszaldóhoz közelítene (1,7 eFt/ha).

Egy hektár mezőgazdasági területre 11330 Ft, egy munkaerőegységre 246 ezer Ft, egy gazdaságra pedig 239 ezer Ft adózás előtti eredmény jutott átlagosan. Az egységnyi mezőgazdasági területre jutó adózás előtti eredmény mintegy 50%-kal

³ Ide tartoznak az östermelők, az egyéni vállalkozók, illetve az ún. összevont – adózási, illetve a támogatási rendszerrel összefüggő okok miatt formailag részekre osztott („szétíratott”), de ténylegesen egységes vállalkozásként működő és a tesztüzemi rendszerben is egy egységként kezelt – gazdaságok.

⁴ Ezek száma az ÁMÖ adatai szerint csaknem 960 ezer volt.

kiseb a 2002. évinél. A jövedelmezőség szintje más alternatív befektetési lehetőség hozadékát figyelembe véve is rendkívül alacsony. 100 Ft termelési értékre 4 Ft adózás előtti eredmény jutott, az ösztöke jövedelmezősége 2,3%, a saját tőkéé pedig 2,1% volt. Az adózás előtti eredmény és a személyi jövedelmek együttes összegéből 702 ezer Ft jutott egy éves munkaerőegységre (munkajövedelmezőségi mutató). A csökkenő jövedelmek nagyrészt a kedvezőtlen időjárási viszonyokkal magyarázhatók, azonban azt is figyelembe kell venni, hogy 2003-ban a visszafizetési kötelezettség nélkül kapott agrártámogatás összege is jelentősen (19%-kal, 15,7 eFt/ha-ra) csökkent.

Bár a fenti mutatók értéke is az elvárható az alternatív befektetési lehetőségekhez viszonyítva versenyképes szint alatt marad, tovább rontja a jövedelmezőségi helyzetről festett képet az a körülmény, hogy a kimutatott eredmények valójában az elvárható személyi jövedelem egy részét is magukban foglalják, hiszen a ténylegesen elszámolt bérköltség az egyéni gazdaságokban mindössze 432 ezer Ft/év volt munkaerő-egységenként (mindössze 36 ezer Ft/hó). Így az egyéni gazdaságok átlagában a kigazdálkodott bruttó eredmény nagy része szükségképpen a személyes fogyasztást, s nem a termelés fejlesztését szolgálta⁵.

⁵ Részben a fogyasztási célra történő pénzkivonás miatt van tetemes különbség az adózás előtti, illetve a mérleg szerinti eredmény között.

19. táblázat

**Az egyéni gazdaságok eredmény-kimutatásának főbb tételei,
jövedelmezőségi mutatók (1000 Ft/ha mezőgazdasági terület (MT))**

Megnevezés	Érték	Megoszlás,%
Bruttó termelési érték	285,12	100,00
Ebből: értékesítés nettó árbevétele	245,36	86,05
ebből: szántóföldi növénytermesztés	79,11	27,74
állattenyésztés	121,30	42,54
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	29,64	10,39
egyéb bevételek	33,88	11,88
aktivált saját teljesítmények	5,88	2,06
Üzemi költségek összesen	270,53	100,00
Ebből: anyagköltség	157,84	58,34
ebből: vásárolt vetőmag, szapor.anyag	16,22	6,00
műtrágyák	11,68	4,32
növényvédő szerek	10,37	3,83
állatvásárlás	21,85	8,08
takarmányvásárlás	56,29	20,81
hajtó- és kenőanyag	19,25	7,12
személyi jellegű ráfordítások	26,28	9,71
ebből: bérköltségek	20,46	7,56
értékcsökkenési leírás	31,03	11,47
Üzemi tevékenység eredménye	14,58	
Adózás előtti eredmény	11,33	
Adózás előtti eredmény, ezer Ft/üzem	239,22	
Mérleg szerinti eredmény	-3,25	
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség,%	3,97	
Össztőke-jövedelmezőség,%	2,31	
Sajáttőke-jövedelmezőség,%	2,08	
Munkajövedelmezőség, ezer Ft/ÉME	702,32	

A beruházási támogatások csökkenése ellenére a vizsgált üzemek 2003-ban 2002-höz hasonlóan átlagosan 1346 ezer Ft értékű bruttó beruházást hajtottak végre. Ez azonban csak 285 ezer Ft értékű állóeszközállomány-növekedést idézett elő (nettó beruházás), a befektetések túlnyomó része ugyanis az értékcsökkenést kompenzálta, illetve a selejtezett/értékesített eszközök pótlását szolgálta. A gépek, berendezések, járművek beruházásai az összes bruttó beruházás 46%-át tették ki, ingatlanokba 24%-os arányban ruháztak be a termelők, míg a tenyészállatok állománya 6%-kal nőtt. A befejezetlen beruházások részesedése 19% volt.

Az egyéni gazdaságok forrásszerkezete jelentősen megváltozott 2003-ban. A tulajdonosoktól kapott kölcsönök (hátrasorolt kötelezettségek) értéke megkétszereződött (31,2 eFt/ha). Ez nagyrészt a beruházásokhoz szükséges pótlólagos tőke bevonásával magyarázható. Ezzel párhuzamosan számottevően (56%-kal) nőtt a hosszú lejáratú kötelezettségek értéke, elsősorban az aszálykára nyújtott középlejáratú hitelek miatt. Az értéknövekedés azonban nem csupán a beruházások, illetve a forgóeszközök finanszírozását szolgálta, hanem egyúttal sok rövid lejáratú kötelezettséget is kiváltott, amelynek az értéke az előző évinek a háromnegyedére (22 eFt/ha-ra) csökkent.

Az egyéni gazdaságok eladósodottsága kis mértékben tovább növekedett ugyan, de továbbra sem számottevő mértékű. Erre utal a saját tőke 85%-os aránya, illetve az ún. nettó kötelezettségek alacsony (a kisméretű gazdaságokban negatív) értéke, ami azt jelenti, hogy a meglévő pénzeszközök és a fennálló követelések összege csaknem megegyezik a gazdaságot terhelő összes kötelezettség értékével. Ezek az önmagukban kedvezőnek látszó jelenségek azonban mégsem arra utalnak, hogy az egyéni termelők gazdasági helyzete összességében stabil lenne. Inkább arról van szó, hogy részben a hitelfelvételhez szükséges saját források hiányában, illetve a hitelekhez való hozzájutás további nehézségei miatt (az elérhető jövedelmezőséghez képest nagy kamatterhek, bonyolult ügyintézés, erős vagyoni biztosítékok szükségessége) a gazdálkodók többsége kénytelen tevékenységét az önfinanszírozó képességéhez igazítani. Mindez főként a kisebb méretű gazdaságokra érvényes. A kis mértékű eladósodottság csökkenti ugyan a vállalkozással járó kockázatokat, korlátozza viszont a fejlődés ütemét és akadályozza a versenyképes méretű és felszereltségű üzemek nagyobb arányú létrejöttét.

A gazdálkodás eredményességét átfogóan jellemző jövedelmezőségi mutatókat a gazdaságok ökonómiai mérete⁶ szerint képzett csoportokban vizsgálva továbbra is a nagyobb méretű egyéni gazdaságok fölénye tapasztalható.

A nagyméretű egyéni gazdaságok 109,9 hektár mezőgazdasági területet műveltek és 45 számosállatot tartottak. A kis méretkategóriába tartozóknál ugyanezen jellemzők értéke 13,1 hektár, illetve 3,3 számosállat. A termelés szerkezetét vizsgálva szembeűnő, hogy a kisméretű üzemeknél csaknem kétszer akkora a munkaintenzív ágazatok (zöldség, szőlő, gyümölcs) bevételi aránya (13,9%), mint a nagyméretűeknél (7,2%). A nagyméretű gazdaságok viszont intenzívebb szántóföldi növénytermesztési és állattenyésztési tevékenységükkel (főleg sertéstartással) érik el, hogy az 1 hektárra jutó bevételük 24%-kal meghaladja a kisméretűekét (az egyéb bevételek között szereplő termelési agrártámogatásokból is kétszer többet kapnak hektáronként). A nagyok területegységre vetített termelési költségei csak 12%-kal nagyobbak a kis méretű gazdaságokéinál. Ezen okok következtében a nagyméretűek kategóriájában az egy hektárra jutó üzemi eredmény

⁶ A gazdaság ökonómiai mérete (az általunk alkalmazott csoportosítás szerint, amely gyakorlati okokból eltér az EUméretkategóriáitól):

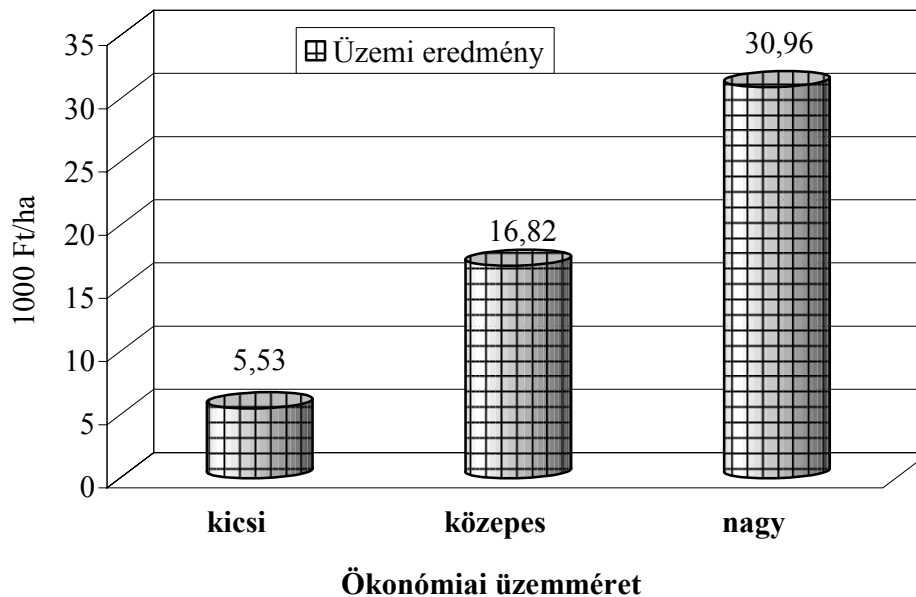
kicsi, ha	SFH-ja nem haladja meg a 2 millió Ft-ot,
közepes, ha	SFH-ja nagyobb, mint 2 millió Ft, de nem haladja meg az 5 millió Ft-ot,
nagy, ha	SFH-ja nagyobb 5 millió Ft-nál.

5,6-szorosan múlja felül a kis méretcsoportba sorolt gazdaságokét. Utóbbiak kategóriájában a mérleg szerinti eredmény (az adózott eredményt csökkentve a személyi célra történő pénzkivonással) negatív előjelű.

20. táblázat

**A méretkategóriák szerinti üzemszoportok jövedelmezőségi mutatói
az egyéni vállalkozásokban**

Megnevezés	Mérték- egység	Méretkategóriák (1000 Ft SFH)		
		kicsi ≤2000	közepes >2000 – 5000	nagy >5000
Üzemszám a mintában	db	368	519	542
Üzemszám az alapsokaságban	db	68911	13867	3939
Mezőgazdasági terület	ha/üzem	13,12	35,64	109,88
Számosállat	db/üzem	3,32	11,39	45,04
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha	273,94	264,09	332,48
Üzemi költségek	1000 Ft/ha	268,41	247,28	301,53
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha	5,53	16,82	30,96
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha	4,15	13,90	23,39
Adózás előtti eredmény	1000Ft/üzem	54, 44	495,62	2569,55
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség	%	1,51	5,27	7,03
Össztőke-jövedelmezőség	%	0,83	2,98	4,96
Sajátőke-jövedelmezőség	%	0,68	2,93	4,89
Munkajövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	449,72	931,89	1535,08

Az üzemméret és a jövedelmezőség kapcsolata az egyéni gazdaságokban

A nagyméretű gazdaságok alapvető előnye kissé leegyszerűsítve a sikeresebb költséggazdálkodásban rejlik, a nagyobb méret lehetővé teszi számukra a munkaerő hatékonyabb foglalkoztatását és az eszközök jobb kihasználását, valamint azt, hogy kevesebb külső szolgáltatást vegyenek igénybe (a gépi munkákat ugyanis jórészt saját maguk is el tudják végezni, viszonylag olcsón). E tényezők hatására fajlagos költségeik kedvezőbbek lesznek. A közepes méretű egyéni gazdaságok eredményei a két szélső kategória által megszabott határértékek között találhatóak, de inkább a nagyokéihoz állnak közelebb.

Szembevetően a különbség az egyes méretcsoportokba tartozó gazdaságok fejlesztési lehetőségeiben, s így életképességében is, a nagyméretű gazdaságok 1 hektárra vetített bruttó beruházása csaknem háromszorosa volt a kisméretűeknek (a nagyok ehhez hektáronként több, mint háromszor nagyobb beruházási támogatást vettek igénybe). A kisméretűek nettó beruházása pedig negatív előjelű volt. Amíg tehát a nagy egyéni gazdaságok képessé váltak eszközállományuk korszerűsítésére, s befektetéseik ténylegesen a bővítést és kevésbé az elöregedett eszközök cseréjét szolgálták, addig a kisméretű gazdaságok még ezt az utóbbi célt sem tudták megvalósítani. A dinamikusabb fejlesztés hatására a nagyméretű gazdaságok adósságállományának 1 hektárra vetített értéke jóval magasabb, mint a kisméretűeké (a hosszú lejáratú kötelezettségek fajlagos értéke esetében pl. 4,6:1 az arány). Mindezzel együtt a nagy egyéni gazdaságok csoportjában sem aggasztó mértékű az eladósodás.

Az egyéni gazdaságok jövedelem-alakulását a tevékenység iránya (a jellemző termelési profil) szerint vizsgálva megállapítható, hogy a kulcsmutatónak tekinthető sajáttőke-jövedelmezőség alapján a jövedelmezőségi lista élén az aszály ellenére az

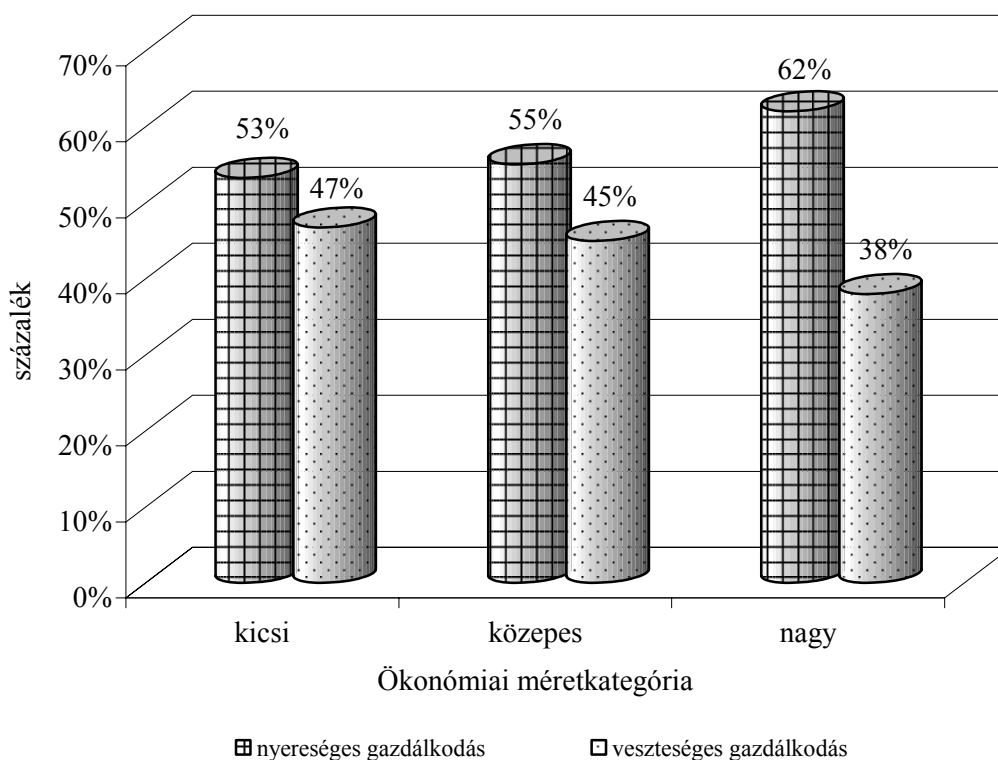
árunövény-termesztő gazdaságok állnak (bár a többiekhez képest előnyük minimálisnak tekinthető). Őket a sertés- és baromfitartó (állattenyésztés II.) gazdaságok követik. A 3. helyen, tőlük alig lemaradva a szőlő- és gyümölcsstermelők állnak. A sort közel azonos negatív eredménnyel a szarvasmarha- és juhtartó (állattenyésztés I.), a kertészeti és a vegyes profilú gazdaságok zárják.

Az egyéni gazdaságok jövedelmezőségi helyzetének vizsgálatakor nem hagyható figyelmen kívül, hogy az átlagértékek nagyon erős szóródást takarnak. Számításaink szerint a vizsgált sokaságban a mérleg szerinti eredmény az üzemek 53,9%-ánál pozitív (illetve nulla), 46,1%-a esetében pedig negatív előjelű volt. A nyereséges gazdaságok átlagosan 399 ezer Ft hasznot (mérleg szerinti eredményt), a veszteségesek viszont 468 ezer Ft ráfizetést könyveltek el. Amíg azonban a legkisebb méretkategóriájú gazdaságoknak csak az 53,3%-a volt képes nyereségesen gazdálkodni, addig a legnagyobbak között ez az arány már 62% volt.

5. ábra

Az egyéni gazdaságok nyereséges és a veszteséges üzemeinek aránya méretkategóriák szerint

(a mérleg szerinti eredmény alapján)

A termelési irány szerinti üzemcsoportok jövedelmezőségi mutatói

Megnevezés	Mértékegység	Termelési irány					
		Árunövény	Állatteny. I.	Állatteny. II.	Ültetvény	Zöldség	Vegyes
Üzemszám a mintában	db	731	102	111	112	32	341
Üzemszám az alapsokaságban	db	29903	7674	6657	6672	3656	32155
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha	167,81	223,01	3611,89	645,68	1035,85	210,07
Üzemi költségek	1000 Ft/ha	147,26	228,45	3472,45	570,28	1052,19	213,19
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha	20,55	-5,44	139,45	75,40	-16,34	-3,12
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha	17,93	-7,83	107,25	67,73	-25,38	-5,06
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/üzem	583,23	-174,57	615,44	604,76	-171,93	-88,98
Term.-ért.-arányos jövedelmezőség	%	10,68	-3,51	2,97	10,49	-2,45	-2,41
Össztőke-jövedelmezőség	%	4,41	-1,21	4,27	3,76	-0,70	-0,60
Sajátőke-jövedelmezőség	%	4,40	-1,94	4,25	3,88	-1,40	-1,00
Munkajövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	1236,99	343,55	1101,77	966,25	468,21	255,58

Az egyéni gazdaságok legjobb 25%-ában⁷ 100,5 ezer Ft-ot tett ki az 1 hektár mezőgazdasági területre jutó adózás előtti eredmény, míg a leggyengébb 25% esetében hektáronként 70,6 ezer Ft volt a veszteség. A legjobban gazdálkodók a kedvezőtlen időjárási viszonyok ellenére is növelni tudták gazdaságuk jövedelmezőségét.

22. táblázat

Az egyéni gazdaságok legjobb (felső negyed) és leggyengébb (alsó negyed) 25%-ának jellemzői

Mutató	Mérték-egység	Felső negyed	Alsó negyed	Összes gazdaság
Üzemszám a mintában	db	357	358	1429
Üzemszám az alapsokaságban	db	5386	15832	86717
Standard fedezeti hozzájárulás	1000 Ft/üzem	6174,36	2219,11	1792,39
Mezőgazdasági terület	ha/üzem	58,74	29,40	21,12
Eszközérték	1000 Ft/ha MT	702,04	637,65	634,88
Állatállomány	sz.á./100 ha MT	37,73	35,53	30,79
Búzahozam	t/ha	2,98	2,22	2,55
Tejhozam	l/tehén	5628,14	4192,17	4376,11
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha MT	434,24	210,44	285,12
Nettó beruházás	1000 Ft/ha MT	62,78	13,23	13,51
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha MT	100,54	-70,62	11,33
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/üzem	5906,23	-2076,52	239,22
Mérleg szerinti eredmény	1000 Ft/ha MT	55,41	-70,62	-3,25
Cash-flow	1000 Ft/üzem	4820,44	-860,93	586,60
Sajáttőke-jövedelmezőség	%	17,53	-14,50	2,08

Az üzemek közötti szélsőséges jövedelmi eltéréseket nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert az eltérő gazdasági helyzetben levő üzemek differenciált agrárpolitikai kezelést igényelnek. A gazdálkodók képességei és szakismeretei egyre nagyobb szerepet fognak játszani az eredményességben, továbbképzésükre, szaktanácsokkal történő ellátásukra tehát nagy figyelmet kell fordítani.

⁷ A "legjobb", illetve a „leggyengébbek” csoportjának kialakítása úgy történt, hogy az egy üzemre jutó adózás előtti eredmény alapján sorba rendezett üzemek összességét kvartilisekre (negyedekre) bontottuk, s a továbbiakban a két szélső kvartilist vizsgáltuk.

7.3.2. A társas vállalkozások jövedelmezősége

A 2003. évi felméréshez 466 társas vállalkozás (jogi személyiség nélküli, illetve jogi személyiségű gazdasági társaság, szövetkezet) szolgáltatott adatokat. A minta által reprezentált alapsokaság üzemszáma 4411, vagyis az ÁMÖ keretében regisztrált összes társas vállalkozás mintegy 70%-a, amelyek azonban a szektor SFH-jának több mint 99%-át állítják elő, illetve a földterületet is ilyen arányban használják.

A vizsgált társas vállalkozások által használt átlagos terület 541 hektár volt, ezt csaknem teljes egészében (98%-ban) bérelték. A területhez átlagosan 235,2 millió Ft értékű eszközállomány tartozott, az eszközök 1 hektár mezőgazdasági területre jutó értéke 476,03 ezer Ft. Egy üzem átlagosan 18,9 éves munkaerőegységet foglalkoztatott.

A társas vállalkozások mezőgazdasági tevékenységükkel hektáronként 428 ezer Ft bruttó termelési értéket állítottak elő 422,7 ezer Ft költséggel, vagyis az ún. üzemi eredmény hektáronként 5,3 ezer Ft-ot tett ki. Ez az előző évhez képest 77,5%-os csökkenés. Az üzemi eredményből levonva a pénzügyi műveleteknek (a jelentős hitelterhekkel összefüggő) veszteségeit (11 ezer Ft/ha!), s hozzáadva a szokásos vállalkozási tevékenységtől független bevételek és kiadások egyenlegét (1,7 ezer Ft/ha), -4 ezer Ft/ha adózás előtti eredményt kapunk. Az adózott, illetve a mérleg szerinti eredmény is negatív előjelű volt (az utóbbinak az értéke -7,13 ezer Ft/ha, illetve -3522,2 ezer Ft/üzem). 100 Ft termelési értékre -0,9 Ft, a saját tőke 100 forintjára -1,4 Ft adózatlan eredmény jutott. Az ún. munkajövedelmezőségi mutató (az adózás előtti eredmény és a személyi jövedelmeknek az éves munkaerőegységre jutó összege) értéke: 1227 ezer Ft/ÉME.

A társas vállalkozások saját tőkéjének aránya 2003-ban nem érte el a 60%-ot (58%), de még elegendő volt arra, hogy a befektetett eszközöket teljes mértékben (illetve ezen túl még a forgóeszközök egy csekély részét is) saját tőkével tudják finanszírozni (tőkeellátottság: 104%). A fennálló kötelezettségek egy gazdaság átlagában 94 millió Ft-ot tettek ki, ennek 53,9%-a rövidlejáratú kötelezettség volt. A nettó (a követelések és a pénzeszközök értékével csökkentett) kötelezettségek is csaknem 50 millió Ft-ra rúgtak (47,8 millió Ft). A dinamikus eladósodottsági mutató szerint a képződő cash-flow (a mérleg szerinti eredmény és az értékcsökkenési leírás együttes összege) 4,7 év alatt tenné lehetővé a nettó kötelezettségek törlesztését. A likviditási mutatók értéke elfogadható a rövidlejáratú kötelezettségek 91%-át gyorsan mobilizálható eszközök (követelések és pénzeszközök) fedezik, az összes forgóeszköz-állomány pedig a rövidlejáratú kötelezettségeknek a kétszerese. Mindez összességében még nem mutat riasztó képet a társas vállalkozások pénzügyi önállóságáról, illetve a pénzforgalom egyensúlyáról, aggodalomra ad azonban okot az a tény, hogy a gazdaságok a tartozások visszafizetésére kénytelenek fordítani szabad forrásaik nagy részét, miközben ezekre a fejlesztésekre is égető szükség lenne.

23. táblázat

**A társas vállalkozások eredmény-kimutatásának főbb tételei,
jövedelmezőségi mutatók (1000 Ft/ha mezőgazdasági terület (MT))**

Megnevezés	Érték	Megoszlás, %
Bruttó termelési érték	428,00	100,00
ebből: értékesítés nettó árbevétele	353,57	82,60
ebből: szántóföldi növénytermesztés	92,74	21,66
állattenyésztés	143,10	33,44
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	13,17	3,08
mezőgazdasági szolgáltatások	38,67	9,04
egyéb bevételek	53,63	12,53
aktivált saját teljesítmények	20,80	4,85
Üzemi költségek összesen	422,70	100,00
ebből: anyagköltség	187,18	44,28
ebből: vásárolt vetőmag, szapor.anyag	13,18	3,12
műtrágyák	14,39	3,40
növényvédő szerek	16,47	3,89
állatvásárlás	9,30	2,20
takarmányvásárlás	61,35	14,51
hajtó- és kenőanyag	24,51	5,80
személyi jellegű ráfordítások	68,38	16,18
ebből: bérköltségek	45,76	10,83
értékcsökkenési leírás	27,65	6,54
Üzemi tevékenység eredménye	5,29	
Pénzügyi műveletek eredménye	-10,91	
Adózás előtti eredmény	-3,96	
Mérleg szerinti eredmény	-7,13	
Egy gazdaságra jutó mérleg szerinti eredmény, ezer Ft/üzem	-3522,2	
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség, %	-0,93	
Össztőke-jövedelmezőség, %	1,86	
Sajáttőke-jövedelmezőség, %	-1,43	
Munkajövedelmezőség, ezer Ft/ÉME	1226,54	

Az összes társas vállalkozás átlagában az 1 hektár mezőgazdasági területre jutó bruttó beruházás értéke 93,6 ezer Ft, a nettó beruházás értéke pedig 29 ezer Ft volt. Ezek az adatok még a kedvező 2002-es értékeket is jelentősen felülmúlják (23, illetve 56%-kal). A nettó beruházás mutatószáma azt jelzi: a gazdaságok nominálisan jóval többet ruháztak be annál, mint amennyivel meglévő befektetett eszközállományuk értéke csökkent. A bruttó beruházás legnagyobb része (40,6%) gépbszerzésre irányult, míg az ingatlan-beruházások 16,5%-os hányadot képviseltek. Számottevő arányú a tenyészállat-állomány növelésére fordított befektetés (16,4%), a befejezetlen beruházások részaránya pedig 19,9%-ot tett ki.

A beruházások növekedése elsősorban a kiugróan nagy gépbeszerzésnek tulajdonítható: az egy hektárra jutó gépbeszerzési volumen 81%-kal nőtt. A növekedésben feltehetőleg az is szerepet játszott, hogy 2003. volt az utolsó év, amikor még viszonylag kevés adminisztrációval, pályázat nélkül lehetett géptámogatáshoz jutni.

A beruházási támogatások, valamint a kamattámogatással igénybe vett kedvezményes hitelek jelentősen átrendezték a társas vállalkozások forrásszerkezetét. A hosszú lejáratú kötelezettségek egy hektárra vetített értéke több mint 80%-kal növekedett (80,1 eFt/ha-ra), a rövid lejáratúaké viszont 15%-kal csökkent (102,6 eFt/ha-ra), a kötelezettségek összes értéke pedig 7%-kal emelkedett (190,4 eFt/ha-ra). A gyarapodás azonban – a 2003. évi veszteségeket is figyelembe véve – alig változtatta meg a saját tőke arányát (58%). Ennek legfőbb oka, hogy a beruházásokhoz igénybe vett vissza nem térítendő agrártámogatás (a tőketartalék része) 28%-kal nőtt (72,6 eFt/ha-ra).

A jövedelmezőséget az SFH-val kifejezett üzemméret⁸ függvényében vizsgálva megállapítható, hogy a vállalkozások mérettől függetlenül veszteségesek voltak. Az egy hektárra jutó termelési érték kis mértékben ugyan, de magasabb a két szélső csoportban. A kisméretű vállalkozások esetében a szőlő- és gyümölcsstermelés, valamint a baromfitartás a meghatározó, míg a legnagyobb vállalkozások esetében az intenzív sertéstartásnak van kiemelkedő szerepe. A termelési értékhez hasonlóan a fajlagos költségek is a két szélső méretkategóriában nagyobbak. Ennek ellenére az egy hektárra jutó legnagyobb veszteséget a középső kategóriájú gazdaságok szenvedték el, az adózás előtti eredmény alapján (-7,2 eFt/ha). A kisebb méretkategóriában ennél valamivel kisebb a veszteség (-5,5 eFt/ha), de a legnagyobb méretkategóriájú gazdaságok sem érik el a nullszaldót (-2,7 eFt/ha). A saját tőkére vetített veszteség alapján is hasonló sorrend alakul ki.

A társas vállalkozásokban is igen erős az eredmények szóródása. A mérleg szerinti eredmény alapján a társas vállalkozások csaknem fele (48,2%) nyereséges (vagy az eredmény nulla), egy üzemre átlagosan 5,4 millió Ft nyereség jut. A veszteséges vállalkozásokban átlagosan 9 millió Ft a ráfizetés. Minden méretcsoportban egyaránt akadnak nyereséges, illetve veszteséges vállalkozások. A veszteségesek számaránya a legkisebb méretkategóriában igen nagy (közel 60%), míg a középső és nagy méretkategóriában a nyereséges és a veszteséges üzemek száma közel azonos.

A társas vállalkozások legjobb 25%-a 1 hektárra vonatkoztatva 36,9 ezer Ft adózás előtti eredményt ért el, míg a leggyengébbek hektáronként 41,4 ezer Ft veszteséget voltak kénytelenek elkönyvelni.

⁸ Az *ökonómiai üzemméret* alapján a 466 társas vállalkozás közül 163 került a kis méretkategóriába (az SFH nem nagyobb, mint 20 millió Ft), 142 a közepes (az SFH nagyobb mint 20 millió, de legfeljebb 80 millió Ft), 161 pedig a nagy méretkategóriába (az SFH nagyobb mint 80 millió Ft) tartozott. Az egyes méretkategóriák üzemszáma az alapsokaságban: 2526, 1009, 876.

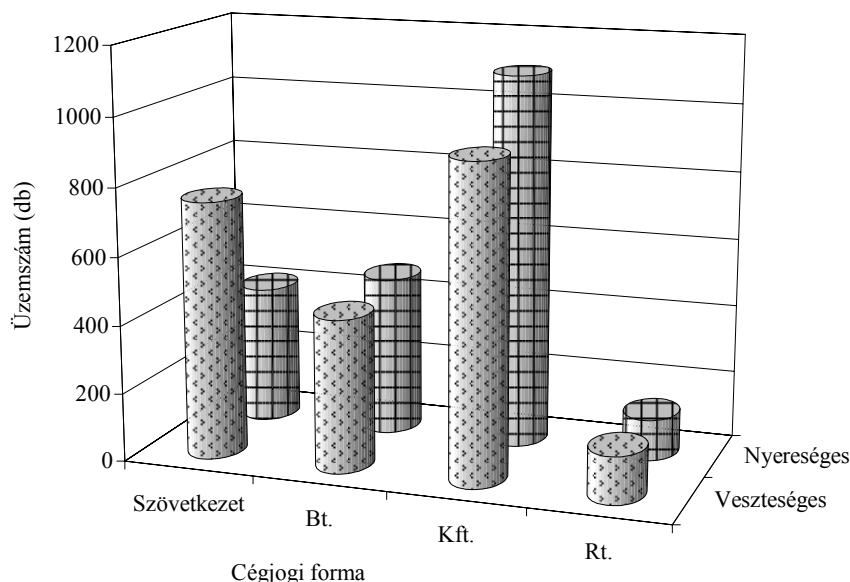
24. táblázat

**A méretkategóriák szerinti üzemszámok jövedelmezőségi mutatói
a társas vállalkozásokban**

Megnevezés	Mérték- egység	Méretkategóriák (1000 Ft SFH)		
		kicsi ≤20000	közepes >20000 – 80000	nagy >80000
Üzemszám a mintában	–	163	142	161
Üzemszám az alapsokaságban	–	2526	1009	876
Mezőgazdasági terület	ha/üzem	85,89	475,12	1693,70
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha	434,03	399,36	436,39
Üzemi költségek	1000 Ft/ha	429,81	399,49	429,18
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha	4,22	-0,12	7,21
Pénzügyi műveletek eredménye	1000 Ft/ha	-14,16	-10,89	-10,45
Mérleg szerinti eredmény	1000 Ft/ha	-13,49	-9,17	-5,54
Mérleg szerinti eredmény	1000Ft/üzem	-1158,65	-4356,85	-9383,10
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség	%	-1,27	-1,79	-0,62
Össztőke-jövedelmezőség	%	1,28	1,12	2,23
Sajáttőke-jövedelmezőség	%	-1,28	-3,16	-0,99
Munkajövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	834,84	932,56	1394,42

6. ábra

**Nyereséges és veszteséges társas vállalkozások száma cégjogi formák szerint
(a mérleg szerinti eredmény alapján)**

Az egyes cégjogi formák szerint is eltérő mértékben oszlik meg a nyereséges, illetve veszteséges gazdaságok száma, főleg a szövetkezetek körében magas a veszteségesen gazdálkodók aránya.

7.3.3. Az egyéni és a társas vállalkozások jövedelmezőségének összehasonlítása

Az egyéni és a társas vállalkozások jövedelmezősége közvetlenül nem hasonlítható össze egymással. Figyelembe kell venni azt a már említett körülményt, hogy az egyéni gazdaságok nem számolják el költségként a családtagok munkaidő-teljesítménye után járó indokolt bértömeget (2003-ban az egyéni gazdaságokra 1 hektárra vetítve 26,3 ezer Ft személyi jellegű ráfordítást számoltunk el, a társas vállalkozásokra pedig 68,4 ezer Ft-ot). Az egyéni gazdaságban dolgozó családtagok személyi jövedelmének egy része tehát a könyvelésben kimutatott eredményben jelenik meg. Az összehasonlíthatóság csak korrekcióval teremthető meg, amelynek során a két szektorban felmerült munkaidő-teljesítményekre azonos költségtételt számítunk fel. Azt a megoldást választottuk, hogy az egyéni gazdaságok könyvelésében a családtagok részére elszámolt személyi ráfordítások (bérek, bérjellegű juttatások és azok közterhei) helyett a tesztüzemi társas vállalkozások személyi ráfordításaival számoltunk (1788 ezer Ft/ÉME).

A korrekció hatására a 2,8-szeresére nőttek az egyéni gazdaságok személyi ráfordításai, amelyek az üzemi költségeket több mint 17%-kal növelték. E változások értelemszerűen negatívan hatottak a jövedelemalakulásra, valamennyi jövedelem-mutató a negatív tartományba került.

A két szektor közötti összehasonlítható adatokat a következő táblázat utolsó két oszlopa tartalmazza.

A társas vállalkozásokban a mezőgazdasági területegységre vonatkoztatott termelési érték 50%-kal, az üzemi költség pedig egyharmaddal (33,1%-kal) volt nagyobb, mint az egyéni gazdaságokban. Ez az eltérés kisebb részben a különböző mezőgazdasági tevékenységek eltérő fajlagos bevételeivel indokolható (a növénytermesztésben 17%-os, az állattenyésztésben 18%-os az előny a társas vállalkozások javára, míg a zöldség-gyümölcs-, szőlő- és bortermelésben az egyéniek 1 hektárra jutó bevételei 2,3-szor nagyobbak). A különbség döntően abból fakad, hogy a társas vállalkozásokban az ún. egyéb mezőgazdasági tevékenységek (mezőgazdasági szolgáltatások, mezőgazdasági termékek kereskedelme, stb.) fajlagos bevételeinek értéke az egyéni gazdaságokénak a többszöröse.

Azt is figyelembe kell venni, hogy az egyéb bevételek között szereplő agrártámogatásokból (a bevételként nem elszámolható beruházási támogatásokat figyelmen kívül hagyva) a társas vállalkozások egységnyi területre több mint kétszer nagyobb összeghez jutottak. Ennek pedig az az oka, hogy a társas vállalkozások területegységként is nagyobb kamattámogatást kapnak, mint a hitellehetőségekkel kevésbé élni tudó egyéni gazdaságok.

25. táblázat

Az egyéni és a társas vállalkozások összehasonlító mutatói

Mutatók	Mértékegység	Egyéni gazdaságok		Társas vállalkozások
		korrekció nélkül	korrekcióval	
Bruttó termelési érték	1000 Ft/ha MT	285,12	285,12	428,00
Értékesítés nettó árbevétele	1000 Ft/ha MT	245,36	245,36	353,57
Ebből: szántóföldi növ. term.	1000 Ft/ha MT	79,11	79,11	92,74
állattenyésztés	1000 Ft/ha MT	121,30	121,3	143,10
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	1000 Ft/ha MT	29,64	29,64	13,17
egyéb mg.-i tevékenységek	1000 Ft/ha MT	15,31	15,31	104,56
Egyéb bevételek	1000 Ft/ha MT	33,88	33,88	53,63
Aktivált saját teljesítmények	1000 Ft/ha MT	5,88	5,88	20,80
Üzemi költségek összesen	1000 Ft/ha MT	270,53	317,52	422,70
Ebből: anyag jell. ráfordítások	1000 Ft/ha MT	157,84	157,84	187,18
személyi jell. ráfordítások	1000 Ft/ha MT	26,28	73,27	68,38
igénybe vett szolg. költs.	1000 Ft/ha MT	31,64	31,64	59,07
ún. egyéb ráfordítások	1000 Ft/ha MT	21,88	21,88	29,85
Üzemi tevékenység eredménye	1000 Ft/ha MT	14,58	-32,41	5,29
Adózás előtti eredmény	1000 Ft/ha MT	11,33	-35,66	-3,96
Mérleg szerinti eredmény	1000 Ft/ha MT	-3,25	-50,24	-7,13
Term. érték-arányos jöv.-ség	%	3,97	-12,72	-0,93
Össztőke-jövedelmezőség	%	2,31	-5,19	1,86
Sajátőke-jövedelmezőség	%	2,08	-6,68	-1,43
Munka-jövedelmezőség	1000 Ft/ÉME	702,32	380,44	1 226,54
Cash-flow	1000 Ft/ha MT	27,77	-20,61	20,52

Megjegyzés: a korrekció által érintett tételek félkövér szedéssel jelennek meg.

A költségszerkezet eltéréseit vizsgálva megállapítható, hogy az egyéni gazdaságokban a személyi ráfordítások területegységre vetített összege (a korrekció elvégzése után) 7%-kal haladja meg a társas vállalkozások hasonló mutatóját. Ez arra utal, hogy egységnyi mezőgazdasági területre az egyéni gazdaságokban valamivel több munkaidő-felhasználás jut, mint a társas vállalkozásokban. Ennek oka, hogy az előbbieket nagyobb arányban foglalkoznak intenzív, munkaigényes kultúrákkal. Az igénybe vett szolgáltatások (köztük a földbérleti díjak, biztosítási díjak, bankköltségek) és az ún. egyéb ráfordítások (pl. várható veszteségek, illetve a várható kötelezettségek fedezetére képzett céltartalékok, a költségvetéssel, helyi önkormányzatokkal elszámolt adók, illetékek, stb.) fajlagos összege a társas vállalkozásokat terheli ugyan nagyobb mértékben, a személyi jellegű ráfordítások korrekciója azonban felemésztja az egyéni gazdaságok korrekció nélkül még létező előnyét, és veszteségbe fordítja az egyéni gazdálkodók eredményét. E hatások úgy összegződnek, hogy az egyéni gazdaságok 1 hektárra jutó (korrigált) üzemi eredménye -32410 Ft, mérleg szerinti eredménye -50240 Ft, míg ugyanezek a

mutatók a társas vállalkozásokban: 5290 Ft, illetve -7130 Ft. Értelemszerűen a többi jövedelmezőségi mutató vonatkozásában is a társas vállalkozások vannak előnyben.

Az egyéni és a társas vállalkozási szektor jövedelmezőségének összevetéséből tehát az a következtetés vonható le, hogy az egyéni gazdaságok a jövedelmezőség alapján csak akkor versenyképesek, ha személyi költségeiket, illetve a családtagok fogyasztását képesek (hajlandók) alacsony szinten tartani. Ez a megállapítás elsősorban a vizsgált egyéni gazdaságok csaknem 4/5-ét kitevő alsó méretkategória üzemekre vonatkozik (üzemi SFH \leq 2 millió Ft, átlagos mezőgazdasági terület 13,1 ha). Ha ezeket kihagyjuk a korrekciós összehasonlításból, akkor a megmaradó nagyobb egyéni gazdaságok már állják a versenyt a társas vállalkozásokkal, sőt jövedelmezőségi mutatóik nagy része még kedvezőbb is.

7.3.4. Az egyéni és a társas vállalkozások összesített adatai

A megfelelő statisztikai becslési (súlyozási) eljárások arra is lehetőséget adnak, hogy a 2 EUME-értéknél megvont méretküszöb feletti több mint 91 ezer gazdaságot tartalmazó alapsokaság egészére vonatkozó jellemzőket meghatározzuk. Így a korábbi megállapításokhoz képest nem jutunk ugyan sok új információhoz, bizonyos célokra azonban az ilyen összevont adatok lehetnek a legalkalmasabbak. Az alábbiakban bemutatott adatok tehát a magyar mezőgazdaság teljes árutermelő szektorát érintik.

Egy mezőgazdasági üzem átlagos területe 2003-ban 47,3 hektár volt, ebből 44 hektár a mezőgazdasági terület, a bérelt terület aránya 69%.

Egy átlagos üzemben 1,8 éves munkaerő-egységet foglalkoztattak. Az üzemi állatállomány 16,4 számosállatnak felelt meg. Az eszközök értéke egy gazdaság átlagában 24,2 millió Ft-ot tett ki, az eszközérték 66,5%-a a befektetett eszközökre, 33,5%-a a forgóeszközökre jutott. Egy hektár mezőgazdasági területen 362,7 ezer Ft bruttó termelési értéket állítottak elő, 353,2 ezer Ft termelési költséggel, így tehát hektáronként 9,5 ezer Ft üzemi eredmény képződött. Az adózás előtti eredmény értéke 3 ezer Ft/ha, az adózott eredményé 1,1 ezer Ft/ha. A termelésiérték-arányos jövedelmezőség 0,8%, az ösztöke-jövedelmezőség 2,1%, a sajáttőke-jövedelmezőség pedig 0,8%.

26.táblázat

**A mezőgazdasági üzemek eredmény-kimutatásának főbb tételei,
jövedelmezőségi mutatók (1000 Ft/ha mezőgazdasági terület (MT))**

Megnevezés	Érték	Megoszlás,%
Bruttó termelési érték	362,78	100,00
ebből: értékesítés nettó árbevétele	304,17	83,84
ebből: szántóföldi növénytermesztés	86,52	23,85
állattenyésztés	133,15	36,70
zöldség, gyümölcs, szőlő, bor	20,68	5,70
mezőgazdasági szolgáltatások	25,21	6,95
egyéb bevételek	44,61	12,30
aktivált saját teljesítmények	13,99	3,86
Üzemi költségek összesen	353,24	100,00
ebből: anyagköltség	173,79	49,20
ebből: vásárolt vetőmag, szaporító anyag	14,57	4,12
műtrágyák	13,15	3,72
növényvédő szerek	13,69	3,88
állatvásárlás	15,03	4,25
takarmányvásárlás	59,04	16,71
hajtó- és kenőanyag	22,11	6,26
személyi jellegű ráfordítások	49,16	13,93
ebből: bérköltségek	34,21	9,69
értékcsökkenési leírás	29,19	8,26
Üzemi tevékenység eredménye	9,53	
Pénzügyi műveletek eredménye	-7,34	
Adózás előtti eredmény	3,02	
Mérleg szerinti eredmény	-5,41	
Egy gazdaságra jutó mérleg szerinti eredmény, ezer Ft/üzem	237,34	
Termelésiérték-arányos jövedelmezőség,%	0,82	
Össztőke-jövedelmezőség,%	2,09	
Sajátőke-jövedelmezőség,%	0,75	
Munkajövedelmezőség, ezer Ft/ÉME	963,04	

8. Felkészülés az EU-csatlakozásra

8.1. Jogharmonizáció

2003-ban az FVM több törvényjavaslatot készített elő, amelyek egyes törvények jogharmonizációs célú módosításait tartalmazták:

- Az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény az átmeneti időszak piacszabályozási eszközeit határozta meg oly módon, hogy felkészüljünk a közös piacszabályozás rendszerére;
- A növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról szóló 2003. évi LII. törvény a csatlakozással lépett hatályba. Végrehajtási rendeleteivel együtt e területen teljesítettük jogharmonizációs kötelezettségünket;
- A mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről és az ezekkel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2003. évi LXXIII. törvény az EMOGA-ból fizetendő agrártámogatások és a feladatot végrehajtó Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal eljárási rendjét határozza meg;
- Az egyes agrártárgyú törvények módosításáról szóló 2003. évi LXXVII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 1997. évi CXXI. törvényt, valamint a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvényt módosítja. A törvény létrehozta a szőlőültetvények kataszterét, meghatározta a kataszter vezetésének, valamint az ehhez szükséges adatszolgáltatásnak a szabályait, továbbá az ültetvénytelepítés- és kivágás engedélyezésének a támogatásokkal összefüggő új rendjét (engedélyező hatóság: a Kifizető Ügynökség);
- Az élelmiszerekről szóló 2003. évi LXXXII. törvény a csatlakozással lépett hatályba. Az új törvény kiadását a közösségi előírásokkal való teljes összhang megteremtése indokolta;
- Az egyes földművelésügyi ágazati törvények módosításáról szóló 2003. évi CXII. törvény szintén jogharmonizációs céllal módosítja a halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvényt, az állattenyésztésről szóló 1993. évi CXIV. törvényt, a vad védelméről, a vadgazdálkodásról valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvényt, valamint a növényvédelemről szóló 2000. évi XXXV. törvényt, továbbá a Magyar Növényvédő Mérnöki és Növényorvosi Kamaráról szóló 2000. évi LXXXIV. törvényt;
- A szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló új törvényre irányuló törvényjavaslat tárgyalását az Országgyűlés megkezdte. A törvény megalkotását az Európai Unióhoz való csatlakozásunk indokolja.

A kormányrendeletek közül kiemelkedő jelentőségű a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalról szóló 81/2003. (VI. 7.) Korm. rendelet (a kifizető

ügynökségi feladatokat ellátó Hivatal létrehozásáról, a SAPARD Hivatal és az AIK összevonásával).

Az Európai Unió közös agrárpolitikájának magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekkel összefüggő ügyfélregiszter létrehozásáról és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásba vételről szóló 141/2003. (IX. 9.) Korm. rendelet olyan ügyfél-nyilvántartási rendszer kialakítását írja elő, amelynek alapján a közösségi jogszabályokkal összhangban valamennyi mezőgazdasági termelő nyilvántartható.

A KAP végrehajtásához született meg a Mezőgazdasági Parcella Azonosítási Rendszerről szóló 115/2003. (XI. 13.) FVM rendelet, amely a területalapú támogatások kifizetéséhez és ellenőrzéséhez nélkülözhetetlen. Speciális területtel foglalkozik a dohánytermelői csoportokról szóló 56/2003. (V. 23.) FVM rendelet, amely a már működő termelői csoportokhoz képest állapít meg különleges szabályokat.

A jogharmonizáció keretében a jogharmonizációs programmal összhangban számos új jogszabályt fogadtak el az állat- és növényegészségügy, a takarmányozás és a géntechnológia területén is.

Bár 2003. végén volt némi elmaradás a jogharmonizációban, a csatlakozásig azonban lényegében az összes területen utolértük magunkat.

8.2. Intézményfejlesztés

Magyarország uniós csatlakozása alapvetően új helyzetet teremt a hazai agrárpolitika kialakításában és érvényesítésében, valamint a szakigazgatási rendszer működtetésében. Az EU-tagság szervezeti (intézményi) változásokat tesz szükségessé a magyar agrár-igazgatásban, mind a minisztériumi, mind pedig a területi intézményrendszerben.

A tárca által felügyelt költségvetési intézményeket érintő két legjelentősebb szervezeti változás a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) és a Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal (MÉH) létrehozása. A fejlesztéshez szükséges többletforrásokat fejezetben belüli, elsősorban a földművelésügyi intézménycsoportot érintő átcsoportosításokkal teremtette elő a minisztérium (a MÉH esetében az Egészségügyi és Családügyi Minisztériummal közösen). A fejlesztés eredményeként kialakultak az EU közös agrárpolitikájában való részvétel intézményi keretei.

A KAP hatálya alá tartozó mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatásokat (EMOGA) teljes egészében az uniós szabályok szerint kell működtetni. Az EU az EMOGA Garancia Részlegéből finanszírozott piaci és közvetlen támogatások lebonyolítására Kifizető Ügynökség létrehozását írja elő, amelynek tevékenységét a Bizottság felügyeli. Az EMOGA Orientációs Részlegének agrár- és vidékfejlesztési pályázatos jellegű támogatási jogcímeinek működtetését az Unió a tagországok nemzeti szakigazgatási intézményrendszerére bízta, s nem rendeli el a Kifizető

Ügynökséghez hasonló intézmény létrehozását. Ezzel összefüggésben a mezőgazdasági és vidékfejlesztési miniszter (a 81/2003. (VI. 7.) Korm. rendelet alapján) az uniós, valamint az egyes nemzeti finanszírozású támogatások kezeléséhez kapcsolódó végrehajtási feladatok ellátására 2003. július 1-jei hatállyal megalapította a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalt (MVH) – az Agrárintervenciók Központ (AIK) és a SAPARD Hivatal általános jogutódjaként, az AIK bázisán.

A Korm. rendelet értelmében bizonyos, 2003-ban még a hazai agrártámogatási rendszer keretében, a csatlakozás után azonban részben az EU által finanszírozott támogatási jogcímek kezelése az FVM-től, illetve a megyei FM-hivataloktól az MVH hatáskörébe kerülnek át. Ennek következtében az FM-hivatalok munkatársainak egy részét az MVH veszi át, a hivataloknak tehát csökkentett létszámmal kell működniük.

A Kormány 2003. május 28-i döntése alapján az MVH megyei kirendeltségeit a megyei FM-hivatalok szakembereinek részbeni átcsoportosításával (összesen 330 fő) alakítják ki. A falugazdász-hálózatból 223 státusz a megyei agrárkamarákhoz kerül, a vállalkozó falugazdászok által ellátott szolgáltatási feladatokkal együtt.

2004-től az MVH látja el a hazai területalapú támogatások, a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program, valamint az agrár-beruházási támogatások működtetésével összefüggő feladatokat. Az IIER részeként kialakítandó gazdaregiszterrel kapcsolatos tevékenység az adatbázisok átvételével is részben a megyei agrárkamarák (a termelők nyilvántartásával és segítségével kapcsolatos szolgáltatási feladatok), részben pedig az MVH (az adatbázisok, illetve a gazdaregiszter működtetése) feladata.

A Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatalt a 66/2003. (V. 15.) Korm. rendelet alapján a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter ugyancsak 2003. július 1-jei hatállyal hozta létre. Az alapítói jogokat a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium az Egészségügyi és Családügyi Minisztériummal egyetértésben gyakorolja. A MÉH létrejötte lehetővé teszi az Európai Élelmiszer-biztonsági Hatósággal való közvetlen együttműködést, a Hivatal pedig mint kapcsolattartó hely az élelmiszerekre és takarmányokra vonatkozó gyors vészjelző-rendszer hazai működtetésének egyik centrumává válik.

A Hivatal többek között:

- közreműködik a magyar nemzeti élelmezési és táplálkozáspolitika kialakításában,
- kapcsolatot tart az Európai Élelmiszer-biztonsági Hatósággal és az egyéb az élelmiszer- és takarmánybiztonság területén érintett nemzetközi, tagállami és hazai szervezetekkel,
- az Európai Élelmiszer-biztonsági Hatóság megbízására szakvéleményeket, szaktanulmányokat készít, tudományos és műszaki segítséget nyújt, ellátja a kockázat-azonosítással kapcsolatos feladatokat,

- javaslatot tesz az élelmiszer- és takarmánybiztonságot veszélyeztető eseményekkel kapcsolatos kormányzati intézkedések kidolgozására,
- azonosítja és jellemzi az élelmiszer- és takarmánybiztonságra kockázatot jelentő területeket,
- szakmai tájékoztatást nyújt a közigazgatási szerveknek, intézményeknek, az élelmiszer- és takarmánybiztonsággal kapcsolatos kérdésekben,
- a nemzetközi és hazai élelmiszer-biztonságra, az élelmiszer-higiéniára, az élelmiszer-minőségre, a takarmánybiztonságra, továbbá a géntechnológia felhasználására vonatkozó információkat gyűjt, elemez, értékeli, s ezekről az élelmiszer- és takarmányellenőrző, közegészségügyi és fogyasztóvédelmi hatóságokat (az érdekelteket) tájékoztatja,
- koordinál az élelmiszer- és takarmánybiztonság területén érintett minisztériumok, hatóságok, intézmények, szervezetek között.

8.3. Agrárinformatika

Az EU meghatározó információs rendszerei közül a Statisztika, a Tesztüzemi Rendszer és a Piaci Árinformációs Rendszer fejlesztése területén 1997. óta folyamatos volt az előrehaladás. Ugyanakkor nagy volt az elmaradás az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer, valamint az árinformációs rendszeren kívüli piaci adatszolgáltatás fejlesztésének munkálataiban. Mivel az Integrált Rendszer segítségével juthatnak hozzá a tagországok a termelői közvetlen támogatásokhoz, a nagy informatikai háttérrel igénylő rendszer kialakítását haladéktalanul fel kellett gyorsítani.

1997 óta üzemszerűen működik a műholdas távérzékelésen alapuló szántóföldi növény-monitoring. A térinformatika és a távérzékelés ezzel az agrárirányítás döntés-előkészítő mechanizmusának nélkülözhetetlen részévé vált. A korszerű technika a belvíz- és árvízhelyzet objektív feltérképezésében is fontos szerepet kapott az elmúlt években. Az EUROSTAT Compendiumban szereplő egyes modulok végrehajtásában a távérzékelés és térinformatika terén elért hazai eredmények és lehetőségek is jól hasznosíthatók. Így pl. a szőlő- és gyümölcskataszter összeállításához a távérzékelésben és a térinformatikában elért eredmények és lehetőségek is felhasználhatók voltak.

Az agrárinformatika, ezen belül az agrárstatisztika számára is jelentős fejlődést tesznek lehetővé a földügy és térképészet területén folyó, az Acquis átvételével összefüggő munkák, amelyek a földhivatali információtechnológiai- és szolgálatfejlesztésre építve országos szinten kiemelt feladatokat hajtanak végre (Pl. a Nemzeti Kataszteri Program a térképi alapok korszerűsítésére, az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer parcellaazonosító alrendszerének kidolgozása a majdani adatszolgáltatási-, ellenőrzési feladatokhoz, a mezőgazdasági összeírásnál is hasznosított országos légi felvételezés végrehajtása).

8.3.1. Agrárstatisztika

Az agrárstatisztikával kapcsolatban 2003-ban a szokásos periodikus adatgyűjtések és közlések hiánytalan elvégzése mellett az alábbiak emelhetők ki:

- 2003 decemberében az Európai Unió előírásainak (2467/1996 Tanácsi rendelet) megfelelően gazdaságszerkezeti összeírás (GSZÖ) végrehajtására került sor.

A 2003. évi GSZÖ teljes körű és mintavételes összeírási módszer alkalmazásával valósult meg. A mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek megfigyelése teljes körű volt, míg az egyéni gazdaságok közül 360 ezer gazdálkodó került kiválasztásra és megfigyelésre. A felvételt a KSH területi igazgatóságainak helyi irányításával mintegy 700 számlálóbiztos és ellenőr végezte.

A 2003. évi összeírás kiemelt vizsgálati területei a mezőgazdaság munkaerő-felhasználás, a gazdaságban végzett nem mezőgazdasági tevékenységek és az agrárkörnyezeti jellemzők (öntözővíz forrása, öntözési módszer, biogazdálkodás, környezetvédelmi korlátozások alá eső, illetve kedvezőtlen adottságú területek) voltak. A korábbiaknál részletesebb adatgyűjtésre került sor a kertészeti tevékenységre vonatkozóan.

Az összeírás előzetes eredményei szerint a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdaságok és e tevékenységben résztvevők száma tovább csökkent. A gazdaságok közel kétharmada elsősorban önellátásra termel, és csak a felesleget értékesíti.

- Az EU 1445/2000 sz. rendelete alapján 2003 júniusában reprezentatív földhasználati és felszín-borítottsági felvétel (LUCAS) végrehajtására került sor. A összeírás végrehajtása során, terepen történő bejárással 191 mintavételi egységet kerestek fel az összeírók. A felvétel végrehajtásakor, a terepmunka során az összeírók ortofotókat, térképeket és GPS-t használtak.

A mintavételi pontban a felszínborítottságra, a földhasználatra, a lineáris tulajdonságokra (utak, kerítések stb.), a felszínborítottság változásaira és környezeti jellemzőkre vonatkozó adatok összegyűjtése történt. A kérdőívek adatainak rögzítése Magyarországon történt, de az adatok feldolgozását az EUROSTAT végezte. A felmérés EU-szinten megbízható adatokat szolgáltatott.

8.3.2. Tesztüzemi Rendszer

Magyarországon 1996-ban kezdődött meg a Tesztüzemi Rendszer szervezése és működtetése az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézetben (AKII). A kezdeti évtől a rendszer fokozatosan épült ki, újabb és újabb megyékre, illetve gazdaságokra terjedt ki a hálózat. A teljes lefedettséget 2001-ben érte el.

A Tesztüzemi Rendszer elsősorban a gazdaságok pénzügyi-, vagyoni helyzetének alakulásáról gyűjt adatokat. Ezek felhasználásával készíthető el például

az agrárbeszámolóknak az a fejezete, amely a mezőgazdasági vállalkozások pénzügyi és vagyoni helyzetével, a keresetek és a jövedelmek alakulásával foglalkozik.

A Tesztüzemi Rendszer által vizsgált üzemkör legalább 2 európai méretegységet elérő egyéni gazdaságokból és a gazdasági szervezetekből áll. Az üzemek a mezőgazdasági tájörzetek szerinti elhelyezkedésük, méretük és termelési profiljuk figyelembevételével kerülnek kiválasztásra. Az adatgyűjtést a magán-gazdaságoknál a számviteli számlák és egyéb nyilvántartások folyamatos évközi vezetését is beleértve, közbeszerzési eljárás során kiválasztott adatgyűjtő szervezetek (könyvelőirodák) végzik (2003-ban 11 könyvelőiroda). A könyvelőirodák tevékenységének szakmai követelményeit az AKII a velük kötött szerződésben határozza meg, betartását pedig folyamatosan ellenőrzi.

A feldolgozott adatokat az AKII kiadvány formájában 2003-ban is megjelentette. Az eredmények közlése nemcsak országos szinten, hanem szektorális, tevékenységi irány szerinti, valamint régiós bontásban is megtörténik.

A hazai információs szolgáltatáson túl a rendszernek meg kell felelnie az Európai Unió igényeinek is, azaz kapcsolódnia kell az Európai Bizottság FADN-rendszeréhez. Az Európai Bizottság Mezőgazdasági Főigazgatóságának első alkalommal a 2004. évről kell üzemsoros adatokat átadni hivatalosan, azonban a technikai adatközlés közel teljesen harmonizált módon már 2003-ban is megtörtént.

Összességében megállapítható, hogy a Tesztüzemi Rendszer a Statisztikához hasonlóan megfelel az Európai Unió elvárásainak.

8.3.3. Piaci Információs Rendszer

A piaci információs rendszerek fő feladata a piaci átláthatóság megteremtésének elősegítése. Az információt gyűjtő rendszerek a felhasználók szerint két csoportba sorolhatók:

- a piaci szereplők igényeit kielégítő információs rendszerek,
- a központi irányítás (vagyis a kormányzati szervek és az EU Bizottság VI. Főigazgatósága) igényeit szolgáló piacstatisztikai adatszolgáltató rendszerek.

Magyarországon 2003-ig a piaci szereplők információs igényeit kielégítő rendszerek kiépítésében történtek lépések. Az elmúlt évben pedig befejeződött a hivatalos árinformációs rendszer kialakítása is, amelyet az FVM 2002 szeptemberi Vezetői Értekezletének, a rendszer AKII-ban történő elhelyezésére vonatkozó döntése, és ennek nyomán az agrárpiacon rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény alapozott meg. Az elmúlt évben a hivatalos rendszer működtetésével kapcsolatban számos intézkedésre és fejlesztési tevékenységre került sor, amelyek közül a legfontosabbak a következők:

- Az árinformációk szolgáltatásával kapcsolatos, EU-s jogszabályokban foglalt kötelezettségek hiánytalan teljesítése érdekében a piaci szereplők adatszolgáltatása az Országos Statisztikai és Adatgyűjtési Program keretében lett elrendelve, ezzel biztosítva az EU hivatalos szerveinek megfelelő tartalmú, gyakoriságú és reprezentatív adatszolgáltatást.

- A hivatalos árinformációs rendszer megfelelő működtetése érdekében elkészült a Piaci Árinformációs Rendszer (PÁIR) saját rendeleti háttér tervezete, amely ágazatonként tartalmazza az elrendelés szempontjait, valamint a piaci szereplők kötelezettségeit. Ágazati sajátosságokat, valamint az adatgyűjtés reprezentativitását bemutató összeállítások is készültek a főbb termékpályákra vonatkozóan.
- A hivatalos rendszer EU-s követelményeknek való megfelelését, illetve a rendszer auditálásra való felkészítését szolgálta a hat hónapos időtartamú twinning light projekt, amelynek keretében elkészült a PÁIR eljárási rendje.
- Kifejlesztésre került a PÁIR közhasznú és hivatalos árinformációi iránti igények jó színvonalú teljesítését biztosító Internet alapú szoftver.

8.3.4. Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer

Az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer (IIER) célja az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia részlegéből finanszírozott termőterület és az állatalapú közvetlen termelői támogatások hatékony nyilvántartása és ellenőrzése. Az Integrált Rendszer kiépítésével kapcsolatban az Európai Unió irányelveket határoz meg, az irányelvek gyakorlati megvalósításának részletes szabályait a tagállamoknak vagy a csatlakozni kívánó államnak kell kidolgoznia.

A rendszer teljes körű magyarországi kiépítése érdekében 2003-ban jelentős lépések történtek. Az FVM külső szakértők bevonásával elkészített egy stratégiai tervet, amely olyan egységes informatikai rendszer megvalósítását tűzte ki célul, amely nem csak az uniós, de a nemzeti támogatások kezelésével kapcsolatos eljárások informatikai támogatását is jelenti.

A földügyi szakterület 2003-ban érdemben befejezte az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer földügyi szegmensének kialakítását, a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer* (MePAR) kiépítését, a külterületi kataszteri térképek digitális átalakítását. A MePAR rendszerhez tartozó fizikai blokkokat tartalmazó térképek 2003. szeptember 15-ére készen álltak. Megkezdődhetett az ügyfél-azonosító, valamint az ügyfélblokk-adatlapok kitöltése.

2003. december 31-ig a korábban érvényes szabályok szerint 230 ezer mezőgazdasági termelő regisztrációja történt meg. Az Egységes Állatazonosító és Nyilvántartási Rendszerre (ENAR) vonatkozó FVM-rendeletek előkészítése megtörtént. A tervezetek alapján megkezdődött a végrehajtási kézikönyvek kidolgozása. A központi adatbázis kiépítése és a szoftverfejlesztés megkezdődött.

* A MePAR a 2000. évi országos légifelvételre alapozott, blokkszerű parcellaazonosító megoldás, amely lehetővé teszi a földalapú agrártámogatások regisztrációját, felhasználásának ellenőrzését, műhold- és légifelvételek, illetve az ingatlan-nyilvántartás és a földhasználati nyilvántartás adatainak szükség szerű együttes alkalmazásával.

9. Vidékfejlesztés

A tárca 2003-ban is arra törekedett, hogy a vidékfejlesztés elve és gyakorlata összhangban legyen az EU-követelményekkel. Ez a törekvés a csatlakozás utáni időszakra szóló, a vidékfejlesztési intézkedéseket tartalmazó tervezési dokumentumok készítésében, a vidékfejlesztési intézkedések alkalmazásában, valamint az intézményrendszer kialakításában egyaránt megnyilvánult.

9.1. A tagországeként alkalmazható vidékfejlesztési intézkedések tervezése

Szakértők bevonásával (a hatályos EU-jogszabályok alapján) folytatódott az uniós csatlakozás utáni, a 2004-2006 közötti időszakban alkalmazható vidékfejlesztési intézkedések tervezése, az intézkedések jellege szerint két tervezési dokumentumban. A strukturális intézkedések – amelyek támogatási forrása az EMOGA Orientációs Részlege – tervdokumentuma a Nemzeti Fejlesztési Tervhez (NFT) kapcsolódó Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP), a kísérő intézkedéseké pedig a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) [az EMOGA Garancia Részlegének intézkedéseire]. Bár két tervezési dokumentumról van szó, a vidékfejlesztési célokat, prioritásokat, illetve a kapcsolódó intézkedéseket össze kellett hangolni. A tervezési dokumentumok szerint vidékfejlesztési intézkedésekre 2004-2006 között 298,3 Mrd Ft áll rendelkezésünkre⁹, ennek 35,6%-a az AVOP, 64,4%-a az NVT költségvetése.

Az AVOP 2003-ban elkészült, a Kormány jóváhagyását követően átadtuk a Brüsszeli Bizottságnak. A Bizottság a dokumentumot a tagjelölt országok közül elsőként elfogadta, így megteremtődött annak a lehetősége, hogy a program intézkedéseire vonatkozó pályázatokat meghirdessük. Az AVOP a Magyarország számára rendelkezésre álló Strukturális Alapokból 16,4%-kal részesedik (EMOGA Orientációs Részleg és a Halászati Orientációs Pénzeszköz). Ezt a társfinanszírozás elve szerint 25% nemzeti költségvetési forrás egészíti ki. Az AVOP pénzügyi kerete a kötelezettségvállalás szintjén a 2004-2006 közötti időszakra 106,3 Mrd Ft, ebből 80,9 Mrd Ft az EU kötelezettségvállalása.

Az AVOP intézkedései három prioritáshoz kapcsolódnak. A prioritások és az összes támogatásból való részesedésük: a versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban (57%), az élelmiszer-feldolgozás modernizálása (14%), a vidéki térségek fejlesztése (26,5%). A források 2,5%-a a technikai segítségnyújtásra jut.

Az AVOP tervezésével párhuzamosan megkezdődött a Program-kiegészítő Dokumentum (PKD) kidolgozása. Több változat is készült (a végleges változat 2004-ben). A PKD külön fejezetét képező kommunikációs terv is elkészült, amely a program pályázók felé történő népszerűsítésének módszerét és menetrendjét írja le. Kidolgozásra kerültek az AVOP működési eljárásaira vonatkozó jogszabályok és

⁹ 255Ft/€ árfolyamon számolva.

pénzügyi folyamatok, illetve a programban részt vevő intézményekkel a megállapodások.

Az NVT intézkedései a környezetkímélő (környezetbarát) termelési módszerek terjedését, a racionális földhasználatot, a kedvezőtlen adottságú területek támogatását, az erdősítést, a szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok pénzügyi helyzetének javítását, a kordedvezményes nyugdíjazást, termelői csoportok létrehozását, valamint az EU-előírásoknak való megfelelés elősegítését szolgálják. A források alapján a legjelentősebb intézkedések: az agrár-környezetgazdálkodási programok (40%), az EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése (22%) és a kedvezőtlen adottságú területek támogatása (13%). Az NVT pénzügyi forrása a 2004-2006 közötti időszakra a kötelezettségvállalás szintjén 192 Mrd Ft, ebből 153,6 Mrd Ft az EU-kötelezettség vállalás.

Az NVT kidolgozása a Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiájának véglegesítésével párhuzamosan 2003 februárjától kezdődött meg. Az első, Brüsszelben benyújtott tervezet 2003 júniusában készült el, amelyet a Bizottság hivatalosan befogadott a további tárgyalások alapidokumentumaként. A programdokumentum tárgyalások alapján történő továbbfejlesztése és véglegesítése rendkívül összetett feladat volt, különösen az új, kizárólag az új tagállamok részére felajánlott, az EU jogszabályi rendszerében sem szabályozott intézkedések (támogatási jogcím-csoportok) miatt. Az új tagállamok NVT-típusú programdokumentumainak brüsszeli elfogadása csak késve, 2004-ben történt meg.

9.2. Alkalmazott vidékfejlesztési intézkedések

Magyarország már régóta tudatosan készült az EU tagságra, többek között azzal is, hogy a támogatási rendszerét közelítette az EU elveihez és gyakorlatához. Ennek része a Vidékfejlesztési Célelőirányzat (VFC) mint sajátos támogatási elem, továbbá a SAPARD előcsatlakozási program működtetése. Az EU rendszerével megegyezően az agrár-környezetvédelmi program területalapú és kiegészítő támogatásai nagyban segítik a különböző környezetkímélő mezőgazdasági termelési módok terjedését.

9.2.1. A Vidékfejlesztési Célelőirányzat és felhasználása

A VFC-nek 2000-től van elkülönített költségvetési forrása (1999-ben a Területfejlesztési Célelőirányzat kerete nyújtott lehetőséget vidékfejlesztési célokra). E támogatási rendszer 7 programhoz, ezen belül 17 alprogramhoz nyújtott vissza nem térítendő támogatást. A 2002-2003. években folyósított támogatásokból 2003-ban 635 beruházás már befejeződött 8,5 Mrd Ft értékű fejlesztéssel. A fejlesztések forrása 54,1%-ban (4,6 Mrd Ft) a VFC, 0,4%-ban (0,3 Mrd Ft) az egyéb központi támogatások voltak, míg 41,5%-ban (3,8 Mrd Ft) saját forrást vettek igénybe. Az összes fejlesztés közel 30%-a Dél-Alföldön, 18%-a Észak-Alföldön, 19%-a Észak-Magyarországon valósult meg, a többi régióra egyenként a fejlesztések 5-11%-a jutott.

A VFC pályázati rendszere horizontális jellegű volt, amely SAPARD-hoz és az AVOP-hoz hasonlóan nem alkalmazott a pályázatok értékelésére és a források felosztására vonatkozóan megyei és regionális prioritásokat és kereteket.

A 2003-ban befejezett – a VFC 2000., 2001. és 2002. évi forrásaiból támogatott – fejlesztésekben a legnagyobb részarányt (30,5%) a település-fejlesztés képviselte (főterek, műemlékek, templomok, közösségi házak felújítása). Az FVM által kezelt ágazati struktúraváltást elősegítő támogatási forrásokon felül, azokat kiegészítve a VFC fejlesztések egynegyede szintén a növény- és zöldségtermesztéshez, az állattenyésztéshez és termékfeldolgozáshoz kapcsolódik. A fejlesztések másik negyede infrastruktúra-fejlesztéshez (tanyák, gazdasági létesítmények, fóliaházak és feldolgozók energiaellátása, bekötő utak építése, stb.) kapcsolódik. Jelentős arányú (8%) az agroturizmus-fejlesztés is. A tevékenységek diverzifikációja (nád-, kerámia-, fafeldolgozás, hagyományos népi mesterségek felújítása, parasztbútor-gyártás, stb.) közel 5%-kal, az informatikai fejlesztés, illetve a felnőtt-oktatások szervezése több mint 6%-kal részesedett az összes fejlesztésből.

27. táblázat

Vidékfejlesztési célú támogatások felhasználása 2003-ban

(a 3/2003. (I.24.) FVM rendelet VI. fejezet alapján), ezer Ft,

	tervezett előirányzat (keret)	benyújtott/elfogadott igény/pályázat, db	tervezett fejlesztés összege	támogatási igény	támogatás összege	2003. évi tény (kifizetés)
1. Innovatív kistérségi fejlesztési programok kidolgozásának és megvalósításának támogatása (programfinanszírozási forma) *	420 000**/	274	481 174	322 961	322 411	0
2. Alapvető szolgáltatások támogatása vállalkozók és lakosság számára (feladatfinanszírozási forma)	367 000	190	367 000	367 000	367 000	258 000
3. Duna-Tisza közti Homokhátság vidékfejlesztési kistérségi programjának támogatása (programfinanszírozási forma)	50000	1	50 000	50 000	50 000	50 000
4. Helyi, különleges és hagyományos élelmiszertermékek piacra jutása továbbfejlesztésének támogatása (pályázatos forma) *	..	34/22	367 998	182 934	177 969	0
5. Komplex agrár-környezetgazdálkodási fejlesztések támogatása (pályázatos forma) *	..	126/72	789 317	391 243	388 283	0
6. Mintaértékű vidékfejlesztési tevékenységek bemutatásának támogatása (pályázatos forma) *	..	157/117	81 387	61 258	55 837	0
Összesen 4+5+6	700	317/211	1 238 702	635 435	622 089	0

*/ A támogatási kérelmek elbírálása, a döntés forráshiány miatt csak 2003. októberben történt meg, szerződéskötésre decemberben került sor, ezért nem történt kifizetés 2003-ban.

**/ A 14 induló kísérleti programból 12 kezdte meg a program végrehajtását

A fejlesztések a kötelezően előírt foglalkoztatott létszám megtartása mellett 80 új (és ténylegesen betöltött) munkahelyet is teremtettek, elsősorban a termékfeldolgozásban (zöldség-gyümölcs-, hagyma-, húsfeldolgozás, mézkeszerelés). A legtöbb új munkahely a foglalkoztatottság szempontjából egyik legkedvezőtlenebb helyzetű régióban, Észak-Magyarországon létesült (32), majd a rangsorban Dél-Alföld (17) és Nyugat-Dunántúl (10) következik.

Vidékfejlesztési célok támogatására 2003-ban szerény, az igényektől messze elmaradó összeg, mindössze 0,5 Mrd Ft szabad keret állt rendelkezésre. A 2003-ban meghirdetett támogatási prioritások:

- Innovatív kistérségi fejlesztési programok kidolgozásának és megvalósításának támogatása;
- Alapvető szolgáltatások támogatása vidéki vállalkozók és a lakosság számára;
- Helyi, különleges és hagyományos élelmiszertermékek piacra jutásának támogatása;
- Komplex agrár-környezetgazdálkodási fejlesztések támogatása;
- Mintaértékű vidékfejlesztési tevékenységek bemutatásának támogatása;
- Duna-Tisza közti Homokhátság vidékfejlesztési kistérségi programjának támogatása.

Az AVOP LEADER+ programjára való felkészülés keretében került kidolgozásra az a meghívásos pályázati rendszerben működő támogatási típus, amelyben az alulról szerveződő kistérségi, integrált kezdeményezések megvalósítása az FVM által koordinált szakértők segítségével és közreműködésével, valamint a REVI hálózat munkatársainak napi tanácsadásaival folyik. A folyamatban lévő kísérleti programok nagyságrendje 10-30 millió forint, összesen 300 millió forint forrás összeggel.

A program megvalósítása 2001 óta folyamatos. A 2001. évi források felhasználásával megtörtént a programok szakértői segítségével való kidolgozása, valamint a potenciális kedvezményezett kistérségi kezdeményezések kiválasztási feltételeinek kidolgozása és a meghívott résztvevők felkészítése. A 2002. évi forrásokból valósult meg meghívásos pályázati rendszerben a kedvezményezett 14 Helyi Vidékfejlesztési Munkacsoport kiválasztása, a munkacsoportok és a gesztor szervezetek felkészítése, az eljárásrend kidolgozása, a program-finanszírozási keretszerződések és a gesztor szerződések megkötése.

2003-ban a gesztor szervezetek közreműködésével került sor a Helyi Vidékfejlesztési Programot megvalósító kistérségi pályázatos támogatási rendszer lebonyolítására. Az egyedi támogatási döntések a Helyi Bíráló és Monitoring Bizottságok döntései alapján a Nemzeti Bíráló és Monitoring Bizottság jóváhagyásával 2003 június-szeptembere között születtek meg. Az úgynevezett

LEADER típusú kísérleti program keretében 272 darab pályázat összesen 318611,33 ezer Ft értékben nyert támogatást, a projektek finanszírozására 2004-ben kerül sor.

A VFC felhasználásáról a területfejlesztési szakterületet 2000-től folyamatosan tájékoztatjuk, évente beszámolunk az Országos Területfejlesztési Tanácsnak az FVM vidékfejlesztési tevékenységeiről. A VFC támogatásával megvalósult fejlesztések területfejlesztési hatásának értékelésére az összes beruházás befejezését követően kerül majd sor.

9.2.2. A SAPARD Program

A SAPARD program megvalósítása lassan, nehézkesen indult, ami azzal a veszéllyel járt, hogy Magyarország nem tudja felhasználni (lekötni) a rendelkezésére álló pénzügyi keretet a csatlakozás időpontjáig. Éppen ezért a tárca 2003-ban arra törekedett, hogy olyan feltételeket teremtsen, amelyek alapján nem veszítünk el SAPARD-forrásokat (a SAPARD Programot részletesen taglalja a 9. melléklet 4. pontja).

9.3. A vidékfejlesztési feladatokhoz igazodó intézménystruktúra

A feladatokhoz igazodó intézményrendszer kialakítása és működtetése az FVM szervezeti rendszerét is érintette, de a legjelentősebb változás a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) létrehozása volt. (Az intézményfejlesztéssel a 8.2. pont foglalkozik, itt csupán az MVH-nak az AVOP-al szorosán összefüggő tevékenységét érintjük).

2003. szeptemberében elkészült az AVOP Irányító Hatóság (IH) működési kézikönyve, amely tartalmazza az IH-ra vonatkozó összes szabályzatot, megállapodást és eljárást. A kézikönyvet a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal akkreditálta. Az MVH az AVOP esetében ellátja a Közreműködő Szervezet feladatait (a pályázatok befogadása, elbírálása, döntésre való előkészítése, szerződéskötés és ellenőrzés). Az IH és az MVH feladatait, a feladatok megosztását miniszteri rendelet, valamint a két szervezet közötti együttműködési megállapodás határozza meg.

Az új Hatósági Főosztály (amely a 2002 novemberében létrehozott Strukturális Alapok Felkészítési Főosztálya, majd az utód Strukturális Alapok Főosztályából szerveződött) ellátja a SAPARD és az AVOP IH titkársági feladatait. Az IH az Európai Közösségek 1260/1999-es rendeletének 34. cikkelye szerint:

- Teljes felelősséget visel az AVOP végrehajtásáért. Az IH feladatainak egy részét ugyan az MVH látja el, az IH felel azonban a program működtetéséért. Működteti a SAPARD és az AVOP Monitoring Bizottságokat, ellátja azok titkársági feladatait;

- működteti az AVOP Döntés-előkészítő Bizottságokat, amelyek fő feladata az AVOP-támogatásra vonatkozó javaslatlététel (az IH vezetője dönt a pályázatok támogatásáról, illetve elutasításáról);
- működteti a Menedzsment Bizottságot, amelynek fő feladata az AVOP-ban érintett főosztályok és az MVH tájékoztatása és a tevékenységek összehangolása;
- elkészíti az AVOP-hoz kapcsolódó támogatási rendeletet, jóváhagyja a pályázati felhívásokat;
- elkészíti az éves és a végső jelentéseket, amelyeket a Bizottság részére továbbít (SAPARD és AVOP);
- felelős az AVOP IH és a Közreműködő Szervezet, illetve a Kifizető Hatóság közötti együttműködési megállapodás megkötéséért és annak végrehajtásáért;
- felelős az időközi értékelések elkészítéséért (a SAPARD esetében ez 2003. decemberében lezárult);
- felelős a SAPARD-ban és az AVOP-ban egyaránt szereplő „Technikai Segítségnyújtás” intézkedés végrehajtásáért;
- felelős a pályázók felé irányuló programszintű kommunikációs stratégia kialakításáért és végrehajtásáért (SAPARD és AVOP);
- felelős az AVOP Program-kiegészítő Dokumentumának (PKD) végrehajtásáért, valamint annak esetleges módosításáért, a Bizottsággal történő egyeztetésekért és a vele való kapcsolattartásért;
- jelentéseket készít a hazai és közösségi jogszabályokban meghatározott szervek részére.

A SAPARD előcsatlakozási program Monitoring Bizottsága az előírások szerint működött. Létrejött és megkezdte működését az AVOP Monitoring Bizottság, 2003-ban egy ülése volt.

10. Az Európai Unió mezőgazdasága

Az olajárak csökkenésének köszönhetően a világgazdaság növekedésnek indult 2003-ban, ami 3,3%-os GDP-bővülést eredményezett. Az Európai Unióban ennek ellenére csak az év második felében következett be előremozdulás, és éves szinten végül 0,8%-os GDP növekedés volt regisztrálható. Mindeközben a fiskális és monetáris politika erősítette az euró iránti bizalmat. A KAP által kitűzött célnak megfelelően a mezőgazdasági támogatások aránya tovább tolódtott a II. pillér felé.

Az Európai Unióban a 2003. évben lezajlott fő folyamatokat elemezve összefoglalva megállapítható, hogy a mezőgazdasági termékek termelése csökkent. A növénytermelési termékek és az állati eredetű termékek kibocsátása is mérséklődött 1,9, illetve 1,7%-kal. E tendencia alól kivételt jelentett a tej és a hús. A termelés volumenének mérséklődését némileg ellensúlyozták a kedvezően alakuló árarányok. A termelői ráfordításokra ható input árak csökkentek, míg a mezőgazdasági termelői árak összességében enyhén emelkedtek. A termelői árak változása ágazatonként és országonként eltérő volt, de mindenütt növekedés jellemezte a gabonafélék-, a gyümölcsök-, a zöldségek-, a bor-, a baromfi- és a tojás árát. Ugyanakkor mérséklődött a cukorrépa-, a burgonya-, a sertéshús- és a tejár.

Elsősorban e tényezők hatására enyhén növekedett az Európai Unió szintjén az egy foglalkoztatottra jutó mezőgazdasági jövedelem (+0,9% összehasonlítva áron számolva). E szerény növekedés azonban országok közötti nagy szóródást takar.

A gabona piaci kereslete az EU-ban a megelőző évhez képest 1%-kal mérséklődött. Az állati termékek vonatkozásában megállapítható, hogy a baromfi kivéve általánosságban nőtt a húsfogyasztás, amit a Dél- Amerikából származó megnövekedett import fedezett. A marhahús fogyasztása elérte a 2001. év előtti, azaz a BSE-krízist megelőző szintet. A baromfihús fogyasztása mellett csökkent a tojásfogyasztás is, míg a juh és a kecskehús fogyasztás enyhén növekedett (1,3%-kal), de még nem érte el a 2000 előtti szintet. A tejtermékek fogyasztása is mérsékelten bővült (0,6%-kal).

Az EU 15-ök összes külkereskedelme 2003-ban 11,5 milliárd euró passzívummal zárt. Az export 976,2 milliárd, az import pedig 987,8 milliárd euró volt. Ezen belül az élelmiszerek és italok kivitele 50,7 milliárd, behozatala pedig 58,1 milliárd euró volt. Ez a teljes behozatal 5,9%-a. A mezőgazdasági termékeket (alapanyagot, takarmányt, stb.) is figyelembe véve az EU több mint 210 milliárd euró értékű árut szállított ki a belső és EU-n kívüli forgalomban*, és ezt némileg meghaladó értékben importált agrárterméket.

Az agrártermékek kivitelének legnagyobb részét hagyományosan Hollandia, Franciaország, Németország, Spanyolország, és Olaszország szállításai tették ki, míg

*Az EU országok agrár külkereskedelmének zöme (70%-a) az EU-n belül történő áruszállításokból adódott, és megközelítően 30%-a a harmadik országokkal bonyolódott.

az EU-15-ök behozatalából az Egyesült Királyság, Németország, Franciaország, és Olaszország részesedett jelentős mértékben.

10.1. Termelés

A 2003. évi adatok szerint összesen 36,3 millió hektár gabona terület volt az Unió tagországaiban, ami 3,0%-kal kevesebb a megelőző évinél. Az árpát, a zabot és a cirokféléket kivéve valamennyi gabonaféle területe csökkent. A legnagyobb mértékű visszaesés a rozs (17%), valamint a közönséges és a durumbúza esetében (4-4%) volt tapasztalható.

A teljes 2003. évi gabonatermelés 188,8 millió tonna volt, ami 10,7%-os csökkenést jelent. Az átlagtermés 5,1 t/ha volt, 9%-kal kevesebb a megelőző évinél és 12%-kal maradt el a sokéves átlagtól. A közönséges búza termésmennyisége 82,6 millió tonna, 12,4%-kal maradt el a 2002. évitől. Az árpa termése 2,7%-kal, a rozsé 31%-kal esett vissza. A kukorica termésmennyisége 34 millió tonna, ami 15,7%-os csökkenést jelent. A 7,4 t/ha kukorica termésátlag 16,4%-kal maradt el az előző évitől.

A legnagyobb gabonatermelő továbbra is Franciaország az 54,6 millió tonna termésével (ez 21,5%-os csökkenést jelent). Ezt követi Németország 39,5 millió tonnával (-8,9%), majd az Egyesült Királyság 21,6 millió tonnával (-5,8%). Csupán Dánia és Írország termelt több gabonát a megelőző évhez képest.

Az olajos növények területe növekedett: a repcéé 5%-kal (3,2 millió hektárra), a napraforgóé 4%-kal (1,7 millió hektárra), a szójájé 6%-kal (260 ezer hektárra). A teljes olajos növény terület 5,2 millió hektár, beleértve a 800 ezer hektár ipari célra termelt növényterületet is. A 12,5 millió tonna összes termés 2%-kal maradt el a 2002. évitől. A közel 2 millió tonna ipari célra termelt növény döntő részét a repce adta.

A fehérjenövényeknél 9%-os terület növekedés volt megfigyelhető. Összességében 1,35 millió hektáron 4,3 millió tonna fehérjenövény termett, ami 6%-os termésmennyiség növekedésnek felel meg.

Az Európai Unió cukortermelése 2003-ban 15,1 millió tonna volt, 10%-kal maradt el az előző évitől. Dél-Európában volt jelentősebb a visszaesés a szárazság következtében: Olaszországban 30%-kal, Spanyolországban 25%-kal csökkent a cukortermelés. Észak-Európában a magasabb cukortartalom kompenzálta a termésmennyiség csökkenését.

A gyümölcsök esetében fajoktól függően 2-7%-kal csökkent a termelés.

Az Unió bortermelése 2003-ban 157 millió hektoliter volt, ami 2,1%-os csökkenést jelent. Ez 1996 óta a legalacsonyabb szint. A nyári forróság főleg a német (-21%), a luxemburgi (-21%), valamint a francia bortermelést (-9%) vetette vissza, ellenben a spanyol bortermelés 7%-kal, a portugál és a görög egyaránt 19%-kal növekedett.

A marhahústermelés 2003-ban 2,4%-kal tovább mérséklődött és összességében 7,3 millió tonnát tett ki. A becsült sertéshústermelés 17,9 millió tonna volt, ez 0,8%-os növekedést jelent. Az elmúlt három évi baromfihús-termelés bővülés után csökkenés következett be a holland baromfipestis-járvány, a portugál nitrofurán-ügy és a nagy nyári forróság miatt (összesen 8,7 millió tonna, 4,5%-os csökkenés a megelőző évhez képest). Enyhe növekedés volt tapasztalható a juh- és a kecskehús-termelés esetében.

2003. év végén 19,1 millió tejelő szarvasmarha volt az Európai Unióban és ez 1,7%-os csökkenés a 2002. évhez képest. A becsült átlagos tejhozam 6276 kg volt, 2,4%-kal több, mint a megelőző évben. Az összes tejtermelés gyakorlatilag nem változott (121,7 millió tonna). A tejfeldolgozókhöz szállított tej mennyisége megközelítette az összes termelés 95%-át.

10.2. Árak

A rendelkezésre álló 2003. évi adatok szerint az unióban a mezőgazdasági termelői árindex 3,5%-os növekedést mutatott. Ezen belül a búza ára 7,5%-kal, a tavaszi árpáé 6%-kal, a takarmányárpáé 5,9%-kal, a szemes kukoricáé 3%-kal, a boré 3,3%-kal, a friss gyümölcsöké 8,7%-kal, a friss zöldségeké 10,2%-kal, a dísznövényeké 1,9%-kal nőtt, míg a durumbúzáé 1%-kal, a rizsé 3,2%-kal, a zabé 6,2%-kal, a cukorrépáé 3,4%-kal csökkent.

Az állati termékek termelői árindexe 0,3%-kal növekedett, de ágazonként nagyon változatos a kép: a vágómarha ára 0,6%-kal, a vágóborjúé 7,8%-kal, a vágójuhé 1,9%-kal, a vágóbaromfié 3,9%-kal, a tojásé 17,5%-kal növekedett, míg a vágósertés termelői ára 4,9%-kal, a tejé pedig 1,6%-kal csökkent.

10.3. Ráfordítások

A termelői ráfordítások folyó áron számítva 1,7%-kal növekedtek, és csupán az állati takarmányok esetében volt csökkenés (-0,4%). Reálértéken ugyanakkor 0,5%-os mérséklődés tapasztalható a termelői ráfordítások esetében, és csak az energia (+3,2%), valamint a javítás és karbantartás (+2,2%) költségei növekedtek. Hollandiát (+1,8%) és Németországot (+0,6%) kivéve valamennyi országban csökkenés volt tapasztalható, de a termelői ár legnagyobb mértékben Írországból esett vissza (2,0%-kal).

10.4. Jövedelmek

Az EUROSTAT előzetes adatai szerint 2003-ban az egy foglalkoztatottra jutó átlagos jövedelem 0,9%-os növekedést mutatott a megelőző évhez képest. Hét tagállamban a jövedelem emelkedése volt tapasztalható, legnagyobb mértékben az Egyesült Királyságban (+20,5%) és Belgiumban (+8,6%). A legnagyobb visszaesés pedig Németországban (-14,2%) és Dániában (-7,9%) következett be. Mindezek

háttérben a növénytermelésben a nagy szárazság okozta gyenge terméseredmények állnak, amelyeket nem teljesen kompenzált az árnövekedés. Az állattenyésztésben pedig a termelés bővülését követő, főleg a sertés és a tejágazatot érintő árcsökkenés volt negatív hatással a jövedelemre.

10.5. A magyar agrárgazdaság néhány mutatója az EU-éhoz viszonyítva

A magyar agráriumnak az elkövetkező időszakban az Európai Unió közös piacán kell megállnia a helyét, versenyezve a tagállamok agrárvállalkozásaival. Ezért nem közömbös, hogy a csatlakozás előtti év néhány fontos agrárgazdasági mutatója tekintetében miként ítéltető meg a magyar agrárgazdaság az EU tagállamaiéhoz viszonyítva. A továbbiakban csupán felsorolásszerűen ezt foglaljuk össze:

- Bár az elmúlt több mint egy évtizedben Magyarországon jelentősen csökkent a mezőgazdasági foglalkoztatottak száma, az összes foglalkoztatottból arányuk még mindig magasabb, mint az EU tagországainak átlagában. Ugyanakkor ki kell emelni, hogy az EU déli tagországhoz és az útitárs csatlakozó országokhoz képest nincsenek sokan a magyar mezőgazdaságban! Sőt, az egy főfoglalkozásúra jutó mezőgazdasági terület nálunk 26 ha, míg az EU-átlag 21 ha.
- Az elmúlt időszakban hazánkban a mezőgazdasági terület csökkent. Ennek ellenére az EU korábbi 15 tagországa közül egy sincs, ahol nagyobb lenne a mezőgazdaságilag művelhető terület aránya. Így Magyarország egyértelműen a kedvező agrárpotenciállal rendelkező országok közé sorolható.
- Míg az állatállomány-sűrűség az EU-ban több év átlagában nőtt, addig nálunk csökkent: ma már csak egyharmada az EU-átlagának. Ráadásul, ha ennek hasznosítását, kihasználását vizsgáljuk, úgy az állapítható meg, hogy az EU-országokhoz viszonyított alacsonyabb átlaghozamok miatt állattenyésztésünk színvonala csak közepes, vagy annál is gyengébb. A szarvasmarha-ágazat tekintetében a most csatlakozó országok mindegyike kedvezőbb pozícióban van.
- Az egyszeri ráfordítások termelésben betöltött szerepét vizsgálva az állapítható meg, hogy Magyarország az európai uniós átlaghoz képest közel 25%-os hátránnyal indul. Az alacsony amortizációs költségek annak jellemzői, hogy a magyar mezőgazdaság az utóbbi két év megélénkült beruházásai és a szigetszerű modernizáció dacára előregedett gépparkkal, nem élenjáró technikai szinten dolgozik. E tekintetben a most csatlakozó országok is – Lengyelországot kivéve – a magyarországinál kedvezőbb helyzetben vannak.
- A folyamatos holtmunka-ráfordítás tekintetében is lemaradás tapasztalható. Mind a műtrágya-, mind pedig a növényvédőszer-felhasználásunk a nemzetközi összehasonlítás tekintetében rendkívül alacsony.

- A földárak az unió régebbi tagországaihoz képest alacsonyak. Rövid távon (2006-ig) ugyan várható a föld árának emelkedése, de nem túl jelentős mértékben, hiszen a földárak az EU tagországokban is nagyon szóródnak. Hazánkban a bérleti díjak átlagos körülmények között a föld árának 4-5%-át teszik ki (az EU-15 tagországaiban ez az arány 1% körüli).
- A földhasználat koncentrációja az uniós tagországokban is megfigyelhető: jellemzően az 5 hektár alatti gazdaságok szám- és területi részaránya csökken, legjelentősebben az 5-50 hektár közötti, illetve a 100 hektár feletti birtokok területi aránya nő. Így az EU-15 országainak átlagos üzemi területe megközelíti a 20 hektárt. Az egyéni gazdaságok által használt földterület átlagos mérete Magyarországon 1991-2003 között több mint hatszorosára nőtt, de a KSH 2003. évi gazdaságszerkezeti összeírása szerint még mindig csak 3,3 hektár.
- Az elmúlt másfél évtizedben a mezőgazdasági munkavállalók bruttó átlagkeresete fokozatosan elmaradt a gazdasági ágak átlagától. Ezzel szembeállítható, hogy az Európai Unióban a mezőgazdasági háztartások átlagos jövedelme elérte, illetve meghaladta a nem mezőgazdasági háztartások átlagos jövedelmét. Nagy különbség hozzánk képest, hogy a jövedelmek közel fele nem a mezőgazdasági tevékenységből származik.
- A gazdaságok 1 ha-ra vetített átlagos bruttó jövedelme az EU-ban körülbelül 3,5-szerese a hazai értéknek. Az egyes tagállamok között azonban nagy a szóródás.
- Nemzetközi összehasonlításban a magyar agrárágazat exportintenzitása közepesnek mondható. Az 1 ha mezőgazdasági területre jutó agrárkivitel 2003-ban 550 USD volt, amivel ugyan lényegesen elmaradtunk a rendkívül erőteljes exportintenzitású Hollandia vagy Belgium mögött, ám felülmúltuk Portugália és Görögország hasonló mutatóját. Az EU-hoz csatlakozó középkelet európai, egykori nettó agrárexportőr országokkal összehasonlítva számunkra kedvező a kép.
- Bár az 1 ha mezőgazdasági területre vetített hazai mezőgazdasági GDP terén Magyarország a csatlakozó országok között Szlovénia után a második helyen szerepel, az EU jelenlegi tagállamaitól messze elmarad. A termelés területi hatékonysága a hollandiai érték mindössze 7-8%-a, és az EU-15 átlagának is alig 40%-a.
- A mezőgazdasági termelés munkaintenzitása terén Magyarország lemaradása jelentős, az EU korábbi tagállamai közül egyedül Portugáliát tudhatjuk magunk mögött.
- Hozamok:
 - A legfontosabb szántóföldi növények köztermesztésben elterjedt fajtáiról általában elmondható, hogy nemzetközi összehasonlításban versenyképesek, megfelelnek a modern termesztéstechnológia feltételeknek és megfelelő körülmények között képesek bőséges termést adni. A biológiai alapok magas színvonalra és a kedvező termőhelyi adottságok ellenére, a folyamatos likviditási gondokból eredő

- kényszertakarékosság miatt a termelési ráfordítások visszafogottak, így az átlagos hozamok is elmaradnak az ökológiailag elérhető színvonaltól. Lemaradásunk a piacvezető uniós országokhoz képest már igen jelentős.
- A hazai fajlagos tejhozam 2003-ban csaknem megegyezett az EU-15 átlagával. A csatlakozó országok tejhozama többnyire nem éri el a hazai szintet.
 - A sertéságazat esetében súlyos gond a koncentráció alacsony foka, a szervezetlen, elaprózódott üzemi struktúrára, a gyenge vertikális és horizontális koordinációra, valamint a technológiai hiányosságokra visszavezethető gyenge hatékonyság. Az EU legnagyobb sertéshús-termelő tagországaihoz képest lemaradásunk jelentős.
 - A hazai tenyésztésben megtalálható valamennyi baromfi fajtái és hibridjei világszínvonalhoz közeli szintet képviselnek. A telepek jelentős hányada azonban elavult, korszerűtlen. Ennek következtében alacsony a napi súlygyarapodás és magas a fajlagos takarmány-felhasználás.
 - Az élelmiszeriparban a külföldi tőke aránya a nemzetgazdaság ágai közül a 4. legmagasabb: 57% (csak a jármű, a műszer és az ásványi termékek gyártásában több néhány százalékkal). Ez az arány nyugati összehasonlításban is magas, másfélszer-kétszer nagyobb, mint az Európai Unióban. A tíz legnagyobb árbevételű élelmiszeripari vállalat közül nyolc többségi külföldi tulajdonban van.
 - A magyar élelmiszeriparban a vállalati koncentráció az elmúlt 10 évben az ágazatok többségében jelentősen erősödött, követve a fejlett gazdaságú országok tendenciáit. A legkoncentráltabb ágazatok – ahol az első 5 vállalat a teljes árbevétel 95-100%-át adja – a növényolaj-ipar, a cukor-, a sör- és a dohányipar. Az alapvető élelmiszerek termelésében a vállalati szerkezet kevésbé koncentrált, 40-60%-os. Mindezek ellenére uniós viszonylatban még a legnagyobb magyar élelmiszeripari vállalatok is csak közepes méretűnek számítanak, ami a versenyképesség szempontjából hátrányt jelent.
 - Az élelmiszerforgalom egyre nagyobb hányada koncentráلódik a nagy üzletláncoknál. A forgalmi adatok alapján az első öt cég együttesen a 2002. évi összes forgalom 63,5%-át adta. Ezzel a hazai élelmiszerkereskedelem koncentrációs hányada már jelentősen meghaladta az Unió átlagát. A koncentrációs folyamat ellenére a magyar élelmiszerkereskedelem – láncok által nem lefedett – közel 40%-a elaprózott, az EU-országokon belül is inkább a „déli” (olasz, görög) mintához hasonlítható.

MELLÉKLETEK

1. melléklet: Az agrárgazdaság közgazdasági környezete

2003-ban a nemzetgazdaság bruttó hazai termékének (GDP) növekedési üteme a KSH előzetes adatai szerint kisebb volt (3,0%) mint 2002-ben (3,5%). 2001-ben még 3,8%-kal nőtt a GDP, a gazdaság tehát az előző évekhez képest lassuló ütemben fejlődött. A világ gazdaságilag fejlett térségei közül az Egyesült Államokban és Japánban 2003-ban erősödött a gazdasági konjunktúra, ez azonban nem terjedt át az Európai Unióra. Előzetes adatok szerint az USA-ban 3% körüli volt, az Európai Unióban pedig 1% alatt maradt a gazdasági növekedés üteme. A csatlakozó országok közül Szlovákiában és Lengyelországban gyorsabban (4% között), Csehországban hasonló mértékben, Szlovéniában pedig lassabban nőtt a GDP, mint nálunk.

A magyar nemzetgazdaságban az év második felében volt élénkülés, s ezt a termelés oldaláról az ipar gyorsuló növekedése alapozta meg. Az ipari termelés 2003-ban 6,4%-kal nőtt.

A gyorsulás meghatározó tényezője az ipari exportértékesítés volt, amely éves szinten 11%-kal, a IV. negyedévben 17,6%-kal, decemberben pedig már 22%-kal haladta meg az előző év azonos időszakának szintjét. A dinamikus exportnövekedésben kiemelkedő szerepet játszott a három gépipari ág. Ezek együttes éves exportja több mint 15%-kal nőtt, s 2003-ban a teljes ipari kivitelnek már közel 70%-át adta. A feldolgozóipar több területén viszont csökkent vagy stagnált az export: a 14 feldolgozóipari ágazat közül négyben kevesebb terméket adtak el külföldre, mint az előző évben, háromban pedig lényegében ugyanannyit. A legnagyobb visszaesést a könnyűipari ágazatok szenvedték el. Az ipar javuló kilátásaira utal, hogy a megfigyelt ipari ágazatok év végi rendelései számottevően nőttek.

A fogyasztási cikket gyártó ipari ágazatok a fogyasztói kereslet dinamikus növekedése ellenére sem tudták növelni belföldi eladásukat. A lakosság jövedelmi helyzetében az utóbbi években bekövetkező számottevő javulás nem a hazai termelésre gyakorolt húzó hatást, hanem a fogyasztási célú importot növelte. Ebben a folyamatban az import relatív olcsóbbodása is szerepet játszott. 2001 második felében és 2002-ben csökkentek az importárak, döntően a forint erősödése következtében. 2003-ban az előző év viszonylag alacsony árszintje stabilizálódott. (A behozatal árindexe 2003-ban 100,1% volt.)

Az ipar termelékenységére (az egy foglalkoztatottra jutó termelés) 2003-ban 8,8%-kal nőtt, ugyanakkor az iparban dolgozók bruttó reálkeresete 4,4%-kal lett nagyobb, vagyis a versenyképesség az ipar átlagában a béremelkedéssel összefüggésben jelentősen javult.

A mezőgazdaság 2003-ban elsősorban az aszályos időjárás miatt kedvezőtlen évet zárt, a bruttó kibocsátás – a KSH mezőgazdasági számlarendszer alapján

becsült előzetes adatai szerint – a 2002. évi alacsony szinttől is (4,6%-kal) elmaradt. A mezőgazdasági termékek felvásárlása lényegében stagnált.

A nemzetgazdaság összes beruházása 2003-ban 3,1%-kal nőtt az előző évhez képest. A növekedési ütem jóval kisebb volt, mint 2002-ben (7,8%). A beruházások ágazati szerkezetében számottevő változások következtek be, és jórészt velük magyarázható az előző évhez viszonyított ütemcsökkenés is. A legszembetűnőbb változás, hogy megszűnt a túlnyomórészt állami finanszírozású beruházások 2002. évi kiugróan gyors növekedése, sőt 2003-ban számottevő csökkenés következett be (A közigazgatás és védelem beruházásai pl. az előző évi 33%-os növekedés után 25%-kal csökkentek, az oktatási és egészségügyi fejlesztésekben csupán 3-4%-os a visszaesés, 2002-ben azonban az oktatásban még 19%-kal, az egészségügyben pedig 41%-kal nőttek a beruházások). A visszafogottabb fejlesztési tevékenység ezeken a területeken közvetlen vagy közvetett módon az államháztartás kedvezőtlen helyzetével függ össze.

További fontos változás: a gazdasági növekedés, illetve a külső egyensúly stabilizálása szempontjából kiemelkedő jelentőségű feldolgozóiparban 2003-ban élénk beruházási tevékenység indult el (a növekedés az év egészében 13%-os, a IV. negyedévben még ennél is nagyobb volt). A megelőző két évben a feldolgozóipari vállalkozások visszafogták a fejlesztéseket. A mezőgazdaságban és a kereskedelemben is jóval az átlag feletti ütemben nőttek a beruházások.

Az ország külkereskedelmi áru forgalma 2003-ban jelentősen élénkült, s ez a folyamat éves szinten a passzívum növekedésével járt együtt. Az év második felében az egyenlegromlás lassult, majd megállt. A kivitel volumene 2003-ban 9%-kal, a behozatalé 10%-kal nőtt. Az év első felében a behozatal növekedési üteme sokkal magasabb volt, mint a kivitelé. Az év második felében a behozatal növekedési üteme magas maradt ugyan, sőt még élénkült is, az export fellendülése következtében azonban az ütemkülönbség a III. negyedévben már csaknem kiegyenlítőddött, a IV. negyedévben pedig átbillent az export javára. A külkereskedelmi forgalom negatív egyenlege 2003-ban 4,2 Mrd eurót tett ki, mintegy 0,7 Mrd euróval többet, mint 2002-ben. Az egyenlegromlás teljes egészében az I. félévben keletkezett, a második félévet már némi javulás jellemezte.

Az EUROSTAT előzetes adatai szerint az EU tagországainak egymás közötti euróban számolt forgalma 2003-ban 2%-kal kisebb volt, mint egy évvel korábban. Az Unión kívüli országokba irányuló export értéke ugyancsak 2%-kal csökkent, míg az onnan származó import a 2002. évi szint körül alakult.

A gazdaság lassú élénkülését 2003-ban a külső pénzügyi egyensúly romlása és javuló, de még továbbra is igen magas államháztartási deficit kísérte. A folyó fizetési mérleg deficitje 2003-ban 4,6 Mrd euró volt, az előző évinél 1,8 Mrd euróval több. A passzívum növekményének csaknem kétharmada a külkereskedelmi áruforgalom hiányának növekedéséből adódott. A fizetési mérleg egyenlegét negatívan befolyásolta, hogy a szolgáltatások külkereskedelmi forgalmának az egyenlege is romlott (0,9 Mrd euróval). A munka- és tőkejövedelmek, valamint a

viszonytalan átutalások egyenlege kissé mérsékelte a külső pénzügyi egyenleg romlását. Az éven belüli folyamatok az egyensúlyromlás fékeződését jelzik.

A folyó fizetések 2003. évi passzívumának nem egész 10%-át finanszírozták nem adóssággeneráló források (ez az arány 2002-ben 32%-os volt). A változást a magyar tőketulajdonosok külföldi befektetéseinek növekedése magyarázza. A Magyarországra irányuló működő tőke mértéke valamivel nagyobb volt, mint az előző évben.

Az államháztartás hiánya (helyi önkormányzatok nélkül) 2003-ban 1054 Mrd Ft-ot tett ki, 526 Mrd-dal kevesebbet, mint 2002-ben. A deficit 70%-a a központi költségvetésben jelent meg, a többi a társadalombiztosítási alapokban. A központi költségvetés hiánya az előző évinek a felére esett vissza, elsősorban azért, mert a 2002-ben elszámolt egyszeri tételek már nem terhelték a költségvetést. Az is javított az államháztartás egyensúlyi helyzetén, hogy az eseti tételek nélkül számított kiadások 8,9%-kal, a bevételek pedig 13%-kal nőttek. Mindezek ellenére az államháztartás egészében 2003-ban kutatói becslések szerint a GDP 6%-át közelítő hiány keletkezett, amely nemzetközi összehasonlításban rendkívül kedvezőtlen (2002-ben viszont a hiány még 9,4%-os volt).

A központi költségvetés bruttó adósságállománya 2003. december végén 10,6 billió Ft, vagyis az egy évvel korábbinál 1,4 billió Ft-tal több volt, amelynek háromnegyede forintban, míg a többi devizában állt fenn.

A fő termelői ágazatokban és a külkereskedelmi áruforgalomban a 2002. évi mérséklődés után tavaly ismét élénkebb ármozgások voltak (az előző évinél nagyobb áremelkedéssel, illetve a csökkenés helyett bekövetkező szintenmaradással). A változások egyrészt az energia-szektor áralakulásával, másrészt a mezőgazdasági, az élelmiszer-ipari termeléssel és értékesítéssel, valamint a forint árfolyamváltozásaival függték össze. A forint 2002. évi erősödése a külkereskedelemben alig változó devizaárszinttel a forintárak 5-5,5%-os csökkenését eredményezte. 2003 első felében a forint tovább erősödött, az év további részében azonban gyengült, éves szinten pedig a kétirányú változás gyakorlatilag kiegyenlítődt. Ily módon sem az árfolyam, sem a forintárak érdemben nem változtak. Mindezek a kiviteli és a behozatali árakra egyaránt vonatkoztak, s így a cserearány is megközelítőleg csak olyan mértékben (0,5%-kal) romlott, mint amennyivel az előző évben javult.

Az árfolyam említett változásai az exportértékesítésen keresztül az ipari termelői árakra is hatottak, amelyek 2002-ben 1,8%-kal csökkentek, 2003-ban viszont 2,4%-kal nőttek. Az ipari export-értékesítés árszínvonala a külkereskedelmi árakéhoz hasonlóan alakult, a belföldi értékesítés árai pedig az előző évi 1,6%-kal szemben 5%-kal emelkedtek. Az ipar belföldi értékesítésében a korábbi csökkenéssel szemben a továbbfelhasználásra termelő, valamint a tartós fogyasztási cikkeket gyártó ágazatok termékeinek árszínvonala is nőtt (3,5, illetve 3,2%-kal). Az EU átlagában az ipari termelői árak lényegében nem változtak (99,4%).

A mezőgazdasági termelői árak a 2002. évi stagnálás után 2003-ban 6,1%-kal nőttek. Ezen belül a növénytermesztési és kertészeti termékek ára az időjárással összefüggő jobb terméseredmények következtében 20,0%-kal emelkedett, az élő állatoké és állati termékeké pedig az előző évihez hasonló mértékben (6,3%-kal) csökkent.

A fogyasztói árak 2003-ban 4,7%-kal nőttek, az előző évinél 0,6 százalékponttal mérsékeltebben. Bár a 2003. évi áremelkedés 21 éve a legkisebb mértékű volt, az év második felében a növekedés üteme gyorsult, nemcsak az év elejihez, hanem az egy évvel korábbihoz képest is. A 2004. januári adatok az ütem további jelentős gyorsulását jelzik. 2003-ban az átlagosnál jobban drágultak az élvezeti cikkek (10,7%), a háztartási energia (7,3%) és a szolgáltatások (5,9%), míg az átlagosnál kevésbé nőtt az egyéb cikkek, üzemanyagok (3,9%), a ruházkodási cikkek (3%), valamint az élelmiszerek (2,7%) ára, a tartós fogyasztási cikkek pedig 1,4%-kal kerültek kevesebbe, mint egy évvel korábban. Az EU-ban az EUROSTAT előzetes adatai szerint 2003-ban 2%-kal nőttek a fogyasztói árak (az előző évi adat: 2,1%).

A kiskereskedelmi forgalom volumene a reálkeresetek jelentős emelkedése következtében 2003-ban is gyors ütemben, és az előző évihez hasonló mértékben (8,8%-kal) nőtt. A forgalom 47–53%-os arányban oszlott meg az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes, valamint a nem élelmiszertermékek kiskereskedelme között. Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem forgalma az előző évinél és az átlagosnál ugyan kevésbé, de jelentős ütemben (8,1%-kal) bővült. A forgalom túlnyomó részét adó élelmiszer-jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletek (hipermarketek, szupermarketek) 9,5%-kal növelték eladásait, az élelmiszer-, ital- és dohányáru-szaboltokban éves szinten folytatódott a visszaesés. A nem élelmiszer-termékek forgalmának volumene 9,6%-kal nőtt. Az EUROSTAT adatai szerint az Európai Unió tagországainak összesített kiskereskedelmi forgalma a január és november közötti időszak szinte minden hónapjában mérsékelten emelkedett (az előző év azonos hónapjához képest), tagországokként eltérő irányú és mértékű változással.

A magyar kiskereskedelmi forgalom dinamikája a közösségi tagállamokhoz viszonyítva magasnak mondható, a csatlakozó országok között pedig a mezőny első felében foglal helyet. A kiskereskedelmi forgalmon kívül megfigyelt jármű- és üzemanyag-kiskereskedelem 2003. évi eladásainak volumene 7,3%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

A foglalkoztatottak száma az elmúlt év átlagában 1,3%-kal nőtt 2002-hez képest, valamivel élénkebben, mint az előző években. A mintegy 50 ezer fős gyarapodás nagyobb hányadát (73%-át) a női munkavállalók adták. A létszámnövekedés ágazonként eltérő előjelű és a 2002. évinél nagyobb mértékű változások eredménye. A feldolgozóipart és a többi termelő ágazatot (az építőipar kivételével) jelentős létszámcsökkenés jellemezte. A mezőgazdasági és az ipari, építőipari ágazatokban mintegy 40 ezerrel (2,5%-kal) kevesebben dolgoztak, a szolgáltató ágazatokban viszont 90 ezerrel (3,9%-kal) nőtt a létszám. Továbbra is a

mezőgazdaságnak van a legkisebb létszámmegtartó ereje (a csökkenés mértéke 10,7%). A 15–64 éves népesség 57%-a volt foglalkoztatott, az EU 2002. évi 64,3%-os arányszámával szemben. Ezen belül a nők foglalkoztatási színvonala kevésbé maradt el a Közösség átlagától, mint a férfiaké.

A munkanélküliek száma éves átlagban valamivel meghaladta a 2002. évit, de az év folyamán elég jelentősen csökkent, és a III. negyedévtől rendre alacsonyabb volt az előző év azonos időszakánál. A női munkanélküliek száma jobban nőtt, mint a férfiaké, ennek következtében éves munkanélküliségi rátájuk 5,4%-ról 5,6%-ra emelkedett, míg a férfiaké változatlan (6,1%) maradt.

Az alkalmazásban állók keresete 2003-ban számottevően, de az előző évinél mérsékeltebben nőtt. A költségvetési intézmények keresetei jóval gyorsabban emelkedtek, mint a vállalati szféráé. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete 137200 Ft, nettó átlagkeresete pedig 88800 Ft volt. Az év egészében a bruttó keresetek 12%-kal, a nettó keresetek 14,3%-kal nőttek. A nettó keresetek átlagos növekedése ágazatonként nagy eltéréseket takar, a növekedés mértéke azonban mindenütt meghaladta a fogyasztói árákét. A költségvetésben a nettó keresetek 18%-kal, a versenyszférában pedig 12,3%-kal nőttek.

A fogyasztói árák változását figyelembe véve a reálkeresetek 2003-ban 9,2%-kal nőttek (az előző évi mérték: 13,6%).

2. melléklet: Termelőeszköz-felhasználás

2003-ban a mezőgazdasági termelőeszközök kereskedelme az elmúlt évhez viszonyítva folyó áron 3,8%-kal nőtt. Ezen belül a mezőgazdasági gépek kereskedelme az AKII által megfigyelt körben 11,3%-kal, a növényvédő szereké 0,7%-kal bővült. Ezzel szemben az alkatrészek forgalma 7,3%-kal, a műszaki áruké 14,6%-kal, a műtrágyáké pedig 3%-kal csökkent.

1. táblázat

Az összes forgalmazó szervezet termelőeszköz-értékesítése

(millió Ft)

Megnevezés	2002	2003	2003/2002, %
Mezőgazdasági gép (használt nélkül)	89 253	99 305	111,3
Alkatrész	16 604	15 393	92,7
Műszaki áru	1 507	1 287	85,4
Műtrágya	47 312	45 888	97,0
Növényvédő szer (alapanyag nélkül)	45 432	45 749	100,7
Összes termék	200 108	207 622	103,8

Forrás: AKII által megfigyelték köre

A forgalmazói szervezeteknél a 2003 végén rendelkezésre álló zárókészletek értéke az alábbiak szerint alakult:

- 12872 millió Ft értékű mezőgazdasági gép,
- 6773 millió Ft értékű alkatrész,
- 575 millió Ft értékű műszaki áru
- 7273 millió Ft értékű műtrágya,
- 4220 millió Ft értékű növényvédő szer.

Az összes készlet számottevően (csaknem 30%-kal) csökkent 2002-höz képest.

Az elmúlt években az agrárgazdasági támogatási rendszer egyik legstabilabb és egyúttal legforrásigényesebb elemévé vált az új mezőgazdasági erő- és munkagépek vásárlásának, valamint pénzügyi lízingelésének támogatása.

A mezőgazdasági gépberuházások értéke rekordnagyságot ért el. A gépforgalmat továbbra is a traktorok értékesítésének magas részaránya jellemezte.

100 LE alatti teljesítménykategóriájú traktort vásároltak a legtöbben. Továbbra is az MTZ-típusok vezetnek az eladási listát. A korszerűbb nyugati márkák közül az elmúlt évekhez hasonlóan a New Holland- és John Deere-típusokból adtak el a legtöbbet.

A munkagépek közül az előző évhez képest csökkent az ekék, a magágykészítők, valamint a gabonavetőgépek iránti kereslet. Kukoricavetőgépekből csaknem ugyanannyit vásároltak a gazdaságok, mint 2002-ben.

Az értékesített műtrágya összes hatóanyag-mennyisége (424120 hatóanyag-tonna) 3%-kal maradt el az előző évitől. Ezen belül 7,6%-kal csökkent a nitrogén-hatóanyag mennyisége, a foszforé és a káliumé viszont nőtt (3,2, illetve 11,1%-kal).

2. táblázat

Műtrágya-felhasználás

Megnevezés	2002	2003
Értékesített műtrágya, hatóanyagban (ezer t)*	437	424
Ebből: Nitrogén	303	280
Foszfor	62	64
Kálium	72	80
Egy hektár mezőgazdasági területre kijuttatott hatóanyag (kg)	75	72
Egy hektár szántó-, kert-, gyümölcsös és szőlőterületre kijuttatott hatóanyag (kg)	91	88

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás részére.

Forrás: AKII

Az egy hektár mezőgazdasági területre, illetve szántó-, kert-, gyümölcsös- és szőlőterületre kijuttatott hatóanyag mennyisége mérséklődött az előző évhez képest (4, illetve 3,7%-kal). Az igen magas műtrágya árak mellett a gazdálkodók érdeke megköveteli, hogy csak jó minőségű, az engedély okiratban előírt hatóanyag tartalmú, szennyező anyagoktól mentes műtrágyát használjanak fel. Ennek biztosítására 2003-ban még rendelkezésre álltak a megfelelő jogi és hatósági eszközök.

Az igen magas műtrágya-árak mellett a gazdálkodók érdeke megköveteli, hogy csak jó minőségű, az engedélyokiratban előírt hatóanyag-tartalmú, szennyező anyagoktól mentes műtrágyát használjanak.

A forgalomban levő műtrágyák hatósági ellenőrzése 2003-ban is folytatódott. A megyei növény- és talajvédelmi szolgálatok analitikai laboratóriumai 391 műtrágya-minta hatósági vizsgálatát végezték el. Az engedély okiratban előírtnál kevesebb hatóanyag-tartalom a vizsgált tételek 8,9%-ában fordult elő.

3. melléklet: Növényvédőszer-felhasználás, növényvédelem, állategészségügy és állatvédelem

1. Növényvédőszer-felhasználás, növényvédelem

2003-ban 14915 tonna növényvédő szert értékesítettek 45749 millió Ft értékben. Ez mennyiségben 9,4%-os csökkenés, értékben viszont az áremelkedés következtében 0,7%-os növekedés.

A gombaölő szerek felhasználása számottevően (15,9%-kal), az inszekticideké 7,7%-kal csökkent, a gyomirtó szereké viszont csekély mértékben (1,1%-kal) nőtt. A legtöbbet (7276 tonnát) a herbicidekből értékesítettek. A rovarölő szerekből 2412 tonnát, a gombaölő szerekből pedig 3808 tonnát adtak el. A fungicidek forgalmában tapasztalható jelentős visszaesést a gombás eredetű növénybetegségeknek az aszályos évből eredő lényegesen kisebb fertőzési gyakorisága okozta. Az átlagosnál hidegebb tél és szárazabb időjárás a károsítók áttelelésének és felszaporodásának nem kedvezett.

A forgalmazói szervezetek 2003. év végi növényvédőszer-zárókészletének értéke 4220 millió Ft-ot tett ki, 6,7%-kal kevesebbet, mint az előző évben*.

A megyei növény- és talajvédelmi szolgálatok 13374 növény-egészségügyi és 30244 növényvédelmi hatósági ellenőrzést végeztek el, és 628 esetben került sor korlátozó, vagy tiltó rendelkezésre.

Növény-egészségügyi zárlatot 732 esetben – a burgonya baktériumos barnarothadása, a kukoricabogár, a tűzelhalás és a burgonya-fonálférgek elleni védekezésként – rendeltek el. Növényt, növényi terméket 86 esetben semmisítettek meg.

Kötelező növényvédelmi eljárás alkalmazásának elrendelésére 3699, szabálysértési eljárás kezdeményezésére 50 (45 növényvédelmi, 5 talajvédelmi), növényvédelmi bírság kiszabására 243, talajvédelmi bírságra pedig 21 alkalommal volt szükség. Az egy esetre jutó növényvédelmi bírság átlagosan 88065 Ft-ot, a talajvédelmi 40936 Ft-ot tett ki. Bünvádi eljárás 2 ügyben indult talajvédelmi okból.

Az előző évi fertőzések kapcsán – a zárlati károsítók ellen elrendelt megsemmisítésekkel keletkezett károk enyhítésére – 55,8 millió Ft-ot fizettek ki.

Friss fogyasztású élelmiszernövényeink és növényi eredetű élelmiszeripari alapanyagaink növényvédőszer-maradék tartalmát piacon és termőhelyen 1877, export- és import szállítmányban 1727 esetben ellenőrizték. Környezetvédelmi monitoring-vizsgálatot 382 alkalommal végeztek.

* Forrás: AKII

2003-ban 91 növényvédő szer forgalmazását és felhasználását engedélyezték, 70-ét módosították, illetve kiegészítették, 83 készítmény engedélyét pedig visszavonták. Mindezek az EU élelmiszerbiztonsági, ökotoxikológiai, stb. szempontokat kiemelten kezelő újraengedélyezési eljárásával összhangban történtek.

A növénytermesztés általános helyzetét az időjárási körülmények és a spontán piaci hatások együttesen befolyásolták. 2002/2003 tele, illetve a 2003. évi, szélsőségektől sem mentes időjárás nem kedvezett a szántóföldi növénytermesztésnek. Pozitívumként az említhető, hogy a nedvességet igénylő kórokozók járványos fellépését a rendkívüli meleg és szárazság megakadályozta.

Télen a hosszan tartó fagyos időszakok következményeként a repce- és az ősziárpa-állományok súlyosan károsodtak. A repcevetések 50-80%-ának kiszántása számos megyében elkerülhetetlen volt.

A mezei pocok gradációja a nagy mortalitást okozó hideg tél, valamint a rendkívül aszályos nyár miatt nem alakult ki.

Az őszi búza betegségeinek sem kedvezett az időjárás. A májusi, júniusi kánikula hatására a gabona korábban beérett, a lombzat idő előtt elöregedett, s gátolta a betegségek terjedését. Ez a termés mennyiségét és minőségét is csökkentette. A kártevők közül a vetésfehérítő bogarak a termőterület 76%-án gyenge, 24%-án pedig közepes mértékű kárt okoztak.

A kukoricában az előző évhez viszonyítva nőtt a kukoricabarkó-kártétel. A kukoricamoly és a polifág gyapottok-bagolylepke főleg a csemegekukoricában okozott igen jelentős károkat. A zárlati károsító amerikai kukoricabogár az ország valamennyi megyéjében megjelent ugyan, Vas és Zala megye határmenti sávjában, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye északi részén azonban nem fordult elő. A jövőben a károsítók növekvő gazdasági kártételére feltétlenül számítani kell.

A száraz, meleg időjárás számos más növényhez hasonlóan a napraforgó termesztési feltételeit is kedvezőtlenül befolyásolta. A terméseredmények (1,1-3,5 t/ha) a vízhiány miatt nagymértékben a gyomirtás sikerességétől függtek. Az állati kártevők közül a gyapottok-bagolylepke okozott súlyos károkat. Erre eddig nem volt példa. A fehér- és szürkepenészes szár- és tányérrothadás, a peronoszpóra, és a diaportés megbetegedés csak szórványosan okozott kisebb fertőzést.

Ugyancsak kedvezőtlen volt az időjárás a burgonyabogár és a burgonyavész (fitoftóra) felszaporodásához. A fitoftóra tünetei későn és csak az öntözött táblákon jelentek meg. A karantén státuszú baktériumos barnarothadást (*Ralstonia solanacearum*) 44,6 hektár vetőburgonya és 184,21 hektár étkezési burgonya termőterületén azonosították. A növényvédelmi hatóság a korábbi évekhez képest több helyen és nagyobb mennyiségben rendelte el vető-, és étkezési burgonya megsemmisítését (1307, illetve 2773 tonna), továbbá megtiltotta 4187 tonna fertőzésmentes vetőburgonya vetési célú felhasználását.

A cukorrépában számottevő lisztharmat- és cercospóras-fertőzés nem alakult ki. Az állományokban a répabolhák és a barkók ellen kellett védekezni.

A paprikában a kései időszakban lehetett észlelni a baktériumos betegség tüneteit. Az első tünetek június végén, elsősorban öntözött táblákon jelentek meg. Augusztusban a vetésterület 21%-án tapasztaltak járványos mértékű megbetegedést. Az elmúlt években a gyapottok-bagolylepke a paprikában is jelentős kártevővé vált, és 2003-ban rendkívül nagy egyedszámban fordult elő.

A paradicsomban a paprikához hasonlóan szintén a gyapottok-bagolylepke második és harmadik nemzedékének lárvái okozták a legnagyobb kárt. Járványos méretű paradicsomvész-fertőzések az öntözött területeken alakultak ki.

Az uborkában a gombabetegségek kisebb jelentőségűek voltak. A július végi esőzések és az éjszakai lehűlések hatására erős peronoszpóra-fertőzés csak a vetésterület 8%-án volt észlelhető. A szárazság, a meleg a takácsatkák felszaporodásának kedvezett. Augusztusra a területek 33%-án erős kártétel alakult ki.

Gyümölcsöseinkben a polifág rovarok közül a gyapjaslepke tömeges mértékben szaporodott fel a Balaton-felvidéken, a Kisalföldön, a Káli medencében, valamint Sümeg és Devecser körzetében. A Balaton-parti tölgyesekben, kertekben, gyümölcsösökben és díszcserjéken nagy károk keletkeztek (több helyen teljes volt a lombvesztés).

Az almában – a termés szempontjából érzékeny fenológiai szakaszban – az almafa-varasodás számára nem voltak optimálisak a környezeti feltételek, ezért a gyümölcsfertőzés csak gyenge-közepes mértéket ért el. Ezzel szemben az almafa-lisztharmat május végére az érzékeny fajtájú ültetvények 80%-ában megjelent, és csak intenzív védekezéssel lehetett járványszerű terjedését megakadályozni. A karantén kórokozó *Erwinia amylovora* ellen 20858 hektáron kötelező védekezéseket kellett elrendelni. Antibiotikumos kezelést 11319 hektáron végeztek el, mechanikai védekezésként pedig 3885 fát kivágtak, 395331-darabot megcsontoltak. A virágzáskor végrehajtott kémiai védelemnek köszönhetően virágfertőzést nem észleltek. A kártevők közül az almamoly április végétől szeptemberig rajzott. A nemzedékek átfedték egymást, s ez megnehezítette a védekezést. Nagyobb, helyenként 40-50%-os kártétel főként a kiskertekben alakult ki. Június elejétől a takácsatkák felszaporodása is megindult, és az almaültetvények 75%-át gyengén-közepesen károsították. Azokon a területeken, ahol a levélaknázó molyok ellen a kezeléseket nem megfelelő szerrel, vagy nem a megfelelő időben hajtották végre, súlyosabb esetben korai lombhullás is bekövetkezett.

Az őszibarackban főként a keleti gyümölcsmoly második és harmadik nemzedékének tömeges és elhúzódó rajzása növelte a növényvédelmi költségeket.

A kajszii-ültetvényekben a rügypattanás az előző évekhez viszonyítva 3-4 hetet késett. A késői kitavaszkodás és az éjszakai fagyok hiánya miatt a termés

viszonylag elfogadható volt. Kártételt az őszibarackhoz hasonlóan a keleti gyümölcsmoly gradációja okozott.

A csonthéjasok virágzása idején a száraz, meleg időjárás nem kedvezett a monília fertőzések kialakulásának. A meggy-ültetvények 8-10%-án gyenge, 5%-án pedig közepes erősségű fertőzést észleltek.

A cseresznyében a cseresznyelégység nagyobb mértékű kártétele házi kertekben és szórvány-gyümölcsösökben a hatékony védekezés hiányában fordult elő.

Az erős fagyok súlyos károkat okoztak a szőlőültetvényekben. Az elfagyások a mélyebb fekvésű, fagyzugos helyeken, a túlterhelt tőkéken, a talajhoz közeli részeken jelentkeztek. Az aszály miatt a főbb gombabetegségek (peronoszpóra, lisztharmat, szürkepenészes rothadás) nem okoztak számottevő fertőzést. A molyok közül főként a tarka szőlómoly ellen kellett védekezni. A szőlő-levélatkák gyakorisága az ültetvényekben gyenge-közepes mértékű volt.

A legelterjedtebb és legnagyobb területen felszaporodó gyomfaj a parlagfű volt. A gyommentesítési kötelezettség betartását a növényvédelmi szakhatóság ellenőrizte ugyan, de forrás hiányában hatósági kényszerintézkedést nem tudott elrendelni. A mezőgazdaságilag művelt területeken a gyomosodás főként a napraforgó-táblákon okozott veszteségeket.

Uniós csatlakozásunkkal, az áruk szabad áramlásának biztosításával egyértelműen megnő a veszélyes és a hazánkban nem honos növényi károsítók behurcolásának és gazdasági kártételének veszélye. Ennek megelőzésére a Növény- és Talajvédelmi Szolgálat szervezeti megerősítése szükséges.

2. Állategészségügy

2003-ban folytatódott az Európai Uniós csatlakozásunkkal összefüggő jogharmonizációs folyamat. Ekkor bocsátotta ki a tárca az állatokban előforduló fertőző spongiform-encephalopáthiákra (TSE), az állati hulladékokra, az afrikai sertéspestisre, az Aujeszky-féle betegségtől való mentesítésre és a méhállományok védelmére vonatkozó FVM-rendeletet. E jogalkotási tevékenység, különös tekintettel a TSE-re és az állati hulladékok témakörére nagy szerepet játszott abban, hogy 2004. májusában a védzáradék veszélyét elkerülve csatlakozhattunk az Európai Unióhoz.

Az állategészségügy egyik legfontosabb feladata a járványvédelem, a bejelentési kötelezettség alá tartozó, vagy az állategészségügyi jogszabályok által kiemelt egyéb állatbetegségek megelőzése, az ellenük való védekezés, előfordulásuk esetén pedig hatékony és gyors leküzdésük. Éppen ezért alapvető jelentőségű az állami állategészségügyi szolgálat arra irányuló tevékenysége, hogy felderítse az egyes betegségek előfordulását. E tevékenység nagyon fontos része az előre kidolgozott szempontok alapján végrehajtott és az állategészségügyi intézetekben elvégzett laboratóriumi vizsgálatokra alapozott monitoring program.

2003-ban is igen nagy számú monitoring-vizsgálatra került sor, minden esetben negatív eredménnyel. E vizsgálat nemcsak élőállat és állati eredetű termék-exportunk szempontjából nélkülözhetetlen, hanem uniós tagságunkból fakadó kötelezettség is.

1. táblázat

A monitoring-vizsgálatok alakulása

Megnevezés		Mintaszám	Eredmény		
			Negatív	Pozitív	
Ragadós száj és körömfájás	Szarvasmarha	6 241	6 241	0	
	Juh	3 591	3 591	0	
Sertéspestis		269 069	269 069	0	
Sertések hólyagos betegsége		5 655	5 655	0	
Brucella melitensis (juhok és kecskék)		343 438	343 438	0	
TSE	BSE (szarvasmarha)	Rendes vágás > 30 hónapos	86 595	86 595	0
		Kényszervágott > 24 hónapos	4 263	4 263	0
		Elhullott > 24 hónapos	6 532	6 532	0
	Juh Surlókór > 18 hónapos	2 541	2 541	0	

A vadon élő ragadozók veszettség elleni orális immunizálása 2003-ban is folytatódott. Az immunizálás kiterjedt a Duna-Tisza közére és az Északi középhegységre, a Dunántúlon szórányosan előforduló veszettség-esetek környezetében pedig góckezelés történt. 2003-ban rókában és különféle háziállatokban 172 veszettség-esetet mutattak ki (2002-ben még 514 veszettség-eset fordult elő az országban).

Közegészségügyi és állategészségügyi szempontból nagy előrelépést jelenthet, hogy 2004-ben lehetőség nyílik a vadon élő ragadozók veszettség elleni orális immunizálásának az ország teljes területére való kiterjesztésére.

Az agrárgazdasági célok költségvetési támogatása 2003-ban több fertőző állatbetegség mentesítési programjának finanszírozására is kiterjedt. A 3/2003. (I. 24.) FVM-rendelet alapján az alábbi összegekkel lehetett gazdálkodni:

A fertőző betegségek mentesítési programjára előirányzott támogatások

Betegség	Támogatási összeg (millió Ft.)
Sertések Aujeszky-féle betegsége (kis- és nagylétszámú állományok)	289,300
Szarvasmarha-leukózis (kislétszámú állományok)	167,400
Szarvasmarhák fertőző rhinotracheitise (kislétszámú állományok)	151,500
Baromfi-szalmonellózis (étkezési tojást termelő tyúk-állományok)	121,700
Baromfi-szalmonellózis (szalmonella-mentes vágócsirke előállítás)	1 133,000
Juhok brucellózis vizsg. (B. melitensis)	224,400
Összesen	2087,300

3. Állatvédelem

Az állatvédelmi jogszabályok teljes körű EU-jogharmonizációja lényegében befejeződött (2003-ban 4 állatvédelmi jogszabály módosítása, valamint egy új rendelet jelent meg a Magyar Közlönyben). A jogharmonizációs munkában a szakmai szervezetek szakértői mellett a civil állatvédő társadalmi szervezetek is képviseltették magukat.

Megalakult az a szakértői munkacsoport, amelynek feladata olyan kormányrendelet-tervezet kidolgozása, amely a kedvtelésből tartott állatok forgalmazásának engedélyezését, működését és ellenőrzését szabályozza. Az állatvédelmi előírások gyakorlati betartásának az FVM által jóváhagyott ellenőrzési listák felhasználásával történő ellenőrzése, az észlelt hiányosságok feltárása, az intézkedési tervek szakmai elbírálása, valamint a hibák kijavítására adott határidők leteltével az ismételt utóellenőrzések végrehajtása a hatósági állategészségügyi szolgálat feladata.

Az állatvédelem vonatkozásában az ellenőrzés folyamatos, a megyei állategészségügyi és élelmiszer-ellenőrző állomásokról érkező éves jelentés alapján a tárca áttekintette és értékelte a 2003. évi folyamatokat, s meghatározta a következő év kiemelt feladatait.

Szoros és gyümölcsöző munkakapcsolat alakult ki a hazai társhatóságokkal, az EU érintett munkacsoportjaival, valamint a hazai és nemzetközi civil állatvédő szervezetekkel. Az FVM rendszeres továbbképző előadások tartásával, továbbá a média segítségével hozza az érdekeltek tudomására a naprakész információkat.

Francia szakemberek közreműködésével 2002-ben sikeresen lezajlott az állatvédelmi twinning-program. Ennek folytatásaként a már kiképzett magyar szakemberek megyei és helyi szinten adták tovább megszerzett ismereteiket.

4. melléklet: Élelmiszerbiztonság, minőségügy

Az élelmiszer-biztonság egyike azon területeknek, amelyeket mind Magyarország, mind pedig az EU fontosnak tart az egészség megőrzése és a fogyasztók érdekében. Az elmúlt évek állategészségügyi és élelmiszer-botrányai miatt egyre inkább szükségessé vált az élelmiszer-biztonság hangsúlyozása, a fogyasztók bizalmának helyreállítása.

2003-ban folytatódott az uniós jogszabályok átvétele és a magyar jogszabályok harmonizációja. A biztonságos élelmiszer és bor előállításához készen vannak a jogszabályi előírások mind az élelmiszer-, mind pedig a bor-előállításra-, tárolásra és forgalmazásra. Az előírások gyakorlati alkalmazása és oktatása folyamatos.

Hazánk a Magyar Élelmiszerkönyvben (1993-ban) ajánlást fogadott el a Veszély-elemzés, Kritikus Szabályozási Pontok (HCCP) rendszerének alkalmazására. A 90/2003. (VII. 30.) FVM-ESZCSM együttes rendelet az élelmiszer-előállításban- és forgalmazásban kötelezővé tette a HCCP-rendszert, illetve egyes elemeinek az alkalmazását. A hatósági élelmiszer-ellenőrzés feladatait is a megváltozott feltételekhez kellett igazítani.

A Kormány a 66/2003. (V. 15.) Korm. rendelettel létrehozta a Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatalt, amelyet az FVM-miniszter irányít, az egészségügyi, szociális és családügyi miniszter egyetértésével. A Hivatal az élelmiszer- és takarmánybiztonság vonatkozásában döntés-előkészítő, véleményező, javaslattevő, információs és összehangoló szervezet, amely az EU központi hivatalaival és a tagállamok élelmiszer-biztonsági szerveivel tart fenn állandó kapcsolatot.

A Hivatal feladatai közé tartozik három alapvetően új terület is:

- az élelmiszerlánc egészét átfogó, a takarmányozásra is kiterjedő nyomonkövethetőség,
- a tudományosan megalapozott kockázatbecslés, valamint
- az élelmiszerekre és a takarmányokra egyaránt vonatkozó Gyors Vészjelző Rendszer működtetése.

Ez utóbbi rendszeren keresztül az esetleges veszélyforrás azonnal azonosíthatóvá válik, a hatékony, sokirányú kommunikáció segítségével pedig a fogyasztók és a döntéshozók késedelem nélkül hozzájuthatnak a szükséges információkhoz.

Az élelmiszer-biztonság szempontjából lényeges a humán-egészséget és környezetet befolyásoló szennyezők, valamint a patogén-mikróbák okozta egészségügyi ártalmak megszüntetése, a természetes eredetű toxinok,

agrokemikáliák, nehézfém-szennyeződések és egyéb környezeti tényezők kezelése, ártalmatlanítása, az élelmiszer-biztonsággal összefüggő dokumentáltság, a tájékoztatás (az élelmiszer-jelölés is), valamint a témával kapcsolatos oktatás és nevelés.

Magyarországon a feldolgozott élelmiszerek hatósági minőségellenőrzése során gyűjtött információk alapján a 6968 élelmiszer-előállító üzemből (a dohány- és borüzemek nélkül) 5024-ben biztosan működtetnek valamilyen formában HCCP-rendszert. A valóságos helyzet ennél feltehetően jobb, ugyanis csak 2004-ben fognak eljutni a hatósági ellenőrök a többi élelmiszer-előállítóhoz.

Évről-évre nő azon élelmiszer-gyártók száma, ahol alkalmazzák a HCCP-rendszert, 2002-ben az ellenőrzött üzemek 62%-a, 2003-ban már 72%-a alkalmazta a veszély-elemzés és a kritikus pontokon történő szabályozás rendszerét.

A nagy és közepes kapacitású, illetve a kis- és egyszemélyes üzemek vonatkozásában igen eltérők a HCCP-rendszer bevezetésével kapcsolatos tapasztalatok. A növényolaj-előállítók (kis kapacitású, hidegen sajtolt termékeket gyártók), valamint az egyéb termékeket gyártók (pattogatott kukorica, méz, pirított napraforgómag) csupán 60%-ot alig meghaladó hányada alkalmazza a rendszert. Ezt a helyzetet még az is súlyosítja, hogy az egy-két személyes, vagy a családi vállalkozású üzemekben a HCCP-rendszer lényegében csak formálisan létezik, ezekben ugyanis ugyanazon személyek felelősek a rendszer felügyeletéért, ellenőrzéséért, valamint az üzemi feladatok teljesítéséért.

A hatósági szakemberek által tapasztalt hibák két fő csoportba sorolhatók:

- A kézikönyvben leírtak túl általánosak, hiányosak, nem tartalmazzák a veszély megelőzésére szolgáló intézkedéseket;
- A hozzáállás és az oktatás-tanulás területe. Sokszor maguk a vezetők sincsenek tisztában a HCCP lényegével. Mit várhatunk el akkor a beosztottaktól?

A HCCP-rendszer alkalmazásával számos üzemben javult a higiéniai és a technológiai fegyelem. Nagyobb figyelmet fordítanak a beszállított anyagok ellenőrzésére, a gyártás során alkalmazott technológiai paraméterek, továbbá a takarítás és a fertőtlenítés szabályainak pontos betartására.

A kockázatbecslés alapján végzett mikrobiológiai ellenőrzések azt bizonyítják, amennyiben ha vizsgálatokkal nyomon követhető a termék mikrobiológiai szennyezettsége, akkor az üzemek jobban odafigyelnek a megelőző tevékenységekre.

5. melléklet: Mezőgazdasági vízgazdálkodás

A tárca szakmai felügyeletet gyakorol a mezőgazdasági vízgazdálkodást és vízkárelhárítást végző vízgazdálkodási társulatok és mezőgazdasági vállalkozók, valamint önkormányzatok felett. A megyei FM-hivatalok közreműködésével a 2003. évi agrártámogatások keretében a vízgazdálkodási létesítmények rekonstrukciójához, üzemeltetéséhez, a vízkár-elhárítási feladatok megvalósításához az FVM 5601 MFt támogatást nyújtott, az alábbiak szerint:

1. Vízgazdálkodási társulatok

• Beruházásra és rekonstrukciós célra	
Felhasznált támogatás:	2 514 MFt
Felhasznált saját erő:	465 MFt
• Vízgazdálkodási művek fenntartására	
Felhasznált támogatás:	2 372 MFt
Felhasznált saját erő:	875 MFt
• Eszközbeszerzésre	
Felhasznált támogatás:	6,0 MFt
Felhasznált saját erő:	56 MFt
• Egyéb célra (szivattyútelep-rekonstrukció, védekezés, helyreállítás, stb.) igénybe vett támogatás:	
	235 MFt
Vízgazdálkodási társulatok összesen:	5 127 MFt

2. Mezőgazdasági gazdálkodók, önkormányzatok

Felhasznált támogatás:	474 MFt
Felhasznált saját erő:	426 MFt

A vízgazdálkodási társulatok 2003-ban a mezőgazdasági vízgazdálkodás és vízkárelhárítás érdekében az alábbi tevékenységet folytatták:

• Beruházásra és rekonstrukcióra elvégzett munkák:	
Csatornahossz:	1 096 km
Földmunka:	2,9 M m ³
Cserjeirtás:	3,2 M m ²
Kaszálás:	8,7 M m ²
Műtárgy-beruházás, illetve rekonstrukció:	875 db
• Vízgazdálkodási művek fenntartására elvégzett munkák:	
Csatornahossz:	11 472 km
Földmunka:	1,5 M m ³
Cserjeirtás:	7,2 M m ²
Kaszálás:	134,2 M m ²
Műtárgy:	3 112 db

A mezőgazdasági vízgazdálkodást érintő EU-intézkedések és a csatlakozást követő harmonizációs feladatok, valamint a Víz-keretirányelv részletes megismerését szolgálja a Dialógus-program, amellyel kapcsolatban az ország jelentős régióiban a területi szakemberek részvételével egész napos konferenciák zajlottak le.

A vízgazdálkodással összefüggésben a tárca kidolgozta a kormányzati szintű Nemzeti Aszálystratégia mezőgazdaságot érintő feladatait és cselekvési programját. A kiemelt kormányprogramként meghirdetett új Vásárhelyi Terv, valamint a Duna-Tisza közti homokhátság vízgazdálkodását, árvízi és aszálykárának csökkentését megvalósító program is elkészült.

6. melléklet: Talajvédelem, környezetvédelem, alternatív biológiai gazdálkodás

A fenntartható fejlődés az új évezred egyik legfontosabb feladata, hiszen természeti erőforrásainkat csak így tudjuk hosszú távon megőrizni, utódainknak "átadni". A mezőgazdaság a természeti erőforrások szempontjából különösen fontos ágazat, s nem véletlenül sorolják az agrár-környezet-gazdálkodási programot, benne a környezetbarát mezőgazdasági termelést az EU kiemelt programjai közé. A természeti erőforrások hosszú távú védelme nem csupán az EU-jogharmonizációs tevékenységből, valamint egyéb nemzetközi egyezményekből fakadóan ró kötelezettségeket, hanem versenyképességünk megőrzésének és növelésének is igen fontos tényezője.

1. Talajvédelem

A talajvédelem szabályozására 2001-ben hatályba lépett a 86/278/EGK-irányelv magyarországi bevezetésére hivatott 50/2001. (IV. 3.) Korm. rendelet (a szennyvizek és szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználásának és kezelésének szabályairól). A csatornázási és szennyvíztisztítási beruházások fejlesztésével már 2002-re megnőtt az a mezőgazdasági terület, ahol szennyvíziszapot használnak fel, a szennyvíztisztító berendezéseket üzemeltetők számára ugyanis bármilyen egyéb megoldás (deponálás, égetés, víztelenítés, forgalomba hozható komposzt készítése, stb.) költségesebb ennél. Ehhez a folyamathoz az is hozzájárul, hogy a földhasználók egyre több információt kapnak a kijuttatandó iszapok beltartalmáról, amely a szigorú engedélyezési rendszernek és ellenőrzésnek köszönhetően megbízható, szennyezés-mentes szervesanyag-pótlásnak tekinthető.

A jogszabály előírja a szennyvíztisztítók olyan adatszolgáltatását, amelynek alapján pontos képet kaphatunk a mezőgazdasági területen felhasznált iszapról. Az első értékelés 2003-ra készült el. Az adatokból megállapítható, hogy a jogi szabályozás következtében valamelyest nőtt a szennyvíziszap mezőgazdasági felhasználása: a korábbi évekhez képest 2002-ben 13%-kal nagyobb mezőgazdasági területen használtak fel kezelt, kommunális szennyvíziszapot, s a felhasznált iszap mennyisége szintén 13%-kal (41860 tonnára) bővült.

A 91/676/EGK-irányelv – az ún. „nitrát-direktíva” – magyarországi bevezetését szolgálja a 49/2001. (IV. 3.) Korm. rendelet. A jogszabály értelmében 4 éves szakaszokból álló akcióprogramok keretében szükséges korszerűsíteni az állattartó telepeket. A 2070/2001. (IV. 10.) Korm. határozat körvonalazza a kormány feladatait, amelyek alapján 2003-tól támogatni kell a gazdálkodókat környezetvédelmi forrásokból, valamint az agrártárca költségvetési forrásaiból, a meghatározott hatósági feladatok ellátásához szükséges intézményfejlesztés pedig már 2002-től elindítandó.

2003-ban folytatódott a gazdák felkészítése, valamint a jogszabályban előírtakkal kapcsolatos közönség-tájékoztatás, amelyet a növény- és talajvédelmi szolgálatok szerveztek meg. Sajnálatos, hogy a „nitrát-rendelet” végrehajtásához, a szennyvíz és a szennyvíz-iszap mezőgazdasági felhasználásához, valamint a végrehajtás ellenőrzéséhez szükséges intézmény fejlesztés a szolgálatok esetében nem valósult meg.

2002. volt az akcióprogram első éve, így egyelőre még nagyon kevés szakmai tapasztalatunk van. A jogszabály szerint a termelőknek a 2002-re vonatkozó adatokat 2003-ban kellett a talajvédelmi hatósághoz eljuttatniuk. A beérkezett adatlapok száma: 22570, ebből az állattartó gazdálkodóktól beérkezett adatlapok száma: 4147. Az adatlapokat 2003-ban dolgozták fel. Ezek szerint közel 116 ezer hektár nitrát-érzékeny területre 3487000 tonna istállótrágyát juttattak ki, átlagosan 30 t/ha adagban. Ez hektáronként 110 kg nitrogén-hatóanyagnak felel meg. Csaknem 4 millió m³ hígtrágyát juttattak ki 30 ezer hektár, nagyrészt szántó területre (átlagosan 145 kg/ha nitrogén-hatóanyag). A 2003. évi adatok beküldése és feldolgozása folyamatos.

Nincs adat arról, hogy a nitrát-érzékeny területeken kívül hányan tartják be a jó mezőgazdasági gyakorlat szabályait. Az első évben a legfontosabb feladat a jogszabály minél szélesebb körű megismertetése, a propaganda-tevékenység volt. Előreláthatólag három év szükséges ahhoz, hogy képet lehessen alkotni a jó mezőgazdasági gyakorlat szabályainak betartásáról (a tapasztalatok leszűrése). A jogszabály egyre szélesebb körű megismertetésének hatására várhatóan mind a végrehajtás, mind az adatszolgáltatás gördülékenyebbé fog válni. Részletes értékelésre azonban csak az első akcióprogram lezárása után lesz mód.

A „nitrát-irányelv” végrehajtásáról a KvVM az FVM bevonásával elkészítette első ország-jelentését az Európai Bizottság részére (beszámoló az irányelv magyarországi bevezetésének első eredményeiről, a Bizottság által megadott szempontok alapján).

A Növény- és Talajvédelmi Szolgálat által működtetett, az EU-15-ök esetében is mintaértékűnek tekinthető Talajvédelmi Információs és Monitoring Rendszer (TIM) célja a talajok környezeti állapotának és a talajjellemzők változásának nyomon követése. 2003-ban a TIM üzemeltetésére és fejlesztésére az FVM közel 35 millió Ft-ot fordított. Az adatok alapján megállapítható: a mezőgazdasági és erdészeti területek talajainak környezeti állapota megfelelő, nehézfémekkel, peszticid-maradványokkal és egyéb káros anyagokkal való terhelésük messze elmarad a megengedett szennyezettségi határértékektől. A kiváló minőségű mezőgazdasági termékek előállításának ezért hazánkban nincs talajvédelmi akadálya.

Az 1992. óta üzemeltetett TIM adatai alapján 2003-ban a talajok nitrát-tartalmával kapcsolatos értékelésre is sor került (a nitrát-rendeletben meghatározottak szerint). Az adatokból megállapítható: annak ellenére, hogy a talaj nitrát-tartalma a mintavétel időpontjától és az időjárási tényezőktől jelentősen függ,

a környezetvédelmi szempontból már kockázatosnak ítéltető 50 mg feletti nitrát-tartalom 11 év átlagában csupán a minták 1,7-7,2%-ában volt mérhető. A felszín alatti vizeket veszélyeztető 100 cm alatti talajréteg nitráttartalma a minták több, mint 80%-ában 0-10 mg/kg közötti, amely igen alacsony érték.

2. A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP)

A NAKP-ot több évi, a környezetvédelmi tárcával közösen végzett előkészítő munka után a Kormány a 2253/1999. évi Korm. határozattal fogadta el, s fokozatos bevezetését rendelte el.

A NAKP az Európai Uniónak „A környezet védelmét és a táj megőrzését szolgáló mezőgazdasági termelési módok támogatásáról” szóló 2078/92 tanácsi rendeletével, illetve az e rendeletet integráló 1257/1999 vidékfejlesztési EU-tanácsi rendeletével összhangban készült el a különböző környezetkímélő mezőgazdasági termelési módok elterjesztéséhez. Az EU 1992 óta kötelezi tagállamait agrár-környezetvédelmi programok működtetésére (az EU 1257/99 tanácsi rendelete 43. cikkelyének (2) bekezdése) abból a célból, hogy az EU gazdálkodói számára környezetbarát termelésre való ösztönzési rendszert alakítsanak ki. A különböző környezetkímélő gazdálkodási módszereket az EU által meghatározott formában, programba foglalva kell működtetni (mint ahogyan ez már hazánkban is bevezetésre került az NAKP keretében). Magyarország agro-ökológiai adottságai kiválóak a környezetbarát, minőségközpontú agrárfejlesztéshez, így azon túl, hogy számottevő mértékű támogatásokhoz juthatunk EU-forrásokból, agrárpiaci érdekeink is alátámasztják a mezőgazdaság környezetbarát fejlesztését.

A programot 2002-ben vezették be. A program agrár-környezetvédelmi intézkedéseit célprogramok tartalmazzák. A célprogramok egyrészt meghatározott térségekre vonatkoznak (sajátos helyi adottságokra épülnek), illetve az ország teljes területére kiterjeszthetők.

Az országos célprogramok célja: segíteni a környezetbarát termelési eljárások elterjedését a magyar mezőgazdaságban, a hosszú távon is fenntartható és versenyképes gazdálkodás kialakulása érdekében. Az országos célprogramok az alábbiak:

- Agrár-környezetgazdálkodási alapprogram;
- Integrált növénytermesztési célprogram;
- Ökológiai gazdálkodási célprogram;
- Gyepgazdálkodási célprogram;
- Vizes élőhely célprogram.

A térségi programok célterületei közé olyan térségek és kistérségek tartoznak, amelyek természetvédelmi, talajvédelmi, vagy vízvédelmi szempontok miatt valamilyen speciális hasznosítást igényelnek. A térségenként kidolgozott földhasznosítási formák, gazdálkodási módszerek elterjedését támogatják a

célprogramok. A térségi célprogramok élőhely-védelmi céllal hálózatot alkotnak, amely az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) rendszerére épül.

Az EU rendszerével megegyezően az agrár-környezetvédelmi program területalapú és kiegészítő támogatásokra épül. A program kiindulási pontjai a környezetkímélő gazdálkodási módszerek alkalmazására épülő terület- (hektár-) alapú támogatások. A program keretében a gazdálkodók egy előzetesen kidolgozott környezetkímélő termesztési/termelési technológia végrehajtására szerződnek több éves időszakra. A területalapú támogatásokat egyéb támogatások egészítik ki, amelyek az agrár-környezetgazdálkodási célokat szolgáló tevékenységek megvalósításához és a célprogramok előírásainak végrehajtásához kapcsolódnak (Környezetbarát technológiaváltást segítő beruházások-fejlesztések, ökológiai és extenzív állattartás támogatása, stb.).

A NAKP megvalósítása a 2003. évi agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételeinek általános feltételeiről szóló 290/2002. (XII. 27.) Korm. rendelet, valamint az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM-rendelet alapján folytatódott. A NAKP működtetésére a tárca 2003-ben 4,5 Mrd Ft forrást rendelt. A támogatást pályázattal lehetett igényelni. Az agrár-környezetgazdálkodási területalapú támogatás összege a célprogramok függvényében 8-50 ezer Ft/ha között mozgott.

A területalapú pályázati felhívásra összesen 7503 pályázatot adtak be. A pályázott terület megközelítette a 301 ezer hektárt, a támogatási igény pedig meghaladta a 5,4 Mrd Ft-ot, mely összeg nem foglalja magába a kiegészítő támogatások igényeit. Az egy pályázatra jutó átlagos terület 40 hektár, az igényelt összeg átlagosan 725 ezer Ft, az egy hektár pályázott területre jutó átlagos támogatási igény 18100 Ft.

A területalapú támogatások bírálata célprogramok szerint történt, előre meghatározott szakmai szempontrendszer alapján (a gazdaság környezeti érzékenysége, a vidéki foglalkoztatáshoz való hozzájárulás, a piaci kapcsolat és a szakirányú végzettség megléte, stb.). A 2003. évi támogatási keret csupán 234 ezer hektáron tette lehetővé a különböző környezetkímélő technológiák alkalmazását, ezért csak 5056 pályázat támogatására nyílt lehetőség. Egy nyertes pályázat átlagos területe 46,3 hektár, a támogatás átlagos összege 824 ezer Ft, az egy 1 ha pályázott területre jutó átlagos támogatás pedig 17800 Ft.

1. táblázat

A NAKP keretében benyújtott és nyertes pályázatok megoszlása

Célprogram	Pályázott terület (ha)		Pályázatok száma		Pályázott támogatás (ezer Ft)	
	összes	nyertes	összes	nyertes	összes	nyertes
Agrár-környezetgazdálkodási alapprogram	20 253	14 716	220	133	397 285	292 097
Integrált növénytermesztési célprogram	21 308	12 976	2 426	1 313	906 505	567 865
Ökológiai gazdálkodási célprogram						
átállási terület	32 132	28 168	744	631	658 718	572 457
átállt és vetőmag-terület	33 488	29 948	489	484	554 610	484 447
Gyepgazdálkodási célprogram	123 769	88 893	2 546	1 656	1 251 633	889 785
Vizes élőhely célprogram	18 206	17 879	106	100	146 434	143 032
ÉTT-célprogram	51 456	41 588	972	739	1 522 203	1 218 390
Összesen	300 612	234 168	7 503	5 056	5 437 388	4 168 073

A területalapú támogatások mellett kiegészítő támogatást kaphattak a pályázók:

- ökológiai és extenzív állattartásra,
- agrár-környezetgazdálkodási bemutató-gazdaságok kialakítására és működtetésére,
- komplex agrár-környezetgazdálkodási mintaprojektek lebonyolítására, valamint,
- az agrár-környezetgazdálkodáshoz kapcsolódó egyes fejlesztési feladatok megvalósítására.
 - a. Ökológiai és extenzív állattartási támogatást 1495 pályázó igényelt. A gazdálkodók 61%-a sikeresen pályázott, a kiutalt támogatási összeg: 500 millió Ft;
 - b. Agrár-környezetgazdálkodási bemutató-gazdaságok kialakítására és működtetésére 49-en pályáztak, 50%-os sikerrel. A támogatási összeg: 104 millió Ft,
 - c. A komplex agrár-környezetgazdálkodási mintaprojekt-lebonyolítási témára 55 pályázat érkezett. A pályázatok 35%-át fogadták el, 64 millió Ft támogatási összeggel;
 - d. Az agrár-környezetgazdálkodáshoz kapcsolódó egyes fejlesztési feladatok megvalósítására 75 pályázó nyújtott be támogatási igényt. A pályázatok 43%-át fogadták el, a megítélt támogatás: 183 millió Ft.

A NAKP keretében támogatottak kisebb része a nemzeti finanszírozású támogatás keretében folytatja a 2002-ben megkezdett, 5 éves agrár-környezetgazdálkodási programot.

3. Ökológiai gazdálkodás

Az ökológiai gazdálkodás támogatása a NAKP részeként valósul meg, külön elemzését azonban az indokolja, hogy e művelési mód a világ fejlett országaiban mára önálló ágazattá vált.

Magyarországon a világ más országaihoz hasonlóan az elmúlt években, de különösen 2002-ben (a NAKP indításával) dinamikusan nőtt az ökológiai gazdálkodással művelt terület és az ilyen módon gazdálkodó szervezeti egységek száma. 2002-ben már 103 ezer hektáron (a mezőgazdasági terület 1,75%-án), 1117 gazdaságban folyt ellenőrzött ökológiai gazdálkodás. A növekedés 2003-ban is folytatódott, az ökológiai gazdálkodásba bevont terület 116535 hektár, az ellenőrzött mezőgazdasági termelők száma pedig 1272 volt (11,3, illetve 13,9%-os növekedés 2002-hez képest).

A ellenőrzött területből mintegy 60% a már átállt, ökológiai minősítésű és 40% a még átállási időszakban lévő terület aránya (az előző évben ez az arány 55% és 45% volt). 2002-2003-ban jelentős mértékben növekedett az ökológiai gazdálkodásba vont szántó- és gyepterület. Örvedetes az olajos növények, a gyümölcs, szőlő a zöldségfélék területénél tapasztalt növekedés is.

2. táblázat

Az ökológiai gazdálkodásba bevont terület és az ellenőrzött vállalkozások számának alakulása (1998-2003)

Vállalkozások tevékenysége	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ellenőrzött mezőgazdasági terület, ha	22 501	35 979	53 649	79 178	103 700	116 535
Vállalkozások száma						
Mezőgazdasági termelők	330	333	495	764	1 117	1 272
Méhészek	49	76	165	207	193	177
Vadon termő növények begyűjtői	3	4	6	8	10	11
Feldolgozók, csomagolók	17	25	41	67	100	215
Kereskedelmi egységek	2	36	54	72	92	53
Importőrök	0	1	1	1	5	47
Összesen	401	475	762	1 119	1 517	1 775*

*Az összes vállalkozásból 16 vállalkozás mezőgazdasági termelési és feldolgozási, 43 feldolgozó és importőri, 1 pedig termelői, feldolgozó és importőri tevékenységet együtt folytat.

Állattartással 139 gazdaság foglalkozik, összesen 11210 számosállat-állománnyal. Az állatállomány 2002-ben jelentősen (33,6%-kal) nőtt, 2003-ban

azonban a NAKP keretében meghirdetett ökológiai és extenzív állattartási támogatás ellenére sem volt számottevő növekedés. Az ökológiai gazdálkodást folytatóknál a számosállat-sűrűség (szá) igen kicsi, a teljes mezőgazdasági területre számolva csupán 0,1 szá/ha. A rét-és legelő területre számított érték 0,22 szá/ha. Ez különösen annak figyelembevételével nagyon alacsony, hogy a rendelet hektáronként két számosállat tartását engedélyezi. Az állatfajok közül a szarvasmarha képviseli a legnagyobb arányt (68%). A további sorrend: juh (22%), baromfi (6,8%), sertés (4,1%). A 177 méhészettel foglalkozó gazdálkodó 14466 méhcsaládot tart. Sajnálatos, hogy mind a méhészek, mind pedig az ökológiai módon tartott méhcsaládok számában az előző évhez képest visszaesés figyelhető meg (az előző évi adatok: 207 és 15500).

A Magyarországon termelt, minősített ökotermékek mintegy 80%-át külföldön értékesítjük. Fő exportpiacaink Németország, Svájc, Hollandia, Ausztria, Franciaország és az Egyesült Királyság. Az export jelentős részét feldolgozatlan, nyers termékek teszik ki, de a feldolgozott termékek kivitele is nő. A növekvő termelés azért is öröndetes, mert a fejlett országokban még mindig keresleti piac van ezen termékek iránt, vagyis a hazai ökotermékek számára jók az exportlehetőségek. Jelenleg 20-40%-os felárat kaphat a termelő a minősített biotermékekért. A felár a feldolgozottsággal együtt tovább nőhet.

3. táblázat

**Ökológiai gazdálkodásba vont területek alakulása
(1996 - 2003.)**

(hektár)

Főbb növény- csoportok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Gabonafélék	3 115	5 556	7 200	8 086	15 730	23 746	25 174	25 756
Hüvelyesek	50	178	322	155	1 388	1 951	2 835	1 954
Olajos növények	3 439	3 404	3 690	4 461	4 320	5 337	8 759	8 924
Takarmány- növények	1 016	1 626	2 300	2 778	3 377	4 595	8 417	10 051
Egyéb szántóföldi növények	278	701	550	1 484	3 631	82	496	2 620
Zöldségfélék	158	270	290	270	327	4 356	1 004	1 081
Fűszer-és gyógynövények	224	245	396	380	135	367	866	355
Gyümölcs	157	532	570	1 054	795	951	1 135	1 897
Szőlő	106	198	218	162	187	202	359	454
Gyep, rét, legelő	3 784	6 403	6 670	15 603	20 641	30 304	42 644	49 094
Ugar	133	152	295	1 490	2 720	3 731	3 254	5 595
Egyéb (halastó, erdő, nádas)					398	3 319	8 675	8 428
Vetőmag termőt.						237	82	326
Összesen	12 460	19 265	22 501	35 979	53 649	79 178	103 700	116 535

A megnyugtató exportpiaci helyzet ellenére továbbra is szükség van jó marketing-tevékenységre.

A kedvező külpiazi lehetőségek nem ösztönzik eléggé a termelőket a belső piac megnyerésére. A belföldi kereslet jelenleg még elenyésző, s a magasabb árak miatt a közeljövőben gyors növekedésre nem is számíthatunk. A feldolgozó-, csomagoló-egységek száma 2003-ban 100%-ot meghaladó mértékben nőtt. Ez és a kereskedelmi egységek számának növekedése alapul szolgál a hazai fogyasztás alacsony szintjének emelkedéséhez.

A feldolgozottsági szintet növelni kell, a hazai fogyasztók tájékoztatására pedig az eddiginél nagyobb hangsúlyt kell fektetni.

7. melléklet: Erdő- és vadgazdálkodás, halászat

1. Erdőgazdálkodás

Az erdészet éves tevékenységét alapvetően az erdőtörvényben és annak végrehajtási rendeleteiben foglaltaknak megfelelően végzi.

Az erdőgazdálkodás éves teljesítménye a nemzetgazdaság egészében csak 0,3%-ot képvisel. Az erdőgazdálkodás anyagi teljesítményét és az erdő vagyoni értékét, valamint annak anyagi hozadékát azonban sokszorosan meghaladja az immateriális vagyoni érték, amelyet az erdő a társadalom egészének szolgálatában betölt sokirányú természetvédelmi és humán-egészségügyi funkcióin keresztül.

1.1. Az erdőgazdálkodás vagyoni és tulajdoni viszonyai

Magyarország összes földterületének több mint egyötöde az erdőgazdálkodásba vont terület, amelynek 93,3%-át borítja faállomány. Magyarországon a szántó után az erdő a második legnagyobb művelési ág. A faállománnyal borított 1834 ezer hektár terület – amelyre erdőterv is van – tulajdoni megoszlása a következő:

- állami tulajdon: 1040 ezer hektár (57%);
- közösségi tulajdon: 11 ezer hektár (1%);
- magántulajdon: 783 ezer hektár (42%).

Az elmúlt éveket a magántulajdonú erdők területének folyamatos növekedése jellemezte (új erdők telepítésével), míg az állami és a közösségi tulajdonú erdők területe stabilizálódott.

A magánerdő-területek közel felénél továbbra is gond az erdőgazdálkodás működőképességének megteremtése, s itt nem folyik okszerű erdőgazdálkodás. Ennek okai a tulajdonviszonyok rendezetlensége (ez még mindig alapvető hiányosság), a közös tulajdon feletti rendelkezési jog gyakorlásának nehézsége, a speciális erdészeti gépek-eszközök hiánya. Az erdészeti szakhatóságnak csak igen korlátozottak a működésképtelen tulajdonosi kör megszervezésével kapcsolatos lehetőségei. A passzív erdőtulajdonosok erdőgazdálkodási tevékenységének a megszervezését az ún. integrátori hálózat kiépülésének – az erdészeti támogatási rendszeren keresztül történő – elősegítésével tudja az erdészeti szakhatóság ösztönözni.

Az állami tulajdonú erdőkben folyó erdészeti tevékenység szakmai színvonala összességében jó. Az állami erdők kezelése alapvetően összhangban van az erdőtörvény által megszabott szakmai követelményekkel.

Magyarországon az erdőterület évről évre növekszik. Gyarapszik az összes favagyon is, amelynek mennyisége 336 millió köbmétert tesz ki.

Az általános európai helyzettől eltérően nálunk az összes erdőterület 85%-án lombos erdő található, a fenyőerdők területe csupán 15%. Jellemző a fajok sokfélesége és az elegyesség. A hazai erdők összetételük alapján változatosak, állékonyak.

Az erdők egészségi állapota 2003-ban országos viszonylatban kis mértékben romlott. A gazdálkodói jelentések alapján megállapítható, hogy a biotikus és abiotikus károsítások együttes területe nagyobb, mint az előző évben. Erdeink számára az elmúlt években a legnagyobb gondot a nyári időszak forrósága, s az ezzel egyidejűleg jelentkező szárazság okozta. A károk mérséklése és megszüntetése továbbra is számottevő állami szerepvállalást, támogatást igényel.

A tárca kidolgozta és elfogadta Magyarország nemzeti erdőstratégiájának kerettervezetét, amelynek alapján – a tudományos alkotó műhelyek közreműködésével – széleskörű társadalmi vita után 2003-ban lezárult a Nemzeti Erdőprogram kidolgozása.

1.2. Fakitermelés

Az erdőgazdálkodók 2003-ban 101 ezer hektárt meghaladó erdőterületről több mint 7,1 millió bruttó köbméter fatömeget termeltek ki. Ez az erdőtervi éves kitermelési lehetőségeknek a 72%-át teszi ki.

Az engedély nélküli fakitermeléseket – amelyek inkább a magánszektorra jellemzőek – az erdészeti hatóság erdőgazdálkodási bírság kivetésével igyekszik fékezni. Ennek hatékonyságát viszont számottevően rontja az elhúzódozó jogorvoslati út, valamint a végrehajtási eljárás nehézsége. Az ország egyes területein az erdőtulajdonosok az alacsony felderítési arány és a büntetőjogi szabályozás nem megfelelő szigora miatt továbbra is védtelenek a falopásokkal szemben.

1.3. Erdőfelújítás, erdőtelepítés

Az erdőgazdálkodók a 2003. évi jogszabályokban előírt erdőfelújítási kötelezettségeiknek jó színvonalon tettek eleget. A véghasználatok utáni felújítási kötelezettség mértékét a tárgyévi erdőfelújítási első kivitelek nagysága (21,3 ezer hektár) 217 hektárral meghaladja. Szakmai szempontból azonban továbbra is kedvezőtlen az erdőfelújítási első kiviteleknél a magról történő felújítások alacsony (16%), és a sarjztatás magas (34%) területi aránya. A természetközeli erdőgazdálkodás arányának növelését a magas vadlétszám is korlátozza. Helyenként nemcsak a természetes erdőfelújítások, hanem a mesterséges újratelepítések is csak vadkár-elhárító kerítések mögött végezhetők el sikeresen.

A FVM új erdőtelepítési programot dolgozott ki, amely a 2001-2010 közötti időszakban évi 15 ezer hektár erdőtelepítéssel számol, zömében a mezőgazdasági művelésből kikerülő földterületeken. A 2001-ben indult tíz éves erdőtelepítési

program 2003-ban is folytatódott. Az őszi telepítések területi adatait is figyelembe véve a 15 ezer hektáros telepítési előirányzat a rendelkezésre álló forrásokból 12 ezer hektárra teljesült.

Az erdőtelepítések hozzájárulnak az ökológiai adottságokhoz jobban igazodó földhasználathoz, magához a vidékfejlesztéshez, a foglalkoztatási gondok enyhítéséhez, a belvízveszéllyel rendszeresen fenyegetett térségek védelméhez, valamint a környezetnek, a tájnak és az élővilágnak a védelméhez is. Hosszabb távon az egészségesebb emberi környezet kialakítását is elősegítik.

2. Vadgazdálkodás

A magyar vadgazdálkodás alapja az ország mintegy 9 millió 200 ezer hektár szabad vadászterületén élő, kiváló minőségű vadállomány, és az ezzel való magas színvonalú gazdálkodás. A kedvező természeti és földrajzi adottságokból fakadó előnyünket a vadállomány korszerű szemléletű hasznosításával szükséges megtartani, többek között átgondolt, kiegyensúlyozott szabályozással. A minisztérium javaslatára – a TermékTanáccsal folytatott 2003. évi egyeztetések értelmében - a belföldi vadhús fogyasztás ösztönzésére marketing terv elkészítését határozta el a TermékTanács.

Az ágazat kiemelkedő értéke, a magyar vadászat, vadgazdálkodás világhírneve nagyvadállományunk minőségén alapszik. Ez a minőség az Európai Unióba való belépésünkkel mindinkább felértékelődik. A legjobb magyar trófeák évről évre a Nemzetközi Vadászati és Vadvédelmi Tanács (CIC) minősítése alapján a világranglista első 10 helyének valamelyikére kerülnek.

A nagyvadfajoknak a 2000-2001-es vadászati évig visszatekintő terítékadataiból megállapítható, hogy a nagyvadlétszám erőteljesen növekedett, nem kis gondot okozva az elsődleges termelő ágazatoknak (mező- és erdőgazdálkodás). Jelentősen nőtt a folyó áron számított vadkár, a vadgazdálkodók bevétele pedig csökkent. A 2003-ban elfogadott Körzeti Vadgazdálkodási Terveiben meghatározott szakmai irányelv lehetőséget ad erőteljesebb állománycsökkentésre, amelynek révén hosszabb távon a vadkár is mérséklődhet.

Az ágazat továbbra is exportvezérelt: a bevétel több, mint fele bér vadásztatásból származik, évente 25-30 ezer külföldi vadász fordul meg Magyarországon. Az Európai Unió tagállamaiból érkező vadászvendégek vadásztatásából és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatásokból keletkezik a bevételek mintegy 40%-a. Az előző évekhez képest egyre nagyobb szerepet játszanak a hazai tőkeerős vadászok.

A szolgáltatások színvonalát azonban javítani kell, ha a kelet-európai országok között meg kívánjuk őrizni vezető szerepünket a bér vadásztatásban. Ehhez viszont beruházásokra van szükség. A külföldi vadászvendégek elsősorban a jól felszerelt vadászházakat igénylik, ezért a Dunántúlt részesítik előnyben. A szolgáltatások alacsony színvonala, valamint a távolság miatt az ország keleti

megyei kevésbé versenyképesek a bérvadásztatásban. A régiófejlesztések során e szempontokat is célszerű figyelembe venni.

2003-ban a lőtt vad értékesítése a Vadgazdasági Termékek és Szolgáltatások Termék tanács tagjainak is gondot okozott, a nyugat-európai piacokon ugyanis megjelent az olcsó, tengerentúli farmokról származó szarvashús. A magyar vadgazdálkodók így csak alacsony áron tudták értékesíteni a lőtt vadat, jelentős bevételcsökkenéssel. Ez az ágazat versenyképességét is veszélyezteti, a költségeket pedig igen megnöveli.

1. táblázat

A vadgazdálkodás ágazati mutatói

Megnevezés	2000/2001. vadászati év	2001/2002. vadászati év	2002/2003. vadászati év	2003/2004. vadászati év
Becsült vadállomány (ezer db)				
Gímszarvas	82,6	82,6	82,6	78,5
Dámszarvas	20,9	22,1	20,9	20,5
Őz	307,2	319,5	324,4	320,8
Muflon	9,9	9,6	9,3	7,9
Vaddisznó	82,4	91,0	86,6	77,8
Mezei nyúl	521,8	582,5	630,8	535,1
Fácán	698,7	824,8	880,6	691,0
Vadállomány-hasznosítás (teríték, ezer db)				
Gímszarvas	28,9	34,0	41,7	43,2
Dámszarvas	6,2	6,6	9,0	8,4
Őz	52,8	61,8	72,5	76,8
Muflon	2,4	2,7	3,7	2,9
Vaddisznó	71,9	88,3	94,0	81,5
Mezei nyúl	132,9	100,5	132,1	102,4
Fácán	439,6	536,9	558,4	391,3
Pénzügyi adatok (milliárd Ft)				
Bevétel	12,89	14,77	14,33	13,74
Kiadás	12,09	13,58	14,04	14,16
Ebből: mg. vadvár	1,37	1,38	1,62	1,51
erdei vadvár	0,14	0,18	0,18	0,19
Eredmény	0,80	1,19	0,29	-0,42

Az Európai Unió nem törekszik arra, hogy egységesítse a vadászati jog szabályozását. A hazai joggyakorlat 2003-ban már megfelelt az uniós elvárásoknak. A vadászati törvény és az annak végrehajtására kiadott, többször módosított rendelet jól szabályozza a vadászatot, és a korábban elfogadott nemzetközi egyezmények (Ramsar, Rio de Janeiro, Washington, Bern, Bonn) jogharmonizációs elveinek is megfelelnek (érvényesül bennük a fenntartható vadgazdálkodás követelménye).

Az EU-ban a vadászattal kapcsolatosan több irányelvet is elfogadtak. Ilyen pl. a 79/409 EEC tanácsi irányelv, amely „madárvédelmi irányelvként” került be a köztudatba (a vadmadarak és élőhelyeik védelme), valamint az ún. „élőhely-irányelv”. Mindegyik beépült jogrendünkbe. 2004-ben újabb uniós vadászati korlátozások várhatók, elsősorban a vízivad-vadászat vonatkozásában. Az erdei szalonka tavaszi vadászatát Ausztria hagyományainak megfelelően, deregulációt kérve megtartotta. Magyarország is fenn kívánja tartani ezt a hagyományt az uniós csatlakozás után. A tárca 2003-ban már felvette a kapcsolatot a KvVM Természetvédelmi Hivatalával, amely nem kifogásolja a tavaszi szalonkavadászati idény megtartását.

A 9/2002. (I. 23.) FVM-rendelet (a vadon élő állat és a tenyésztett vad elejtéséről, húsvizsgálatáról és forgalmazásáról, valamint a házinyúl húsvizsgálatáról) harmonizál a 92/45 EEC tanácsi irányelvvel. 2003-ban a vadgazdálkodóknak már meg kellett felelniük az előírásoknak.

2003. legfontosabb szakmai eredménye, hogy a szigorodó természetvédelmi szabályozásoknak megfelelően az FVM a természetvédelemért felelős minisztériummal (KvVM) együttműködve elfogadta a 24 vadgazdálkodási körzettervre vonatkozó szakmai irányelvet a fenntartandó legkisebb és a fenntartható legnagyobb nagyvadlétszámról. Az együttműködés eredményeképpen e két minisztérium olyan irányelvet fogadott el, amely szerint a nagyvadlétszámot 5 év elteltével át kell tekinteni, s a szükséges korrekciókat végre kell hajtani. A szakmai irányelv része az állománycsökkentő modell is, amelyet a Szent István Egyetem Vadbiológiai és Vadgazdálkodási Tanszéke készített elő, és az Országos Vadgazdálkodási Tanács fogadott el.

A vadászati hatóságok a tárca irányításával egyeztették érdekeiket a természetvédelem helyi szervezeteivel, illetve a nemzeti park igazgatóságokkal. A vadászati szezon megkezdése előtt a hivatásos vadászok közös szakmai felkészítéseken vettek részt. A vadászati hatóságok a természetvédelmi hatóság szakembereivel együtt közös ellenőrzéseket hajtottak végre, a vízivad-vadászati szezon megkezdése előtt és után. E kezdeményezések eredményeként 2003-ban nem fordult elő Magyarországon jelentős természetkárosítás.

A kezdő vadászok vizsgarendjében a természetvédelmi ismeretek az eddiginél nagyobb hangsúlyt kaptak.

Az FVM és a KvVM, illetve az Országos Magyar Vadászkamara közreműködésével 5 európai nyelven megjelent a „Hogyan lehet vadászni Magyarországon?” című kiadvány, amelynek célja:

- A hazánkba érkező vendég- és bérvadászok tájékoztatása a magyarországi vadászati szabályokról és szokásokról;
- A vadászható és a vadászhatókkal könnyen összetéveszthető védett madárfajok bemutatása.

Az elmúlt évek kedvezőtlen időjárása elsősorban az apróvadfajok esetében számottevően megnövelte a vadgazdálkodó szervezetek költségeit. Élőhely-fejlesztésre- és fenntartásra, a vad természetes élőhelyi feltételeinek megóvására, védelmére és fejlesztésére 2003-ban 348 millió Ft-ot fordított a tárca pályázati formában. Az élőhely-fejlesztésre fordított összeg csaknem 100 millió Ft-tal többet tett ki, mint 2002-ben.

Komoly gondokat okozott az élő mezei nyúl értékesítése. Ennek állategészségügyi, gazdasági és jogszabályi okai egyaránt voltak. Ez a vadgazdálkodók számára évente 40-60000 élőnyúl befogására és exportálására, az ágazat számára pedig évi kb. 200 millió Ft bevételre kínál lehetőséget.

3. Halászat

Magyarország teljes haltermelése 2003-ban 25539 tonnát tett ki. Ebből a közvetlenül étkezési célú termelés 17986 tonna volt, a fennmaradó mennyiség a következő évek termelését szolgáló népesítő anyag. Az összes haltermelés- és fogás 1%-kal nőtt, az étkezési hal mennyisége gyakorlatilag nem változott.

A tógazdaságok és az intenzív haltermelő üzemek az előző évhez képest közel 3%-kal többet, összesen 11868 tonna étkezési halat állítottak elő, az intenzív rendszerekben nevelt halak és az egyéb kategóriába tartozó tógazdasági halak mennyiségének növekedése következtében. Az előző évnél nagyobb mennyiséget 8%-kal megnövelt (22750 hektár) üzemelő tóterületen termelték meg, az időjárási viszonyok azonban a tógazdasági haltermelés szempontjából különösen kedvezőtlenül alakultak. A vízhiány és az aszály elsősorban a dunántúli halgazdaságokban okozott gondokat. Több halastónál volt szükség termelési szezon közben kényszerlehalászásra, az alacsonyabb vízszint pedig korlátozta a termelésfokozó beavatkozásokat (trágyázás, takarmányozás), ugyanakkor növelte a halfogyasztó madarak okozta károkat. A tógazdaságokban termelt „békés” halfaj (ponty, növényevők) lehalászott mennyisége csökkent ugyan, a ragadozóké azonban 11%-kal nőtt.

A természetes vizek teljes halzsákmánya 6536 tonna volt (135474 hektárról), ebből az étkezési hal mennyisége 6118 tonna (az előző évhez képest 3, illetve 5%-os csökkenés). Tovább erősödött a természetes vizek halgazdálkodásában a rekreációs (horgász- és sporthalász) igények kielégítésének szerepe a hagyományos, kereskedelmi célú halászattal szemben. A horgászok által zsákmányolt halmennyiség csaknem azonos volt a 2002. évvel, s a teljes fogás 65%-át tette ki.

2003-ban az uniós csatlakozás keretében „A halászati ágazat strukturális támogatása” címmel elkészült az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program halászati fejezete, amely az EU önálló strukturális alapjaként működő Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz magyarországi felhasználásának 2006. végéig szóló programja. Az egy főre jutó éves halfogyasztás továbbra is 3 kg körüli, ami európai viszonylatban rendkívül alacsony érték. Az EU által társfinanszírozott halászati támogatási rendszer a haltermelés árualap-termelő háttérének bővítését és

korszerűsítését, a halfeldolgozást, valamint a halfogyasztást ösztönző marketinget támogatja. Ezekről az intézkedésekről a halfogyasztás folyamatos növekedése várható. A támogatási rendszeren belül a halászati termelői szervezetek támogatása a termékpálya szervezettségének növelését, az innovatív technológiák támogatása az új termelési módszerek elterjedését, a természetes-vízi halászat eszközbeszerzéseinek támogatása pedig a halászati hagyományok és a munkahelyek megőrzését szolgálja.

8. melléklet: Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete

A világgazdaságban 2000 őszen kezdődő dekonjunktúra tartósnak bizonyult, a kilábalás a várakozásokhoz képest lassúbb. A magyar nemzetgazdaság kapcsolatrendszerében kiemelkedő jelentőségű Európai Unióra nem terjedt át a tengerentúli konjunktúra (1% alatt maradt a gazdasági növekedés üteme).

Magyarországon az ipari termelés 2003-ban összehasonlítható árakon 6,4%-kal nőtt. A növekedés mértéke az előző 2 évhez képest számottevő, ezen belül azonban a magyar élelmiszeripar teljesítménye gyakorlatilag stagnált (az előző évhez viszonyítva).

1. Az élelmiszertermelés és értékesítés alakulása

Az élelmiszer-, ital- és dohánygyártás-ágazat bruttó termelésének volumene 2003-ban 0,5%-kal csökkent. Az élelmiszerek és italok termelése 0,1%-kal nőtt, azaz gyakorlatilag változatlan maradt, a dohánytermékeké viszont 11,6%-kal visszaesett.

Az öt főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai alapján az ágazat folyó áron számított bruttó termelési értéke 1935 Mrd Ft, a 2002. évinél 45 Mrd Ft-tal nagyobb volt. A 14 ágazatot átfogó feldolgozóiparon belül az élelmiszeripar változatlanul a második helyen áll, az ipar teljesítményéből való részesedése pedig mintegy 15%-ot tesz ki.

Az egyes élelmiszeripari szakágazatok termelésében 2003-ban is jelentős eltérések voltak. Az átlagot meghaladóan nőtt pl. a takarmány- és az édesség-gyártás (115,6, illetve 112,1%), a gyümölcs- és zöldségfeldolgozás (105,9%), valamint az üdítőital-gyártás (107,5%), a desztillált szeszesital gyártása pedig csak kisebb mértékben bővült. Az előző évi átlagon felüli növekedéssel szemben csökkent a hús- és baromfihús-készítmény gyártása (88,9%), a húsfeldolgozás-tartósítás (95,7%) és a sörgyártás (98,5%). A cukorgyártás jelentősen (20,5%-kal) visszaesett. Ugyancsak mérséklődött a malomipari termék gyártása, a tejfeldolgozás, a baromfihús-feldolgozás- és tartósítás, továbbá a kenyér, friss tésztafélék gyártása.

**A jelentősebb élelmiszeripari szakágazatok
bruttó termelési értéke (2003)**

Szakágazat	Bruttó termelési érték, Mrd Ft	Részarány, %	Előző év=100
1. Tejtermék gyártása	218,3	11,3	98,4
2. Húsfeldolgozás-, tartósítás	211,6	10,9	95,7
3. Egyéb gyümölcs-, zöldség-feldolgozás	134,0	6,9	105,9
4. Baromfihús feldolgozása, tartósítása	177,4	9,2	98,3
5. Takarmány-gyártás	147,4	7,6	115,6
6. Sörgyártás	105,3	5,4	98,5
7. Üdítőital-gyártás	100,2	5,2	107,5
8. Dohánytermék-gyártás	88,0	4,5	88,4
9. Kenyér, friss tésztaféle gyártása	86,6	4,5	96,0
10. Malomipari termék gyártása	83,3	4,3	94,9
11. Hús, baromfihús-készítmény gyártása	64,4	3,3	88,9
1.-11. összesen:	1 416,5	73,2	-
Élelmiszeripar összesen:	1 934,8	100,0	-

Forrás: KSH

A szakágazatok „felső” harmada tehát az ágazat teljes termelési értékének közel háromnegyedét (73,2%-át) állította elő.

Az élelmiszeripar termékeinek négyötödét belföldön, egyötödét pedig külföldön értékesítette. Ez megfelel a korábbi években kialakult arányoknak. A belföldi értékesítés 38%-ban termelő célú felhasználásra irányult (amely magába foglalja a haszonállat-eledelel mezőgazdaságnak történő értékesítését, valamint az élelmiszeripari felhasználásra irányuló cukor-, liszt-, maláta- és szesz-forgalmazást).

A lakossági fogyasztás a belföldi forgalom 62%-át tette ki, ezen belül a kis- és nagykereskedelmi eladások aránya 80%.

A belföldi értékesítés a 2002. évi növekedés (2,9%) után csaknem ugyanilyen mértékben (2,6%-kal) mérséklődött, noha a vásárlóerő az előző évhez képest lényegében nem csökkent. Növelte – bár többségében az előző évinél szerényebb mértékben – belföldi eladásait a gyümölcs- és zöldség-gyártása (12,4%), a tésztafélék gyártása (9,9%), az üdítőital-gyártás (7,3%), valamint a tartósított lisztésárú gyártása (5,4%) szakágazat. Folytatódik a hobbiállat-eledelelgyártás szakágazat termékeinek belföldi térnyerése (2002: 54,2%-os, 2003: 41,9%-os növekedés). Más szakágazatok viszont, amelyek 2002-ben átlag feletti mértékben növelték belföldi eladásukat, pl. húsfeldolgozás-, tartósítás, hús-, baromfihús-

készítmény gyártása, egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, finomított olaj gyártása 2003-ban többnyire csupán szinten tudták tartani belföldi értékesítésüket.

A haszonállat-eledel gyártása szakágazat belföldi értékesítése az előző évi visszaesés után 2003-ban stabilizálódott, az édesség gyártása szakágazat pedig a 2002. évi csökkenéssel szemben 9,8%-kal növelte belföldi eladását. Tovább mérséklődött a dohánytermék-gyártás (15,3%), a malomipari termék gyártása (8,6%), valamint a tejtermék-gyártás (1,4%) szakágazat belföldi értékesítése.

Az élelmiszeriparba sorolt gazdálkodó szervezetek exportjának volumene az elmúlt 3 év mindegyikében bővült, mégpedig növekvő ütemben (2001: 0,3%, 2002: 2,5%, 2003: 6,4%). Az exportbevétel előzetes adatok szerint mintegy 405 Mrd Ft-ot tett ki 2003-ban (folyó áron).

Az élelmiszeripar hét szakágazatában az exportnak az összes értékesítésen belüli aránya 30%-nál, háromban pedig 25%-nál nagyobb. Ez a tíz szakágazat 39,2%-kal részesedik az élelmiszeripar összes értékesítéséből (1925 Mrd Ft), 73,9%-kal az összes exportbevételből.

2. táblázat

**Az exportban vezető szerepet játszó szakágazatok
összes értékesítése és kivitele (2003)**

Szakágazat	Összes értékesítés, ezer Ft	Exportbevétel, ezer Ft	Az export aránya, %
Húsfeldolgozás- tartósítás	210 224	56 471	26,9
Baromfi-hús-feldolgozás	175 568	72 373	41,2
Egyéb gyümölcs- és zöldség gyártása	125 003	63 092	50,5
Édesség-gyártás	84 120	33 236	39,5
Gyümölcs- és zöldséglé gyártása	50 713	15 055	29,7
Finomított olaj gyártása	46 527	18 378	39,5
Hobbiállat-eledel gyártása	42 356	34 544	81,6
Máshova nem sorolt egyéb élelmiszer gyártása	13 423	3 666	27,3
Homogenizált és diétás étel gyártása	6 354	2 172	34,2
Halfeldolgozás	980	678	69,2
Összesen	755 268	299 665	39,7

Forrás: KSH

2003-ban 10%-ot meghaladó mértékben nőtt az export-értékesítés (forintban) a hobbiállat-eledel (83,9%), a gyümölcs-, zöldséglé (42,2%), a finomított olaj (39,1%), a dohánytermék (37,7%), a malomipari termék (34,3%), a keményítő (26,3%), a haszonállat-eledel (22,9%), a tartósított lisztesáru (18,9%), a kenyér, friss tésztaféle (16,8%), az édesség (13,9%) és a desztillált szeszesital gyártása (10,6%) szakágazatban. Csökkent viszont többek között a húsfeldolgozás-tartósítás, a baromfi-hús feldolgozása, tartósítása, a fűszer-ételízésítő, az üdítőital, a tésztafélék gyártása és a bortermeletés szakágazat exportbevétele (ugyancsak forintban).

Az élelmiszer-, ital- és dohánygyártás ágazat összesített termelői áremelkedése 2003-ban 3,4%-ot tett ki (a magyar ipar egészében 2,4%-kal nőtt a termelői ár). Az ágazat belföldi értékesítési ára 3,6%-kal, export- értékesítési ára pedig 2,8%-kal volt magasabb az előző évinél.

2. Foglalkoztatottság, keresetek, termelékenység

Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók száma 2003-ban 125,7 ezer fő volt, 2%-kal kevesebb, mint 2002-ben. Az ágazat a nemzetgazdaságban alkalmazásban állóknak a 4,6%-át, a versenyszféráának pedig a 6,7%-át foglalkoztatta. A feldolgozóiparon belüli foglalkoztatási részarány: 17,1% (második az ágazati rangsorban).

Az élelmiszeriparban az egy főre jutó havi bruttó átlagkereset 116669 Ft volt 2003-ban, 7,2%-kal több, mint az előző évben (A 2002. évi átlagkereset még 11,3%-kal haladta meg a 2001. évit). A nettó átlagkereset: 78985 Ft/hó (+11,2%). A feldolgozóipar egészében a bruttó havi átlagkeresetek 9%-kal (124076 Ft-ra) nőttek. A feldolgozóipar ágazati rangsorában az élelmiszeripar csak a 10. helyet foglalta el.

Az ágazat termelékenysége 1,6%-kal nőtt (2002-ben még 2,6%-kal csökkent). A hatékonyság emelkedése döntően az alkalmazásban állók számának csökkenéséből adódott.

3. Vállalkozási és tulajdoni szerkezet

Az élelmiszeriparban 2003. december 31-én 8013 vállalkozás működött, 57-tel kevesebb az egy évvel korábbinál. Ez azt jelenti, hogy lassuló ütemben ugyan, de folytatódik az ágazatban tevékenykedő vállalkozások számának csökkenése.

3. táblázat

A vállalkozások gazdasági forma szerinti megoszlása

Megnevezés	Vállalkozások száma	Változás 2002-höz képest (db)
Jogi személyiségű társas vállalkozás	3 305	(+ 120)
ebből: Rt.	211	(- 2)
Kft.	2 996	(+ 126)
Jogi személyiség nélküli társas vállalkozás	1 327	(- 6)
Egyéni vállalkozás	3 381	(- 171)
Összesen	8 013	(- 57)

Forrás: KSH

A változások jellege a már korábban is tapasztalt irányzatot tükrözi (az egyéni vállalkozások számának átlagot meghaladó csökkenése, a Kft.-formát választók számának növekedése).

A vállalkozási méretstruktúra belső arányai csak kis mértékben módosultak. A 250 fő feletti nagyvállalkozások száma tovább csökkent. Ennek hátterében

elsősorban vállalati fúziók, felvásárlás nyomán bekövetkezett szervezeti összeolvadások állhatnak (mint pl. a tejiparban, a malomiparban és a konzerviparban). A magyar méretstruktúra arányaiban megegyezik az EU-15-ével.

4. táblázat

**Az élelmiszeriparban működő vállalkozások száma
és létszám-kategóriák szerinti megoszlása**

Létszámkategória	2002. dec. 31.	2003. dec. 31.	Változás +/-	% -os megoszlás	
				Magyar- ország	EU-15
0 – 9 fő	6 412	6 355	- 57	79,3	80,5
10 – 49 fő	1 244	1 230	- 14	15,3	15,9
50 – 249 fő	312	333	+ 21	4,2	2,9
250 fő felett	102	95	- 7	1,2	0,7
Összesen	8 070	8 013	- 57	100,0	100,0

Forrás: KSH, CIAA

A termelés és az export vállalalkozási méretkategóriák szerinti megoszlásában figyelmet érdemel, hogy az 50 főnél kevesebbet foglalkoztató vállalkozásoknak a termelésből való részesedése némileg csökkent, export-részesedése azonban tovább nőtt.

5. táblázat

**Az élelmiszeripari termelés és export létszám-kategóriák szerinti megoszlása
(%)**

	Év	5-9 fő	10-49 fő	50-249 fő	250 felett	Összesen
Termelés	2002	1,7	9,0	25,4	63,9	100,0
	2003	1,5	9,0	25,6	63,9	100,0
Export	2002	0,0	4,4	25,0	70,6	100,0
	2003	0,2	5,0	22,8	72,0	100,0

Forrás: KSH

Az adatok azt is tükrözik, hogy nem folytatódott a 250 fő feletti (nagyvállalati) kör termelésből és exportból való részesedésének mérséklődése.

A magyar élelmiszeripar tulajdonosi szerkezete az elmúlt években – a KSH által részletesen megfigyelt 3980 vállalkozás adatai szerint – statikus képet mutatott, bár a külföldi tulajdon aránya majdnem 2%-kal csökkent (a 2002. évi érték: 64,3%).

**A jegyzett tőke tulajdonosi szerkezete az élelmiszereket, italokat és
dohánytermékeket gyártó szakágazatokban**
(2003. január 1.)

Megnevezés	A jegyzett tőke tulajdonosi szerkezete (összes jegyzett tőke=100)
Állami tulajdon	2,55
Külföldi részesedés	62,71
Belföldi társasági tulajdon	21,69
Belföldi magántulajdon	10,39
Egyéb tulajdon	2,66

Forrás: KSH

Az élelmiszeriparban továbbra is számítani lehet olyan tulajdonosi döntésekre, amelyek nyomán egyes vállalatrészek, esetenként többségi részvény-csomagok cserélnek gazdát, új befektetők jelennek meg valamely szakágazatban, vagy korábbiak távoznak onnan. Mindezek az egyre inkább globalizálódó élelmiszergazdaság nemzetközi fejlődési folyamatainak a koncentrációnak és a szakosodásnak a velejárói. A versenyképesség megőrzése, illetve javítása szempontjából a magyar élelmiszeripar számára sem kínálkozik más fejlődési irány.

4. Beruházások és a termelés műszaki feltételei

Az élelmiszeripari beruházások az előző évek folyamataitól eltérően 2003-ban kedvezőtlenül alakultak: 2002-höz képest 14,4%-os csökkenés következett be, miközben az ipar beruházásai 13,2%-kal nőttek.

A beruházások alakulása az élelmiszeriparban

Megnevezés	Millió Ft, folyó áron (2002)	Ebből		Millió Ft, folyó áron (2003)*	Ebből	
		építés aránya,%	gép aránya,%		építés aránya,%	gép aránya,%
Az élelmiszer-, ital- és dohánygyártás beruházásai	108 002	27,3	70,9	93 939	26,3	72,3

Forrás: KSH

*Előzetes adat, 5 fő feletti vállalatoknál.

Az élelmiszeripari szakágazatok néhány kiemelhető, jelentősebb beruházása:

- A húsiparban:
 - A Debreceni Hús Rt. csontozó-, bontó- és csomagolás-fejlesztést célzó rekonstrukciót hajtott végre. A fejlesztés költsége megközelíti a 2 Mrd Ft-ot. A beruházás eredményeként pl. vákuumfóliás, illetve védőgáz

csomagolásban jelenhetnek meg az Rt. tökehúsai, készítményei. A fejlesztés 80-100 új munkahelyet teremt;

- A PICK Rt. 2002-ben üzembe helyezte új hentes-üzemi blokkját, s ezzel hentesáru és húskészítmény-előállító kapacitása csaknem megkétszereződött. A beruházás mintegy 400 millió Ft-ba került. Egyéb beruházásaival – az élelmiszer-biztonság növelése, a raktár-, illetve csomagolókapacitás bővítése, környezetvédelmi fejlesztés – együtt az éves fejlesztések költsége meghaladta az 1 Mrd Ft-ot. A cégcsoport az elmúlt években évente 1,4-1,8, összesen 8 Mrd Ft-ot fordított fejlesztésre;
- A Délhús Rt. mintegy 500 millió Ft-ot költött az informatikai rendszer és a csomagolástechnika korszerűsítésére.
- A baromfiiparban 2004. I. negyedévében avatták fel Petneházán a Master Good Kft. Első Magyar Ökobaromfi-Feldolgozó Üzemét, ahol 80 napos korig nevelt baromfiból készítenek különleges termékeket (márkázott ipari baromfit darabolnak, csomagolnak). Az üzem teljes bekerülési költsége: 900 millió Ft.
- A tejiparban:
 - Új kecske- és juhtej-feldolgozó üzemet épít az Alföldi Garabonciás Kft. Az üzembe helyezés 2004-ben várható, amelynek fejlesztési költsége mintegy 350 millió Ft. Az üzemben (Izsákon) naponta 3-4 ezer liter kecske- és juhtejet tudnak majd feldolgozni;
 - Az Új Mizo Rt. új hűtőházat és logisztikai központot épített pécsi telephelyén. 5 hónap alatt épült meg a több mint 300 négyzetméteres, megközelítőleg 1 Mrd Ft értékű új érlelő és raktárépület;
 - A Danone Kft. fennállása óta közel 10 Mrd Ft-ot fordított beruházásokra. 2003 júliusában helyezték üzembe az új Danette Duett desszertgyártó sort. Az 1,1 millió eurós beruházással lehetővé válik, hogy Magyarországon gyártsák a régió országaiban eladható Danone-desszerteket. További 1,2 millió eurós beruházás keretében energetikai fejlesztést kezdtek meg;
 - A SOLE Hungária Rt. Szegeden befejezte a 2002-ben megkezdett 1,5 Mrd Ft-os beruházását, amelynek keretében új üzemcsarnokot, raktárt, depót és kamionparkolót építettek. Az új létesítménybe került a pásztói tejüzemből áttelepített ún. poharas termékeket előállító gyártósor;
 - A Tolnatej Rt. 2003-ban elindított egy három éves beruházási programot, amelynek teljes költsége 3 Mrd Ft-ra becsülhető. A beruházás célja: az EU-követelmények maradéktalan kielégítése, valamint a környezetvédelem javítása (amelyre 2003-ban 600 millió Ft-ot fordítottak);
 - Még az idén elkezdődik az a több mint másfél Mrd Ft értékű beruházás, amelynek eredményeként új tejfeldolgozó üzem, s egy hozzá kapcsolódó logisztikai központot hoz létre Kaposváron a dél-dunántúli térség 32 termelőjét és feldolgozóját tömörítő Fino-Tej Beszerzési-, Értékesítési- és Szolgáltató Szövetkezet. Az évi 30 millió liter tej feldolgozására képes üzem a MiZo Rt. korábbi telephelyén épül.

- Az üdítőital-szakágazatban:
 - A hazai multinacionális cégek közül a Coca-Cola Beverages (Magyarország) Kft. 2003-ban megkezdte ásványvíz-forgalmazását a zalaszentgróti 3 Mrd Ft-os, zöldmezős beruházással épült palackozójából;
 - Ugyancsak megkezdte a gyártást az olasz San Benedetto és a francia Danone közös cége (a Magyar Ásványvíz Kft.). A lajostmizsei zöldmezős beruházás (palackozó) 10 millió eurós költséggel épült;
 - A görög tulajdonban lévő Olympos-Top Kft. (Nyárlőrinc) újabb palackozó sort állított üzembe és növelte raktárkapacitását. 2003-ban és 2004-ben összesen 1 Mrd Ft-ot költenek fejlesztésre.
- Az édesiparban a Nestlé Hungária Kft. beruházásokra, fejlesztésekre tavaly 2 Mrd Ft-ot fordított, és az idén is hasonló nagyságrendű beruházást terveznek (elsősorban a kávéital-por gyártókapacitásának növelésére és a technológia korszerűsítésére).
- A kenyér, friss tésztafélék és tésztafélék szakágazatokban nemzeti támogatással közel 1,8 Mrd Ft értékű beruházás kezdődött el, amelyet az FVM 383 millió Ft-tal támogatott.
- A haszonállat-eledel gyártása szakágazatban szintén nemzeti támogatással megközelítőleg 1 Mrd Ft értékű beruházás indult el (202 millió Ft-os FVM-támogatással).

Az élelmiszer-feldolgozók 2003-ban összesen 4 Mrd 433 millió Ft értékű beruházási igénnyel nyújtottak be pályázatokat nemzeti támogatásra. A két évre szóló összes támogatási igény meghaladta az 1 milliárd Ft-ot.

SAPARD-forrást a 8. táblázat szerint igényeltek az élelmiszeripari vállalkozások, míg a 2004. március 31-ig megkötött szerződések adatai a 9. táblázat szerint alakultak.

8. táblázat

A SAPARD-támogatásra benyújtott pályázatok

Megnevezés	2002. 12. 01.- 2003. 12. 31.		
	A pályázatok száma	Projektérték, millió Ft	Támogatási igény, millió Ft
15.11 Húsfeldolgozás- tartósítás	128	20 757,1	8 096,7
15.12 Baromfihús-feldolgozás-, tartósítás	34	4 874,4	1 776,0
15.20 Halfeldolgozás	9	925,2	370,1
15.33 Egyéb gyümölcs-és zöldségfeldolgozás	149	15 625,4	6 166,4
15.51 Tejtermék-gyártás	39	5 169,7	2 007,4
15.89 Étkezési tojás feldolgozása	2	159,8	63,9
15.93 Bortermelés	107	7 675,0	3 045,1
Összesen	468	55 186,6	21 525,6

9. táblázat

A SAPARD-támogatásra megkötött szerződések

Megnevezés	A szerződések (2004. március 31-ig)		
	száma	projektértéke, millió Ft	támogatási igénye, millió Ft
15.11 Húsfeldolgozás- tartósítás	68	11 378,0	4 456,0
15.12 Baromfihús-feldolgozás-, tartósítás	11	1 856,1	717,1
15.20 Halfeldolgozás	3	340,6	136,2
15.33 Egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozás	46	4 557,3	1 787,1
15.51 Tejtermék-gyártás	22	2 552,4	960,6
15.89 Étkezési tojás feldolgozása	1	91,0	36,4
15.93 Bortermelés	47	3 091,7	1 230,5
Összesen	198	23 867,1	9 323,9

9. melléklet: Agrárdiplomácia, az agrárgazdaság EU-harmonizációja, csatlakozási tárgyalások, várható versenyek

1. Nemzetközi kapcsolatok

A nemzetközi kapcsolatok 2003-ban folyamatosan bővültek, az agrárgazdasági együttműködés tovább erősödött. A csatlakozás időpontjának közeledtével elsősorban az Európai Unió tagországaival alakult ki szorosabb kapcsolat. Ezen belül az EU soros elnöki tisztségét betöltő Görögország és Olaszország megkülönböztetett figyelemben részesült. A vezetői szintű utazások az európai uniós agrárminiszteri tanácsulések féléves naptári rendjéhez igazodtak. A nemzetközi szervezetekkel is fejlődtek az együttműködési kapcsolatok. Változatlanul kiemelt figyelmet fordítottunk a szomszédos államokkal (Ukrajna, Románia, Szlovákia, Ausztria, Szlovénia) és a „visegrádi négyekkel” (Lengyelország, Szlovákia, Csehország) való kapcsolattartásra, a jó együttműködésre. Miniszteri találkozókra a következő országok esetében került sor: Ausztria, Németország, Írország, Franciaország, Svédország, Szlovénia, Lettország, Románia, Kína, Új-Zéland, Macedónia, Tunézia.

A nemzetközi partnerek között Németország és Franciaország továbbra is kiemelkedő szerepet játszik. A német szövetségi és tartományi szakminisztériumokkal folytatott szoros munkakapcsolat eredményeként rendszeres volt a magyar és német szakrendezvényeken történő vezetői és szakértői szintű részvétel, valamint tapasztalatcsere. A Phare- és a twinning-projektekben közreműködő külföldi tanácsadók között is a német és a francia (továbbá a holland) szakértők szerepeltek a legnagyobb számban. Ezek a projektek az FVM kiemelt feladataihoz (állategészségügy, élelmiszerbiztonság, erdészet, vidékfejlesztés, agrárstatisztika) kapcsolódnak.

Az agrárkereskedelem és a kétoldalú agrárgazdasági kapcsolatok fellendítése érdekében az agrárdiplomácia különös figyelmet szentelt az orosz és a kínai viszonylatnak. A magyar-orosz ágazati kapcsolatok élénkülését számos magas szintű (miniszteri és politikai államtitkári) látogatás jelezte. Az orosz partner nagyra értékelte a két ország közötti kapcsolatok jövőjéről folytatott tárgyalásokat. A magyar-kínai együttműködés felértékelődését több vezetői szintű tárgyalás, továbbá megállapodás aláírása bizonyítja. 2003-ban Kínával több nemzetközi dokumentumot is aláírt a tárca (magyar-kínai kormányközi állategészségügyi és növényegészségügyi egyezmény, együttműködési megállapodás (memorandum) a Kínai Minőségfelügyeleti-, Ellenőrzési és Karantén-Hivatallal (AQSIQ), valamint a magyar kacsá és liba exportjára vonatkozó jegyzőkönyv).

Az ágazati kapcsolatok bővülését jelzi a Tunéziával kötött kétoldalú kormányközi növényvédelmi egyezmény és a kétoldalú tárcaközi mezőgazdasági együttműködésről szóló keret-megállapodás, valamint a Moldáviával aláírt kétoldalú

állategészségügyi egyezmény. Döntés született a pekingi és a madridi szakattasé poszt létesítéséről.

A CEFTA megszűnése előtti utolsó, informális találkozáson vezetői szinten képviseltette magát a minisztérium. Gondot okozott, hogy több tagország védintézkedésekkel akadályozta a magyar termékek bevitelét.

Az FVM kiegyensúlyozott kapcsolatokra törekedett az OECD Mezőgazdasági Bizottságával, aktívan közreműködve a Bizottság tevékenységében. Lezajlott a 6. Nemzetközi Agrárpiazi Kilátások Konferenciája, az OECD Élelmezési, Mezőgazdasági és Halászati Igazgatósága főigazgatója részvételével. A WTO Cancuni Miniszteri Konferenciájára való felkészülés érdekében a tárca szakértői rendszeresen részt vettek a Mezőgazdasági Bizottság speciális ülésein, figyelemmel kísérve az EU-t képviselő Európai Bizottság WTO-tevékenységét is.

A Képzési és Szakoktatási Intézet közreműködésével sikeres farmgyakornok-programok lebonyolítására került sor számos európai országgal (Dánia, Németország, Nagy-Britannia, Svájc), valamint az Amerikai Egyesült Államokkal. Ezek keretében agrár-szakképzetségű gazdálkodók, illetve diákok mezőgazdasági gyakorlat céljából hosszabb időszakot (3-6-12 hónap) tölthettek külföldön, mezőgazdasági tapasztalatszerzés céljából. E program bővítése és a hazai igényekhez való igazítása folyamatosan zajlik.

2. A csatlakozási tárgyalások lezárása és az interim időszak

A csatlakozási tárgyalások lezárása (2002. december 12.) után Magyarország belépett a csatlakozásig tartó ún. interim (aktív megfigyelői) időszakba, 2003. április 16-án pedig megkezdődött az aktív megfigyelői státusz. Ez azt jelentette, hogy az FVM szakértői megfigyelőkként (szavazati jog nélkül) részt vettek a Tanács és a Bizottság különböző munkacsoportjainak, illetve bizottságainak tevékenységében. Ezeken az üléseken lehetőség nyílt arra, hogy a magyar résztvevők megismerhessék a döntéshozatal különböző szintjein tárgyalt ügyeket, képviselhessék a magyar álláspontot. A tagjelölt országoknak szavazati jog híján az Interim Bizottság összehívása és az Interim Eljárás lefolytatása révén volt tényleges befolyása az őket érintő ügyekre. Az Interim-anyagokkal kapcsolatos álláspontok kialakítása komoly nehézségeket okozott. A beérkező EU-dokumentumok gyakran már néhány napon belül szerepeltek a különböző döntéshozatali fórumok (tanácsi munkacsoportok, Mezőgazdasági Különbizottság, Állandó Képviselek Bizottsága, Tanács) napirendjén, ezért a magyar illetékeseknek az anyag kézhezvétele után haladéktalanul ki kellett dolgozniuk a javaslattal kapcsolatos hazai álláspontot. Minden érdemi EU-javaslatra kötelező volt az álláspont kialakítása, az egyeztetésben az érintett minisztériumi részlegek, társtárca, háttérintézmények és szakmai szervezetek is részt vettek.

Ezek az ügyek az Európai Unió döntéshozatali és működési mechanizmusa alapján főleg a Tanács és a Bizottság munkájához kapcsolódnak. A rendszerint havonta összeülő Mezőgazdasági és Halászati Tanács üléseinek napirendjén szereplő javaslatok, dokumentumok előkészítésében két bizottság játszik kiemelt

szerepet. Az Állandó Képviselők Bizottságának helyettesi formációja (minden héten ülésezik) elsősorban a horizontális ügyekkel (állat-, és növényegészségügy, élelmiszerbiztonság, pénzügyi kérdések) és a halászattal foglalkozik, míg a Mezőgazdasági Különbizottság (rendszerint hétfőnként ülésezik) kezeli az összes többi, elsősorban klasszikus termelési, piacszabályozási és agrárpolitikai kérdést.

A Mezőgazdasági és Halászati Miniszterek Tanácsában az FVM-miniszter látta el a képviselőt, távollétében a politikai államtitkár helyettesítette. A minisztérium a Mezőgazdasági Különbizottságba a megbízott képviselőjét delegálta, a szóvivői helyettesítést pedig a brüsszeli agrárképviselő vezetője látta el.

A Tanács munkáját segítik az ún. tanácsi munkacsoportok. Ezek a tagállamok szakértőiből álló fórumok (számuk 180-190), amelyek az Európai Bizottság, vagy az Elnökség javaslatával, kezdeményezésével kapcsolatos tagállami álláspontok ütköztetésére és egyeztetésére szolgálnak. Az FVM mintegy 42 munkacsoport tevékenységében tölt be fontosabb szerepet. A főbb termékpályákkal foglalkozó munkacsoportok heti, kétheti vagy havi rendszerességgel üléseznek.

A Bizottság előterjesztését a tagállamok képviselőiből álló szakbizottságok tárgyalják meg. Az eljárási rendből adódóan igazgatási, szabályozási és tanácsadási szakbizottságok alakulhatnak. Mintegy 56 szakbizottság munkájában aktívan veszünk részt, és további 10-15 szakbizottságban vagyunk érintettek. A főbb termékpályákkal foglalkozó szakbizottságok hetente (a Gabona Irányító Bizottság pl. csütörtökönként), kéthetente vagy havonta üléseznek.

A 2003. évi tárgyalások eredményeként az új tagországok, köztük Magyarország is 2004-ben a közvetlen termelői támogatások 25%-át kapják meg uniós forrásból. Ez az összeg 305,8 millió euró (mintegy 76 Mrd Ft, 250 Ft-os euró-árfolyammal számolva). Nemzeti forrásból ezt az összeget 30%-pontosan kiegészíthetjük (a magyar költségvetési kötelezettség-vállalás kb. 91 milliárd Ft).

Az Európai Unióval aláírt Csatlakozási Szerződés felkínálta azt a lehetőséget, hogy a közvetlen termelői támogatásokat területi alapon, egyszerűsített rendszerben fizessük ki (Egyszerűsített támogatási rendszer, SAPS). Ennek lényege, hogy a mezőgazdaságilag művelt terület után a támogatást hektárra vetítve folyósítják. Ez az egyszerűsített rendszer 3 évig alkalmazható, s legfeljebb további 2 évre meghosszabbítható.

A nemzeti kiegészítő támogatás (2004-ben 30%-pont) teljesítésének feltételei eltérnek a SAPS kifizetésének feltételeitől, mert nemzeti kiegészítés csak azoknak az ágazatoknak adható, amelyeket az EU jelenleg is támogat. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az EU-15-ben a 2005 és 2007 között bevezetendő új támogatási rendszerre való áttérésig kétféle támogatási rendszert kell egyidejűleg működtetni a közvetlen kifizetésekben: az egyszerűsített kifizetési rendszert és a nemzeti kiegészítő támogatás rendszerét.

Az FVM 2003-ban folyamatosan egyeztetett a Bizottsággal a tervezett nemzeti kiegészítő támogatásokról, és alapvetően egyetértettek az ágazati borítékok képzési elvével.

3. A gazdák felkészítése a csatlakozásra

A tárca egyik legfontosabb feladata az agrárgazdaság szereplőinek, elsősorban a termelők tájékoztatása az időszerű uniós agrárkérdésekről az információátadás minden lehetséges eszközével. Ennek keretében országszerte megrendezett agrárfórumokon tájékoztattuk a résztvevőket a csatlakozási tárgyalások eredményéről, a közös agrárpolitika működéséről. Ezt a folyamatot jelentős mértékben elősegítette „Az Európai Unió Agrárszabályozása” című 21 részes kiadványsorozat megjelentetése és ingyenes szétosztása. A tárca támogatásával jelent meg az „Európai Unió Agrárrendszere” című tankönyv második kiadása, valamint „Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája” című fogalomtár.

A gazdák és a szakemberek európai uniós információval való ellátásához nyújt segítséget az FVM honlapján (www.fvm.hu) található európai integrációs fejezet, számtalan információval.

2003. márciusában nyílt meg a „Mezőgazdaságunk jövője Európában” című szakkiállítás (Mezőgazdasági Múzeum). A tárca 2003. egyik legnagyobb tájékoztatási programját a Magyar Agrárkamarával közösen bonyolította le, „A termelők felkészítése az Európai Unió csatlakozására” címmel. Az országos program keretében a gazdák a helyszínen (mezőgazdasági körzetben, településen) kaphattak információt a rájuk vonatkozó közösségi szabályozásról.

4. A SAPARD Program

Az Európai Bizottság a 2002/927/EK számú határozatával (2002. 11. 26) átadta a SAPARD-források kezelésének jogát az alábbi intézkedésekre:

- Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása;
- A mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése;
- A vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása;
- Technikai segítségnyújtás.

Az első pályázati felhívást a nemzeti akkreditáció után azonnal (2002. szeptember 26-án) közzétették. Az első forduló pályázatainak beadási határideje 2002 év vége volt (egy intézkedés esetében november 15., a továbbiaknál december 1.), a pályázatok feldolgozásának és elbírálásának a folyamata azonban 2003-ra – és részben 2004-re – húzódott át.

A második pályázati felhívás 2003. februárjában már nem szabott meg határidőt a pályázatok benyújtására.

A SAPARD Monitoring Bizottság 2003. májusi ülésen elfogadott módosítási javaslatokat (SAPARD Terv) a STAR Bizottság 2003. június 25-i ülése hagyta jóvá. A SAPARD Terv módosításakor növelték egyrészt a projektek maximális értékének

határát, másrészt a mezőgazdasági vállalkozások támogatási arányát (30-40%-ról 40-50%-ra).

A SAPARD Programra vonatkozó módosítások brüsszeli elfogadása után (2003. augusztus közepén) jelent meg a program harmadik pályázati felhívása. A SAPARD Terv két új intézkedésének nemzeti akkreditációja 2003. novemberében megtörtént. Az új intézkedések:

- Falufejlesztés- és felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése;
- Tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzést elősegítő gazdasági tevékenységek fejlesztése.

A SAPARD Monitoring Bizottság 2003. november 27-i ülésén döntött a SAPARD Terv módosításáról, amelynek lényeges vonatkozásai:

- Új elemek kerültek a pályázati kiírásba (gabona, takarmány, biológiai ecet, fűszerek, gyógynövények, méztermékek feldolgozása);
- A kedvezményezettek köre kiterjedt a zöldség- és gyümölcsstermelői csoportokra és az értékesítési szervezetekre (TÉSZ, BÉSZ).

A SAPARD Hivatal 2003-ban folyamatosan értékelte a beérkezett pályázatokat, az elfogadott projektek tulajdonosaival pedig támogatási szerződéseket kötött. 2003-ban gyakorlatilag megtörtént az első forduló pályázatainak feldolgozása.

A SAPARD Program 2002. évi meghirdetése után a viszonylagosan rövid beadási határidő ellenére 1160 pályázat érkezett 25,8 Mrd Ft támogatási igénnyel. A 2003. évi pályázati felhívásra 1413 pályázatot adtak be, a támogatási igény 35,7 Mrd Ft-ot tett ki. A legtöbb pályázat az Alföldről érkezett, a legkevesebb pedig a közép-magyarországi és a közép-dunántúli régióból. A kettő között helyezkedik el a dél- és a nyugat-dunántúli, valamint az észak-magyarországi régió.

1. táblázat

A SAPARD-pályázatok jellemzői (1)

Intézkedések megnevezése	Pályázatok (2002)			Pályázatok (2003)		
	Darab-szám	Projektérték, eFt	Támogatási igény, eFt	Darab-szám	Projektérték, eFt	Támogatási igény, eFt
111 Mezőgazdasági vállalkozások beruházásai	308	14 667 700	5 526 576	850	36 485 446	15 901 670
1111 Gépbeszerzés	60	1 778 931	512 100	592	17 830 819	7 147 836
1113 Állattartás épületfejlesztése	152	8 199 265	3 126 885	172	13 251 963	6 230 844
1114 Egyéb gazdasági épületekkel kapcsolatos fejlesztések	96	4 689 504	1 887 591	86	5 402 664	2 522 990
114 Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése	251	25 023 701	9 733 201	216	30 030 932	11 748 018
1308 Vidéki infrastruktúra fejlesztése	601	14 778 828	10 523 396	347	11 587 372	8 089 344
Összesen	1 160	54 470 229	25 783 173	1 413	78 103 750	35 739 032

2003-ban 755 támogatási döntés született, 1 017 pályázatot pedig elutasítottak, a feldolgozottsági fok tehát 69%-os volt. A 755 pozitív döntésre 2003. végéig 551 támogatási szerződést kötött a Hivatal.

2. táblázat

A SAPARD-pályázatok jellemzői (2)

Intézkedések megnevezése	Pályázatszám összesen (2002-2003)			Szerződéskötés (2003)		
	Darab-szám	Projektérték, eFt	Támogatási igény, eFt	Darab-szám	Projektérték, eFt	Támogatási igény, eFt
111 Mezőgazdasági vállalkozások beruházásai	1 158	51 153 146	21 428 246	136	7 061 654	2 708 964
1111 Gépbeszerezés	652	19 609 750	7 659 936	20	781 667	246 991
1113 Állattartás épületfejlesztése	324	21 451 228	9 357 729	69	4 103 068	1 604 197
1114 Egyéb gazdasági épületekkel kapcsolatos fejlesztések	182	10 092 168	4 410 581	47	2 176 920	857 775
114 Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése	467	55 054 633	21 481 219	147	16 332 639	6 388 563
1308 Vidéki infrastruktúra fejlesztése	948	26 366 200	18 612 740	268	6 893 939	4 945 479
Összesen	2 573	132 573 979	61 522 205	551	30 288 232	14 043 005

Az elszámolások alapján megkezdődött a támogatások kifizetése. A SAPARD-támogatási rendszer utófinanszírozással működik, ezért a támogatásokat a projektek részben vagy egészben történt befejezése, a szállítói számlák pénzügyi rendezése és elszámolásra való benyújtása után folyósítják. 2003. decemberében megkezdődtek ugyan a kifizetések, nagyobb összegű kifizetések azonban csak 2004-ben várhatók.

3. táblázat

A SAPARD-támogatásokkal kapcsolatos kifizetések

(ezer Ft)

111 Mezőgazdasági vállalkozások fejlesztése	423 842
114 Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának, marketingjének fejlesztése	358 139
1308 Vidéki infrastruktúra fejlesztése	694 138
41 Technikai segítségnyújtás	721
Kifizetett támogatások összesen	1 476 840

A 2000-2003. évi SAPARD-keret (255 EUR/HUF árfolyamon számítva) meghaladja az 54 Mrd Ft-ot. 2003. végéig a keret mintegy 24%-os mértékben (12,8 Mrd Ft) volt szerződéssel, vagy kötelezettségvállalással lekötve. A keret felhasználásának feltétele a pályázatok feldolgozása, elbírálása és a támogatási szerződések megkötése.

5. A HÍR-program

Az Európai Unió Euroterroirs (Európa Vidékei) kezdeményezéséhez csatlakozva a Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) program keretében az FVM

létrehozta Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági termékeinek gyűjteményét, amely könyv és CD formájában már 2002-ben megjelent. 2003-ban megjelent a könyv újabb kiadása és a CD angol, német nyelvű változata.

Annak érdekében, hogy minél több termék részesülhessen a gyűjtemény termékei közül európai szintű oltalomban, az FVM 2003-ban vissza nem térítendő támogatást nyújtott a földrajzi árujelzők bejegyeztetéséhez és a termékleírások elkészítéséhez. Magyarországon már 11 mezőgazdasági termék és élelmiszer földrajzi árujelzője élvez oltalmat a nemzeti eredetvédelmi rendszerben (makói vöröshagyma, szegedi téliszalámi, szegedi fűszerpaprika-őrlemény, kalocsai fűszerpaprika-őrlemény, budapesti téliszalámi, gyulai kolbász, csabai kolbász, kecskeméti barackpálinka, békési szilvapálinka, szatmári szilvapálinka és szabolcsi almapálinka). A csatlakozási tárgyalások eredményeként a "pálinka" elnevezés az Európai Unióban kizárólag a Magyarországon és Ausztria négy magyarlakta tartományában előállított gyümölcspálinkára vonatkozik.

A vidékfejlesztési program keretében a tárca 2003-ban pályázati rendszerben vissza nem térítendő támogatást nyújtott a HÍR-gyűjteményben szereplő termékek előállításához és piacra juttatásához. A HÍR-gyűjtemény termékeivel kapcsolatos tevékenységeket a SAPARD-program keretében is támogatta a minisztérium, a tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzés című intézkedés meghirdetésével.

6. Az agrárgazdaság várható versenyesélyei

A gabonafélék hazai piacát hosszabb távon a stagnáló humán- és ipari felhasználással, valamint az átmenetileg visszaeső takarmánykereslettel szemben várhatóan növekvő kibocsátás jellemzi. A szabályozás hatására (korábban nem ismert értékesítési és jövedelembiztonság) bekövetkező termelésbővülés azonban csak azon körzetekben és csupán olyan mértékig lenne kívánatos, ahol, illetve ameddig ez a hatékonyság javításával realizálható. A magyar gabona versenyképessége bizonyos szállítási távolságban, elsősorban a dunai uszályszállítás hatókörében értelmezhető. A kukorica helyzete megnyugtató, búzából azonban az EU nettó exportőr, ezért e termék esetében komolyabb áráldozatra, vagy speciális felhasználói igények kielégítésére kényszerülünk. A magyar búzának minden körülmények között ki kell szolgálnia a hazai malomipar és/vagy a régió malomiparának az igényeit. A gabonaágazatban a legsürgetőbb feladat az intervenció infrastrukturális hátterének megteremtése. A gazdaságpolitikai döntések vezérmotívuma nem lehet más, mint a termelés, a raktározás, az árukezelés, a minőségbiztosítás és a fuvarozás hatékonyság-növelő tartalékainak az érvényre juttatása.

Az olajnövények esetében a feldolgozó-üzemek részéről erős az igény a termelés hatékonyságának növelésére, a minőség javítására, továbbá elsősorban a repce esetében a hektárhozam növelésére és stabilizálására. A napraforgó vetésterülete a vetésforgó kényszere miatt nem növelhető, a repcetermelés fokozása

azonban kívánatos lenne. Az EU napraforgó- és repcemagból az elkövetkező években sem lesz önellátó, a hazai olajnövények, elsősorban napraforgó közös piaci értékesítési lehetőségei éppen ezért középtávon kedvezőnek ítéltethők. A bio-üzemanyagok előállításának növekedési üteme egyelőre messze elmarad az EU-Bizottság által kívánatosnak tartottól. Ez szintén befolyást gyakorol a repcetermelés alakulására (késlelteti ugyanis a termelés felfutásának esélyeit).

A csatlakozás után rövidtávon pozitív változásokra lehet számítani a cukorrépa-ágazatban. Az EU kedvezményes kereskedelmi megállapodásai ugyanakkor fenyegetést jelentenek, ráadásul a cukorpiaci rendtartás esedékes reformja a magas vámok, valamint az export-visszatérítések csökkenéséhez, a jövedelmezőség visszaeséséhez vezethet. Az érdekérvényesítést lényegében a környező országokban is érdekeltiségekkel bíró „cukoripari lobby” végzi majd.

A friss és feldolgozott zöldség- és gyümölcsstermékek hosszabb távú piaci kilátásai általában kedvezőnek nevezhetők. Megfelelő minőségű termékekkel és elfogadható árakkal piaci részesedésünk megőrizhető, sőt bővíthető. Az ágazat fejlesztésének prioritásai a csatlakozás után: az öntözött területek arányának növelése, az infrastruktúra fejlesztése, a termelés műszaki, technikai és technológiai színvonalának emelése, az ültetvénytelepítési és korszerűsítési program EU-konform folytatása, a termálenergia-hasznosítás támogatása, a környezetvédelmi programok széles körű alkalmazása, és nem utolsósorban a termelők által létrehozott termelői értékesítő szervezetek (TÉSZ-ek), valamint azok társulásainak segítése.

A szőlő- és borágazatban a minőségi termelésre kell helyezni a hangsúlyt, noha az EU jelenlegi szabályozása csak részben ösztönzi az ez irányú elmozdulást. Az ágazat fellendítésének záloga a termelőalapok és a feldolgozás korszerűsítése, a termelői összefogás erősítése, valamint a piacra jutás segítése.

A dohánytermelők támogatottsága jelentős mértékben emelkedik, s ez a csökkenő felvásárlási árak ellenére is kedvező jövedelemhelyzetet ígér. A termelők részéről erős az igény a kvótaleosztás végrehajtására.

A juhtenyésztők közvetlen támogatása a korábbi szinthez képest nő. Fenyegetést elsősorban az EU állattóléti szabályozásának szigorodása és a legelőterületek bérleti díjának emelkedése jelent. Az ágazat életképességének megőrzéséhez elengedhetetlen a kistermelőket előtérbe helyező szerkezet-átalakítás, a szakosodott feldolgozóipari struktúra kialakítása és működésének elősegítése.

A kisebb állománnyal rendelkező tehéntartók számára megoldást jelenthet a húsmarhatartásra történő átállás. Az egyirányú húshasznosítás a jó húsmínőségű magyartarkára épül, amely állomány döntő hányada kistermelőknél található. Az egységes farmtámogatásra történő átállás azonban visszavetheti a marhahús-előállítás, ha a közvetlen jövedelemtámogatás részben, vagy teljes egészében független lesz az állattartási kötelezettségtől.

A tejágazat kedvező adottságai ellenére nehéz helyzetbe kerülhet a csatlakozással. A fejlődést hosszabb távon az határozza meg, hogy a vertikum

szereplői képesek lesznek-e a nagyobb tőkeerővel és magasabb szintű technológiával bíró fejlett tagállamokkal, valamint az ár- és költségelőnyrel rendelkező csatlakozó országokkal szemben a magyar piacon már megszerzett versenyelőnyt megőrizni, illetve a hazai fogyasztás növekedésében rejlő lehetőségeket kihasználni.

A sertéshízlalás alacsony jövedelmezősége és a magasabb takarmányárak miatt a sertésállomány csökkenésére lehet számítani. Ráadásul az EU-ból a mostaninál várhatóan nagyobb mennyiségben érkezik sertéshús a hazai piacra. A kivitelben és a behozatalban egyaránt gondot, illetve versenyhátrányt jelent, hogy a vertikum szervezettsége, koncentráltága elmarad a legfontosabb sertéshús-termelő tagországokétól. A piac megnyitása hosszabb, akár négy-hat évig is elhúzódó hullámvölgyet okozhat a szektorban.

A közvetlen nemzeti támogatások megszűnése, az állatjóléti intézkedések érvényesítése és a harmadik országból származó import vámvédelmének csökkenése a viszonylag koncentrált, ám nemzetközi összehasonlításban gyenge természetes hatékonyságú baromfi-hús-termelést kedvezőtlenül érinti. A szektorban strukturális átrendeződés várható: az EU-kódszámmal rendelkező üzemek kibocsátása nő, a termelés tovább koncentrálódik, a felesleges vágókapacitások leépülnek. Komoly veszély az EU-ból érkező olcsó csirke- és pulykacomb várhatóan tömeges megjelenése a hazai piacon. A behozatallal szemben a szigorú minőségi és élelmiszerbiztonsági ellenőrzéssel, a címkézési szabványok megalkotásával és a közösségi marketing támogatásával lehet védekezni. Az étkezési tojás-termelésben az osztályozó és csomagoló-kapacitások bővítése a szervezeti, koncentrációs és műszaki feladatokkal szemben is prioritást élvez.

Az állattenyésztési ágazatokat érintő környezetvédelmi és állatjóléti előírásokat az állattartó telepeken már a 2005-2010 közötti időszakban, az EU előírásai szerint érvényesíteni kell.

A kritikus ágazatok kibocsátásának prognosztizált visszaesése az éves takarmánygabona-felhasználást akár 2-2,5 millió tonnával is visszavetheti, amely a takarmánygabonák árcsökkenéséhez, intervenciók felvásárlásához vezethet. Ez elsősorban a sertés- és csirkehízlalás újbóli felfutását eredményezheti, jöllehet az általános tőkeszegénység miatt inkább külföldi befektetők térnyerése valószínűsíthető (akik a modern termelési technológia alkalmazásával a most megszűnő munkahelyeket csak részben tudják pótolni).

Az EU-ban kiéleződő verseny, az alacsonyabb mértékű közvetlen támogatások, valamint a szigorúbb közösségi standardok elsősorban a termelői fázisban teremtenek a jelenleginél nehezebb feltételeket. A kis állatszámú gazdálkodók, illetve a közösségi szabványokat és elvárásokat teljesíteni nem képes termelők kényszerülnek elsősorban a mezőgazdasági ártermelés felhagyására. A kritikus ágazatokban végbemenő változások multiplikátor-hatása nemcsak a termeléshez és feldolgozáshoz kötődő, hanem az érintett családok jövedelemhelyzetének romlásával párhuzamosan az általuk igénybe vett egyéb

vidéki infrastruktúra és szolgáltatások leépülésével, megszűnésével jár. A termelés csökkenése és a feldolgozóipari kapacitások megszűnése tehát további munkahelyek megszűnéséhez vezet. Ez a korlátozott alternatív munkavállalási lehetőségekkel bíró régiók fokozottabb lemaradását okozhatja, s ez válságkezelő programok mihamarabbi kidolgozását, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek megteremtését teszi szükségessé. A magyar gazdálkodók egy részének túlélési lehetőséget teremt az agrár-környezet-gazdálkodás lehetőségeinek kihasználása.

A kritikus szektorokban a másutt is halaszthatatlan állami és termelői erőfeszítések már nem elegendőek. A versenyképesség javítása, a piacról való kiszorulás fékezése, a szociális feszültségek enyhítése érdekében a jelentős fejlesztéseken túl strukturális átrendeződést elősegítő és ösztönző hatású lépésekre, valamint összehangolt állami és civil szervezőmunkára is szükség van.

10. melléklet: Oktatás, kutatás, szaktanácsadás

1. Középfokú szakképzés és agrárokztatás

1.1. Középfokú szakképzés

A 2003. év legfontosabb feladata a szakképzési struktúra korszerűsítésének (a moduláris felépítésű szakképzési rendszer kialakításának) előkészítése és az ágazati felnőttképzés továbbfejlesztése volt. E tevékenységek keretében folytatódott:

- az Országos Képzési Jegyzék felülvizsgálata, a szakképzési struktúra átalakítását és fejlesztését szolgáló munka, az „EU-ismeretek”-modul kidolgozása és valamennyi ágazati szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményébe való beépítése, az uniós csatlakozás előkészítésének részeként az oktatásban, képzésben szükséges jogharmonizáció előkészítése;
- az EU-csatlakozás jegyében az agrár-szakképesítések kölcsönös elismerésével kapcsolatos szabályozási háttér továbbfejlesztése;
- az AVOP szakképzési intézkedésének előkészítése, a nemzetközi szakmai és pénzügyi támogatással létrehozott projekteken való aktív részvétel a szakképzés tartalmi fejlesztésére;
- a szakmai felnőttképzés, továbbképzés szervezése.

2003. szeptemberétől valamennyi agrárszakmai képzésben – ifjúsági és felnőtt területen egyaránt – előírta a tárca az EU-ismeretek kötelező oktatását. A szakmai vizsgakövetelmények tehát bővültek.

A szakképzés megújításához bevezetésre kerültek az Országos Képzési Jegyzék szerinti szakképző osztályok indításához szükséges programok. Az új szakképesítések tanügyi dokumentumait (tankönyvek, módszertani kiadványok, stb.) a tankönyvbíráló bizottságok véleményének kikérése után folyamatosan hagyta jóvá a tárca. Folytatódott a régebben kiadott szakmai és vizsgáztatási követelmények, valamint a központi programok felülvizsgálata, megkezdődött az új kerettantervek előírásainak megfelelő szakmai képzési programok kidolgozása, az EU-ismeretek képzési modulok központi programjai, tananyagai pedig nyilvánosságra kerültek.

A közel 8000 tanulót érintő, a tanév végi és az őszi iskolarendszerű középfokú szakmai vizsgák zavartalanul lezajlottak, sem a kiadott központi írásbeli tételekkel, sem pedig a vizsgabizottságok működésével kapcsolatban nem érkezett panasz, vagy bejelentés. Az iskolarendszeren kívüli, tanfolyamos felkészítés utáni vizsgákat egész évben folyamatosan jelentették be a vizsgáztatásra jogosult intézmények (689 tanfolyamon közel 18 ezer fő szerzett szakmai végzettséget). Változatlanul kiemelkedő az „Aranykalászos” és az „Ezüstkalászos” gazdaképzésben részt vevők száma, de a „Mezőgazdasági vállalkozó” szakképzésben résztvevők létszáma is számottevően nőtt. A vizsgáztató intézmény

által bejelentett szakmai vizsgákra központi írásbeli tételt adott ki a tárca, s megbízta a vizsgálókat.

Március közepétől április végéig a középfokú szakmai tanulmányi versenyeket (OSZTV, SZKTV) nagy érdeklődés mellett, jó eredményekkel rendezték meg. A versenyeken résztvevő tanulók felkészültsége igen magas színvonalú volt.

Sikeresek voltak a szaktanárok részére szervezett hazai és nemzetközi szakmai továbbképzések, és egyre nagyobb az igény a tanulói diákcserekre, a cseregyakorlatokra.

Az agrár-szakképző intézmények a szakmai és gazdálkodói ismeretek átadásával, az elmaradottabb régiókban élők képzettségi szintjének növelésével jelentős szerepet töltenek be a vidék fejlesztését szolgáló kormányzati törekvések megvalósításában. Éppen ezért a tárca megkülönböztetett figyelmet fordított arra, hogy az FVM központi iskolái, illetve az erre a célra alkalmas önkormányzati és egyházi fenntartású agrár-szakképző intézmények új, szakmai-pedagógiai módszerekkel, iskolarendszeren kívüli formában a gazdák legszélesebb köre számára nyújtsanak segítséget, a korszerűbb és hatékonyabb gazdálkodást szolgáló ismeretek elsajátításához. A továbbképzések kiemelt témaköre az EU-val kapcsolatos alapvető információk nyújtása, a KAP megismertetése volt.

Az FVM-hez tartozó és az egyéb fenntartású középfokú szakképző intézmények gyakorlati hátterének megerősítéséhez a 2000-ben elindított program keretében, az iskolák középtávú fejlesztési tervei alapján jelentős tangazdasági fejlesztések indultak meg, amelyekhez a tárca (többnyire társfinanszírozás formájában) éves szinten 4-500 millió Ft támogatást ad (a 2003. évi támogatás 424 millió Ft-ot tett ki).

1.2. Felsőoktatás

A magyar felsőoktatás új intézményhálózata 2000. január 1-jétől működik. Az agrár-felsőoktatás karainak többségénél 2002-re stabilizálódott az integrációban való együttműködés. Fölmerültek ugyan nehézségek (szakmai, gazdálkodási stb.), azonban az integrációk felülvizsgálatára 2003-ban sem került sor, bár ezt a Felsőoktatási és Tudományos Tanács javasolta. A Szent István Egyetem gondjai 2002-ben felerősödtek, s megindult a kiválási folyamat, amelynek következményeként a Kertészettudományi-, az Élelmiszertudományi-, a Tájépítészeti, -védelmi és- fejlesztési Kar kivált a SZIE-ből, és a BKÁE karaiként működnek tovább. Ugyancsak kivált, és önálló intézményként működik tovább a Gyöngyösi Károly Róbert Főiskola.

Az agrár-karoknál folytatódott a szakosítás korszerűsítése, több új alapképzési és szakirányú továbbképzési szak (pl. szőlész-borász, informatikus agrármérnök, vízgazdálkodási szakmérnök, stb.) indult el. Ebben a folyamatban az FVM mind az előkészítés, mind a tárcavéleményezések során szakmai segítséget nyújtott. 2003. második felében az új szakok beindítása szünetelt (OM-szakalapítási

moratórium), a Bolognai Folyamat értelmében ugyanis a lineáris képzésre való áttérés teljesen más rendszer kiépítését igényli. Az Agrár Bolognai Bizottság munkája révén kialakultak az agrárképzési ágak és alágazatok, amelyek akkreditációjához a tárca támogató állásfoglalást tett közzé. A Bizottságban az FVM főosztályi szinten képviselte magát.

A képesítési követelmények kreditrendszerhez történő igazítása, átdolgozása folyamatban van, de még nem fejeződött be. A képzésben érdekelt szakminisztériumoknak szakmai véleményezési lehetősége van, amellyel a tárca folyamatosan él.

Az agrár-felsőoktatási intézmények anyagi támogatására az agrártámogatások keretében volt lehetősége a minisztériumnak. A pályázati rendszerben egyre több programnál sikerült elérni, hogy az agrár- (felsőoktatási) intézmények is pályázhassanak. A tárca nagy eredménynek tartja a 2000-ben megkezdődött tangazdasági/tanüzemi pályáztatás keretében elért komoly támogatási lehetőséget, amely folyamatosan előmozdítja a tangazdaságok fejlesztését (éves átlagban 5-600 millió Ft fejlesztési támogatással, társfinanszírozásban). 2004-től már a fejezeti kezelésű előirányzatok között szerepel az „agrár felsőoktatás K+F tevékenysége”.

A felsőoktatási intézményrendszerben a törvényi lehetőségnek megfelelően agrártudományi centrumok működnek (Keszthely, Debrecen, Mosonmagyaróvár, Szeged). 2003-ban nem jött létre újabb centrum, azonban az új felsőoktatási törvény kialakítása során az Oktatási Minisztériummal együttműködve további lehetőségek adódhatnak, amelyekkel élni fog a tárca (pl. a BKÁE keretében agrárcentrum kialakítását kezdeményezi).

2003-ban megújult az OM–FVM megállapodás és létrejött az Agrár Felsőoktatási Koordinációs Testület, amely felsőoktatási és szakképzési kérdésekben az FVM-miniszter tanácsadó testületeként működik.

2. Agrárkutatás és fejlesztés

2003-ban folytatódott a tárca felügyelete alá tartozó agrár-kutatóhelyek közötti együttműködés fejlesztése annak érdekében, hogy az intézményrendszer minél eredményesebben és hatékonyabban tudja ellátni sokrétű feladatát.

A korábbi évek pályázataira nyomán megindult kutatási projektek nagyrészt befejeződtek.

A Magyar Köztársaság 2003. évi költségvetéséről szóló 2002. évi LXII. tv. XII., FVM-fejezete (10. cím, 2. alcím, agrárkutatási feladatok, műszaki fejlesztés kerete) 673,1 millió Ft-ot irányzott elő K+F-célok megvalósítására. A keretösszegeből agrárkutatási feladatokat és együttműködések, a tudományos eredmények elterjesztését szolgáló tudományos lapokat, különböző szakmai rendezvényeket (konferenciák, versenyek), valamint a kutatóintézetek működési és kutatási körülményeit javító intézkedéseket támogatott a tárca.

2003-ban az alábbi 3 pályázatot írta ki a minisztérium:

- Az agrár K+F-feladatok megvalósítására kiírt pályázat keretében olyan kutatások kaphattak támogatást, amelyek:
 - a mezőgazdasági termelés és a környezet kölcsönhatásának tudományos ismereteire alapozva az agrárerőforrások védelmét és a fenntartható fejlődést, valamint az élelmiszer-minőség és- biztonság javítását, a hazai agrártermelés versenyképességének fokozását szolgálták,
 - a hungarikumok szerepének erősítésére irányultak, különös tekintettel a genomika és a biotechnológia által kínált módszerek bevonásának lehetőségeire.

A támogatási jogcímre 341 témával pályáztak, amelyekből 92-t fogadtak el (2003-ra 620, 2004-re 248 millió Ft összegben);

- Az agrár-kutatóintézetek eszközbeszerzésének támogatása pályázati jogcímen (az agrárgazdasági célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM-rendelet 17. §-a alapján) a kutatási és fejlesztési tevékenységhez szükséges tárgyi feltételek korszerűsítéséhez kaphattak támogatást a kutatóintézetek. A pályázatok elbírálása után 34 projekt jutott (összesen 200 millió Ft) támogatáshoz;
- A termelés innovációs feltételeinek javítását szolgáló támogatásokhoz kapcsolódó pályázat (az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM-rendelet 77. §-a alapján) céljai között az agrárágazat innovációs alapjainak erősítése, a magasabb technológiai szintet képviselő termelés- és termesztéstechnológiák, új, minőségi termékek fejlesztése, valamint a magyarországi fajta-előállítás piaci helyzetének javítása szerepelt. A felhívásra 254 pályázat érkezett, 61 projekt részesült (összesen 410 millió Ft) támogatásban.

3. Szaktanácsadás és a gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás

A minisztérium az előző évek gyakorlatának megfelelően 2003-ban is olyan államilag támogatott ismeretátadási rendszert működtetett, amely lehetővé tette, hogy a termelők anyagi helyzetüktől függő áron, vagy térítés nélkül megszerezhessék a helyes döntések meghozatalához számukra szükséges ismereteket (magyar szaktanácsadók, oktatási és kutatási intézmények, köztestületek és könyvkiadók, vagy a külföldi farmgyakornoki program esetében fejlett agrárgazdaságú országok termelői révén).

Azok a termelők, akik regisztráltatták magukat (és az agrártevékenységből származó éves bevételük 1 millió Ft és 40 millió Ft közötti volt), költségvetési támogatással vehették igénybe a tárca által vezetett Szaktanácsadói Névjegyzékben szereplő szaktanácsadók szolgáltatásait arra a feladatra, amelyet gazdaságuk működésének javításához szükségesnek ítélték.

A támogatás mértéke és felső határa az elmúlt évekhez hasonlóan 2003-ban is változó volt. Az éves bevétel növekedésének függvényében a támogatás mértéke 75%-ról 25%-ra csökkent, ugyanakkor nőtt a támogatás összegének felső határa. 2003-ban az előző évnél kevesebb (mintegy 1900) gazdálkodó vette igénybe a szerződésen alapuló szaktanácsadói szolgáltatást. A rendelkezésre álló források korlátozott volta miatt mind a támogatás átlagos mértéke, mind pedig annak lehetséges éves összege messze alatta maradt a 2003. év végén megjelentetett EU-szabályozásban megengedett értékeknek.

A több éve működő szaktanácsadó rendszer agrárpolitikai szempontból fontos eleme, hogy az öfenntartás szintjén működő, az évi 1 millió Ft bevételt el nem érő gazdálkodók ingyenesen hozzájuthatnak a szükséges ismeretekhez, a számukra igény szerint szervezett (és túlnyomórészt a Szaktanácsadói Névjegyzékben szereplő szaktanácsadók által megtartott) előadások, bemutatók, csoportos konzultációk formájában. 2003-ban a mintegy 300 rendezvényen csaknem 10 ezer gazda vett részt (2003 végén a Szaktanácsadói Névjegyzékben 670 szaktanácsadó szerepelt).

A gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás támogatása pályázatos rendszerben működik. Ennek keretében 2003-ban:

- a gazdálkodók számára szervezett programokra (tanfolyamok, bemutatók) 212 pályázatot fogadtak el, amelyek támogatási összege közel 110 millió Ft volt,
- a gazdálkodást segítő szakmai kiadványok elkészítéséhez 56 elfogadott pályázatra 81 millió Ft támogatási összeg járult hozzá.

Tovább fejlődött a korszerű eszközöket, technológiákat, módszereket alkalmazó bemutató-üzemi hálózat kétlépcsős pályázati rendszere. Az első lépcsőben a „Bemutató üzem” cím elnyerésére lehet pályázni, a második lépcsőben a cím tulajdonosai állami támogatásra pályázhatnak. 2000-ben, 2001-ben és 2002-ben összesen 126 bemutató üzem címet adományoztunk. A 2003. évi pályázati rendszerben 14 pályázat érkezett, amelyek közül 13 kapott „Bemutató üzem 2003” címet.

A korábbi évek tapasztalatai alapján 2003-ban tovább fejlődött a támogatásokkal kapcsolatos döntéshozatali eljárás:

- Növekedett a megyei földművelésügyi hivatalok hatáskörében meghozható helyi döntések aránya;
- A megyei szaktanácsadási bizottságok létrehozásával a „civil-ellenőrzés” is erősödött, amelynek során a területi agrárkamarák, mint a termelők általános gazdasági érdekeit képviselő szervezetek jelentős szerephez jutottak.

A szaktanácsadás 2003. évi támogatására „az Agrártermelés költségeit csökkentő támogatások” csomag részeként 1,4 Mrd Ft előirányzat lett volna felhasználható. A támogatási csomag keretének III. negyedében történő kimerülése miatt azonban az előirányzatot csak 83%-os arányban lehetett célhoz rendelt felhasználni jelentős összegű, 2004-re áthúzódó kötelezettség-vállalással.

4. A farmgyakornoki programok alakulása

A programot az FVM kezeli, de annak Képzési és Szaktanácsadási Intézete működteti. A program keretében az alábbi gyakornoki programok valósultak meg:

- Németország

A három német tartományt (Baden Württemberg, Bajorország és Észak-Rajna-Vesztfália) érintő gyakornoki program a tartományi parasztszövetségek, illetve Észak-Rajna-Vesztfália esetében a tartományi mezőgazdasági minisztérium – és a megbízásából eljáró InWent nevű cég – közreműködésével valósul meg. A németországi programokra 2003-ban 32 fő utazott ki.

- Dánia

A dániai partnerrel (Education Institute, Dalum Agricultural College) lebonyolított programon 24 fő vett részt. 2004-től a program időtartama két hónappal bővül, s így a képzés tangazdasági gyakorlattal egybekötött, intenzív szakmai nyelvoktatással (angol) egészül ki.

- Nagy-Britannia

Az együttműködést a 2002-ben aláírt megállapodás szabályozza. 2003-ban 5 fő utazott ki Angliába, főleg a lótenyésztéshez, lósporthoz kapcsolódóan.

- Egyesült Államok

USA-beli partnereink (The Ohio Program, Global Outreach, Communicating for Agriculture Exchange Program, Minnesota Agricultural Student Trainee) a 2003. évi program keretében 56 fiatal magyar gyakornokot fogadtak.

A gyakornoki beszámolók szerint fiataljaink többsége elégedett a gyakornoki programmal, amely a kétségtelenül nehéz fizikai munka ellenére sok ismeret, tapasztalat, valamint alapos nyelvtudás megszerzésére ad lehetőséget, ezen kívül személyiségük fejlődésére is kedvezően hat.

5. A tangazdaságok, tanüzemek 2003. évi támogatása

A támogatás meghatározott célú felhasználására kiírt pályázati felhívásra 70 pályázat érkezett (11 felsőoktatási, 59 pedig középfokú oktatási intézménytől). A pályázatok szerinti igény 50%-kal meghaladta a rendelkezésre álló forrást.

A pályázatok értékelése után a felsőoktatási intézmények a forrás 56%-ának megfelelő összegű támogatást kaptak, amelyet a tárca az OM-FVM közötti megállapodás alapján, fejezetek közötti átcsoportosítással az OM részére átadott. A középfokú oktatási intézmények tangazdaságait az FVM közvetlen kifizetés, vagy előirányzat-módosítás formájában támogatta.

A társfinanszírozású támogatást döntően gép-, kisebb mértékben pedig építési beruházásokra fordították a kedvezményezettek. A 2003. évi támogatás felhasználása megtörtént, említésre méltó maradvány vagy megtakarítás a kötelezettségvállaláshoz képest nem keletkezett.

6. Agrár-közművelődés

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum sikeresen rendezte meg a Rákóczi-évvvel kapcsolatos kiállítást és konferenciát. Megújult a magyarországi szőlészet és borászat történetét bemutató állandó kiállítás, és igen sok (18) időszakos kiállítást rendeztek. Hasznosítási terv szerint működtették a minden igényt kielégítő, új konferenciatermet, a Múzeum aulája pedig folyamatosan megújul. A Mezőgazdasági Könyvhónap megnyitására a múzeum kiadásában megjelent az „Agrárvilág Magyarországon 1848-2002.” című reprezentatív kiadvány.

11. melléklet: Az 2003. évi agrárjogalkotás

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium intenzív jogalkotási tevékenységét mutatja, hogy 2003-ban 7 törvény, 18 kormányrendelet, 19 együttes rendelet és 117 FVM rendelet készült. A hatályba lépett jogszabályok az alábbiak:

TÖRVÉNYEK

2003. XIII. tv.	Az Országos Magyar Vadászkamaráról szóló 1997. évi XLVI. törvény és a vad védelméről és a vadászatról szóló 1996. évi LV törvény módosításáról
2003. XVI. tv.	Az agrárpiaci rendtartásról
2003. LII. tv.	A növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról
2003. LXXIII. tv.	A mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről és az ezzel összefüggő törvénymódosításokról
2003. LXXVII. tv.	Egyes agrár tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról
2003. LXXXII. tv.	Az élelmiszerekről
2003. CXII. tv.	Egyes földművelésügyi ágazati törvények módosításáról

KORMÁNYRENDELETEK

- 18/2003. (II. 19.) Korm. r. A biodízel magyarországi kísérleti forgalmazásának, felhasználásának feltételeiről és állami támogatásának szabályairól
- 29/2003. (III. 18.) Korm. r. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének általános feltételeiről szóló 290/2002. (XII. 27.) Korm. rendelet módosításáról
- 46/2003. (IV. 3.) Korm. r. A kedvezőtlen besorolású térségekben gazdálkodó mezőgazdasági termelők éven túli hitelterheinek mérsékléséről
- 66/2003. (V. 15.) Korm. r. A Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal létrehozásáról
- 81/2003. (VI. 7.) Korm. r. A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalról
- 88/2003. (VI. 20.) Korm. r. A Termékpálya Bizottságok működésének általános szabályairól és az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény hatálya alá tartozó termékek köréről
- 115/2003. (VII. 29.) Korm. r. Termőföld állam által életjáradék fizetése ellenében történő megvásárlásáról szóló 255/2002. (XII. 13.) Korm. rendelet módosításáról
- 122/2003. (VIII. 15.) Korm. r. A Magyar Köztársaság és a Chilei Köztársaság Kormánya között az állategészségügyi területén való együttműködésről szóló megállapodás kihirdetéséről
- 123/2003. (VIII. 15.) Korm. r. A Magyar Köztársaság Kormánya a Chilei Köztársaság Kormánya között a növényvédelmi karantén és a növényvédelem területén való együttműködésről szóló megállapodás kihirdetéséről
- 141/2003. (IX. 9.) Korm. r. Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekkel összefüggő ügyfélregiszter létrehozásáról és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásba vételről

- 144/2003. (IX. 9.) Korm. r. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról, forgalmazásáról és jelöléséről szóló 140/1999. (IX. 3.) Korm. rendelet módosításáról
- 147/2003. (IX. 22.) Korm. r. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének általános feltételeiről szóló 290/2002. (XII. 27.) Korm. rendelet módosításáról
- 148/2003. (IX. 22.) Korm. r. A géntechnológiai bírság megállapításáról
- 149/2003. (IV. 22.) Korm. r. A mezőgazdasági termelők éven belüli lejáratú hiteleinek adósságrendezési programjáról szóló 215/2002. (X. 17.) Korm. rendelet módosításáról
- 186/2003. (XI. 5.) Korm. r. Az állatkísérletek végzéséről szóló 243/1998. (XII. 31.) Korm. rendelet, valamint az azt módosító 103/2002. (V. 10.) Korm. rendelet módosításáról
- 187/2003. (XII. 9.) Korm. r. A Magyar Köztársaság Kormánya és a Moldáv Köztársaság Kormánya között az állategészségügy területén való együttműködésről szóló egyezmény kihirdetéséről
- 208/2003. (XII. 10.) Korm. r. A szennyvizek és szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználásának és kezelésének szabályairól szóló 50/2001. (IV. 3.) Korm. rendelet módosításáról
- 231/2003. (XII. 16.) Korm. r. Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekkel összefüggő ügyfélregiszter létrehozásáról és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásba vételről szóló 141/2003. (IX. 9.) Korm. rendelet módosításáról

MINISZTERI RENDELETEK

1/2003. (I. 9.) KvVM-ESZCSM-FMV e. r.	A légszennyezettségi határértékekről, a helyhez kötött légszennyező pontforrások kibocsátási határértékeiről szóló 14/2001. (V. 9.) KöM-EüM-FVM együttes rendelet módosításáról
28/2003. (V. 20.) ESZCSM-FVM-KvVM-GKM e.r.	Az egyes veszélyes anyagok és veszélyes készítmények behozatalával, illetve kivitelével összefüggő bejelentési és előzetes tájékoztatáson alapuló jóváhagyási (PIC) eljárásról szóló 46/2000. (XII. 29.) EüM-FVM-KöM-GM együttes rendelet módosításáról
38/2003. (VII. 7.) ESZCSM-FVM-KvVM e. r.	A biocid termékek előállításának és forgalomba hozatalának feltételeiről
13/2003. (IX. 9.) KvVM-FVM-NKÖM-BM e.r.	Az állatkert és az állatotthon létesítésének, működésének és fenntartásának részletes szabályairól szóló 3/2001. (II. 23.) KöM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet módosításáról
60/2003. (X. 10.) GKM-FVM e.r.	Az előrecsomagolt iparcikkek és élelmiszerek megengedett tömeg- és térfogatértékeiről és azok ellenőrzési módszereiről szóló 25/2000. (VII. 26.) GM-FVM együttes rendelet módosításáról
73/2003. (XI. 13.) GKM—FVM e. r.	Az állatszállítás állatvédelmi szabályairól szóló 52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes rendelet módosításáról
1/2003. (I. 8.) FVM-ESzCsM e.r.	A nyers tej, a hőkezelt tej és a tejalapú termékek előállításának, forgalomba hozatalának élelmiszer-higiéniai feltételeiről
2/2003. (I. 21.) FVM r.	A lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény végrehajtásáról rendelkező 106/1999. (XII. 28.) FVM rendelet módosításáról
3/2003. (I. 24.) FVM r.	Az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról

4/2003. (I. 30.) FVM r.	Az Agrárintervenciós Központ létesítéséről szóló 108/199. (XII. 29.) FM rendelet módosításáról
5/2003. (II. 1.) FVM r.	A kecsketej 2003. évi agrárpiaci támogatásáról
6/2003. (II. 1.) FVM r.	A juhtej 2003. évi agrárpiaci támogatásáról
7/2003. (II. 4.) FVM r.	A ló fertőző arteritise elleni védekezésről
8/2003. (II. 7.) FVM r.	A vágómarha 2003. évi irányáráról, alsó és felső intervenciós áráról
9/2003. (II. 7.) FVM r.	A mezőgazdasági haszonállat tartási szabályok betartása mellett előállított vágóbaromfi 2003. év első félévi termelési támogatásáról
10/2003. (II. 7.) FVM-KüM-PM e.r.	Az élősertés exportjának időszakos támogatásáról
11/2003. (II. 7.) FVM-KüM-PM e.r.	A vágott csirke exportjának időszakos támogatásáról
12/2003. (II. 7.) FVM r.	A haszonállat tartásra vonatkozó előírások betartása mellett előállított vágósertés termelési támogatásáról
13/2003. (II. 12.) FVM r.	A marhahús és marhahús-készítmények kötelező címkézéséről
14/2003. (II. 14.) FVM r.	A sertések hólyagos betegsége elleni védekezés szabályairól
15/2003. (II. 14.) FVM r.	A tehéntej termékpálya szabályozásáról szóló 5/1997. (I. 30.) FM rendelet módosításáról
16/2003. (II. 20.) FVM r.	A Magyar Élelmiszerkönyv kötelező előírásairól szóló 40/1995. (XI. 16.) FM rendelet módosításáról
17/2003. (II. 25.) FVM r.	A szakmai követelmények kiadásáról szóló 64/1994. (XII. 15.) FM rendelet módosításáról

18/2003. (II. 25.) FVM r.	A „Magyarország SAPARD Terve 2000-2006” kihirdetéséről szóló 53/2001. (VIII. 17.) FVM rendelet módosításáról
19/2003. (II. 25.) FVM r.	Egyes állategészségügyi jogszabályok módosításáról
20/2003. (II. 28.) FVM r.	A húskészítmények és egyes egyéb állati eredetű termékek előállításának és forgalomba hozatalának élelmiszer-higiéniái feltételeiről
21/2003. (II. 28.) FVM r.	A szőlőtermesztésről és borgazdálkodásról szóló 1997. évi CXXI. törvény végrehajtásáról kiadott 106/1997. (XII. 19.) FM rendelet módosításáról
22/2003. (III. 4.) FVM-KüM-PM e.r.	Az étkezési alma orosz piacon történő értékesítéséhez igénybe vehető exporttámogatásról
23/2003. (III. 4.) FVM r.	Az 1999. évi költségvetési törvényben jóváhagyott 16 milliárd forint összegű agrárhitelhez kapcsolódó kezességvállalás felhasználásáról, a szarvasmarha ágazat fejlesztéséről szóló 7/2000. (II. 29.) FVM rendelet módosításáról
24/2003. (III. 11.) FVM-PM e.r.	A mezei őrszolgálat megalakításához, fenntartásához nyújtandó 2003. évi állami hozzájárulás igénybevételének rendjéről és feltételeiről
25/2003. (III. 11.) FVM r.	Az önkéntes termelési önkorlátozás támogatásáról
26/2003. (III. 11.) FVM r.	Az EU versenyfeltételeihez történő alkalmazkodás elősegítéséhez nyújtott támogatásról
27/2003. (III. 11.) FVM r.	A tehéntej irányáráról, a tejpor, illetve a vaj alsó és felső intervenciós áráról, valamint a közvetlen termelői támogatásokról
28/2003. (III. 11.) FVM r.	A 2002. évi termésű élelmezési búza intervenciós készleteinek megvásárlásáról

29/2003. (III. 11.) FVM r.	A 2002. évi termésű búza intervenciós készleteinek értékesítéséről és támogatásáról
30/2003. (III. 18.) FVM r.	Az egyes állategészségügyi intézetek működési területének meghatározásáról
31/2003. (III. 21.) FVM r.	A földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 1996. évi LXXVI. törvény végrehajtásáról szóló 16/1997. (III. 5.) FM rendelet módosításáról
32/2003. (III. 21.) FVM r.	Az állami tejkvóta felvásárlásról és értékesítésről
33/20103. (III. 31.) FVM-KüM-PM e.r.	Az élősertés exportjának időszakos támogatásáról szóló 10/2003. (II. 7.) FVM-KüM-PM együttes rendelet módosításáról
34/2003. (III. 31.) FVM r.	A termelői szárazdohány 2003. évi minőségi feláras támogatásáról
35/2003. (III. 31.) FVM r.	A vágómarha speciális támogatásairól
36/2003. (III. 31.) FVM r.	A sertésállományok Aujeszky-féle betegségtől való mentesítésének szabályairól és a mentesség fenntartásáról
37/2003. (IV. 4.) FVM r.	A növényegészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2001. (I. 17.) FVM rendelet módosításáról
38/2003. (IV. 11.) FVM r.	A friss és előhűtött hasított félsertés időszakos export-visszatérítéséről
39/2003. (IV. 16.) FVM r.	A földhivatalokról szóló 62/1999. (VII. 21.) FVM rendelet módosításáról
40/2003. (IV. 16.) FVM r.	Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény végrehajtásának részletes szabályairól szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet módosításáról
41/2003. (IV. 18.) FVM-KüM-PM e.r.	A búza export-visszatérítéssel történő külpiaci értékesítéséről

- 42/2003. (IV. 25.) FVM r. Az önkéntes termelési önkorlátozás támogatásáról szóló 25/2003. (III. 11.) FVM rendelet módosításáról
- 43/2003. (IV. 26.) FVM r. A takarmányok előállításáról, forgalomba hozataláról és felhasználásáról szóló 2001. évi CXIX. törvény végrehajtásáról
- 44/2003. (IV. 26.) FVM r. A Magyar Takarmánykódex kötelező előírásairól
- 45/2003. (IV. 29.) FVM r. A 2002. évi termésű takarmánykukorica intervenciósi készleteinek átalány költségtérítéséről
- 46/2003. (IV. 29.) FVM r. A birtokhasznosítási bizottság létrehozásának és működésének rendjéről szóló 108/2002. (XII. 13.) FVM rendelet módosításáról
- 47/2003. (IV. 29.) FVM r. A harmadik országból származó termékek és az Európai Unió belüli kereskedelem állategészségügyi ellenőrzésének szabályairól
- 48/2003. (V. 8.) FVM r. A túlsúlyos vágósertés piacról történő kivonásának elősegítéséről
- 49/2003. (V. 9.) FVM r. Egyes tartósítóipari termékek művi közraktározásához felvett hitelek kamattámogatásáról
- 50/2003. (V. 9.) FVM r. A terméshozóanyagok engedélyezéséről, tárolásáról, forgalmazásáról és felhasználásáról szóló 8/2001. (I. 26.) FVM rendelet módosításáról
- 51/2003. (V. 15.) FVM r. A feldolgozott sertés és marhahús termékek minőségmegőrzése és a minőségi termék előállítás javítása érdekében igénybe vehető támogatásról
- 52/2003. (V. 15.) FVM r. A haszonállat tartásra vonatkozó előírások betartása mellett előállított vágósertés termelési támogatásáról szóló 12/2003. (II. 7.) FVM rendelet módosításáról

53/2003. (V. 19.) FVM r.	A mezőgazdasági haszonállat tartási szabályok betartása mellett előállított vágóbaromfi 2003. évi második félévi termelési támogatásáról
54/2003. (V. 20.) FVM r.	A 2003. évi termésű élelmezési búza és takarmánykukorica intervenciós felvásárlásáról és közraktári támogatásáról
55/2003. (V. 20.) FVM r.	Az erdészeti hatósági eljárásban fizetendő igazgatási-szolgáltatási díjakról szóló 56/1999. (VI. 16.) FVM rendelet módosításáról
56/2003. (V. 23.) FVM r.	A dohány termelői csoportokról
57/2003. (V. 28.) FVM r.	Az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM rendelet módosításáról
58/2003. (V. 28.) FVM r.	A feldolgozott sertés és marhahús termékek minőségmegőrzése és a minőségi termék előállítás javítása érdekében igénybe vehető támogatásról szóló 51/2003. (V. 15.) FVM rendelet módosításáról
59/2003. (VI. 2.) FVM r.	A vágósertés piacról történő kivonásának elősegítéséről
60/2003. (VI. 7.) FVM r.	Az állami tejkvóta-felvásárlásról és – értékesítésről szóló 32/2003. (III. 21.) FVM rendelet módosításáról
61/2003. (VI. 7.) FVM r.	A tehéntej termékpálya szabályozásáról szóló 5/1997. (I. 30.) FM rendelet módosításáról
62/2003. (VI. 12.) FVM r.	A 2002. évi termésű takarmánykukorica intervenciós készleteinek megvásárlásáról
63/2003. (VI. 12.) FVM r.	A 2002. évi termésű takarmánykukorica intervenciós készleteinek értékesítéséről és támogatásáról
64/2003. (VI. 16.) FVM r.	Az egyes állatfajok egyedeinek Egységes Nyilvántartási és Azonosítási Rendszeréről szóló 29/2000. (VI. 9.) FVM rendelet, valamint a marhalevel kiváltásáról és kezeléséről szóló 21/1996. (VII. 9.) FM rendelet módosításáról

- 65/2003. (VI. 19.) FVM r. Az egyes állategészségügyi igazgatási szolgáltatások díjáról szóló 40/1999. (V. 19.) FVM rendelet módosításáról
- 66/2003. (VI. 20.) FVM r. A friss és előhűtött hasított félsertés időszakos export-visszatérítéséről szóló 38/2003. (IV. 11.) FVM rendelet hatályon kívül helyezéséről
- 67/2003. (VI. 23.) FVM r. A túlsúlyos vágósertés piacról történő kivonásának elősegítéséről szóló 48/2003. (V. 8.) FVM rendelet módosításáról
- 68/2003. (VI. 23.) FVM r. A szakmai követelmények kiadásáról szóló 64/1994. (XII. 15.) FVM rendelet módosításáról
- 69/2003. (VI. 25.) FVM r. A fertőző szivacsos agyvelőbántalmak megelőzéséről, az ellenük való védekezésről, illetve leküzdésükről
- 70/2003. (VI. 27.) FVM r. A méhállományok védelméről és a mézelő méhek egyes betegségeinek megelőzéséről és leküzdéséről
- 71/2003. (VI. 27.) FVM r. Az állati hulladékok kezelésének és a hasznosításukkal készült termékek forgalomba hozatalának állategészségügyi szabályairól
- 72/2003. (VI. 27.) FVM r. A Magyar Élelmiszerkönyv kötelező előírásairól szóló 40/1995. (XI. 16.) FM rendelet módosításáról
- 73/2033. (VI. 27.) FVM r. A járványügyi intézkedés esetén járó kártalanítás felső határáról
- 74/2003. (VII. 1.) FVM r. A tojótyúktartó telepek nyilvántartásba vételének szabályairól
- 75/2003. (VII. 4.) FVM r. A vágóállatok vágás utáni minősítéséről
- 76/2003. (VII. 4.) FVM r. A vágómarhák vágás utáni minősítéséről és a hasított féltestek kereskedelmi osztályba sorolásáról szóló 14/1998. (IV. 3.) FM rendelet módosításáról

77/2003. (VII. 4.) FVM r.	A vágósertések vágás utáni minősítéséről és a hasított félsertések kereskedelmi osztályba sorolásáról szóló 15/1998. (IV. 3.) FM rendelet módosításáról
78/2003. (VII. 4.) FVM r.	A vágójuhok vágás utáni minősítéséről és kereskedelmi osztályba sorolásáról szóló 16/1998. (IV. 3.) FM rendelet módosításáról
79/2003. (VII. 7.) FVM r.	A hús, húskészítmény forgalmazás rendjéről, feltételeiről és állategészségügyi ellenőrzéséről
80/2003. (VII. 9.) FVM-KüM-PM e.r.	A búza export-visszatérítéssel történő külpiaci értékesítéséről szóló 41/2003. (IV. 18.) FVM-KüM-PM együttes rendelet hatályon kívül helyezéséről
81/2003. (VII. 9.) FVM r.	A növényvédelmi tevékenységről szóló 5/2001. (I. 16.) FVM rendelet módosításáról
82/2003. (VII. 16.) FVM r.	A géntechnológiai tevékenységre vonatkozó nyilvántartás és adatszolgáltatás rendjéről, valamint a géntechnológiai tevékenységhez szükséges engedély iránti kérelemhez csatolandó dokumentációról
83/2003. (VII. 16.) FVM r.	A mezőgazdasági és erdészeti gépkezelői jogosítvány bevezetéséről és kiadásának szabályairól
84/2003. (VII. 22.) FVM r.	A 2003. évben fagykárt és aszálykárt szenvedett mezőgazdasági termelők kárenyhítő támogatásáról
85/2003. (VII. 24.) FVM r.	A friss fogyasztásra szánt gyümölcs és zöldség ellenőrzéséről szóló 62/2000. (IX. 15.) FVM rendelet módosításáról
86/2003. (VII. 24.) FVM-EszCsM-GKM e. r.	A dohánytermékek gyártásáról, forgalmazásáról és ellenőrzéséről
87/2003. (VII. 24.) FVM r.	Az élőállatok forgalmazásának és szállításának állategészségügyi szabályairól

88/2003. (VII. 24.) FVM r.	A vágósertés piacról történő kivonásának elősegítéséről szóló 59/2003. (VI. 2.) FVM rendelet módosításáról
89/2003. (VII. 24.) FVM r.	A feldolgozott tejtermékek minőségmegőrzése és a minőségi termék előállítás javítása érdekében igénybe vehető támogatásról
90/2003. (VII. 30.) FVM-ESzCsM e.r.	Az élelmiszerek előállításának és forgalmazásának élelmiszerhigiéniai feltételeiről
91/2003. (VII. 31.) FVM r.	A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter által adományozható díjakról és más elismerésekről
92/2003. (VIII. 6.) FVM r.	A minőségi borok művi tárolásának támogatásáról szóló 91/2000. (XI. 24.) FVM rendelet módosításáról
93/2003. (VIII. 14.) FVM r.	A vágott, fagyasztott egész csirke időszakos export-visszatérítéséről
94/2003. (VIII. 14.) FVM r.	Az állategészségügyi engedélyhez kötött áruk behozatali feltételeinek közzétételi rendjéről
95/2003. (VIII. 14.) FVM r.	A növényi genetikai anyagok megőrzéséről és felhasználásáról
96/2003. (VIII. 15.) FVM r.	A Termékpálya Bizottság működésének részletes szabályairól
97/2003. (VIII. 19.) FVM r.	A szalmonellózis és a baromfitífusz elleni védekezésről és a mentesség megtartásáról szóló 49/2002. (V. 24.) FVM rendelet módosításáról
98/2003. (VIII. 22.) FVM r.	Az afrikai sertéspestis elleni védekezésről
99/2003. (VIII. 22.) FVM r.	A tehéntej termékpálya szabályozásáról szóló 5/1997. (I. 30.) FM rendelet módosításáról
100/2003. (VIII. 22.) FVM r.	Az étkezési alma orosz piacon történő értékesítéséhez igénybe vehető export-visszatérítésről

- 101/2003. (VIII. 22.) FVM r. A rendkívüli állapot idején nélkülözhetetlen hadkötelesek meghagyásáról szóló 27/1994. (V. 31.) FM rendelet módosításáról
- 102/2003. (VIII. 22.)
FVM-HM e.r. A földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 1996. évi LXXVI. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 21/1997. (III. 12.) FM-HM együttes rendelet módosításáról
- 103/2003. (IX. 11.) FVM r. A növényvédő szerrel szennyezett csomagolóeszköz hulladékok kezeléséről
- 104/2003. (IX. 11.) FVM r. Az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM rendelet módosításáról
- 105/2003. (IX. 12.) FVM r. A vágósertés intervenciós áron alapuló minőségi termelési támogatásáról szóló 112/2001. (XII. 27.) FVM rendelet módosításáról
- 106/2003. (IX. 16.) FVM r. A növényfajták állami elismerésének és vizsgálatának díjtételeiről
- 107/2003. (IX. 16.) FVM r. A vetőmagvak és szaporítóanyagok minősítésének és vizsgálatának díjtételeiről
- 108/2003. (X. 10.) FVM r. Az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról szóló 3/2003. (I. 24.) FVM rendelet módosításáról szóló 57/2003. (V. 28.) FVM rendelet módosításáról
- 109/2003. (X. 14.) FVM r. A halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény végrehajtásának egyes szabályairól szóló 78/1997. (XI. 4.) FM rendelet módosításáról
- 110/2003. (X. 21.) FVM r. Az erdészeti szaporítóanyagokról
- 111/2003. (XI. 5.)
FVM-GKM-ESZCSM-KvVM e. r. A géntechnológiai módosításnak tekintendő, valamint annak nem minősülő eljárásokról és a géntechnológiai tevékenység ellenőrzésére jogosult hatóságokról

- 112/2003. (XI. 11.) FVM r. A „Magyarország SAPARD Terve 2000-2006” kihirdetéséről szóló 53/2001. (VIII. 17.) FVM rendelet módosításáról
- 113/2003. (XI. 11.) FVM r. A 2003. évben fagykárt és aszálykárt szenvedett mezőgazdasági termelők kárenyhítő támogatásáról szóló 84/2003. (VII. 22.) FVM rendelet módosításáról
- 114/2003. (XI. 11.) FVM r. Az állami tejkvóta felvásárlásról és értékesítésről szóló 32/2003. (III. 21.) FVM rendelet módosításáról
- 115/2003. (XI. 13.) FVM r. A Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerről
- 116/2003. (XI. 18.) FVM r. A sertések jelöléséről, valamint Egységes Nyilvántartási és Azonosítási Rendszeréről
- 117/2003. (XI. 26.) FVM r. A cukorrépa minimumáráról, valamint a kristálycukor 2003/2004. évi intervenciós áráról és irányáráról
- 118/2003. (XI. 26.) FVM r. A tehéntej irányáráról, a tejpör, illetve a vaj alsó és felső intervenciós áráról, valamint a közvetlen termelői támogatásokról szóló 27/2003. (III. 11.) FVM rendelet módosításáról
- 119/2003. (XI. 27.) FVM r. Az egyes szőlészeti és borászati szakigazgatási kérdésekről
- 120/2003. (XII. 2.) FVM r. A zöldség-gyümölcs termelői értékesítő szervezeteket érintő nemzeti szabályozásról
- 121/2003. (XII. 4.) FVM r. A húskészítmények és egyes egyéb állati eredetű termékek előállításának és forgalomba hozatalának élelmiszer-higiéniai feltételeiről szóló 20/2003. (II. 28.) FVM rendelet módosításáról
- 122/2003. (XII. 4.) FVM r. A friss baromfihús előállításának és forgalomba hozatalának élelmiszer-higiéniai feltételeiről szóló 70/2002. (VIII. 15.) FVM rendelet módosításáról

123/2003. (XII. 4.) FVM r.	A friss hús előállításának és forgalomba hozatalának élelmiszer-higiéniai feltételeiről szóló 100/2002. (XI. 5.) FVM rendelet módosításáról
124/2003. (XII. 9.) FVM r.	A tehéntej termékpálya szabályozásáról szóló 5/1997. (I. 30.) FM rendelet módosításáról
125/2003. (XII. 10.) FVM r.	A 2003. évben fagykárt és aszálykárt szenvedett mezőgazdasági termelők végleges kárenyhítő támogatásának megállapításáról
126/2003. (XII. 16.) FVM r.	Az Állatorvostudományi Egyetem Igazságügyi Felülvéleményező Bizottsága, valamint az Igazságügyi Mezőgazdasági Szakértői Bizottság működéséről szóló 60/1994. (XI. 8.) FM rendelet módosításáról
127/2003. (XII. 17.) FVM r.	Egyes agrártámogatási földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszteri rendeletek módosításáról és hatályon kívül helyezéséről
128/2003. (XII. 19.) FVM r.	A Géntechnológiai Eljárásokat Véleményező Bizottság szervezetéről és működéséről
129/2003. (XII. 23.) FVM-ESzCsM e. r.	Az élelmiszerek előállításának és forgalmazásának élelmiszerhigiéniai feltételeiről szóló 90/2003. (VII. 30.) FVM-ESzCsM együttes rendelet módosításáról
130/2003. (XII. 31.) FVM r.	Az egri borvidék védett eredetű borairól

12. melléklet: Agrárgazdasági Phare-programok

Az agrárgazdasági Phare-programok legfontosabb célja a földművelésügyi intézményrendszernek az EU-csatlakozásra való felkészítése. A programok elsősorban olyan tevékenységeket támogatnak, amelyeknek jelentős szerepe van az ANP-ben.

A 2003-ban kivitelezés alatt álló Phare-programok a következő területekre összpontosulnak:

- A megyei földhivatalok informatikai rendszerének fejlesztése;
- Az állat- és növény-egészségügyi intézményrendszer fejlesztése;
- Az erdő-nyilvántartási rendszer fejlesztése;
- Élelmiszerhigiéncia, élelmiszerbiztonság;
- Vető- és szaporítóanyagok, valamint takarmányok minősítésének fejlesztése, a közös piaci szervezetek, valamint a strukturális alapokat működtető intézményrendszer véglegesítése;
- Az Integrált Irányítási és Ellenőrzési Rendszer (IIER) kialakítása;
- Az országos növény-egészségügyi diagnosztikai rendszer fejlesztése;
- Veszettség mentesítés.

Különösen fontos azon projektek sikeres befejezése, amelyek az EU-csatlakozáshoz és a KAP sikeres átvételéhez szükségesek. Ebből a szempontból kiemelkedő jelentőségű egyrészt a növény- és állategészségügyi határellenőrzési állomások kialakítása (amely az egységes európai piacba való belépésünk alapfeltétele), másrészt a közös piaci szervezeteknek és a strukturális alapok intézményrendszerének az EU-támogatások fogadásához való alkalmassá tétele.

Az 1999. évi program a növény-egészségügyi intézményrendszernek és a megyei földhivatalok informatikai rendszerének a fejlesztését irányozta elő:

- Az egységes megyei földnyilvántartási rendszer kialakítása megvalósult. A Pilot-rendszerhez szükséges eszközöket még 2002-ben szállították, a szoftverfejlesztés 2003. áprilisában lezárult. A szoftver működtetéséhez kapcsolódó oktatások 2003. év végéig befejeződtek.
- A növény-egészségügyi intézményrendszer-fejlesztési projekt 2002-ben lényegében befejeződött. 2003-ra csak a felépült és működő üvegházak (Hódmezővásárhelyen és Velencén) garanciális bejárása maradt.

A 2000-re jóváhagyott projekt az állategészségügyi és élelmiszerhigiéniai intézményrendszer fejlesztésére irányult. A projekt 2003. szeptember 30-án lezárult, a beruházások, az eszközzállítások, s a közigazgatási ikerintézményi

együttműködés (twinning) keretében tervezett oktatások (workshopok, tanulmányutak) befejeződtek. A projekt céljai megvalósultak:

- A Ferihegyi Repülőtéren 2003. szeptemberben átadták az állategészségügyi határellenőrző állomást;
- A záhonyi közúti határátkelőnél augusztusban elkészült egy kiegészítő létesítmény (gépkocsi-fertőtlenítő);
- A sertésinformációs rendszert (ENAR) sikeresen üzembe állították, további labor-eszközöket – a megyei állategészségügyi állomások és az országos intézetek részére – beszereztek. A 116/2003 (XI. 18.) FVM-rendelet (a sertések jelöléséről, valamint egységes nyilvántartási és azonosítási rendszeréről) – amely 2004. február 18-án lépett hatályba – a projekt eredményének tekinthető.

A 2001. évi projektek két területet érintenek:

- Agrárgazdasági intézményfejlesztés:
 - Folytatódott az állategészségügyi és növény-egészségügyi intézmények fejlesztése, az EU-konform regisztrációs és ellenőrzési rendszer bevezetésével (a növényvédő szerek és a termésvédő szerek kereskedelmében és használatában), továbbá a kártevők diagnosztizálásával foglalkozó laboratóriumok egységes elhelyezésével (az NTKSz laborépületének bővítésével, korszerűsítésével). A 12 hónapos twinning- projekt keretében befejeződött az intézményi háttér átszervezése, a szermaradványokkal kapcsolatos joganyag-átvétel, valamint a szakemberképzés. Az együttműködés a növényvédő szerek piaci bevezetéséről szóló jogszabályok előkészítésére is lehetőséget adott.
 - A három vasúti határátkelő (Eperjeske, Gyékényes, Kelebia) és az NTKSz beruházásával kapcsolatos tenderezési eljárás 2003-ban befejeződött, a szerződéseket november 30-án aláírták, a kivitelezési munkák megkezdődtek.
- A közös agrárpolitika intézményrendszerének kialakítása érdekében az Európai Unió követelményeinek megfelelő statisztikai, nyilvántartó és információs rendszer létrehozása, EU-konform agrár-környezetvédelmi programok megvalósításához szükséges adatgyűjtési, feldolgozási és szolgáltatási rendszer fejlesztése, továbbá a közösségi támogatások folyósítására, ellenőrzésére alkalmas intézményrendszer megteremtése az erdészeti szektorban:
 - A SAPARD Hivatal akkreditációjának elősegítése a pénzügyi menedzsment és az ellenőrzés (audit) területén, oly módon, hogy megfeleljenek a nemzetközileg elfogadott normáknak és az EU-követelményeknek. A projekt 2003. február végén befejeződött, s a Hivatal információs-kommunikációs stratégiájának kidolgozásához is hozzájárult.

- Az erdő-nyilvántartási rendszer fejlesztése kapcsán 2002. márciusában megkezdődött a 2 évig tartó német partneri együttműködés. A rendszer működtetését szolgáló szoftver-és hardverbeszerzés tendereztetése 2003. közepén elindult, a szerződéseket november végén aláírták.

A 2002. évi program hat projektet foglal magában:

- A közös piaci szervezetek, termékpályák csatlakozás előtti létrehozása (az *acquis communautaire* átvétele). Ehhez twinning keretében a tagjelölt országok kifizető ügynökségeinek szakértőitől kapunk segítséget. A projekt indítását az EU az FVM által meghozandó intézményfejlesztési döntésektől tette függővé. Az indítás feltételül szabott döntések csak 2003. tavaszán születtek meg, így a projekt egy év késéssel indult. A Kifizető Ügynökség (MVH) – magába olvasztva a SAPARD Hivatalt – 2003. júliusában megalakult, az akkreditációhoz szükséges végrehajtási kézikönyvek 2003. december végéig elkészültek. A szolgáltatási (audit) komponens pályáztatása meghiúsult. A kedvezményezett ezt a feladatot más forrásból oldotta meg, s a Phare-támogatás átcsoportosításra került.
- Az átvihető szivacsos agyvelőgyulladás (TSE) állategészségügyi ellenőrzése. A projekt célja: a TSE-re vonatkozó EU-törvényi előírások, hatósági intézkedések hatékony hazai átvétele és alkalmazása, valamint eszközbeszerzés a hazai ellenőrzésekhez. A twinninget 2003. áprilisban véglegesítették. Ezután a kedvezményezettek – a német szakértők irányításával – a hazai helyzetet áttekintették, a jogharmonizációval kapcsolatos feladatokat elvégezték, a hazai állatorvosok, állattenyésztők képzési anyagát, továbbá a tanulmányutakat előkészítették. A francia céggel kötött szerződés keretében a prion-tesztek szállítása folyamatos. A laborszakosítók tendereztési eljárása folyamatban van.
- A Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap struktúra-bevezetésének befejezése a vidékfejlesztése témában az alábbi célok kerültek meghatározásra:
 - Az intézményi struktúrák megerősítése abból a célból, hogy a csatlakozás idejére az EU vidékfejlesztési, valamint halászati intézkedéseit megfelelően lehessen tervezni és kezelni.
 - A Mezőgazdasági, Vidékfejlesztési és Halászati Operatív Program és a Programkiegészítő elkészítésének elősegítése.
 - Intézményfejlesztés és eszközbeszerzés az Operatív Program Irányító Hatóságában.
 - Az EMOGA Garancia Szekciója által finanszírozott - négy vidékfejlesztési intézkedésre vonatkozó - Vidékfejlesztési Terv elkészítésének elősegítése.
 - Intézményfejlesztés a Vidékfejlesztési Terv végrehajtásáért felelős hatóságnál.

A twinningben résztvevő külföldi szakértők irányításával e munkálatok befejeződtek, s a számítástechnikai eszközök beszerzése, beüzemelése is megtörtént (a Kifizető Ügynökségnél). A kedvező beszerzési ár miatt keletkező pénzmaradványra újabb eszközök beszerzési eljárása indult meg.

- A vetőmagok, a szaporítóanyagok és a takarmányok minősítésének fejlesztése. A projekt célja: EU-harmonizált rendszer kidolgozása vetőmagok, szaporítóanyagok és takarmányok minősítésére és tanúsítására, a mintavételt, adatátvitelt és adatfeldolgozást gyorsító informatikai rendszer kidolgozása, valamint az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (OMMI) és az FVM szakembereinek képzése. A német-holland twinning-megállapodást 2003. áprilisban aláírták, a szakértői tevékenység és a szakemberképzés folyamatos. A laboreszköz-beszerzési eljárás elhúzódása miatt csak december 29-én bontottak tendert.
- A juh- és kecske-regisztrációs rendszer kialakítása. A projekt célja: a juh- és kecsketenyésztők nyilvántartásának kialakítása, a nemzeti állatnyilvántartó és termelői nyilvántartási rendszerekhez történő kapcsolása, a juh és kecske egyedi nyilvántartása (a születéstől a feldolgozásig), továbbá informatikai rendszer létrehozása az állategészségügyi ellenőrzés céljára. Kedvezményezett intézmény: Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet. 2002. október elején elindult a 6 hónapos twinning, amely 2003. áprilisban befejeződött. Ennek keretében készült el a két másik összetevő – a számítástechnikai eszközök beszerzése és szoftverfejlesztés – tenderdokumentációja. Az ezekre vonatkozó szerződéskötésre 2003. decemberben került sor.
- Élelmiszerbiztonság. A projekt célja: az Élelmiszerbiztonsági Hivatal felállítása és az EU-joganyag átvétele, annak érdekében, hogy összehangolják és hatékonyabbá tegyék az állati és nem állati eredetű élelmiszerek ellenőrzését. Rövid távú külföldi szakértők előkészítő munkájával megalakult a Hivatal. A hosszú távú együttműködés – amelynek célja a Hivatal teljes működőképességének megteremtése, továbbá az intézmények összehangolt tevékenységének elősegítése – 2003. szeptemberben megkezdődött, és azóta is tart.

A 2003. évi program három projektet tartalmaz. A projekteket a 2003. április 9-én aláírt pénzügyi megállapodással hagyták jóvá:

- Az Integrált Irányítási és Ellenőrzési Rendszer (IIER) kialakítása, a Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap támogatásainak fogadására. A projekt négy komponensből tevődik össze: szoftverfejlesztés, minőségbiztosítás, eszközbeszerzés és twinning. Az utóbbi kivételével az összes komponensre megkötötték a szerződést. A projekt meghatározó, legnagyobb értékű komponense a szoftverfejlesztés. A beszerzési komponensben igényelt eszközök szállítása folyamatos (az MVH központi és helyi irodáihoz). Az itt képződött maradvány lekötésére újabb tender kiírása

várható (a tendereztetésért felelős Központi Pénzügyi és Szerződéskötő Egység tájékoztatása szerint).

- Az országos növény-egészségügyi diagnosztikai és ellenőrző rendszer létrehozása. A projekt elfogadásával folytatódik a hatékony növény-egészségügyi diagnosztikai laborhálózat továbbfejlesztése, az EU-szabványoknak való megfelelés érdekében. A projekt célja: a Központi Laboratórium és a nemzeti szintű speciális diagnosztikai laboratóriumok korszerűsítése-fejlesztése. 2003-ban a tenderdokumentációhoz szükséges technikai specifikációk készültek el. A közbeszerzési eljárás folyamán 3 tendert (karantén-beszerzés, laboreszköz-, információs technológiaieszköz-beszerzés) hirdetnek meg, a szerződéskötés várható ideje 2004. év közepe.
- Veszétség-mentesítés. A projekt révén az EU kötelező előírása (90/638/EEC), az 1995. évi XCI törvény, valamint a 13/2002 FVM-rendelet alapján az ország teljes területét mentesítjük a veszétségtől, úgy, hogy 3 éven át (2004, 2005, 2006) évi 3,72 millió adag vakcina rókacsálétket szórunk ki repülőgéppel az ország teljes területén. 2003-ban a projekt kedvezményezettjei – az FVM Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Főosztálya és háttérintézményei (laboratóriumai) – kidolgozták a Phare-támogatású (5,58 millió € értékű) vakcinabeszerzési nemzetközi pályázat technikai specifikációját (TS) és az ehhez kapcsolódó, de hazai finanszírozású (4,47 millió €=1,37 Mrd Ft) kiszórási közbeszerzési pályázat anyagát. Ezen kívül elkészült egy évente 7500 elejtett róka laboratóriumi vizsgálatára alkalmas – Phare-támogatású (150 ezer €) – laboratóriumieszköz-beszerzési tender technikai specifikációja.

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA

J/12279. számú

jelentés

az agrárgazdaság 2003. évi helyzetéről

I-II. kötet

II. kötet

Előadó: Dr. Németh Imre
földművelésügyi és vidékfejlesztési
miniszter

Budapest, 2004. október

TÁBLÁZATOK

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

Hiba! A könyvjelző nem létezik. Földterület használat szerint.....	6
2. A földterület művelési ágak szerint	7
3. A termő- és szántóterületet használó gazdasági szervezetek száma és területe nagyságkategóriánként	8
4. A szőlő- és gyümölcsös területet használó gazdasági szervezetek száma és területe nagyságkategóriánként	9
5. Az agrárgazdasági ágazatok bruttó kibocsátásának és hozzáadott értékének részaránya az összes ágazat termelésében.....	10
6. Mezőgazdasági számla.....	11
7. Főbb élelmiszeripari adatok 2003-ban.....	12
8. Élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi arányai a jegyzett tőke százalékában..	13
Élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi arányai a jegyzett tőke százalékában (folytatás).....	14
9. Fontosabb növények termelése	15
10. Szőlő- és gyümölcstermelés.....	16
11. Állatállomány.....	17
12. Állattartó gazdaságok átlagos mérete	18
13. Vágóállat és állati termék termelés	19
14. Az állattenyésztés fajlagos mutatói.....	20
15. Egy főre jutó fogyasztás	21
16. Erdőterület, erdősültség	22
17. Erdősítés.....	23
18. Összes fakitermelés.....	24
19. Vadgazdálkodás	25
20. A természetes vizek és víztározók halzsákmánya 2003-ban	26
21. A tógazdasági haltermelés szektoronkénti megoszlása 2003-ban	27
22. A beruházások teljesítményértéke ágazatok szerint	28
23. Műtrágyaellátás.....	29
24. Mezőgazdasági termékek értékesítésének (felvásárlásának) volumenindexe	30
25. A főbb termékek felvásárlási átlagára	31
26. A mezőgazdasági termékek termelői árindexe	32
27. Egyes termékek éves fogyasztói átlagára	33
28. A kivitel termékszerkezetének alakulása.....	34
29. A behozatal termékszerkezetének alakulása.....	35
30. Külkereskedelmi forgalom területi és országok szerinti bontásban	36
31. Külkereskedelmi volumenindexek	37
32. Külkereskedelmi értékindexek	38
33. Külkereskedelmi árindexek	39
34. A külkereskedelem cserearány-mutatóinak alakulása	40
35. Egyes agrártermékek kiviteli árának alakulása.....	41
36. Egyes agrártermékek behozatali árának alakulása.....	42

37. Foglalkoztatás.....	43
38. Agrártámogatási előirányzatok elszámolása	44
39. Agrártámogatások felosztása.....	45
Agrártámogatások felosztása (folytatás)	46
40. Becsült termelői támogatás (PSE-mutató) százalékos értéke	47
Nemzetközi adatok	
41. A gabona termésmennyisége.....	48
42. A búza termésmennyisége.....	49
43. A kukorica termésmennyisége	50
44. Az árpa termésmennyisége.....	51
45. A burgonya termésmennyisége	52
46. Az összes zöldségtermés	53
47. Az összes gyümölcstermés	54
48. A szőlő termésmennyisége.....	55
49. A szarvasmarha-állomány	56
50. A sertésállomány	57
51. A juhállomány	58
52. A tejtermelés.....	59
53. Összes hústermelés.....	60
54. Marha- és borjúhústermelés	61
55. Sertéshústermelés	62
56. Az EU-tagországok agrár-külkereskedelme.....	63
57. EU-költségvetés, bevételek tagállamok szerint	64
58. EMOGA (Garancia rész) kiadásai termékek szerint.....	65
Grafikonok.....	67

1. Földterület használat szerint 2003. május 31.

Sor- sz.	Megnevezés	Szántó		Kony- ha- kert	Gyü- möl- csős	Szőlő	Gyep	Mezőgazdasági terület		Erdő	Nádas	Halastó	Termőterület		Művelés alól kivett terület	Összes földterület	
		ezer ha	%					ezer ha					ezer ha	%		ezer ha	
<i>Gazdálkodási forma szerint</i>																	
1.	GAZDASÁGI SZERVEZETEK	1 804,8	40,0	0,2	23,6	10,5	306,5	2 145,7	36,6	1 274,6	17,0	22,7	3 460,0	44,7	321,4	3 781,4	40,6
2.	EGYÉNI GAZDÁLKODÓK	2 614,1	57,9	65,4	73,4	80,8	597,0	3 430,7	58,5	500,4	14,7	6,9	3 952,7	51,1	222,9	4 175,6	44,9
3.	EGYÉB TERÜLET	96,6	2,1	30,3	1,3	1,9	158,1	288,2	4,9	-	28,8	3,8	320,8	4,2	1 025,6	1 346,4	14,5
4.	ÖSSZESEN	4 515,5	100,0	96,0	98,3	93,3	1 061,6	5 864,7	100,0	1 775,1	60,5	33,4	7 733,6	100,0	1 569,8	9 303,4	100,0
5.	ebből: mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban és halászatban	4 325,2	95,8	65,5	93,4	87,5	845,0	5 416,6	92,4	1 681,7	25,6	26,7	7 150,6	92,5	365,5	7 516,1	80,8
6.	egyéb ágazatban	190,3	4,2	30,5	4,9	5,8	216,6	448,1	7,6	93,4	34,9	6,6	582,9	7,5	1 204,3	1 787,3	19,2

Forrás: KSH

2. A földterület művelési ágak szerint (május 31-én)

M.e.: ezer hektár

Művelési ág	1999	2000	2001	2002	2003
Szántó	4 708	4 500	4 516	4 516	4516
Kert	108	102	98	98	96
Gyümölcsös	96	95	97	97	98
Szőlő	127	106	93*	93	93
Gyep	1 147	1 051	1 061	1 063	1 062
Mezőgazdasági terület	6 186	5 854	5 865	5 867	5 865
Erdő	1 775	1 760	1 772	1 772	1 775
Nádas	41	60	61	60	61
Halastó	33	32	32	33	33
Termőterület	8 035	7 706	7 730	7 732	7 734
Művelés alól kivett terület	1 268	1 597	1 573	1 571	1 570
Földterület összesen	9 303	9 303	9 303	9 303	9 303
megoszlás (%)					
Szántó	50,6	48,4	48,5	48,5	48,5
Kert	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0
Gyümölcsös	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1
Szőlő	1,4	1,1	1,0	1,0	1,0
Gyep	12,3	11,3	11,4	11,4	11,4
Mezőgazdasági terület	66,5	62,9	63,0	63,1	63,0
Erdő	19,1	19,0	19,0	19,0	19,1
Nádas	0,4	0,6	0,7	0,6	0,7
Halastó	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4
Termőterület	86,4	82,8	83,0	83,1	83,1
Művelés alól kivett terület	13,6	17,2	17,0	16,9	16,9
Földterület összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: KSH

* A 2001. évi szőlő- és gyümölcsös ültetvények összeírása alapján számított terület.

3. A termő- és szántóterületet használó gazdasági szervezetek száma és területe nagyságkategóriánként ^{a)}

Nagyságkategória, hektár	A szervezetek száma		A terület nagysága, hektár	
	1996	2003	1996	2003
<i>Termőterület</i>				
10 és alatta	359	1 070	34 754	4 231
11- 50	351	1 542	20 684	41 669
51- 100	220	752	16 409	54 167
101- 200	232	737	34 556	106 066
201- 300	144	701	35 507	180 864
301- 400	120	202	42 272	69 238
401- 500	109	139	48 807	62 767
501- 1 000	442	423	328 017	308 220
1 001- 2 000	518	426	758 369	608 370
2 001- 3 000	258	160	622 162	388 498
3 001- 4 000	112	49	378 760	167 647
4 001- 5 000	58	22	257 492	96 859
5 001-	76	57	1 415 900	1 314 580
Összesen	2 999	6 280	3 993 689	3 403 176
<i>Szántóterület</i>				
10 és alatta	421	796	22 735	3 122
11- 50	223	953	12 723	25 429
51- 100	140	388	10 498	28 373
101- 200	150	451	22 134	65 485
201- 300	120	580	30 085	150 927
301- 400	110	122	38 563	41 772
401- 500	111	109	49 535	49 208
501- 1 000	453	389	331 439	285 554
1 001- 2 000	546	393	783 899	563 346
2 001- 3 000	185	121	442 404	287 512
3 001- 4 000	74	34	256 161	116 506
4 001- 5 000	25	8	108 054	35 206
5 001-	22	21	132 267	146 640
Összesen	2 580	4 365	2 255 937	1 799 080

Forrás: KSH

a) Használat szerint, csak a jelentést küldők adatai

4. A szőlő- és gyümölcsös területet használó gazdasági szervezetek száma és területe nagyságkategóriánként ^{a)}

Nagyságkategória, hektár	A szervezetek száma		A terület nagysága, hektár	
	1996	2003	1996	2003
<i>Szőlő</i>				
10 és alatta	276	295	550	954
11 - 50	102	156	1 433	3 388
51- 100	30	34	2 238	2 326
101- 200	24	12	3 305	1 616
201- 300	8	6	1 880	1 533
301-	2	2	870	654
Összesen	442	505	10 276	10 471
<i>Gyümölcsös</i>				
10 és alatta	349	387	1 034	1 437
11 - 50	149	271	2 677	6 415
51 - 100	52	61	3 745	4 341
101 - 200	39	43	5 780	6 354
201 - 300	12	8	5 704	3 237
301 -	6	8	2 135	3 237
Összesen	618	777	23 025	23 517

Forrás: KSH

^{a)} Használat szerint, csak a jelentést küldők adatai

5. Az agrárgazdasági ágazatok bruttó kibocsátásának és hozzáadott értékének részaránya az összes ágazat termelésében

Megnevezés	1999	2000	2001	2002
	évben (folyó áron)			
Bruttó kibocsátás milliárd Ft				
Nemzetgazdaság összesen ^{a)}	23 056,5	29 178,9	32 783,9	35 239,6
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat összes tevékenysége	1 328,0	1 405,2	1 656,0	1 637,4
Erdőgazdálkodás	59,8	68,9	79,8	80,3
Élelmiszeripar összes tevékenysége	1 472,4	1 816,1	2 095,5	2 150,7
Agrárgazdaság összes tevékenysége	2 860,2	3 290,2	3 831,3	3 868,5
részarány %				
Nemzetgazdaság összesen ^{a)}	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat összes tevékenysége	5,8	4,8	5,1	4,6
Erdőgazdálkodás	0,3	0,2	0,2	0,2
Élelmiszeripar összes tevékenysége	6,4	6,2	6,4	6,1
Agrárgazdaság összes tevékenysége	12,4	11,3	11,7	11,0
Hozzáadott érték milliárd Ft				
Nemzetgazdaság összesen ^{a)}	9 973,0	11 482,7	13 077,5	14 807,6
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat összes tevékenysége	455,8	459,8	527,7	508,5
Erdőgazdálkodás	27,7	31,1	35,0	35,9
Élelmiszeripar összes tevékenysége	317,9	393,6	483,5	525,3
Agrárgazdaság összes tevékenysége	801,4	884,5	1 046,3	1 069,6
részarány %				
Nemzetgazdaság összesen ^{a)}	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat összes tevékenysége	4,6	4,0	4,0	3,4
Erdőgazdálkodás	0,3	0,3	0,3	0,2
Élelmiszeripar összes tevékenysége	3,2	3,4	3,7	3,5
Agrárgazdaság összes tevékenysége	8,0	7,7	8,0	7,2

Forrás: KSH

^{a)} Ágazatok összesen, alapján. 2000-től az új módszertan szerint.

6. Mezőgazdasági számla

M.e.: millió Ft

Megnevezés	Folyó alapon		
	2001	2002	2003 ⁺⁾
Gabonafélék (vetőmaggal)	284 389	287 611	284 616
Ipari növények (hüvelyesekkel)	91 650	104 343	96 175
Takarmánynövények	31 574	31 148	31 037
Szőlő, gyümölcs	104 293	87 068	109 791
Kertészeti termékek (zöldség, ültetvény, virág)	144 424	153 427	151 268
Burgonya (vetőgumóval együtt)	29 570	27 400	33 053
Egyéb növényi termékek	5 679	4 348	4 693
Növénytermesztési és kertészeti termékek együtt	691 580	695 344	710 633
Állatok	448 785	430 098	412 283
Állati termékek	212 620	222 902	212 593
Élő állatok és állati termékek együtt	661 405	653 000	624 876
Mezőgazdasági termékek összesen	1 352 985	1 348 345	1 335 509
Mezőgazdasági szolgáltatások	78 134	82 762	84 218
Nem mezőgazdasági másodlagos tevékenység	47 958	45 267	45 119
Mezőgazdasági kibocsátás összesen	1 479 077	1 476 374	1 464 846
Folyó termelőfelhasználás	945 346	965 675	994 811
Bruttó hozzáadott érték alapon	533 731	510 699	470 035
Termelési tényezők jövedelme	455 862	417 122	363 099
Működési eredmény/vegyes jövedelem	300 242	248 401	191 563
Nettó vállalkozói jövedelem	241 294	191 071	131 034

Forrás: KSH.

Megjegyzés: Az MSZR adatai tevékenységi alapon számítva.

⁺⁾ Előzetes adat.

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás

(Éves Munkaerő Egység)

Megnevezés	2001	2002	2003 ⁺⁾
Összesen	642 963	636 359	597 390
Fizetett	135 370	128 571	125 131
Nem fizetett	507 593	507 789	472 259

Forrás: KSH

⁺⁾ Előzetes adat.

Mezőgazdasági jövedelem indexek

(előző év= 100,0)

Megnevezés	2001	2002	2003 ⁺⁾
'A' mutató	110,3	83,5	87,5
'C' mutató	111,4	71,5	64,7

Forrás: KSH

⁺⁾ Előzetes adat.

7. Főbb élelmiszeripari adatok 2003-ban

Megnevezés	A termelés volumen-indexe 2003/2002 %	Alkalmazás- ban állók száma, 1000 fő	Havi bruttó átlagkere- set Ft/fő	Havi nettó átlagkere- set Ft/fő
Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása	99,5	125,7	116 669	78 985
Ebből:				
Húsfeldolgozás, -tartósítás	95,7	15,0	97 092	69 913
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	98,3	15,8	96 419	69 168
Hús-, baromfihús- készítmény gyártása	88,9	4,7	101 013	71 945
Gyümölcs- és zöldség- feldolgozás	108,3	12,2	104 121	72 804
Tejtermékek gyártása	98,4	8,9	128 157	85 256
Malomipari termékek gyártása	94,9	5,8	103 851	73 076
Takarmánygyártás	115,6	5,2	142 150	91 330
Kenyér, friss tésztaféle gyártása	96,0	22,2	74 974	58 206
Cukorgyártás	79,5	1,4	183 536	113 017
Édesség gyártása	112,1	5,1	143 382	92 473
Desztillált szeszesital gyártása	103,0	1,5	139 252	90 188
Bortermelés	101,7	4,2	97 131	68 995
Söripari termékek gyártása	98,5	3,1	208 759	122 347
Üdítőital gyártása	107,5	4,4	191 293	113 822
Dohánytermékek gyártása	88,4	2,1	268 814	153 993

Forrás: KSH

8. Élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi arányai a jegyzett tőke százalékában
2003. január 1.

TEÁOR kód	Szakágazat	Állami tulajdon	Önkorm. tul.	Külf. tulajdon	Hazai társaság tulajdona	Hazai magánszemély tulajdona	MRP tulajdon	Szöv. tulajdon	Egyéb tul.	Összes jegyzett tőke=100,0
1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	6,22	0,00	32,15	46,17	15,18	0,00	0,28	0,00	100,0
1512	Baromfihús feldolgozása, tartósítása	0,04	0,20	36,08	55,60	5,96	0,00	2,07	0,05	100,0
1513	Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	9,70	1,13	28,18	42,59	16,44	0,00	0,06	1,90	100,0
1520	Halfeldolgozás	0,00	0,00	18,77	38,46	38,36	0,00	4,41	0,00	100,0
1531	Burgonyafeldolgozás	0,00	0,00	96,19	0,27	3,54	0,00	0,00	0,00	100,0
1532	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	0,00	0,00	83,37	7,56	7,75	0,00	0,05	1,26	100,0
1533	Egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozás	1,51	0,53	43,22	31,93	20,15	0,00	1,93	0,72	100,0
1541	Nyers olaj gyártása	0,00	0,00	0,00	11,51	88,49	0,00	0,00	0,00	100,0
1542	Finomított olaj gyártása	0,00	0,00	98,28	0,71	0,83	0,00	0,19	0,00	100,0
1543	Margarin gyártása	0,00	0,00	99,95	0,00	0,05	0,00	0,00	0,00	100,0
1551	Tejtermék gyártása	0,49	0,02	65,91	22,04	9,12	0,34	2,05	0,02	100,0
1552	Jégkrém gyártása	0,00	0,00	95,96	0,07	3,97	0,00	0,00	0,00	100,0
1561	Malomipari termék gyártása	4,63	0,09	24,44	30,10	26,31	13,61	0,15	0,65	100,0
1562	Keményítő gyártása	0,00	0,00	51,48	48,41	0,12	0,00	0,00	0,00	100,0
1571	Haszonállat-eledelel gyártása	1,18	0,00	53,55	27,43	16,25	0,00	1,59	0,00	100,0
1572	Hobbiállat-eledelel gyártása	0,00	0,00	81,68	8,61	9,71	0,00	0,00	0,00	100,0
1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártása	0,89	3,19	6,94	38,62	42,96	4,63	2,33	0,43	100,0
1582	Tartósított lisztes áru gyártása	0,00	0,00	94,60	0,54	4,78	0,00	0,08	0,00	100,0
1583	Cukorgyártás	13,82	2,01	68,10	15,88	0,16	0,00	0,03	0,00	100,0
1584	Édesség gyártása	0,00	0,00	62,47	32,62	4,68	0,00	0,23	0,01	100,0
1585	Tésztafélék gyártása	0,11	0,00	43,17	15,62	41,10	0,00	0,00	0,00	100,0
1586	Tea, kávé feldolgozása	0,00	0,00	98,47	1,11	0,42	0,00	0,00	0,00	100,0
1587	Fűszer, ételízesítő gyártása	0,00	0,00	2,21	68,78	15,08	4,22	9,63	0,08	100,0

Élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi arányai a jegyzett tőke százalékában
2003. január 1. (8. táblázat folytatása)

TEÁOR kód	Szakágazat	Állami tulajdon	Önkorm.tul.	Külf. tulajdon	Hazai társaság tulajdona	Hazai magánszemély tulajdona	MRP tulajdon	Szöv. tulajdon	Egyéb tul.	Összes jegyzett tőke=100,0
1588	Homogenizált és diétás étel gyártása	0,00	0,00	52,96	17,26	29,79	0,00	0,00	0,00	100,0
1589	Máshova nem sorolt egyéb élelmiszer gyártása	0,00	0,00	51,14	20,38	22,49	0,00	5,99	0,00	100,0
1591	Desztillált szeszes ital gyártása	0,35	1,61	28,12	50,22	19,57	0,00	0,14	0,00	100,0
1592	Etilalkohol gyártása	0,00	9,87	0,00	77,94	3,62	0,00	8,57	0,00	100,0
1593	Bortermelés	9,59	0,07	33,55	23,30	25,11	0,83	4,25	3,28	100,0
1594	Gyümölcsbor termelése	0,00	0,00	50,00	50,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,0
1595	Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	0,00	0,00	0,00	0,00	64,55	35,45	0,00	0,00	100,0
1596	Sörgyártás	0,00	0,77	92,29	2,25	4,68	0,00	0,01	0,01	100,0
1597	Malátagyártás	0,00	0,00	36,84	0,00	63,16	0,00	0,00	0,00	100,0
1598	Üdítőital gyártása	0,00	0,02	94,96	2,60	2,39	0,00	0,03	0,01	100,0
15 együtt		2,62	0,42	62,13	21,84	10,68	0,88	1,01	0,42	100,0
1600	Dohánytermék gyártása	0,00	0,00	83,97	15,96	0,07	0,00	0,00	0,00	100,0
15+16 együtt		2,55	0,40	62,71	21,69	10,39	0,85	0,99	0,41	100,0

Forrás: KSH

9. Fontosabb növények termelése

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Betakarított terület, 1000 hektár</i>					
Búza	734	1 024	1 206	1 111	1 114
Rozs	40	43	51	49	46
Árpa	334	325	367	371	341
Zab	71	58	61	64	68
Kukorica	1 115	1 193	1 258	1 206	1145
Cukorrépa	66	58	66	55	53
Napraforgó	521	299	320	418	511
Lucerna	210	159	155	155	157
Burgonya	56	47	36	34	31
<i>Összes termés, 1000 tonna</i>					
Búza	2 638	3 693	5 197	3 910	2 920
Rozs	80	86	121	95	67
Árpa	1 042	901	1 299	1 046	810
Zab	180	98	150	138	102
Kukorica	7 149	4 984	7 858	6 121	4 532
Cukorrépa	2 934	1 976	2 903	2 274	1 812
Napraforgó	793	484	632	777	992
Lucerna	1 135	683	843	701	548
Burgonya	1 199	864	908	752	582
<i>Termésátlag, kg/hektár</i>					
Búza	3 590	3 600	4310	3 510	2 640
Rozs	2 030	2 000	2370	1 960	1 460
Árpa	3 120	2 770	3530	2 820	2 380
Zab	2 540	1 670	2450	2 160	1 490
Kukorica	6 380	4 150	6220	5 050	3 950
Cukorrépa	44 540	34 350	43780	41 080	35 120
Napraforgó	1 520	1 620	1960	1 860	1 900
Lucerna	5 410	4 240	5420	4 480	3 460
Burgonya	18 390	15 290	21280	18 280	15 660

Forrás: KSH

10. Szőlő- és gyümölcsstermelés

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Szőlőstermelés</i>					
Összes terület, ezer ha	127	106	93 [*]	93	93
Termőterület, ezer ha	99	89	82	83	..
Termésátlag (termőterületre), kg/ha	5 190	7 220	9 390	5 750	6 250 ^{**}
Termésmennyiség, ezer t	570	684	811	501	581
Ebből: étkezési célra felhasznált szőlő, ezer t	45	32	48	23	22
Egyszer fejtett bortermés, millió liter	334	430	541	333	388
<i>Gyümölcsstermelés</i>					
Összes terület, ezer ha	96	95	97	97	101
Termőterület, ezer ha	74	73	76	76	..
Termésmennyiség, ezer t	822	1038	917	699	724
Ebből: Alma	445	695	605	527	508
Körte	39	37	21	13	19
Meggy	45	49	56	38	49
Szilva	98	91	90	49	45
Kajszi	38	21	16	7	31
Őszibarack	71	64	57	22	32

Forrás: KSH

* A 2001. évi szőlő- és gyümölcsös ültetvények összeírása alapján számított terület.

** Termésátlag (összes területre), kg/ha.

11. Állatállomány

M.e.: ezer db

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
	december 1-jén				
<i>Összes gazdaság</i>					
Szarvasmarha összesen	857	805	783	770	739
ebből: tehén	399	380	368	362	350
Sertés összesen	5 335	4 834	4 822	5 082	4 913
ebből: anyakoca	379	348	343	381	327
Juh összesen	934	1 129	1 136	1 103	1 296
Tyúkfélék*	25 890	30 716	34 343	32 206	37 502
<i>Gazdasági szervezet</i>					
Szarvasmarha összesen	555	543	497	494	489
ebből: tehén	254	261	238	240	233
Sertés összesen	2 408	2 483	2 398	2 635	2 658
ebből: anyakoca	200	207	195	216	208
Juh összesen	146	206	173	150	173
Tyúkfélék*	10 034	14 335	14 163	14 763	16 184
<i>Egyéni gazdálkodó</i>					
Szarvasmarha összesen	302	262	286	276	250
ebből: tehén	145	119	130	122	117
Sertés összesen	2 927	2 351	2 424	2 447	2 255
ebből: anyakoca	179	141	147	165	119
Juh összesen	788	923	963	952	1 123
Tyúkfélék*	15 856	16 381	20 180	17 443	21 318

Forrás: KSH

* gyöngyös nélkül

12. Állattartó gazdaságok átlagos mérete
(a december 1-jei állatszámolás alapján)

M.e.: db/gazdaság

Időpont	Szarvasmarha		Tehén		Sertés		Anyakoca	
	Gazdasági szervezet	Egyéni gazdálkodó	Gazdasági szervezet	Egyéni gazdálkodó	Gazdasági szervezet	Egyéni gazdálkodó	Gazdasági szervezet	Egyéni gazdálkodó
1999	734,1	7,6	352,8	4,5	4 484,2	5,9	413,2	1,6
2000	585,8	5,8	308,1	3,5	3 373,6	5,2	338,2	1,5
2001	618,2	7,3	320,3	4,2	3 849,1	6,4	377,2	1,6
2002	619,3	7,8	324,9	4,4	4 136,6	7,0	393,5	1,7
2003	568,1	8,0	298,1	4,9	3 903,5	5,2	371,5	1,6

Forrás: KSH adatok alapján számítás

13. Vágóállat és állati termék termelés

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003 ⁺⁾
Vágóállat összesen, 1000 tonna	1445	1 566	1 453	1 540	1 603
Ebből: vágómarha	102	117	98	94	112
vágósertés	790	793	689	742	850
vágójuh	16	16	18	18	20
vágóbaromfi	514	616	622	659	600
Áruhal, 1000 tonna	19	20	18	18	18
Tehéntej, millió liter	2 045	2 081	2 080	2 068	1 964
Tyúktojás, millió darab	3 190	3 171	3 277	3 397	3 440
Gyapjú, tonna	3 387	3 369	3 917	4 027	4 100

Forrás: KSH

⁺⁾ Előzetes adat.

14. Az állattenyésztés fajlagos mutatói

M.e.: kilogramm

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003 ⁺⁾
<i>Vágómarha-termelés</i>					
Egy tehénre	250	294	265	256	309
Egy lakosra	10,1	11,7	9,6	9,4	11,0
<i>Vágósertés-termelés</i>					
Egy kocára	2 022	2 093	1 872	2 162	2 231
Egy lakosra	78,4	79,1	67,6	69,0	83,8
<i>Vágójuh-termelés</i>					
Egy lakosra	1,6	1,3	1,8	1,9	2,0
<i>Vágóbaromfi-termelés</i>					
Egy lakosra	51,0	61,2	61,0	68,0	59,2
<i>Tejtermelés, liter</i>					
Egy tehénre	5 310	5 335	5 516	5 999	6 263
Egy lakosra	203	207,5	204,0	206,8	193,7
<i>Tojástermelés, darab</i>					
Egy tojóra	202	217	213	212	212
Egy lakosra	323	326	321	335	339,2
<i>Gyapjútermelés</i>					
Egy juhra	3,7	3,6	3,4	3,3	4,1
Egy lakosra	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4

Forrás: KSH

⁺⁾ Előzetes adat.

15. Egy főre jutó fogyasztás

Megnevezés	1999	2000	2001	2002
	kilogramm/fő			
<i>Élelmiszerfogyasztás</i>				
Húsfélék összesen	60,5	70,2	67,5	72,3
ebből: sertéshús	28,3	28,0	25,2	28,4
marha- és borjúhús	4,1	4,3	3,9	4,3
belsőség	3,2	3,1	3,1	3,3
baromfihús	24,2	33,7	34,3	35,1
Hal	2,8	3,0	2,9	3,1
Tej	151,7	160,6	144,2	143,1
Tojás	15,2	15,3	15,8	16,7
Zsiradék összesen	34,4	39,0	37,4	39,0
Ebből: sertészsiradék	18,3	18,0	16,5	17,7
Liszt	84,5	89,4	90,1	81,7
Rizs	5,9	4,7	5,2	6,1
Cukor	37,7	33,2	32,9	32,6
Burgonya	68,0	64,0	68,2	65,3
Zöldség- főzelékfélék ^{a)}	91,2	109,2	109,9	111,7
Gyümölcs összesen ^{a)}	70,4	108,5	100,0	91,6
Égetett szeszesitalok, ^{b)} liter	6,1	6,4	6,9	6,8
Bor, liter	30,2	28,3	33,7	34,6
Sör, liter	68,0	71,6	71,0	72,7
Dohány	1,6	1,5	1,5	1,5
Kávésző, gramm	2,4	2,8	2,8	2,8
Tea, dkg	16,8	20,3	27,8	31,0
<i>Napi tápanyagfogyasztás</i>				
Kilojoule	12 553	13 270	12 943	12 859
Fehérje, gramm	89,5	96,6	93,9	93,5
Ebből: állati fehérje, gramm	48,4	53,5	50,7	52,8
Zsír, gramm	133,1	147,8	140,8	146,1
Szénhidrát, gramm	364,0	367,9	366,8	349,6

Forrás: KSH

^{a)} 2000. évtől a feldolgozott termékek friss súlyban számolva.

^{b)} 50 fokos szeszre átszámítva.

16. Erdőterület, erdőszültség

M.e.: ezer hektár

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
1. Összes földterület	9 303	9 303	9 303	9 303	9 303
2. Összes erdőgazdálkodás alá vont terület	1 918	1 918	1 932	1 953	1 965
Ebből:					
Faállománnyal borított terület	1 767	1 784	1 798	1 821	1 834
Állami tulajdonú erdők	1 035	1 033	1 036	1 038	1 040
Közösségi tulajdonú erdők	11	11	11	12	11
Egyéni gazdálkodók	126	159	214	242	248
Társult gazdálkodók	237	216	230	241	272
Működésképtelen gazdálkodói kör	358	365	307	288	263
Erdőszültség, %	19,0	19,2	19,3	19,6	19,7

Forrás: FVM

17. Erdősítés

M.e.: hektár

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Erdőfelújítás első kivétel^{a)}</i>					
Állami erdőgazdaságok	9 425	9 885	11 451	11 614	11 583
Egyéb erdőgazdálkodók	9 437	10 052	10 178	10 228	9 338
Összesen:	18 862	19 937	21 629	21 842	20 921
<i>Erdőtelepítés és fásítás, első kivitel</i>					
Állami erdőgazdaságok	285	272	671	755	899
Egyéb erdőgazdálkodók	8 422	9 518	12 479	14 075	11 116
Összesen:	8 707	9 790	13 150	14 830	12 015

Forrás: FVM

^{a)} Az adatok az erdőfelújítást pótló telepítések nélkül értendők.

18. Összes fakitermelés

M.e.: ezer m³

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
Bruttó fatömeg föld feletti	6 901	7 287	7 010	7 013	7 086
Nettó fatömeg föld feletti	5 506	5 902	5 634	5 642	5 784
Ebből: Ipari fa	2 987	3 305	3 048	3 052	3 004
Tűzifa	2 519	2 597	2 586	2 590	2 780

Forrás: FVM

19. Vadgazdálkodás

Megnevezés	2000/2001. vadászati év	2001/2002. vadászati év	2002/2003. vadászati év	2003/2004. vadászati év ⁺⁾
Becsült vadállomány (ezer db)				
Gímszarvas	82,6	82,6	82,6	78,5
Dámszarvas	20,9	22,1	20,9	20,5
Őz	307,2	319,5	324,4	320,8
Muflon	9,9	9,6	9,3	7,9
Vaddisznó	82,4	91,0	86,6	77,8
Mezei nyúl	521,8	582,5	630,8	535,1
Fácán	698,7	824,8	880,6	691,0
Vadállomány hasznosítás, teríték (ezer db)				
Gímszarvas	28,9	34,0	41,7	43,2
Dámszarvas	6,2	6,6	9,0	8,4
Őz	52,8	61,8	72,5	76,8
Muflon	2,4	2,7	3,7	2,9
Vaddisznó	71,9	88,3	94,0	81,5
Mezei nyúl	132,9	100,5	132,1	102,4
Fácán	439,6	536,9	558,4	391,3
Pénzügyi adatok (milliárd Ft)				
Bevétel	12,89	14,77	14,33	13,74
Összes kiadás	12,09	13,58	14,03	14,16
Ebből:mg.vadkár	1,37	1,38	1,62	1,51
erd.vadkár	0,14	0,18	0,18	0,19
Eredmény	0,80	1,19	0,30	-0,42

Forrás: AKII

⁺⁾ Előzetes adat.

20. A természetes vizek és víztározók halzsákmánya 2003-ban

Szektor	Hektár	Zsákmány (tonna)			
		Nemes hal	Fehérhal	Össze- sen	Ebből: étkezési célra
Balaton, Kis-Balaton	62 841	215	298	513	404
Egyéb állami	1 536	335	38	374	364
Mg. szövetkezetek	3 883	6	10	16	16
Önkormányzatok	2 803	2	0	2	2
Halászati szövetkezetek, Kft.-k	33 288	658	332	989	786
Horgász-szervezetek	29 507	-	-	-	-
- üzemi halászat	-	297	33	330	265
- horgász-zsákmány	-	2 912	1 328	4 240	4 240
Kistermelők	1 616	55	17	72	41
Összesen:	135 474	4 480	2 056	6 536	6 118
2002. évi mutatók	134 225	4 337	2 413	6 750	6 438
2003/2002, %	101%	103%	85%	97%	95%

Forrás: AKII

21. A tógazdasági haltermelés szektoronkénti megoszlása 2003-ban

Megnevezés	Üzemelt tóterület, ha	Lehalászás összesen, tonna	Ebből: étkezési hal összesen, tonna
Állami gazdálkodó szervezet	5 162	4 686	2 795
Mezőgazdasági szövetkezetek	479	388	256
Halászati szövetkezetek	820	707	355
Horgászati szervezetek	921	896	679
Más társas vállalkozások	14 150	10 105	6 306
Egyéb	1 218	972	427
Összesen	22 750	17 754	10 819

Forrás: AKII

22. A beruházások teljesítményértéke ágazatok szerint* (folyó áron)

Teljesítményérték: millió Ft

Ágazat	1999	2000	2001	2002	2003 ⁺⁾
Összes beruházás					
Nemzetgazdaság összesen	2 000 685	2 281 750	2 419 021	2 657 435	2 499 088
Ebből: Agrárgazdaság	152 262	139 884	188 068	209 934	209 413
Mezőgazdaság	60 481	58 621	86 004	96 383	109 617
Erdőgazdálkodás	6 105	5 538	6 317	5 549	5 857
Élelmiszeripar	85 676	75 725	95 744	108 002	93 939
Építési beruházás					
Nemzetgazdaság összesen	814 164	935 449	1 059 153	1 245 554	1 062 405
Ebből: Agrárgazdaság	41 820	38 021	47 620	60 333	53 129
Mezőgazdaság	19 634	14 902	19 565	27 752	25 914
Erdőgazdálkodás	2 625	2 938	3 219	3 142	2 672
Élelmiszeripar	19 561	20 181	24 836	29 439	24 543
Gépberuházás					
Nemzetgazdaság összesen	1 169 145	1 324 613	1 318 145	1 370 509	1 403 369
Ebből: Agrárgazdaság	96 187	88 614	107 315	115 887	127 729
Mezőgazdaság	27 509	31 471	35 166	37 331	56 657
Erdőgazdálkodás	3 156	2 433	2 809	2 096	2 939
Élelmiszeripar	65 122	54 710	69 340	76 460	68 139

Forrás: KSH

⁺⁾ Előzetes adat.

*Jogi személyiségű vállalkozások és a költségvetési szervek adatai.

Az előzetes adatoknál: 50 fő feletti vállalkozások esetében a megfigyelés teljes körű, 5-49 esetében reprezentatív.

Az éves adatoknál: 20 fő feletti vállalkozások esetében teljes körű, 5-19 esetében reprezentatív.

23. Műtrágyaellátás*

Év	Nitrogén-	Foszfor-	Kálium-	Összes
	műtrágya, hatóanyagban			
<i>Értékesített mennyiség, ezer tonna</i>				
1999	262	39	45	346
2000	258	45	52	355
2001	275	58	62	395
2002	303	62	72	437
2003	280	64	80	424
<i>Egy hektár mezőgazdasági területre, kg</i>				
1999	43	6	7	56
2000	44	8	9	61
2001	47	10	11	68
2002	52	11	12	75
2003	48	11	14	73
<i>Egy hektár szántó-, kert-, gyümölcsös- és szőlőterületre, kg</i>				
1999	52	8	9	69
2000	54	9	11	74
2001	57	12	13	82
2002	63	13	15	91
2003	58	13	17	88

Forrás: KSH, AKII

* A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás részére.

24. Mezőgazdasági termékek értékesítésének (felvásárlásának) volumenindexe

Termék	1999	2000	2001	2002	2003 ⁺⁾
<i>1995= 100,0</i>					
Növénytermesztési és kertészeti termékek	101,6	84,5	108,0	102,8	103,9
Gabonafélék
Zöldségfélék	102,7	103,0	134,5	171,7	179,7
Gyümölcsök	130,6	170,4	163,9	161,4	189,9
Élő állatok, állati termékek	108,0	106,6	105,2	107,9	116,4
Mezőgazdasági termékek összesen	105,1	96,7	106,4	105,1	110,6
<i>Előző év = 100,0</i>					
Növénytermesztési és kertészeti termékek	107,5	83,2	127,8	95,2	101,0
Gabonafélék	..	93,7	125,0	97,2	91,4
Zöldségfélék ^{a)}	78,6	100,3	130,6	127,6	104,7
Gyümölcsök	80,7	130,5	96,2	98,5	117,6
Élő állatok, állati termékek	105,4	98,7	98,7	102,5	107,9
Mezőgazdasági termékek összesen	106,3	92,0	110,1	98,8	105,2

Forrás: KSH

⁺⁾ Előzetes adat.

^{a)} 1996-tól fűszerpaprika nélkül.

25. A főbb termékek felvásárlási átlagára

Termékek	1999	2000	2001	2002	2003
Búza, Ft/t	19 851	27 778	22 828	22 815	30 197
Árpa, Ft/t	17 469	27 882	25 746	25 260	26 916
Kukorica, Ft/t	15 734	25 355	19 611	21 325	29 988
Cukorrépa, Ft/t	5 364	6 879	7 780	8 382	9 013
Napraforgómag, Ft/t	49 906	48 500	60 136	66 468	52 319
Burgonya, Ft/t	28 240	33 953	34 134	33 521	51 614
Fejeskáposzta, Ft/kg	26,10	34,50	39,10	43,90	47,50
Vöröshagyma, Ft/kg	27,20	36,20	24,50	31,80	37,40
Zöldbab, Ft/kg	40,40	42,60	49,00	52,40	54,60
Zöldborsó (szemes súlyban), Ft/kg	40,10	44,50	55,80	51,30	47,90
Paradicsom, Ft/kg	16,50	18,00	18,10	18,50	20,70
Zöldpaprika, Ft/kg	77,70	88,00	114,40	99,50	138,90
Alma, Ft/kg	28,80	18,40	14,10	11,50	18,50
Körte, Ft/kg	41,30	47,10	46,50	55,20	42,20
Sárgabarack, Ft/kg	35,40	108,90	71,30	139,30	83,60
Őszibarack, Ft/kg	41,00	43,60	64,60	72,60	74,30
Borszőlő, Ft/kg	44,40	58,50	51,10	50,90	59,50
Bor (hordós), Ft/liter	99,90	118,30	120,00	87,00	114,70
Vágósertés ^{a)} , Ft/kg	192,70	237,00	333,00	275,00	229,00
Vágómarha ^{b)} , Ft/kg	199,70	206,90	210,30	216,40	202,00
Vágóbaromfi, Ft/kg	188,80	201,50	238,10	222,50	214,20
Tehéntej, Ft/liter	59,40	63,00	68,50	72,30	71,40
Tyúktojás, Ft/db	10,40	12,50	14,30	11,80	13,80

Forrás: KSH

^{a)} Süldő és malac nélkül.

^{b)} Vágóborjú nélkül.

26. A mezőgazdasági termékek termelői árindexe

Termék	1999	2000	2001	2002	2003 ⁺⁾
2000 = 100,0					
Növénytermesztési és kertészeti termékek	..	100,0	91,3	94,2	113,7
Gabonafélék	..	100,0	80,6	83,1	110,7
Zöldségfélék	..	100,0	99,5	102,3	110,1
Gyümölcsök	..	100,0	87,4	92,0	107,5
Élő állatok, állati termékek	..	100,0	121,2	114,4	107,2
Mezőgazdasági termékek Összesen	..	100,0	106,0	104,1	110,5
<i>Előző év = 100,0</i>					
Növénytermesztési és kertészeti termékek	109,4	130,8	91,3	103,7	120,6
Gabonafélék	112,3	132,8	80,6	103,1	133,3
Zöldségfélék	100,3	129,9	99,5	102,8	107,6
Gyümölcsök	98,8	117,0	87,4	107,8	116,8
Élő állatok, állati termékek	95,3	112,4	121,2	94,4	93,7
Mezőgazdasági termékek Összesen	102,6	122,5	106,0	98,5	106,1

Forrás: KSH

⁺⁾ Előzetes adat.

27. Egyes termékek éves fogyasztói átlagára

Termék	1999	2000	2001	2002	2003
	évben, forint				
Sertéscomb, csont és csülök nélkül, kg	606	776	1030	897	773
Rostélyos, csontos, kg	629	670	781	846	890
Bontott csirke, kg	426	443	501	479	462
Gyulai jellegű szárazkolbász, kg	1 440	1 610	2 040	2 160	2 040
Párizsi, kg	406	445	562	597	592
Tojás, 10 db	141	192	209	197	190
Pasztöröztött tej, 2,8 %-os zsírtartalom, liter	98	115	141	155	160
Trappista sajt, szeletelt, csomagolt, kg	975	1150	1280	1310	1 330
Tejföl, 20% zsírtartalom, 0,175 g-os, műanyag pohárban, db	61	67,80	76,80	80,20	80,80
Sertészsír, kg	210	219	327	338	254
Csemege szalonna, füstölt, kg	524	538	719	786	756
Napraforgó étolaj, 1 literes műanyag flakonban, l	274	242	250	291	284
Finom liszt, kg	51	66,30	78,30	69,90	74,20
Hántolt rizs, fényezetlen, kg	173	171	172	169	167
Kenyér, házi jellegű, kg	113	130	159	167	178
Normál kristálycukor, kg	135	145	179	187	180
Omnia pörkölt kávé, 250g-os, csomag	513	493	498	489	512
Fehér asztali bor, 1 liter	195	209	245	268	276
Világos hazai sör, 0,5 l, palack	82	89,40	99	108	117
Rum szeszessital, 0,2 l, palack	374
Gyümölcsaromával ízesített szeszessital, 0,2 l, palack	363
Sopiane cigaretta, multifilteres, rövid, 20 db, csomag	198	228	258	287	344

Forrás: KSH

28. A kivitel termékszerkezetének alakulása

M.e.: millió USD

Árucsoport	2000	2001	2002	2003
Élő állatok	126,18	155,10	135,29	126,78
Hús, vágási melléktermék és belsőség	493,08	574,23	544,86	610,25
Halak, édesvízi állatok	8,56	7,37	5,86	6,85
Tejtermékek és egyéb élelmezési célra alkalmas állati eredetű élelmiszer	101,87	129,64	134,20	170,74
Egyéb állati termék	75,35	65,44	75,02	80,49
Növényi termékek	14,69	15,43	17,47	21,57
Zöldségfélék	124,48	144,40	147,15	159,58
Gyümölcs, dió, citrusfélék	69,31	74,75	67,39	99,55
Kávé, tea, fűszer	27,44	28,49	29,45	34,71
Gabonafélék	220,90	334,52	353,86	398,41
Malomipari termékek	47,48	40,59	34,85	58,04
Olajos mag, takarmány	126,53	109,69	170,57	211,41
Növényi nedv és -kivonat	0,44	0,56	0,69	0,54
Egyéb növényi termékek	6,17	8,14	7,90	9,31
Állati, növényi zsír	83,00	54,65	57,84	102,49
Állati eredetű élelmiszerkészítmény	96,10	101,02	102,94	108,47
Cukor, cukorkaárak	25,54	33,12	54,88	61,53
Kakaó, készítményei	27,07	32,09	39,08	51,68
Cukrászati termék	34,21	37,26	37,01	43,27
Zöldség, gyümölcskészítmény	260,18	283,39	301,09	364,32
Egyéb ehető készítmény	54,26	60,07	69,01	92,95
Ital, szesz, ecet	104,14	99,90	105,86	132,41
Állati takarmány, melléktermék	109,82	137,67	165,21	263,71
Dohány és termékei	19,09	16,53	10,35	14,49
Összesen:	2 255,89	2 544,06	2 667,84	3 223,55

Forrás: AKII

29. A behozatal termékszerkezetének alakulása

M.e.: millió USD

Árucsoport	2000	2001	2002	2003
Élő állatok	18,91	21,44	23,33	21,34
Hús, vágási melléktermék és belsőség	49,69	71,43	81,30	68,87
Halak, édesvízi állatok	14,30	16,36	17,44	20,67
Tejtermékek és egyéb élelmezési célra alkalmas állati eredetű élelmiszer	43,21	50,10	57,0	83,59
Egyéb állati termék	19,91	16,96	17,76	22,69
Növényi termékek	25,50	26,65	33,93	50,16
Zöldségfélék	28,18	34,49	42,05	71,36
Gyümölcs, dió, citrusfélék	59,34	59,67	99,59	142,16
Kávé, tea, fűszer	65,95	49,69	41,31	53,71
Gabonafélék	32,53	37,02	28,42	39,70
Malomipari termékek	5,21	4,42	5,18	9,69
Olajos mag, takarmány	37,01	49,35	54,26	66,20
Növényi nedv és -kivonat	7,32	7,03	7,67	10,64
Egyéb növényi termékek	0,58	1,25	1,34	1,08
Állati, növényi zsír	61,01	64,03	73,39	98,07
Állati eredetű élelmiszer- készítmény	12,50	14,62	18,82	24,19
Cukor, cukorkaárúk	20,47	29,11	28,25	38,36
Kakaó, készítményei	45,83	54,10	69,06	94,33
Cukrászati termék	45,36	55,48	76,63	104,27
Zöldség, gyümölcskészítmény	62,56	56,18	66,82	98,71
Egyéb ehető készítmény	71,98	79,90	100,01	142,37
Ital, szesz, ecet	29,68	33,88	51,18	80,82
Állati takarmány, melléktermék	220,76	259,49	274,60	301,02
Dohány és termékei	39,07	42,59	36,86	40,45
Összesen	1 016,83	1 135,23	1 306,19	1 684,47

Forrás: AKII

30. Külkereskedelmi forgalom területi és országok szerinti bontásban

Me.: millió USD

ORSZÁGOK	EXPORT			IMPORT		
	2002	2003	2003/2002 %	2002	2003	2003/2002 %
Összes ország	2 667,8	3 223,5	120,8	1 306,2	1 684,5	129,0
Európa	2 440,7	3 014,3	123,5	921,8	1 235,1	134,0
Ázsia	179,2	157,3	87,8	71,2	87,9	123,4
Afrika	6,4	9,3	144,7	33,8	40,0	118,5
Észak-Amerika	38,1	39,4	103,5	49,0	61,5	125,7
Latin-Amerika	2,2	1,4	65,3	227,0	252,0	111,0
Ausztrália és Óceánia	1,2	1,9	152,4	3,5	7,9	229,7
EU országok	1 333,7	1 648,3	123,6	639,8	876,1	136,9
Ausztria	195,0	275,5	141,3	55,6	75,9	136,4
Belgium	55,6	62,7	112,8	28,1	39,3	140,0
Dánia	9,1	17,8	195,0	40,9	36,0	88,1
Finnország	11,4	14,2	124,8	0,5	0,9	178,6
Franciaország	76,4	110,7	144,9	56,6	74,3	131,1
Görögország	10,6	20,0	188,6	30,7	33,4	108,7
Hollandia	112,5	162,2	144,1	115,2	154,8	134,4
Írország	1,7	2,2	131,6	6,6	7,1	108,4
Luxemburg	0,1	0,1	112,3	0,0	0,1	614,2
Nagy-Britannia	57,4	100,2	174,7	20,9	29,8	142,5
Németország	527,5	571,9	108,4	154,3	229,1	148,5
Olaszország	165,6	202,2	122,1	84,6	114,1	134,8
Portugália	1,2	4,1	341,1	0,3	0,9	246,6
Spanyolország	82,3	72,3	87,9	38,5	72,4	188,0
Svédország	27,4	32,2	117,5	6,9	8,1	118,2
CEFTA országok	481,6	628,0	130,4	224,5	291,2	129,7
Lengyelország	108,9	116,2	106,6	83,7	115,8	138,2
Cseh Köztársaság	88,0	110,2	125,3	46,8	67,7	144,5
Szlovák Köztársaság	49,6	61,0	122,9	51,0	62,6	122,6
Szlovénia	81,8	82,1	100,4	2,6	4,1	158,8
Románia	130,4	235,9	180,8	32,2	30,2	93,9
Bulgária	22,9	22,7	99,4	8,1	10,8	133,6

Forrás: AKII

31. Külkereskedelmi volumenindexek
2003-ban

2002. év = 100

Megnevezés	Élelmiszerek, italok, dohány	Nyersanyagok	Energia- hordozók	Feldolgozott termékek	Gépek és szállítóeszközök	Összesen
<i>Behozatal</i>						
Összesen	109,7	106,9	108,7	107,9	112,1	110,1
OECD	115,0	108,5	106,7	106,9	110,0	108,9
EU	114,1	106,8	104,4	105,6	105,5	105,8
CEFTA	110,8	103,8	113,7	118,5	118,7	117,0
Fejlett országok	113,1	109,1	104,2	105,9	107,7	107,0
Fejlődő országok	101,2	110,6	108,3	117,7	122,3	120,3
Közép- és kelet-európai országok	111,2	103,1	109,3	112,8	122,3	112,6
<i>Kivitel</i>						
Összesen	100,5	110,7	101,0	98,4	116,0	109,1
OECD	98,9	107,4	87,0	95,1	113,5	106,9
EU	102,2	110,4	78,1	93,4	112,7	106,4
CEFTA	106,8	105,3	129,5	108,3	144,2	118,9
Fejlett országok	100,9	108,2	78,6	94,2	113,4	106,8
Fejlődő országok	79,4	92,8	80,7	107,6	122,2	115,5
Közép- és kelet-európai országok	101,9	121,0	131,9	111,9	152,0	120,6

Forrás: KSH

32. Külkereskedelmi értékindexek
2003-ban, Forint alapon számolva

2002. év = 100

Megnevezés	Élelmiszerek, italok, dohány	Nyersanyagok	Energia- hordozók	Feldolgozott termékek	Gépek és szállítóeszközök	Összesen
<i>B e h o z a t a l</i>						
Összesen	111,9	108,8	113,7	110,6	109,4	110,2
OECD	118,5	110,9	111,6	109,6	108,6	109,4
EU	119,0	109,3	114,1	108,7	106,2	107,8
CEFTA	111,8	106,7	111,5	121,7	119,9	118,9
Fejlett országok	117,3	111,8	112,2	108,7	106,7	107,9
Fejlődő országok	100,8	114,4	124,3	118,2	114,0	114,0
Közép- és kelet-európai országok	111,8	103,7	113,8	116,3	122,9	115,8
<i>K i v i t e l</i>						
Összesen	104,8	112,0	108,2	100,8	113,2	108,7
OECD	104,0	110,0	93,9	97,7	111,0	106,6
EU	108,8	112,5	84,8	97,6	110,3	106,5
CEFTA	113,3	109,3	140,0	111,5	144,6	122,2
Fejlett országok	106,3	110,7	85,0	96,9	110,8	106,4
Fejlődő országok	72,4	89,9	77,6	104,9	113,4	108,3
Közép- és kelet-európai országok	106,0	119,2	140,1	113,6	151,2	122,4

Forrás: KSH

33. Külkereskedelmi árindexek
2003-ban, Forint alapon számolva

2002. év = 100

Megnevezés	Élelmiszerek, italok, dohány	Nyersanyagok	Energiahordozók	Feldolgozott termékek	Gépek és szállítóeszközök	Összesen
<i>B e h o z a t a l</i>						
Összesen	102,0	101,8	104,6	102,5	97,6	100,1
OECD	103,0	102,2	104,6	102,5	98,7	100,5
EU	104,3	102,3	109,3	102,9	100,7	101,9
CEFTA	100,9	102,8	98,1	102,7	101,0	101,6
Fejlett országok	103,7	102,5	107,7	102,6	99,1	100,8
Fejlődő országok	99,6	103,4	114,8	100,4	93,2	94,8
Közép- és kelet-európai országok	100,5	100,6	104,1	103,1	100,5	102,8
<i>K i v i t e l</i>						
Összesen	104,3	101,2	107,1	102,4	97,6	99,6
OECD	105,2	102,4	107,9	102,7	97,8	99,7
EU	106,5	101,9	108,6	104,5	97,9	100,1
CEFTA	106,1	103,8	108,1	103,0	100,3	102,8
Fejlett országok	105,4	102,3	108,1	102,9	97,7	99,6
Fejlődő országok	91,2	96,9	96,2	97,5	92,8	93,8
Közép- és kelet-európai országok	104,0	98,5	106,2	101,5	99,5	101,5

Forrás: KSH

**34. A külkereskedelem cserearány-mutatóinak alakulása
2003-ban, Forint alapon számolva**

Megnevezés	Élelmiszerek, italok, dohány	Nyersanyagok	Energia- hordozók	Feldolgozott termékek	Gépek és szállítóeszközök	Összesen
Összesen	102,3	99,4	102,4	99,9	100,0	99,5
OECD	102,1	100,2	103,2	100,2	99,1	99,2
EU	102,1	99,6	99,4	101,6	97,2	98,2
CEFTA	105,2	101,0	110,2	100,3	99,3	101,2
Fejlett országok	101,6	99,8	100,4	100,3	98,6	98,8
Fejlődő országok	91,6	93,7	83,8	97,1	99,6	98,9
Közép- és kelet-európai országok	103,5	97,9	102,0	98,4	99,0	98,7

Forrás: KSH

35. Egyes agrártermékek kiviteli árának alakulása

Termékcsoport	2002			2003			Árváltozás (2002 = 100)
	Mennyiség	Érték	Átlagár	Mennyiség	Érték	Átlagár	
	(kt)	(millió USD)	(USD/kg)	(kt)	(millió USD)	(USD/kg)	
Vágómarha	25,0	36,2	1,45	14,5	30,6	2,12	146,5
Élő juh	18,2	43,4	2,38	16,1	44,4	2,76	116,0
Házi sertéscomb, lapocka fagyasztva	18,1	37,3	2,06	15,7	36,3	2,31	112,4
Házi sertés más részei, fagyasztva	51,4	132,9	2,59	47,5	120,5	2,53	98,0
Csirkedarabok, belsőségek frissen	15,6	45,2	2,91	14,8	55,5	3,74	128,7
Csirkedarabok, belsőségek fagyasztva	16,3	22,7	1,39	16,7	24,4	1,47	105,3
Pulykadarabok, belsőségek, frissen	15,7	41,0	2,61	19,8	74,0	3,74	143,5
Hízott liba-, kacsamáj frissen	1,5	23,8	16,08	1,5	25,7	17,29	107,5
Más sajt	19,8	40,2	2,03	20,2	41,5	2,05	101,0
Méz	15,0	36,6	2,44	15,8	52,0	3,29	135,1
Toll, pehely, töltelékanyag	4,6	45,3	9,88	4,6	45,1	9,80	99,2
Termesztett gomba frissen	13,8	17,0	1,23	13,5	20,9	1,54	125,2
Csemegekukorica fagyasztva	43,3	27,5	0,64	47,9	33,4	0,70	109,8
Búza, vetésre is	1158,8	119,1	0,10	1228,3	169,0	0,10	100,0
Kukorica vetőmag	30,0	26,7	0,89	40,6	49,7	1,22	137,6
Takarmánykukorica	2 094,9	183,7	0,09	1270,0	157,5	0,12	141,4
Búzaliszt vagy kétszeres liszt	65,6	10,8	0,16	114,6	24,4	0,21	129,4
Repce mag törve is, vetésre is	118,3	28,1	0,24	59,3	16,6	0,28	117,7
Napraforgómag, vetésre is	315,6	96,2	0,30	483,7	148,0	0,31	100,4
Finomított napraforgómag-olaj	36,5	29,8	0,81	76,1	59,2	0,78	95,5
Kolbász, szalámi	15,7	51,7	3,29	11,3	55,1	4,87	148,2
Savanyú uborka és apró uborka	38,2	24,5	0,64	48,7	34,5	0,71	110,6
Konzerv borsó	56,4	33,9	0,60	77,5	51,9	0,67	111,5
Konzerv csemegekukorica	123,6	100,7	0,81	138,4	118,7	0,86	105,2
Kutya, macskaeledel	142,3	109,4	0,77	189,9	192,3	1,01	131,7

Forrás: AKII

36. Egyes agrártermékek behozatali árának alakulása

Termékcsoport	2002			2003			Árváltozás (2002 = 100)
	Mennyiség	Érték	Átlagár	Mennyiség	Érték	Átlagár	
	(kt)	(millió USD)	(USD/kg)	(kt)	(millió USD)	(USD/kg)	
Házi sertés más részei, frissen	22,0	27,1	1,23	10,8	14,8	1,37	111,2
Házi sertés más részei, fagyasztva	10,1	15,1	1,49	12,5	20,0	1,60	107,5
Érleletlen sajt és túró	4,7	8,2	1,75	2,4	5,7	2,39	136,3
Más sajt	3,9	11,2	2,86	7,4	19,9	2,70	94,6
Banán	71,5	25,0	0,35	79,3	37,5	0,47	135,4
Narancs	53,2	17,3	0,32	60,1	24,8	0,41	126,8
Nyers kávé	40,0	28,9	0,72	37,1	35,0	0,94	130,6
Kukorica vetőmag	3,5	12,5	3,56	3,0	12,6	4,16	116,9
Hántolt rizs	42,9	12,8	0,30	39,7	13,1	0,33	111,2
Napraforgómag vetésre is	2,4	7,5	3,06	8,5	17,1	2,02	66,1
Finomított pálmaolaj	23,6	12,0	0,51	22,9	14,1	0,62	121,5
Margarin	11,4	7,0	0,62	12,6	9,7	0,77	124,4
Csokoládé	7,4	21,9	2,98	8,3	30,3	3,63	122,0
Cukrászati termékek	12,6	10,4	0,82	16,1	16,5	1,03	124,6
Édes keksz és ostya	13,3	23,5	1,77	13,3	27,6	2,07	116,7
Fagyasztott hasáburgonya	16,5	9,0	0,54	23,5	13,5	0,57	105,6
Kávékivonat, -koncentrátum	3,3	13,5	4,13	5,1	23,0	4,55	110,1
Malátából készült sör	22,2	9,8	0,44	47,7	22,1	0,46	104,9
Halliszt	35,6	24,9	0,70	26,5	19,0	0,72	102,7
Szójapogácsa	846,4	177,6	0,21	820,2	189,5	0,23	110,1
Napraforgópogácsa	105,7	12,3	0,12	72,2	7,1	0,10	84,6
Kutya, macskaeledel	23,4	16,2	0,69	29,0	23,3	0,80	116,1
Elkészített takarmány	43,6	36,5	0,84	47,3	43,9	0,93	111,0
Leveles dohány	2,6	8,6	3,31	2,9	8,7	3,01	90,7
Dohány kocsány nélkül	4,1	17,0	4,11	4,8	19,0	3,95	96,0

Forrás: AKII

37. Foglalkoztatás

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003
<i>A foglalkoztatottak száma, ezer fő</i>					
Ágazatok összesen	3 809,3	3 856,2	3 868,3	3 870,6	3 921,9
Mezőgazdaság	255,5	237,4	226,3	223,7	199,7
Erdőgazdálkodás	20,2	18,1	17,1	17,2	15,5
Élelmiszeripar ^{a)}	156,8	154,0	158,0	161,2	152,0
Együtt	432,5	409,5	401,4	402,1	367,2
<i>Részesedési arány</i>					
Ágazatok összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdaság	6,7	6,2	5,9	5,8	5,1
Erdőgazdálkodás	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4
Élelmiszeripar ^{a)}	4,1	3,9	4,1	4,2	3,9
Együtt	11,3	10,6	10,4	10,4	9,4

Forrás: KSH, Munkaerő-felmérés

^{a)} Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása.
(2001. évi népszámlálás alapján újrászűzött adatok.)

38. Agrártámogatási előirányzatok elszámolása

M.e.: millió Ft

Megnevezés	2002. évi teljesítés	2003. évi előirányzat	2003. évi módosított	2003. évi teljesítés
Agrárberuházások támogatása	66 109,3	54 764,6	51 022,9	51 018,7
Melioráció és öntözésfejlesztési beruházások	1 447,5	3 510,0	3 517,1	3 517,0
Erdőtelepítés, erdőszerkezet-átalakítás	5 704,4	5 540,0	4 943,9	4 860,1
Erdészeti feladatok	5 915,7	5 660,0	6 705,4	6 397,8
Nemzeti Agrár-környezetv. Program	-	4 500,0	4 387,5	3 753,5
Agrárgazd. Szolg.fejlesztése	-	4 140,0	3 572,3	3 571,5
Termőföld minőségi védelme, hasznosítása	2 291,2	2 450,0	4 144,1	3 364,9
Állattenyésztési, tenyésztésszervezési feladatok	1 092,9	1 100,0	1 400,9	1 282,2
Halgazdálkodási tevékenység	248,3	220,0	233,0	186,6
Vadgazdálkodási tevékenység	856,2	720,0	997,5	679,5
Farm és egyéb szakmai gyakorlatok	232,7	90,0	88,5	88,5
Agrárlogisztikai támogatások	-	400,0	430,0	430,0
Vidéki térségek felzárkóztatása	6 378,0	1 200,0	5 087,5	3 743,7
Vidéki környezet vonzóbbá tétele	-	2 233,8	2 133,8	1 135,5
Állatkár-térítés	2 247,0	1 318,6	1 402,3	2 641,2
Családi gazdaságok külön támogatása	7 992,0	-	-	-
Piacra jutási támogatás	44 626,3	43 000,0	51 211,0	51 862,7
Agrártermelés költségeit csökkentő támogatás	67 645,0	72 170,0	66 670,0	66 658,8
Erdőkárok felszámolásához nyújtott támogatás	316,3	300,0	300,0	298,8
Agrárgazdasági kezességbeváltás	-	3 000,0	300,0	179,4
Elemi káros termelők támogatása	-	-	10 000,0	9 873,0
Mezőgazdasági termelők adósságrendezése	59 947,7	-	-	-
SAPARD	-	25 459,0	22 859,0	1 476,9
Agrár és vidékfejlesztési támogatás összesen	273 050,5	231 776,0	241 406,7	217 020,3

Forrás: FVM

39. Agrártámogatások felosztása

M.e.: millió Ft

Jogcím	2002. évi teljesítés	2003. évi		2003/2002. évi teljesítés %
		Kiadási előirányzat	Teljesítés	
1. Agrárberuházások támogatása	66 109,3	54 764,6	51 018,7	77,1
Ebből:				
- építési beruházások támogatása	12 163,0	13 450,0	10 109,0	83,1
- ültetvénytelepítés támogatása	11 420,0	14 000,0	9 144,0	80,1
- élelmiszeripari beruházások	1576,0	2 100,0	547,0	34,7
ezek kamat támogatása	366,0	214,6	368,0	100,5
- új mezőgazdasági gépvásárlás tám.	32 292,0	24 000,0	28 262,0	87,5
- vízkárelhárítási programok tám.	4 457,0	-	-	-
- fiatal agrárvállalkozók támogatása	60,0	1 000,0	210,0	350,0
- tangazdaságok	730,0	-	-	-
- kezesség beváltás	435,9	-	-	-
-öntözés fejlesztési program	1500,0	-	-	-
2. Melioráció, öntözésfejlesztés	1 447,5	3 510,0	3 517,0	242,9
3. Erdészeti feladatok	11 936,4	11 500,0	11 257,9	94,3
Erdészeti közcélú feladatok	5 543,1	5 060,0	5 979,0	107,9
Erdei vasutak támogatása	110,0	150,0	150,0	136,4
Jóléti és parkerdő fenntartás	262,6	250,0	240,0	91,4
Magánerdő gazdálkodás támogatása	-	200,0	48,0	-
Erdőtelepítés, erdőszerkezet átalakítás	5 704,4	5 540,0	4 860,0	85,2
Erdőkár elhárítás	316,3	300,0	299,0	94,5
4. Fenntartható fejlődés támogatása	-	8 640,0	7 325,0	-
Nemzeti Agrárkörnyezetvédelmi pr.	-	4 500,0	3 753,5	-
Agrárgazdasági szolgáltatások tám.	-	4 140,0	3 571,5	-
5. Termőföld minőségi védelme	2 291,2	2 450,0	3 364,9	146,8
6. Állattenyésztés, tenyésztésszervezés	1 092,9	1 100,0	1 282,2	117,3
7. Halgazdálkodási tevékenység	248,3	220,0	186,6	75,1
8. Vadgazdálkodási tevékenység	856,2	720,0	679,5	79,3
9. Agrárinformatika, farmgyakorlat t.	232,7	90,0	88,5	38,0
10. Agrárlogisztikai támogatások	-	400,0	430,0	-
11. Vidékfejlesztési célfeladatok támogatása	6378,0	3 433,8	4 879,2	76,5

Agrártámogatások felosztása (folytatás)

M.e.: millió Ft

Jogcím	2002. évi teljesítés	2003. évi Kiadási elő-irányzat	Teljesítés	2003/2002. évi teljesítés %
12. Piacra jutási támogatás összesen ebből:	44 626,3	43 000,0	51 862,7	116,2
- agrárlexport támogatás	4 200,5	3 000,0	3 314,6	78,9
- agrárpiaci támogatás	20 020,2	20 900,0	23 957,7	119,7
- egyéb piaci támogatás	20 405,6	19 100,0	24 590,4	120,5
13. Agrártermelés költségeit csökkentő támogatás ebből:	67 645,0	72 170,0	66 658,8	98,5
- területalapú támogatás	20 111,2	27 000,0	24 943,0	124,0
- állattenyésztés támogatása	5 770,0	5 300,0	5 080,0	88,0
- agrárfinanszírozás	12 604,9	13 900,0	9 648,8	76,5
- biológiai alapok támogatása	1 208,0	1 000,0	1 216,0	100,7
- kibontakozási hitelprogram támogatása	7 244,0	9 500,0	12 256,0	169,2
-kezességvállalás beváltás	435,9	-	-	-
- szaktanácsadás támogatása	964,0	1 400,0	1 196,0	124,1
- szövetkezesek, TЭСZ-ek műk. támogatása költségei	1 500,0	-	-	-
- vízgazdálkodás támogatása	-	4 200,0	1 751,0	-
- termelői közösségek támogatása	56,0	100,0	56,0	100,0
- mezőőri szolgálat támogatása	377,0	470,0	440,0	116,7
- agrárfoglalkoztatás támogatása	-	3 000,0	2 087,0	-
- gazdálkodás kockázatát csökkentő t.	3 354,0	2 900,0	4 665,0	139,1
- közhasznú szervezetek támogatása	570,0	-	-	-
- agrárkörnyezetvédelmi program	1 116,0	-	-	-
egyéb korábbi évek áthúzódásai	9 508,0	-	1 986,0	20,9
fagykarak, ár- és belvíz kárenyhítő támogatás	2 497,0	-	-	-
14. Családi gazd. külön támogatása	7 992,0	-	-	-
15. Állatkár térítése	2 247,0	1 318,6	2 641,2	117,5
16. Agrárgazdasági kezességbeváltás	-	3 000,0	179,4	-
17. Elemi káros termelők támogatása	-	10 000,0	9873,0	-
Mezőgazdasági termelők adósságrendezése	59 947,7	-	-	-
SAPARD	-	25 459,0	1 476,9	-
Agrár és vidékfejlesztési támogatás összesen	273 050,5	231 776,0	217 020,3	79,4

Forrás: FVM

40. Becsült termelői támogatás (PSE-mutató) százalékos értéke

Ország	1999	2000	2001	2002	2003
Ausztrália	6	4	3	4	4
Európai Unió	39	34	34	35	37
Japán	61	61	59	57	58
Új-Zéland	1	1	0	2	2
Svájc	72	72	72	74	74
Egyesült Államok	25	22	23	19	18
OECD	35	32	31	31	32
Magyarország	23	22	22	33	27

Forrás: 1999. és 2000.: Agr. Policies in OECD Countries 2001. (kézirat)
2001. és 2002.: Agr. Policies in OECD Countries 2002.
2003.: Agr. Policies in OECD Countries 2004.
AKII számítás

41. A gabona termésmennyisége

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	2 060 836	2 107 954	2 031 540	2 067 618	100,0
Ausztria	4 490	4 827	4 745	3 932	0,2
Bulgária	5 268	6 085	6 768	4 111	0,2
Cseh Köztársaság	6 460	7 343	6 777	5 863	0,3
Dánia	9 421	9 431	8 815	8 965	0,4
Finnország	4 095	3 670	3 936	3 771	0,2
Franciaország	65 698	60 228	69 662	54 952	2,7
Görögország	4 793	4 662	4 798	4 281	0,2
Lengyelország	22 341	26 960	26 877	23 644	1,1
Magyarország	10 037	15 047	11 706	8 715	0,4
Nagy-Britannia	23 989	18 991	23 115	21 764	1,1
Németország	45 271	49 710	43 391	39 512	1,9
Olaszország	20 661	20 034	21 499	19 029	0,9
Románia	10 478	18 871	14 351	11 868	0,6
Spanyolország	24 516	17 946	21 641	21 392	1,0
Szlovákia	2 201	3 412	3 193	2 642	0,1
Ukrajna	23 810	38 879	37 983	19 313	0,9
Japán	12 796	12 255	12 185	10 911	0,5
Kínai Népköztársaság	407 336	398 395	399 999	378 863	18,3
Kanada	51 021	43 329	36 288	50 129	2,4
USA	342 809	325 480	298 787	348 645	16,9
Ausztrália	34 445	39 365	16 330	35 359	1,7

Forrás: www.fao.org

42. A búza termésmennyisége

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában, 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	585 966	590 309	572 667	557 308	100,0
Ausztria	1 313	1 508	1 434	1 191	0,2
Belgium	1 688	1 457	1 675	1 672	0,3
Bulgária	3 406	4 077	4 123	2 192	0,4
Cseh Köztársaság	4 084	4 476	3 866	2 721	0,5
Dánia	4 693	4 664	4 059	4 699	0,8
Franciaország	37 353	31 540	38 934	30 705	5,5
Görögország	2 183	2 084	2 076	1 632	0,3
Lengyelország	8 503	9 283	9 304	7 944	1,4
Magyarország	3 692	5 197	3 910	2 920	0,5
Nagy-Britannia	16 704	11 573	16 053	14 288	2,6
Németország	21 622	22 838	20 818	19 296	3,5
Olaszország	7 464	6 510	7 529	6 315	1,1
Románia	4 434	7 735	4 421	2 470	0,4
Spanyolország	7 294	4 938	6 783	6 290	1,1
Szlovákia	1 254	1 894	1 554	967	0,2
Törökország	21 009	19 007	19 500	19 000	3,4
Ukrajna	10 197	21 348	20 556	3 845	0,7
India	76 369	69 681	71 814	69 320	12,4
Kínai Népköztársaság	99 636	93 873	90 290	86 100	15,4
Kanada	26 519	20 568	15 494	23 552	4,2
USA	60 757	53 262	44 061	63 590	11,4
Ausztrália	22 108	24 854	10 059	24 078	4,3

Forrás: www.fao.org

43. A kukorica termésmennyisége

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában, 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	592 564	614 752	604 408	635 709	100,0
Ausztria	1 852	1 771	1 956	1 408	0,2
Bulgária	1 098	873	1 288	1 200	0,2
Cseh Köztársaság	304	409	616	466	0,1
Franciaország	16 018	16 408	16 440	11 622	1,8
Görögország	2 038	2 035	2 163	2 206	0,3
Magyarország	4 984	7 858	6 121	4 534	0,7
Németország	3 324	3 505	3 738	3 415	0,5
Olaszország	10 138	10 554	11 824	9 761	1,5
Románia	4 898	9 119	8 400	8 000	1,3
Spanyolország	3 992	4 957	4 463	4 321	0,7
Szlovákia	440	725	754	688	0,1
Törökország	2 300	2 200	2 100	2 200	0,3
Ukrajna	3 848	3 641	4 180	5 480	0,9
India	12 043	13 302	11 110	14 700	2,3
Kínai Népköztársaság	106 178	114 254	121 497	114 175	18,0
Egyiptom	6 474	6 842	6 500	6 400	1,0
Argentína	16 781	15 365	15 000	15 500	2,4
Brazília	31 879	41 439	35 500	47 466	7,5
Kanada	6 954	8 389	8 995	9 587	1,5
Mexikó	17 558	20 134	19 299	19 652	3,1
USA	251 854	241 485	228 805	256 905	40,4

Forrás: www.fao.org

44. Az árpa termésmennyisége

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában, 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	133 250	144 070	135 661	139 376	100,0
Ausztria	855	1 012	861	882	0,6
Bulgária	636	931	1 211	569	0,4
Cseh Köztársaság	1 629	1 966	1 793	2 090	1,5
Dánia	3 980	3 966	4 121	3 766	2,7
Franciaország	9 709	9 799	10 988	9 967	7,2
Lengyelország	2 783	3 330	3 370	2 832	2,0
Magyarország	901	1 299	1 046	813	0,6
Nagy-Britannia	6 492	6 704	6 192	6 620	4,7
Németország	12 106	13 495	10 928	10 666	7,7
Olaszország	1 262	1 134	1 190	1 078	0,8
Románia	867	1 580	1 160	900	0,6
Spanyolország	11 063	6 245	8 333	8 698	6,2
Szlovákia	397	613	695	831	0,6
Törökország	8 000	7 500	8 300	8 000	5,7
Ukrajna	6 872	10 186	10 364	6 800	4,9
Kanada	13 229	10 846	7 489	12 328	8,8
USA	6 939	5 430	4 933	6 011	4,3
Ausztrália	6 743	8 423	3 268	7 331	5,3

Forrás: www.fao.org

45. A burgonya termésmennyisége

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában, 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	329 025	312 435	311 360	311 416	100,0
Ausztria	695	695	684	685	0,2
Belgium	2 922	2 564	2 909	2 237	0,7
Cseh Köztársaság	1 476	1 130	1 106	877	0,3
Dánia	1 645	1 543	1 504	1 530	0,5
Franciaország	6 434	6 078	6 877	6 400	2,1
Hollandia	8 127	7 015	7 363	6 399	2,1
Lengyelország	24 232	19 379	15 524	13 493	4,3
Magyarország	864	908	752	533	0,2
Nagy-Britannia	6 636	6 498	6 375	6 971	2,2
Németország	13 694	11 917	11 492	10 170	3,3
Olaszország	2 053	2 010	2 075	1 830	0,6
Románia	3 470	3 997	4 078	3 500	1,1
Spanyolország	3 078	2 960	3 099	2 724	0,9
Szlovákia	419	387	484	426	0,1
Ukrajna	19 838	17 344	16 620	17 606	5,7
India	24 713	22 488	24 082	24 000	7,7
Japán	2 898	2 959	3 069	3 069	1,0
Kanada	4 567	4 220	4 697	5 324	1,7
USA	23 297	19 862	20 856	20 822	6,7

Forrás: www.fao.org

46. Az összes zöldségtermés ^{a)}

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában, 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	743 316	773 909	802 888	798 292	100,0
Bulgária	1 436	1 322	1 294	1 428	0,2
Franciaország	8 953	8 286	8 502	8 639	1,1
Görögország	4 257	4 022	3 728	3 862	0,5
Hollandia	3 563	3 547	3 707	3 709	0,5
Lengyelország	5 892	5 521	4 597	4 686	0,6
Magyarország	1 500	1 857	1 850	1 651	0,2
Nagy-Britannia	2 971	2 747	2 747	2 730	0,3
Németország	3 882	3 686	3 602	3 604	0,5
Olaszország	16 389	15 304	15 155	15 459	1,9
Románia	3 059	3 822	3 803	3 924	0,5
Spanyolország	11 880	12 062	11 960	11 876	1,5
Törökország	24 639	24 165	24 616	24 616	3,1
Ukrajna	5 822	5 908	5 817	5 765	0,7
India	72 285	78 047	78 191	78 191	9,8
Japán	12 678	12 473	12 243	12 220	1,5
Kínai Népköztársaság	328 798	356 512	383 385	374 490	46,9
Egyiptom	15 012	14 064	14 115	14 115	1,8
Brazília	7 229	7 124	7 942	7 869	1,0
Kanada	2 294	2 325	2 377	2 344	0,3
Mexikó	9 319	9 539	9 160	9 604	1,2
USA	38 427	36 181	37 884	38 191	4,8

Forrás: www.fao.org

^{a)} Dinnyével együtt.

47. Az összes gyümölcsstermés ^{a)}

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában, 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	471 348	472 044	473 974	475 724	100,0
Bulgária	1 017	676	680	672	0,1
Franciaország	11 267	11 041	10 662	10 571	2,2
Görögország	4 252	4 166	3 833	4 124	0,9
Lengyelország	2 247	3 413	2 997	3 042	0,6
Magyarország	1 722	1 728	1 200	1 312	0,3
Nagy-Britannia	305	337	295	298	0,1
Németország	6 275	4 543	4 627	4 243	0,9
Olaszország	17 991	18 287	16 076	16 564	3,5
Románia	2 596	2 474	2 847	2 285	0,5
Spanyolország	16 133	14 930	15 739	16 477	3,5
Törökország	10 857	10 785	10 726	10 926	2,3
Ukrajna	1 967	1 442	1 660	1 624	0,3
India	44 317	46 221	46 641	46 641	9,8
Japán	3 794	4 032	3 826	3 804	0,8
Kínai Népköztársaság	64 491	68 941	70 676	72 015	15,1
Egyiptom	6 966	7 355	7 408	7 408	1,6
Argentína	6 689	7 889	7 158	7158	1,5
Brazília	36 300	32 747	34 370	34 370	6,9
Mexikó	13 290	14 217	14 033	14 033	3,0
USA	32 805	30 014	30 372	30 372	6,2
Ausztrália	3 057	3 372	3 448	3 448	0,7

Forrás: www.fao.org

^{a)} Összes szőlőterméssel együtt.

48. A szőlő termésmennyisége

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermés százalékában, 2003
	évben, 1000 tonna				
Világ összesen	64 964	61 285	61 892	62 150	100,0
Ausztria	304	329	350	350	0,6
Bulgária	723	400	400	400	0,6
Franciaország	7 763	7 313	6 782	7 000	11,3
Görögország	1 251	1 288	1 000	1 200	1,9
Magyarország	684	811	501	523	0,8
Németország	1 361	1 226	1 425	1 423	2,3
Olaszország	8 870	8 988	7 394	8 053	13,0
Portugália	1 046	894	1 039	900	1,4
Románia	1 295	1 122	1 077	1 200	1,9
Spanyolország	6 683	5 111	5 875	6 148	9,9
Törökország	3 600	3 250	3 650	3 850	6,2
Dél-afrikai Köztársaság	1 530	1 350	1 350	1 350	2,2
Argentína	2 191	2 460	2 460	2 460	4,0
Brazília	1 024	1 059	1 121	1 065	1,7
Mexikó	372	436	363	457	0,7
USA	6 974	5 959	6 681	6 126	9,9
Ausztrália	1 311	1 546	1 754	1 771	2,8

Forrás: www.fao.org

49. A szarvasmarha-állomány ^{a)}

Ország	2000	2001	2002	2003	A világallo- mány százalékában, 2003
	évben, 1000 db				
Világ összesen	1 343 125	1 354 620	1 358 107	1 368 055	100,0
Ausztria	2 172	2 155	2 118	2 067	0,2
Belgium	3 042	3 038	2 891	2 767	0,2
Cseh Köztársaság	1 574	1 582	1 520	1 454	0,1
Dánia	1 868	1 907	1 796	1 740	0,1
Franciaország	20 310	20 462	20 281	19 729	1,4
Hollandia	4 070	4 047	3 858	3 780	0,3
Lengyelország	6 083	5 734	5 501	5 421	0,4
Magyarország	857	805	783	770	0,1
Nagy-Britannia	11 133	10 600	10 343	10 391	0,8
Németország	14 658	14 568	14 227	13 732	1,0
Olaszország	7 162	7 211	7 395	6 695	0,5
Románia	3 051	2 870	2 800	2 878	0,2
Spanyolország	6 291	6 164	6 411	6 478	0,5
Szlovákia	664	646	645	645	0,0
Ukrajna	10 627	9 424	9 421	9 108	0,7
India	218 800	219 642	221 900	226 100	16,5
Kínai Népköztársaság	104 554	106 060	106 151	108 252	7,9
Argentína	48 674	48 851	48 100	50 869	3,7
Brazília	169 876	176 384	176 000	176 500	12,9
Kanada	13 201	13 608	13 762	13 372	1,0
Mexikó	30 524	30 621	30 700	30 800	2,3
USA	98 198	97 277	96 704	96 106	7,0
Ausztrália	27 588	27 721	27 870	27 215	2,0

Forrás: www.fao.org

^{a)} Év eleji állomány.

50. A sertésállomány ^{a)}

Ország	2000	2001	2002	2003	A világállomány százalékában 2003
	évben, ezer darab				
Világ összesen	908 642	926 061	941 168	952 900	100,0
Ausztria	3 431	3 427	3 440	3 305	0,3
Belgium	7 369	6 834	6 735	6 525	0,7
Cseh Köztársaság	3 688	3 594	3 441	3 363	0,4
Dánia	11 922	12 608	12 732	13 367	1,4
Franciaország	14 930	15 382	15 290	15 296	1,6
Hollandia	13 118	13 073	11 648	11 154	1,2
Lengyelország	17 122	17 106	18 707	18 997	2,0
Magyarország	5 335	4 834	4 822	5 082	0,5
Nagy-Britannia	6 482	5 845	5 588	5 330	0,6
Németország	26 001	25 767	25 958	26 251	2,8
Olaszország	8 415	8 329	8 410	9 166	1,0
Románia	5 848	4 797	4 447	5 058	0,5
Spanyolország	22 418	22 149	23 858	23 517	2,5
Szlovákia	1 562	1 488	1 469	1 554	0,2
Ukrajna	10 073	7 652	8 478	9 203	1,0
Japán	9 806	9 788	9 612	9 725	1,0
Kínai Népköztársaság	437 541	454 410	464 695	470 010	49,3
Brazília	31 562	32 605	30 000	30 100	3,2
Kanada	12 904	13 576	14 367	14 726	1,5
Mexikó	16 088	17 584	18 000	18 100	1,9
USA	59 342	59 138	59 804	59 513	6,2

Forrás: www.fao.org

^{a)} Év eleji állomány

51. A juhállomány ^{a)}

Ország	2000	2001	2002	2003	A világállomány százalékában, 2003
	évben, ezer darab				
Világ összesen	1 047 127	1 030 076	1 024 369	1 028 594	100,0
Bulgária	2 549	2 286	2 418	2 400	0,2
Cseh Köztársaság	84	90	96	103	0,0
Franciaország	9 578	9 443	9 327	9 400	0,9
Görögország	8 732	9 269	9 205	9 100	0,9
Lengyelország	362	343	333	330	0,0
Magyarország	934	1 129	1 136	1 103	0,1
Nagy-Britannia	42 261	36 697	35 832	35 800	3,5
Németország	2 743	2 771	2 702	2 170	0,2
Olaszország	11 017	11 089	10 952	10 950	1,1
Portugália	5 584	5 578	5 478	5 500	0,5
Románia	8 121	7 657	7 251	7 312	0,7
Spanyolország	23 965	24 400	24 301	23 813	2,3
Szlovákia	337	348	358	316	0,0
Ukrajna	1 060	1 100	1 111	1 032	0,1
India	57 900	58 200	58 800	59 000	5,7
Kínai Népköztársaság	131 095	133 160	136 972	143 793	14,0
Argentína	13 562	13 500	12 400	12 450	1,2
Brazília	14 785	14 639	15 500	16 000	1,6
Mexikó	6 046	6 165	6 260	6 560	0,6
USA	7 032	6 965	6 685	6 350	0,6
Ausztrália	118 552	110 900	106 200	98 200	9,5

Forrás: www.fao.org

^{a)} Év eleji állomány.

52. A tejtermelés

Ország	2000	2001	2002	2003	A világtermelés százaléká- ban, 2003
	évben, ezer tonna				
Világ összesen	490 758	495 563	506 467	507 385	100,0
Ausztria	3 340	3 300	3 292	3 450	0,7
Belgium	3 689	3 694	3 450	3 500	0,7
Cseh Köztársaság	2 789	2 783	2 729	2 728	0,5
Dánia	4 720	4 553	4 590	4 590	0,9
Franciaország	24 999	24 903	25 197	24 800	4,9
Hollandia	11 155	11 291	10 842	10 842	2,1
Lengyelország	11 889	11 884	11 873	11 845	2,3
Magyarország	2 081	2 080	2 068	1 964	0,4
Nagy-Britannia	14 488	14 709	14 899	15 054	3,0
Németország	28 331	28 191	28 012	28 012	5,5
Olaszország	12 309	11 275	11 335	11 000	2,2
Románia	4 301	4 457	4 637	4 700	0,9
Spanyolország	6 290	6 146	6 023	6 100	1,2
Szlovákia	1 067	1 147	1 198	1 127	0,2
Ukrajna	12 436	13 169	14 142	13 600	2,7
India	34 000	34 400	35 300	36 500	7,2
Kínai Népköztársaság	8 632	10 601	13 356	13 333	2,6
Argentína	10 121	9 866	8 200	7 700	1,5
Brazília	20 380	21 146	22 635	23 315	4,6
Kanada	8 090	8 106	7 964	7 880	1,6
Mexikó	9 311	9 472	9 658	9 871	1,9
USA	76 023	74 980	77 248	78 155	15,4
Ausztrália	11 183	10 872	11 620	10 642	2,1

Forrás: www.fao.org

53. Összes hústermelés

Ország	2001	2002	2003	A világ- termelés %- ában 2003
	ezer tonna			
Világ összesen	239 255	2457697	253 528	100,0
Ausztria	893	846	851	0,3
Belgium	1 784	1 807	1 786	0,7
Csehország	800	785	769	0,3
Dánia	2 091	2 135	2 121	0,8
Fehéroroszország	627	617	611	0,2
Finnország	343	361	376	0,1
Franciaország	6 534	6 521	6 516	2,6
Görögország	483	493	484	0,2
Hollandia	2 631	2 676	2 423	1,0
Írország	1 034	972	983	0,4
Lengyelország	2 878	3 139	3 118	1,2
Lettország	60	63	68	0,0
Litvánia	144	158	175	0,1
Magyarország	1 102	1 190	1 165	0,5
Moldova	82	86	85	0,0
Nagy-Britannia	3 268	3 327	3 292	1,3
Németország	6 470	6491	6 597	2,6
Norvégia	268	271	272	0,1
Olaszország	4 155	4 183	4 224	1,7
Oroszország	4 430	4 692	4 937	1,9
Portugália	730	721	717	0,3
Románia	957	1 044	1 148	0,5
Spanyolország	5 048	5 248	5 442	2,1
Svájc	432	440	441	0,2
Svédország	541	556	546	0,2
Szlovákia	319	330	332	0,1
Szlovénia	189	172	208	0,1
Törökország	1 319	1 376	1 348	0,5
Ukrajna	1 517	1 649	1 649	0,7

Forrás: www.fao.org

54. Marha- és borjúhústermelés

Ország	2001	2002	2003	A világ- termelés %-ában, 2003
	ezer tonna			
Világ összesen	56 096	58 076	58 922	100,0
Ausztria	215	212	215	0,4
Belgium	296	324	293	0,5
Csehország	110	106	104	0,2
Dánia	153	154	148	0,3
Fehéroroszország	231	227	210	0,4
Finnország	89	91	96	0,2
Franciaország	1 566	1 640	1 650	2,8
Hollandia	364	464	464	0,8
Írország	579	540	568	1,0
Lengyelország	316	281	275	0,5
Magyarország	52	50	58	0,1
Moldova	16	16	16	0,0
Nagy-Britannia	652	692	696	1,2
Németország	1 362	1 316	1 220	2,1
Norvégia	86	86	84	0,1
Olaszország	1 133	1 134	1 125	1,9
Oroszország	1 873	1 957	2 000	3,4
Portugália	95	106	98	0,2
Románia	145	156	185	0,3
Spanyolország	651	676	700	1,2
Svájc	138	140	139	0,2
Svédország	143	147	136	0,2
Szlovákia	38	42	40	0,1
Szlovénia	49	43	42	0,1
Törökország	332	328	381	0,6
Ukrajna	646	704	705	1,2

Forrás: www.fao.org

55. Sertéshústermelés

Ország	2001	2002	2003	A világ- termelés %-ában, 2003
	ezer tonna			
Világ összesen	92 238	95 458	98 507	100,0
Ausztria	550	5507	510	0,5
Belgium	1 073	1 052	1 063	1,1
Bulgária	237	248	250	0,3
Csehország	415	416	409	0,4
Dánia	1 716	1 759	1762	1,8
Fehéroroszország	303	301	297	0,3
Finnország	176	184	193	0,2
Franciaország	2 315	2 346	2 340	2,4
Görögország	137	139	140	0,1
Hollandia	1 458	1 420	1 420	1,4
Írország	241	231	217	0,2
Lengyelország	1 849	2 023	2 050	2,1
Lettország	32	36	39	0,0
Litvánia	72	86	91	0,1
Magyarország	556	640	610	0,6
Moldova	44	44	44	0,0
Nagy-Britannia	781	795	714	0,7
Németország	4 074	4 111	4 238	4,3
Norvégia	109	104	1,6	0,1
Olaszország	1 510	1 536	1587	1,6
Oroszország	1 498	1 580	1 679	1,7
Portugália	317	330	330	0,3
Románia	460	476	533	0,5
Spanyolország	2 989	3 152	3 322	3,4
Svájc	235	236	234	0,2
Svédország	276	284	288	0,3
Szlovákia	153	154	158	0,2
Szlovénia	66	62	60	0,1
Ukrajna	591	599	600	0,6

Forrás: www.fao.org

56. Az EU-tagországok agrár-külkereskedelme

Hozatali, ill. kiviteli ország	Származás, ill. meghatározás	Behozatal			Kivitel		
		2000	2001	2002	2000	2001	2002
		millió ECU/Euro			millió ECU/Euro		
Belgium-Luxemburg	EU	13 393	14 682	14 864	16 654	17 771	17 770
	3. ország	4 163	4 362	4 605	2 530	2 753	2 694
Dánia	EU	3 466	3 865	4 246	8 250	8 928	8 986
	3. ország	2 697	2 847	2 775	3 856	4 060	3 952
Németország	EU	29 147	31 274	28 736	20 403	22 530	20 742
	3. ország	11 390	12 110	11 852	7 587	7 814	7 882
Görögország	EU	2 955	2 888	3 194	1 450	1 449	1 379
	3. ország	753	925	1 152	1 128	1 252	1 258
Spanyolország	EU	9 047	10 507	9 941	13 446	15 335	14 772
	3. ország	6 457	7 181	7 376	4 094	4 225	4 340
Franciaország	EU	21 291	22 233	22 610	25 740	25 410	26 446
	3. ország	5 994	6 685	6 770	10 669	10 227	10 759
Írország	EU	2 931	3 427	3 530	5 118	5 152	5 236
	3. ország	578	590	601	2 094	1 939	1 713
Olaszország	EU	16 722	17 127	17 371	10 969	11 523	12 088
	3. ország	5 565	6 284	6 662	5 653	6 213	6 512
Hollandia	EU	13 567	11 587	11 460	27 609	28 711	28 322
	3. ország	10 301	11 243	11 203	8 197	8 562	9 279
Ausztria	EU	3 709	4 172	4 203	2 623	2 901	3 078
	3. ország	852	1 020	1 083	918	1 239	1 285
Portugália	EU	3 461	3 869	3 627	1 376	1 444	1 504
	3. ország	1 480	1 601	1 530	476	507	544
Finnország	EU	1 513	1 620	1 731	372	370	379
	3. ország	487	496	454	465	550	552
Svédország	EU	3 289	3 655	4 000	1 349	1 462	1 587
	3. ország	1 581	1 599	1 666	997	1 096	1 209
Egyesült Királyság	EU	18 840	19 915	21 397	9 889	9 326	10 028
	3. ország	10 698	11 748	11 601	6 658	6 432	6 343
EU – 15		143 331	150 820	150 911	145 249	152 312	152 318
3. országok		62 996	68 693	69 330	55 322	56 869	58 322

¹Az EU-n belüli és az EU külső kereskedelemének összege.

57. EU-költségvetés, bevételek tagállamok szerint

2003, Mill. Euró¹

Tagállam	Vámok nettó (75%) ²	Cukor és izocukor járuléka nettó (75%) ²	Agrár Vám nettó (75%) ²	Hagyományos saját forrás, összesen nettó, (75%) ²	ÁFA saját forrás, kivéve tartalék	GDP-saját forrás tartalék	Korrektúra (angol rabatt, ÁFA és GDP)	Teljes finanszírozás
Belgium	987,0	32,0	19,3	1 038,3	1 741,3	12,8	275,5	3 667,0
Dánia	218,7	17,4	4,7	240,8	1 187,8	8,7	187,9	2 016,9
Németország	2 353,0	142,1	118,9	2 614,0	13 412,9	98,7	352,4	22 010,2
Görögország	134,3	8,9	7,9	151,1	929,2	6,8	147,0	1 639,4
Spanyolország	701,9	23,2	28,6	753,6	4 399,7	32,4	696,2	7 800,2
Franciaország	1 022,5	140,0	80,2	1 242,6	9 665,4	71,1	1 529,4	16 576,5
Írország	126,5	5,9	0,6	133,0	699,0	5,1	110,6	1 252,5
Olaszország	1 066,4	51,9	44,6	1 162,9	8 158,2	60,0	1 290,9	13 606,5
Luxemburg	16,5		0,2	16,7	134,2	1,0	21,2	231,7
Hollandia	1 238,0	58,7	158,7	1 455,4	2 926,5	21,5	76,9	5 741,9
Ausztria	167,6	14,9	6,8	189,2	1 364,0	10,0	35,8	2 177,8
Portugália	112,5	1,3	25,4	139,1	804,7	5,9	127,3	1 427,9
Finnország	89,1	4,4	4,9	98,4	885,0	6,5	140,0	1 448,6
Svédország	276,0	10,8	13,1	299,9	1 588,1	11,7	41,7	2 550,9
Egyesült Királyság	2 204,0	35,3	366,2	2 605,4	11 074,1	81,5	-5 033,1	13 517,6
EU – 15	10 713,9	546,6	879,8	12 140,3	58 970,0	434,0		95 665,6
Egyéb bevétel:								1 837,4
								97 502,9

Forrás: BMVEL adatai alapján.

¹⁾ 2003. évi végleges költségvetés

²⁾ 25 % a tagállamoknál maradhat költségek fedezetére

58. EMOGA (Garancia rész) kiadásai termékek szerint

M.e.: millió ECU / Euró ¹⁾²⁾

A piacsabályozás területei	1999	2000	2001	2002 ³⁾	2003 ⁴⁾
Szántóföldi kultúrák	17 865,9	16663,1	17 848,0	18 697,0	16 790,0
Gabona, beleértve burgonyakeményítő	13 516,2	12671,5	13 626,0	14 474,0	13 067,0
Olajmag, beleértve len és kender	2 429,2	1624,6	2 134,0	1 896,0	1 250,0
Fehérjenövények	647,2	524,4	474,0	453,0	498,0
Ugarolt területek	1 283,8	1858,5	1 564,0	1 655,0	1 581,0
Cukor ⁵⁾	2 112,8	1910,2	1 704,0	1 420,0	1 482,0
Olívaolaj	2 091,8	2210,2	2 473,0	2 389,0	2 341,0
Száraztakarmány és pillangósok ⁶⁾	376,4	381,3	384,0	385,0	389,0
Textilnövények	1 027,1	991,4	831,0	703,0	908,0
Gyümölcs és zöldség	1 454,1	1551,3	1 654,0	1 638,0	1 609,0
Bor	614,6	765,5	1 153,0	1 275,0	1 381,0
Dohány	911,1	987,7	1 000,0	984,0	963,0
Egyéb növényi készítmények	285,3	350,0	308,0	164,0	303,0
Tejtermékek	2 510,1	2544,3	2 345,0	2 336,0	2 672,0
Marhahús	4 578,6	4539,6	6 978,0	8 371,0	8 404,0
Birka- és kecskehús	1 894,3	1735,6	1 620,0	970,0	1805,0
Disznóhús, tojás és szárnyas, méh	449,2	446,8	170,0	147,0	203,5
Hal	7,8	9,4	16,7	17,2	14,5
Feldolgozott mezőgazdasági termékek	573,4	572,2	415,0	415,0	415,0
Élelmiszerprogram	390,5	309,1	323,0	314,0	306,0
Ellenőrzés és csalás elleni küzdelem	23,3	77,4	112,0	57,3	48,0
Reklám és forgalomtámogatás	68,5	58,7	66,5	66,8	66,5
Állat- és növényegészségügyi kiadások ⁷⁾	0,0	104,2	165,5	419,5	190,0
Zárszámadás	-606,2	-1077,9	-700,0	-700,0	-500,0
Egyéb	324,0	1131,0	662,0	558,0	292,0
Piacsabályozási kiadások összesen	36 952,6	36261,0	39 528,7	41 626,8	39 265,0
Vidékfejlesztés ⁸⁾	2 588,2	4176,4	4495,0	4 595,0	4698,0
Garancia rész összesen	39 540,8	40437,4	44 023,7	46 221,8	44 780,5

¹⁾ 1999-től: 1 Euro=1,95583 DM

²⁾ Kifizetések, illetve kifizetés jóváhagyások

³⁾ Költségvetési keret a 2001/1 pótköltségvetés figyelembevételével a BSE miatt

⁴⁾ 2003. évi költségvetés kötelezettségei

⁵⁾ Az EU-ban előállított cukor költségeit a cukorgazdaság lefölözésével fedezik.

⁶⁾ Maghüvelyesekként csak a csicseriborsó,

⁷⁾ Csak 2000-től finanszírozzák az EMOGA-ból, Garancia részből.

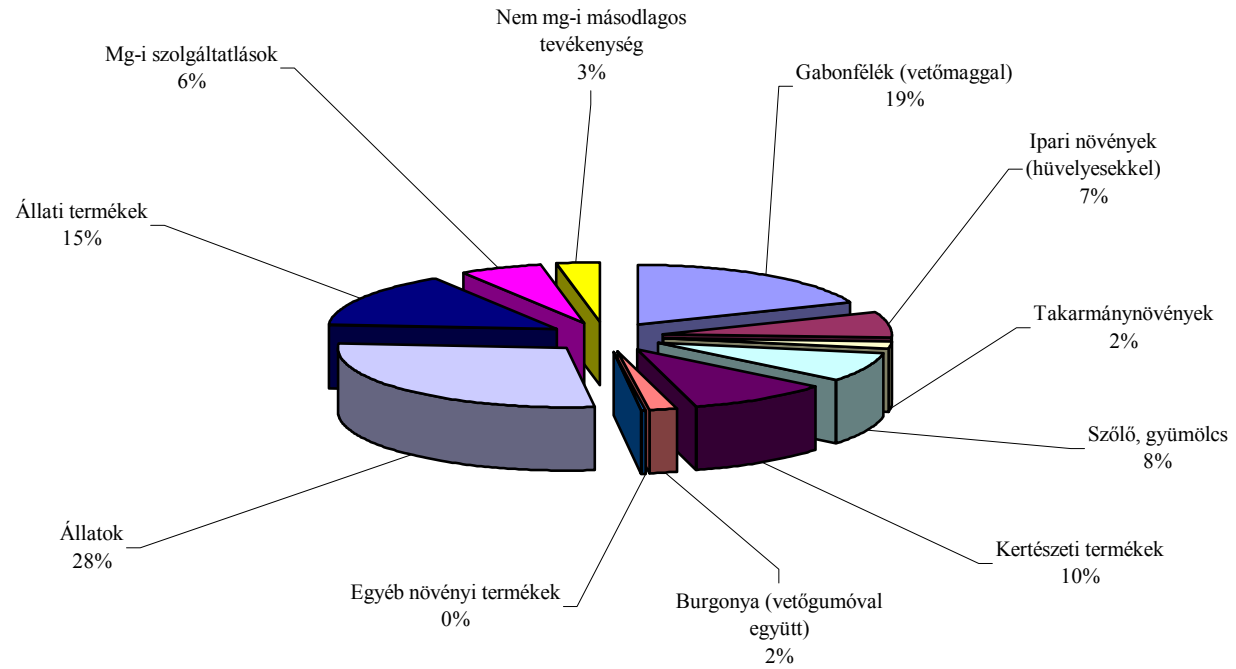
⁸⁾ 1999-ig beletartoztak a kísérő intézkedések (környezetvédelmi program, előnyügdíj, erdőtelepítés), 2000-től az AGENDA 2000 által a felhasználási terület bővül.

Grafikonok

Grafikonok jegyzéke

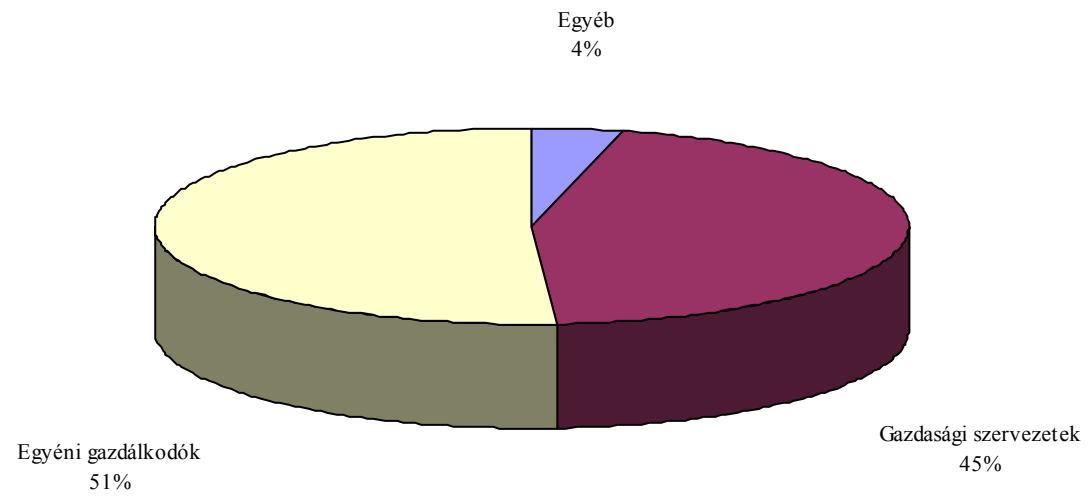
1. A mezőgazdasági kibocsátás megoszlása 2003-ban	71
2. A használt termőterület megoszlása gazdálkodási forma szerint 2003. május 31.....	72
3. A használt szántóterület megoszlása gazdálkodási forma szerint 2003. május 31.....	73
4. A gazdasági szervezetek száma a termőterület nagyságkategóriái szerint 2003-ban.....	74
5. A gazdasági szervezetek által használt termőterület nagyságkategóriák szerint 2003-ban	75
6. A gazdasági szervezetek száma a szántóterület nagyságkategóriái szerint 2003-ban . . .	76
7. A gazdasági szervezetek által használt szántóterület nagyságkategóriák szerint 2003-ban	77
8. A fontosabb növények termésmennyisége 1999-2003.....	78
9. Állatállomány alakulása 1999-2003	79
10. Vágóállat termelés.....	80
11. Mezőgazdasági termékek termelői árindexe 2000=100%	81
12. Erdőtelepítés és fásítás alakulása	82
13. Élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi arányai a jegyzett tőke arányában (2003. január 1.)	83
14. Becsült termelői támogatás (PSE mutató) százalékos értéke.....	84
15. Az agrárkülkereskedelem megoszlása 2003-ban dollár alapon számolva	85

1. A mezőgazdasági kibocsátás megoszlása 2003-ban (folyó alapon)

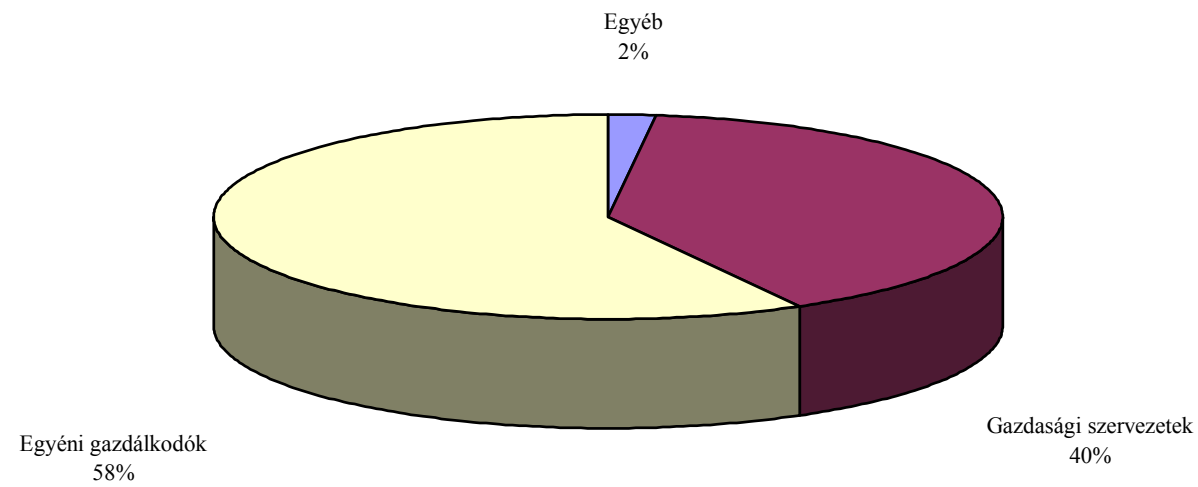
Forrás: KSH

2. A használt termőterület megoszlása gazdálkodási forma szerint 2003. május 31.

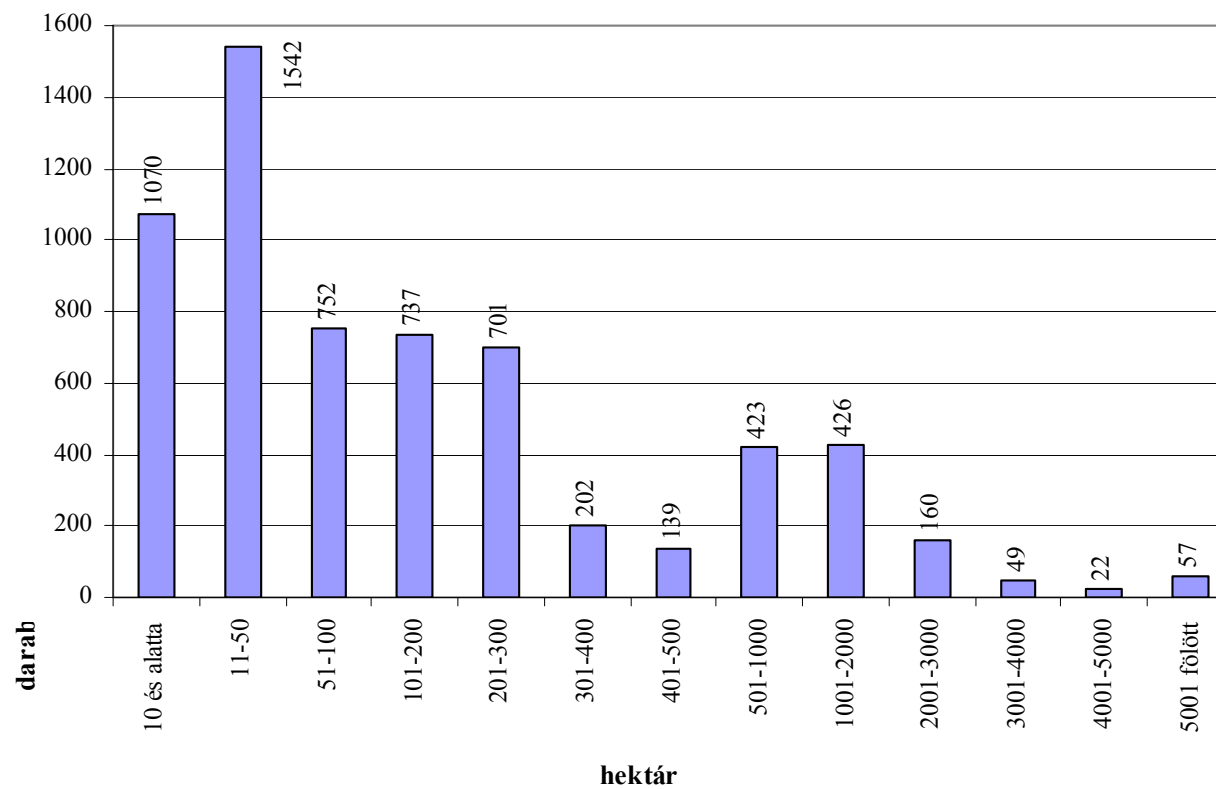
Forrás: KSH

3. A használt szántóterület megoszlása gazdálkodási forma szerint 2003. május 31.

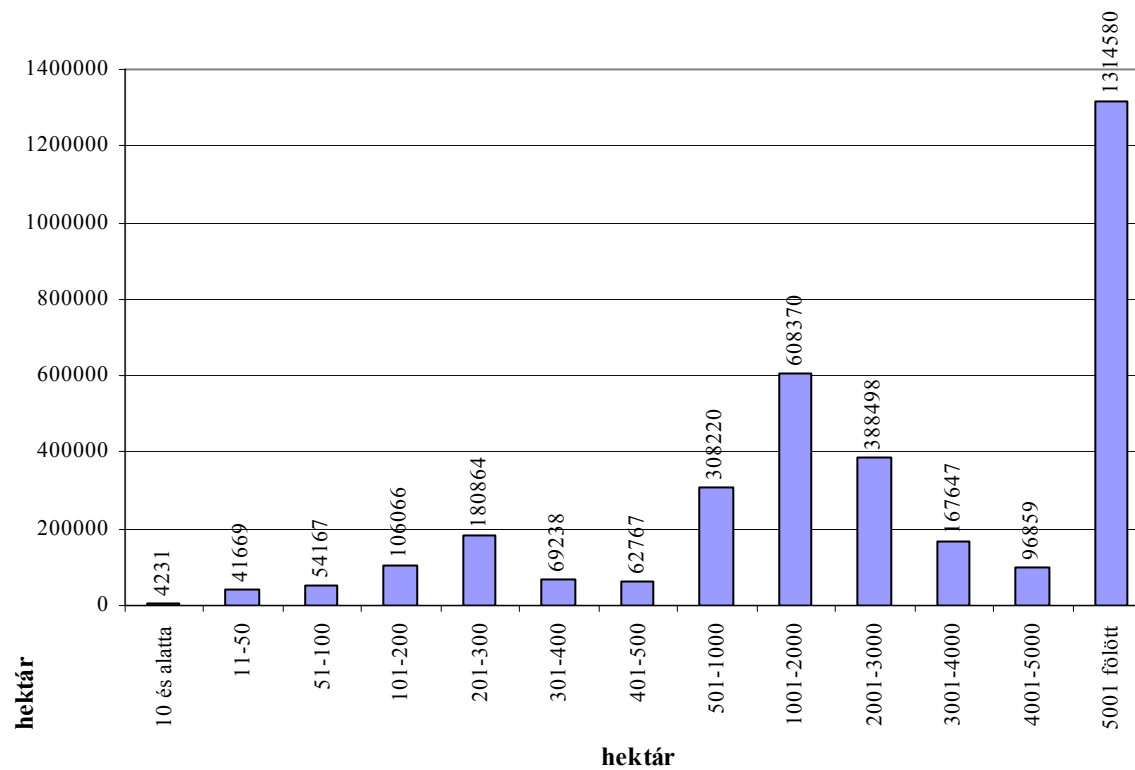
Forrás: KSH

4. A gazdasági szervezetek száma a termőterület nagyságkategóriái szerint 2003-ban

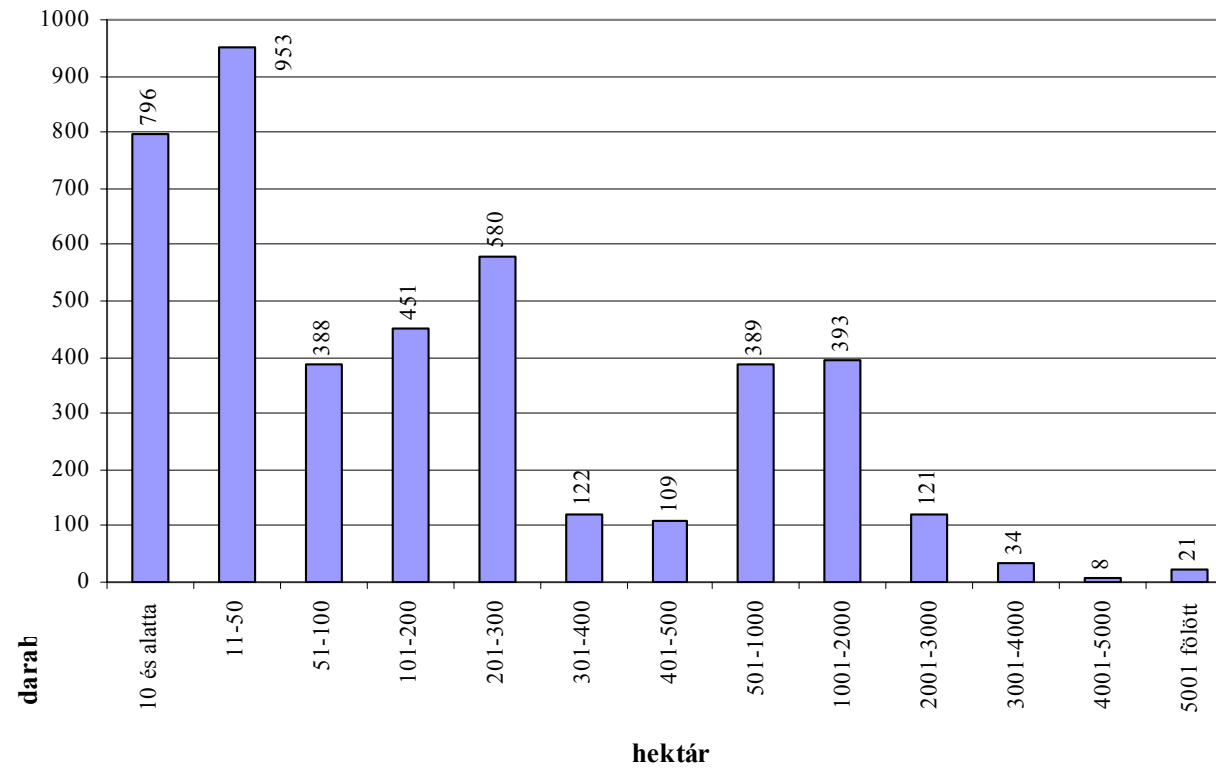
Forrás: KSH

5. A gazdasági szervezetek által használt termőterület nagyságkategóriák szerint 2003-ban

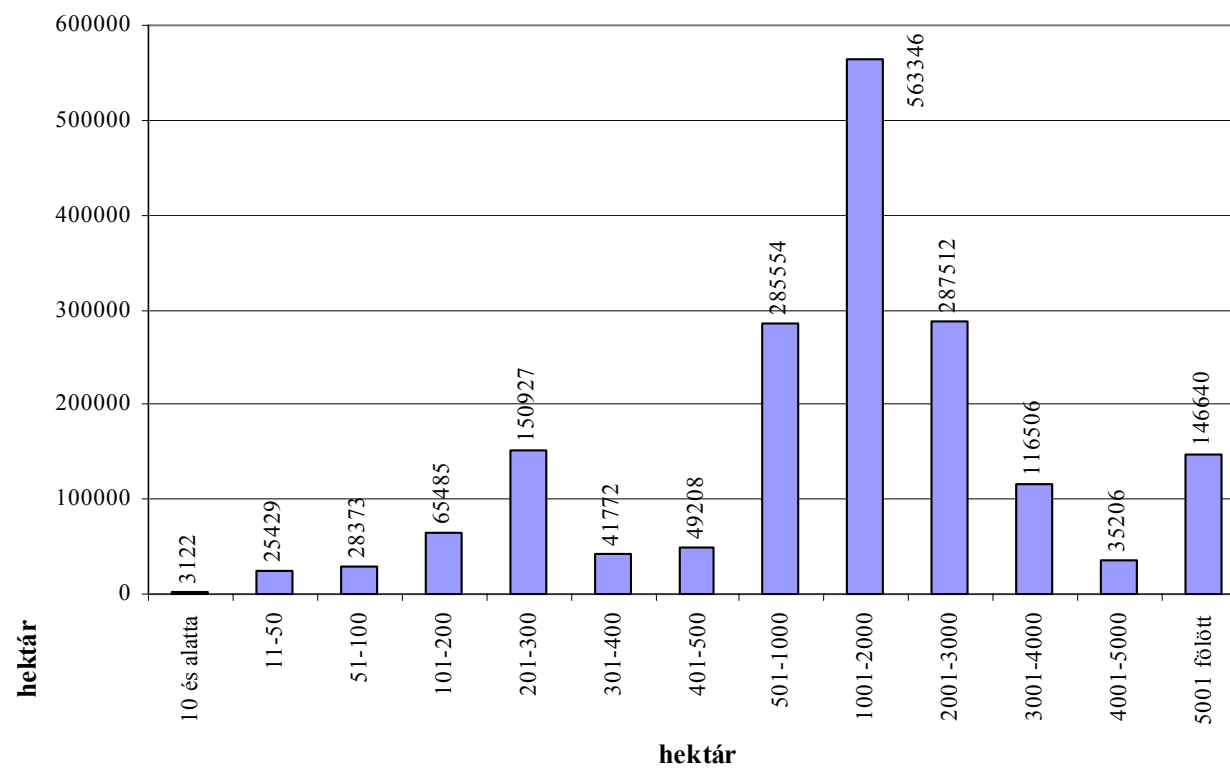
Forrás: KSH

6. A gazdasági szervezetek száma a szántóterület nagyságkategóriái szerint 2003-ban

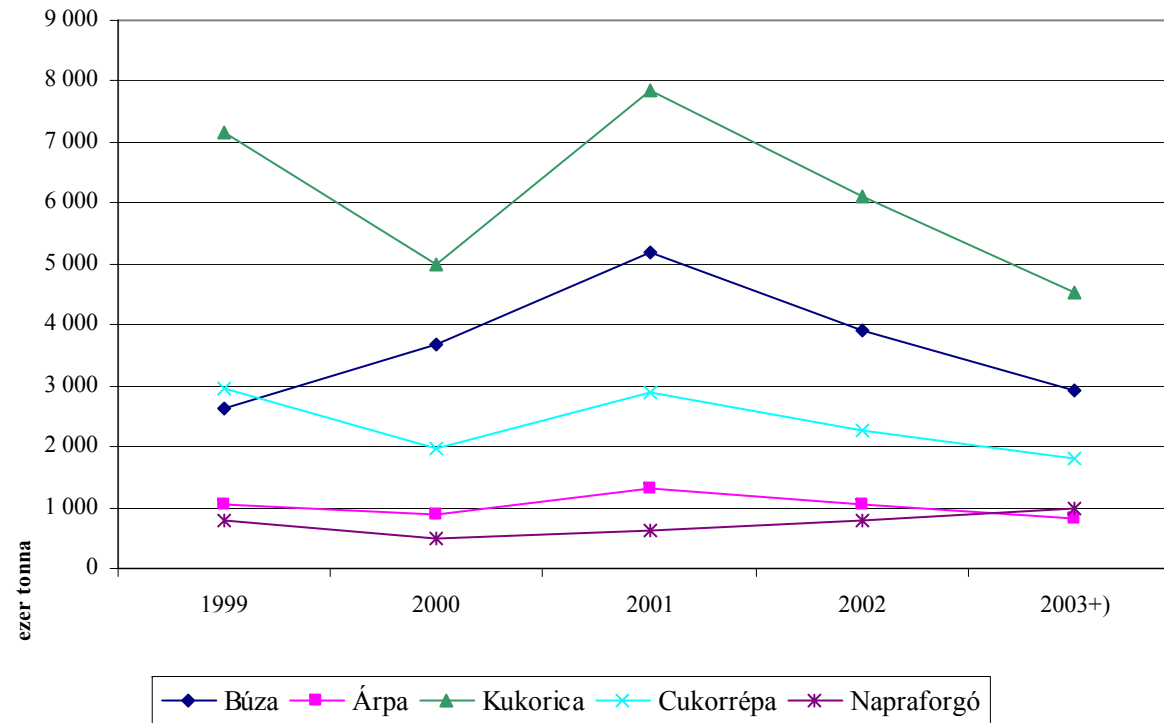
Forrás: KSH

7. A gazdasági szervezetek által használt szántóterület nagyságkategóriák szerint 2003-ban

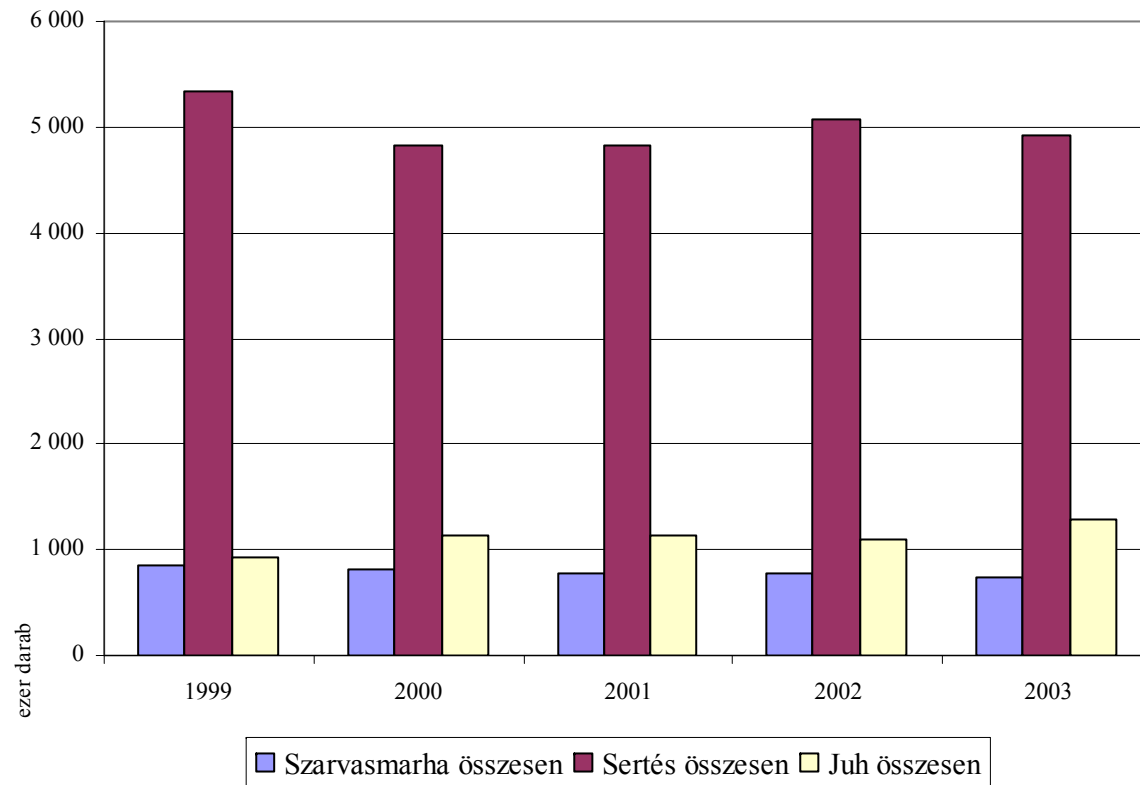
Forrás: KSH

8. A fontosabb növények termésmennyisége 1999-2003

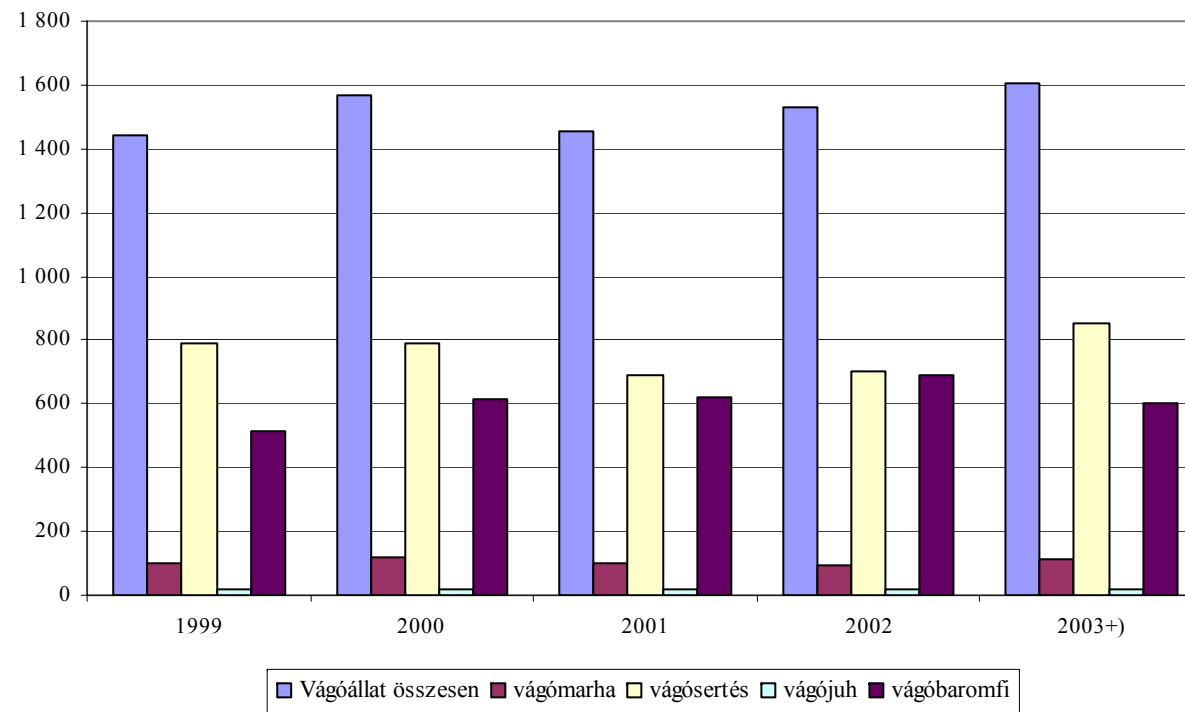
[†]) Előzetes adat
Forrás: KSH

9. Állatállomány alakulása 1999-2003. (december 1.)

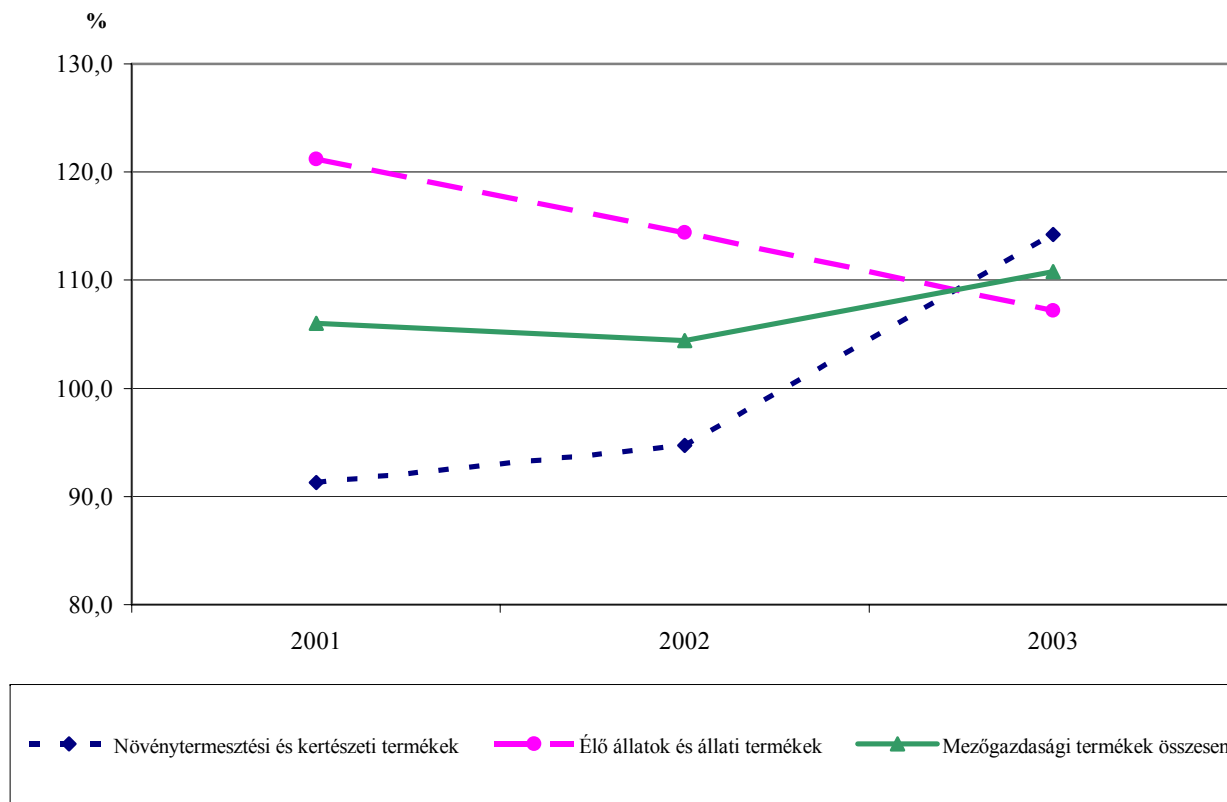
Forrás: KSH

10. Vágóállat termelés

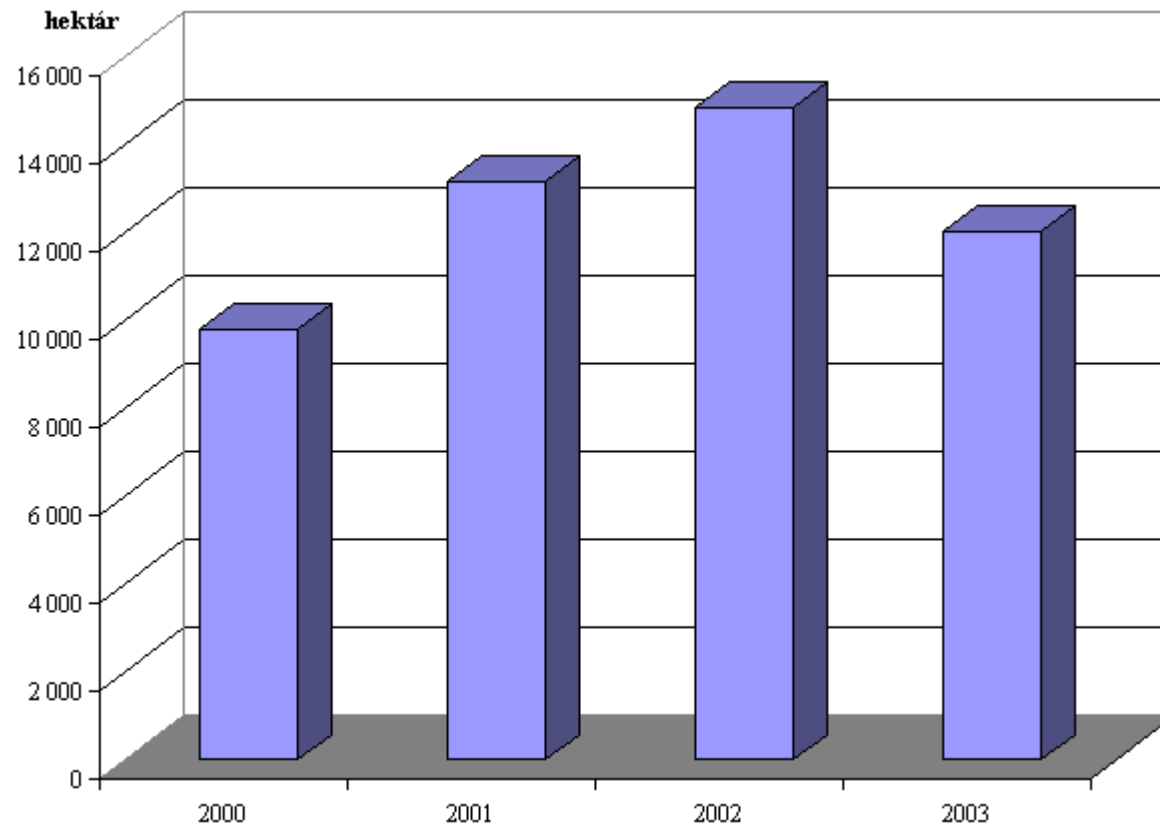
[†]) Előzetes adat
 Forrás: KSH

11. Mezőgazdasági termékek termelői árindexe 2000=100%

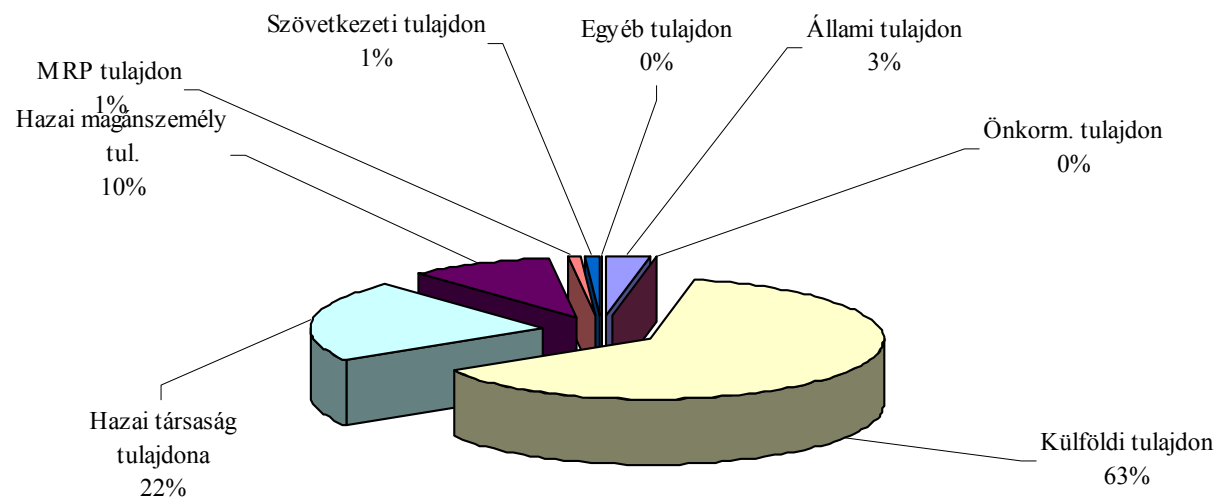
Forrás: KSH

12. Erdőtelepítés és fásítás alakulása

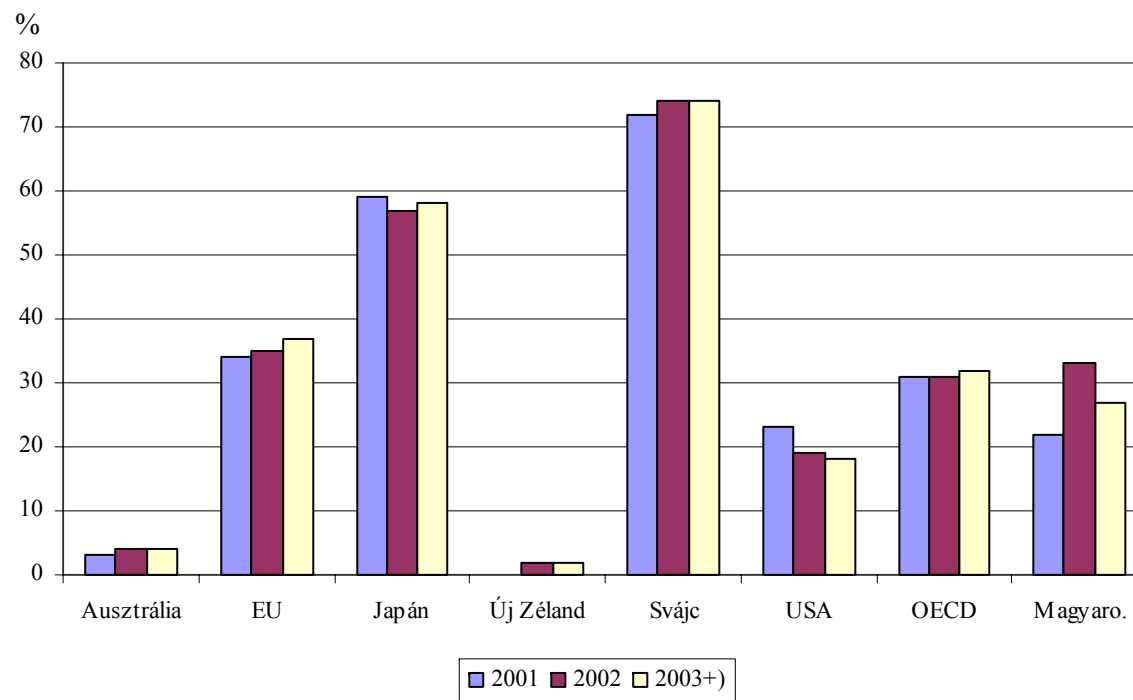
Forrás: FVM

13. Az élelmiszeripari vállalkozások tulajdonosi arányai a jegyzett tőke arányában (2003. január 1.)

Forrás: KSH

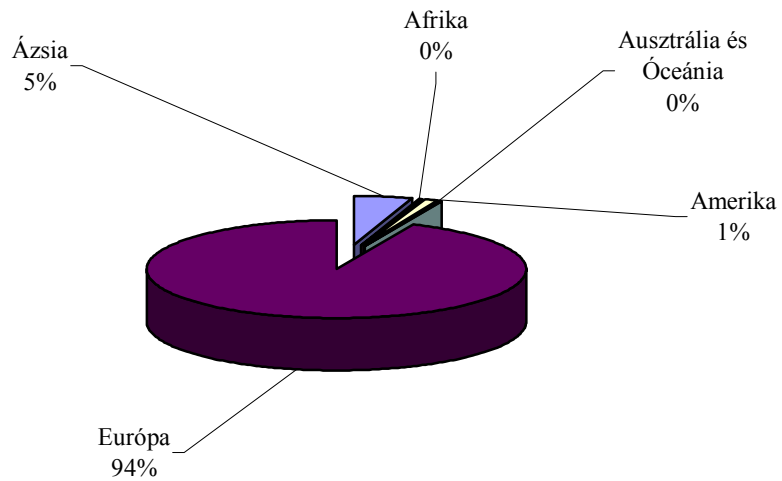
14. Becsült termelői támogatás (PSE mutató) százalékos értéke

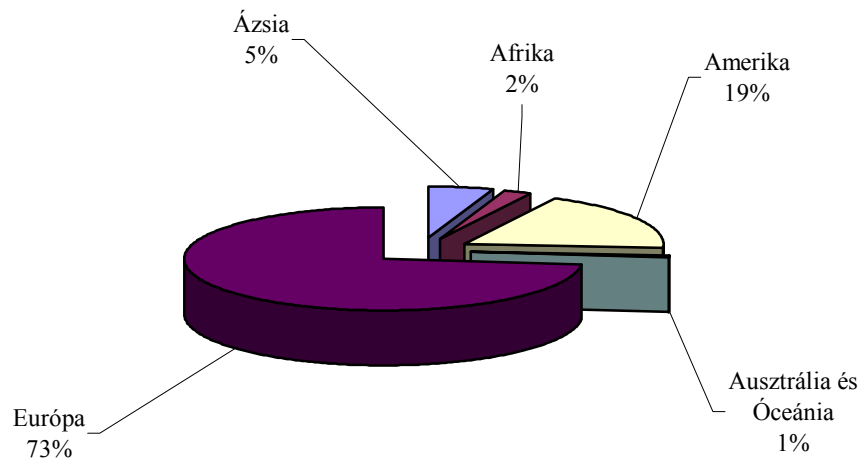
⁺) Előzetes adat
 Forrás: OECD

15. Az agrárkülkereskedelem megoszlása 2003-ban dollár alapon számolva

Kivitel

Behozatal

Forrás: AKII

Együtt kezelendő a J/12279. számú jelentéssel

Az Agrárgazdasági Tanács
állásfoglalása

az agrárgazdaság 2003. évi helyzetéről

szóló jelentéshez

Budapest, 2004. október

Az Agrárgazdasági Tanács a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium által elkészített, az 1997. évi CXIV. törvény 2.§-a szerinti kötelező beszámolót a kiegészítésekkel elfogadja. Egyetért azzal, hogy azt az FVM minisztere az Országgyűlés plenáris ülése elé terjessze.

A Tanács úgy ítéli meg, hogy az előterjesztők a 2003. év teljesítményét reálisan veszik számba. A mezőgazdálkodással összefüggő legfontosabb folyamatoknak a gazdasági és társadalmi körülmények bemutatása módot ad arra, hogy körvonalazhatók legyenek a közeljövő feladatai, a szükséges kormányzati döntések, intézkedések.

A Tanács fontosnak ítéli ugyanis, hogy az agrárágazatokban zajló 2003. évi folyamatokat egy **átalakítási-alkalmazkodási időszak** részeként értékeljük, mivel ezek nem függetlenek az előző évek eseményeitől, ugyanakkor azonban érdemi hatást gyakorolnak a közeljövő megteendő lépéseire.

A 2003. év az agrárgazdaság számára nehéz, küzdelmes évnek bizonyult. Ebben két ok játszott döntő szerepet: az egyik a rendkívüli, még a 90-es években tapasztalt szélsőségekhez képest is nehezebb helyzetet teremtő fagykár és súlyos aszály, a másik pedig az elmúlt évtized legnagyobb agrárpiaci recessziója, amely különösen az állattenyésztés ágazatait sújtotta.

A magyar agrárgazdaság multifunkcionális szerepéből következően a nemzetgazdasági GDP-hez való hozzájárulásánál sokkal jelentősebb gazdasági szektora a nemzetgazdaságnak. Az ágazat a kedvező ökológiai adottságok kihasználásában, a vidék fejlesztésében, a vidéki lakosság foglalkoztatásában, az egész magyar lakosság életminőségének befolyásolásában ma is alapvető szerepet játszik. Figyelemreméltó, hogy 2003-ban a mezőgazdasági termékek részaránya a lakossági fogyasztásban továbbra is igen jelentős, mintegy 30% volt. A mezőgazdaság külkereskedelmi egyenlege tartósan pozitív és stabilizáló szerepe nagyjelentőségű, sőt az 2003-ban még tovább nőtt. Mindezek ellenére az ágazat évek óta messze potenciális lehetőségei alatt teljesít.

A mezőgazdaság (erdő- és vadgazdálkodással, valamint halászattal együtt) a megtermelt hazai bruttó termékből (GDP) folyó áron a korábbinál kisebb arányban,

3%-kal részesedett, miközben a nemzetgazdaság egésze fejlődésének üteme is mérséklődött. Így a súlycsökkenés nem jelentéktelen. A mezőgazdaság, az élelmiszeripar és az azokat kiszolgáló szektorok, az ún. agrobiznisz együttes részesedése azonban továbbra is nagyon számottevő, mintegy 12%-os az össz GDP-n belül.

A teljesítmény csökkenése nem érintette az élelmiszertermelés alapvető funkcióit: a hazai ellátás jó színvonalú volt, a kiegészítő importtal együtt az év egészében érdemi kifogásra nem adott okot, az export-teljesítés pedig meghaladta a 3224 millió USD-t, biztosítva ezzel, hogy a fizetési mérleg szempontjából kiemelkedő jelentőségű mezőgazdasági külkereskedelmi szaldó tovább – 1500 millió USD fölé – növekedjen.

A termelés biztosításához a korábinál kevesebb élők munkája felhasználására került sor. A foglalkoztatottak száma 11%-kal volt kevesebb, mint egy évvel ezelőtt. A 215 ezer fő a nemzetgazdasági összes foglalkoztatottnak 5,5%-át teszi ki. A sokszínű, s nem is mindig egyértelmű folyamatok különös figyelmet érdemelnek, mert tájegységenként is igen eltérően alakult a mezőgazdaság munkaerő-lekötése, eltartó képessége. Az előregedés nem állt meg 2003-ban sem.

A mezőgazdaság által hasznosított terület újabb 7 ezer ha-ral csökkent az elmúlt évben. Aggasztó, hogy a termelésből történt földkivonás jelentős arányban a jó termőképességű területeket érintette.

A 2003. évi mezőgazdasági termelés alakulását az alábbiak jellemzik:

- az aszály következtében a napraforgó és néhány kertészeti termék kivételével a növénytermelés szinte valamennyi területén a termelés visszaesése következett be. A fagykár és az aszálykár mértékét súlyosbította, hogy sok termelő – főleg anyagi okokból – nem a megfelelő vetőmagot, szaporítóanyagot használta fel, a művelt területek jelentős részén gyenge volt a talajerő-utánpótlás;
- tovább tartott az a kedvezőtlen folyamat, hogy az állattenyésztés súlya csökkent a mezőgazdasági ágazaton belül;

- mindkét főágazatot a nagymértékű differenciálódás, a ráfordítások, és az eredmények rendkívül nagy szóródása jellemzi. A gazdasági méret, a felszereltség, a szakmai színvonal, a termelés profilja érdemi különbségeket okoz a gazdálkodás eredményességében;
- a gyenge növénytermelési eredmények hatására a növényi termékek termelői árszínvonala több mint 20%-kal emelkedett egy év alatt, az élő állatoké és állati termékeké viszont 6,3%-kal csökkent. Az agrárrolló 2003-ban érdemlegesen nem nyílt, de a törvényben megcélzott mérséklődés sem következett be;
- ugyancsak nem teljesült a törvénynek azon célkitűzése, hogy az agrárjövödelmek közeledjenek a nemzetgazdasági átlaghoz. A nettó vállalkozói jövedelem az előző évhez képest 31%-kal csökkent, a mezőgazdasági bruttó keresetek növekedése pedig csak fele a nemzetgazdasági átlagnak;
- az agrárágazat támogatási előirányzata 232 Md Ft volt, ami megfelel a törvény előírásainak. Az évközi folyamatok miatt többszöri átcsoportosítással mind az előző évit, mind a tervezettet jóval meghaladó költségvetési forrás került felhasználásra piacra jutási támogatás címén, külön kifizetés történt az elemi kárt szenvedettek javára (10 Md Ft);
- a gazdálkodás technikai háttérével foglalkozó lemaradásunk felszámolására a termelők készséget mutattak. A támogatási rendszernek is köszönhetően a mezőgazdasági beruházások nemzetgazdasági részesedése 2003-ban kétszerese volt a GDP-arányos részesedésnek. Az Agrárgazdasági Tanács álláspontja szerint ezt a fejlesztési dinamikát, részesedési arányt kell fenntartani ahhoz, hogy az egységes piac követelményeihez a hazai termelők alkalmazkodni tudjanak. Az ágazat likviditása – állami intézkedések hatására – 2003-ban stabilizálódott: az éven belüli hitelek zömét – az uniós gyakorlatot közelítően – közép- és hosszúlejáratú hitelekre váltották le. Érdemben javult az agrárgazdálkodók együttműködési készsége és képessége. Nőtt a TÉSZ-ek, BÉSZ-ek és termelői csoportok száma és az

általuk összefogott termelés nagysága. E pozitív folyamatot a jövőben is erősíteni és támogatni indokolt!

A kormányzatilag megoldandó feladatok közül kiemelkedett az EU csatlakozásra felkészülés, az intézményi rendszer kiépítése és a gazdálkodók felkészítése. Az Agrárgazdasági Tanács úgy ítéli meg, hogy az e területen tapasztalt lemaradást döntően sikerült felszámolni, de további erőfeszítések szükségesek ahhoz, hogy e rendszerek biztonságosan működhessenek.

Az Agrárgazdasági Tanács mérlegelve az elmúlt évi folyamatokat, az alábbi ajánlásokat fogalmazza meg:

1. A magyar mezőgazdaság nemzetgazdasági szerepe, főbb makrogazdasági mutatói az európai mezőnybe illeszkednek, de a területegységre jutó **jövedelem-termelésben** lemaradásunk riasztóan nagy. Jövőbeni fejlesztési és támogatási politikánkban **a hozzáadott-érték** növelést ajánljuk prioritásnak tekinteni.
2. Érdeünkben áll **agrárökológiai potenciálunk** kihasználása. De ez csak akkor valósítható meg, ha **versenyképességünk** érdemben javul. Ehhez pótlólagos forrásokra van szükség az életképes üzemi méretek eléréséhez.
3. A termelők **egzisztenciális biztonságának javítása**, piaci pozíciójuk helyreállítása és erősítése, valamint versenyképességük növelése elengedhetlenné teszi a különböző típusú termelői szerveződések (önszerveződések) létrejöttének, működési peremfeltételeinek (jogi, szaktanácsadási, igazgatási, pénzügyi stb.) támogatását.
4. Megfelelő színvonalú és összetételű **állattenyésztés nélkül sem a népességmegtartás, sem pedig a környezet kultúrált állapotban való megőrzése nem oldható meg**. Erre a szempontra figyelemmel kell lennie az uniós és a nemzeti források felhasználását szabályozó programok összeállításánál.
5. A **mezőgazdaságból élők** helyzetével indokolt különös felelősséggel foglalkozni. 2003. év után **távolabb, s nem közelebb került a jövedelemparitás lehetősége**. Szükséges a rugalmasabb foglalkoztatási

formák alkalmazására lehetőséget biztosítani, élni kellene a korai nyugdíjazás és más, az eltartó képességet befolyásoló más természetű eszközök alkalmazásával.

6. Már korábban is, de most is hangsúlyozottan kell felvetni, hogy változatlanul időszerű az **agrár-innovációs** szektor: a szaktanácsadás, a szakoktatás, a felsőoktatás, beleértve az ehhez kapcsolódó gyakorlati képzés, és a kutatás megerősítése, a meglévő szakmai hiányterületek lefedése.

7. A tudatos környezetvédelem és tájgazdálkodás mind az agrárgazdaság, mind pedig az egész társadalom életében egyre fontosabb szerepet játszik. Szükséges azonban előremutatón feloldani **a környezet- és természetvédelem**, valamint **a mező- és erdőgazdálkodás** között határozottan erősödő feszültséget. Céljainknak és intézkedéseinknek egyszerre kell jól szolgálniuk az ökológiai, az ökonómiai és a társadalmi követelményeket!

8. Az **EU-csatlakozás intézményfejlesztési terheinek jelentős része az agrárirányításban jelentkezik**, szoros összefüggésben az EU költségvetési szerkezetével és támogatási, ösztönzési filozófiájával. Ezért a KAP előírásainak való megfelelés kényszere, az uniós forráslehetőségek megszerezhetősége érdekében az agrárirányítás intézményi rendszerének működési feltételeit – a jelenlegi rendszer egyidejű felülvizsgálatával – indokolt a jelenleginél biztonságosabb alapokra helyezni!

Horn Péter
akadémikus
az Agrárgazdasági Tanács elnöke